Ahmet Hamdi Tanpınar

Hikayeler

AHMET HAMDİ TANPINAR BÜTÜN ESERLERİ

DERGÂH

Hikâyeler'in yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

Dergâh Yayınları: 103
Sertifika No: 14420
Türk Edebiyatı - Hikâye: 7
Tanpınar Bütün Eserleri: 9
ISBN: 978-975-995-238-9
1. b. Mayıs 1983, 2. b. Kasım 1991, 3. b. Mayıs 1996
4. b. Kasım 1999, 5. b. Aralık 2002, 6. b. Eylül 2006
7. b. Haziran 2007, 8. b. Şubat 2010
9. Baskı: Ekim 2011

Dizi Editörü ve Yayına Hazırlayan: İnci Enginün

Seri Tasarımı: Işıl Döneray
Kapak Uygulama: Ercan Patlak
Sahife Düzeni: Ayten Balaç

Kapak Basım Yeri: Step Grafik ve Matbaacılık Tic. ve San. Ltd. Şti.
Dereboyu Cd. G-41 Sok. No: 303 Bölüm 7-8 Zemin Kat
Maslak / İstanbul

Basım Yeri: Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi Birlik Cad. Yayıncılar Birliği Sitesi
No: 32 Kapı no: 4G Yakuplu - Büyükçekmece / İstanbul

Cilt: Güven Mücellit & Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Devekaldırımı Cad. Gelincik Sok. Güven İş Merkezi No: 6
Mahmutbey - Bağcılar / İstanbul

Dağıtım ve Satış: Ana Yayın Dağıtım
Molla Fenari Sokak Yıldız Han No: 28 Giriş Kat
Tel: (212) 526 99 41 (3 hat) Faks: (212) 519 04 21
Cağaloğlu / İstanbul

Ahmet Hamdi Tanpınar

HİKÂYELER

Abdullah Efendi'nin Rüyaları - Yaz Yağmuru
Kitapların Dışındaki Hikâyeler

DERGÂH YAYINLARI

Klodfarer Cad. No:3/20 34112 Sultanahmet / İstanbul
Tel: (212) 518 95 79-80 Faks: (212) 518 95 81
www.dergahyayinlari.com / bilgi@dergahyayinlari.com

SUNUŞ

Ahmet Hamdi Tanpınar hikâyelerini Abdullah Efendi'nin Rüyaları ve Bir Yaz Yağmuru adlarıyla iki kitapta toplamış, sadece birkaç hikâyesini kitaplarına almamıştır. Bunlardan biri "Fal" öteki de "Emirgân'da Akşam Saati"dir. "Emirgân'da Akşam Saati" aslında "Bir Yaz Yağmuru"nun ilk taslağıdır. "Son Meclis" adlı parça her ne kadar Varlık dergisinde "Hikâye" adı altında yayımlanmışsa da yazar onu bir oyunun parçası olarak hazırlamıştır.

Araştırmaları sırasında Doç. Dr. Adnan Akgün, Tanpınar'ın belki de ilk hikâyesi olan "Birinci İkramiye"yi bulmuştur. Hikâyeler'in bu son yayımında Tanpınar'ın hikâye adı altında yayımlanmış yazılarını tamamlamak amacıyla "Emirgân'da Akşam Saati", "Fal", "Son Meclis" ve "Birinci İkramiye"yi de ekliyoruz.

Tanpınar'ın belki başka süreli-yayımlarda da gözden uzak kalmış hikâyeleri vardır ve zamanla bunlar da ortaya çıkacaktır. Sona eklediğimiz bu hikâyeler, Tanpınar'ın kitaplarında şahidi olduğumuz hikâyeciliğine büyük bir şey eklememekle birlikte, yine de onun üzerinde düşünen ve inceleme yapanlara yardımcı olacak niteliktedir. Yazarın meselelerini uzun zaman zihninde taşıdığını ve tekrar tekrar onlara döndüğünü göstermesi bakımından da önemlidir. "Son Meclis" onda sık sık rastlanan iğrenme, korku izleklerini açıklayıcı niteliktedir. "Birinci İkramiye" ise ömrü boyunca parasızlık

çeken, –hatıralarında kendisini borçlarından kurtaracak bir piyango vurmasını dileyen– Tanpınar'ın hayatı bakımından da acı bir anlam taşımaktadır.

DERGÂH YAYINLARI

İçindekiler

ABDULLAH EFENDİ'NİN RÜYALARI, 9
Abdullah Efendi'nin Rüyaları, 11
Geçmiş Zaman Elbiseleri, 52
Bir Yol, 77
Erzurumlu Tahsin, 86
Evin Sahibi, 102

YAZ YAĞMURU, 151
Yaz Yağmuru, 153
Teslim, 214
Acıbadem'deki Köşk, 229
Rüyalar, 242
Adem'le Havva, 257
Bir Tren Yolculuğu, 266
Yaz Gecesi, 277

KİTAPLARIN DIŞINDAKİ HİKÂYELER, 287
Birinci İkramiye, 289
Emirgân'da Akşam Saati, 293
Fal, 332
Son Meclis, 339

ABDULLAH EFENDİ'NİN RÜYALARI*

Bu hikâyeleri dostum heykeltıraş
Zühdü Müridoğlu'na ithaf ediyorum.
A. H. T.

* İlk baskı Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1943

ABDULLAH EFENDİ'NİN RÜYALARI

I

Gece çok güzel başlamıştı; abanoz silmeli küçük salonda lambalar, aynalar, kadehler, birbirine hep aynı parıltıyı gönderiyorlardı. Beş arkadaştılar. Beşinin de neşesi son haddine varmıştı. Ne buluyorlarsa içiyorlar, gülüp konuşuyorlardı. Bununla beraber küçük lokantada yalnız değildiler. Masalarının karşısına düşen iki pencere içine oturmuş iki çift ile tam ortadaki masada dört erkekten mürekkep bir grup daha vardı. Sakin ve kendi âleminde bulunan bütün bu müşteriler, bu gürültülü neşenin sahiplerini ilk önce biraz hayretle seyrettiler, sonra galiba alkolü bir mazeret olarak kabul ettikleri için ehemmiyet vermemeğe başladılar. Zaten bu beş arkadaşın etraflarına pek bakacak hâlleri de yoktu. Onlar kendileriyle çok meşguldüler, lezzetle yiyip içiyorlar ve konuşuyorlardı. Vâkıa birbirlerini pek dinlemiyorlardı, fakat hepsi çok güzel şeyler söylediklerine emindiler. Daha ziyade kendi içinde yaşamağa alışmış olan Abdullah Efendi'ye gelince o, gecenin gidişinden pek memnundu. Kendisine bir nevi hafiflik gelmiş, denilebilir ki dört tarafını böyle vaziyetlerde bir demir kuşak gibi çeviren ve ona nefes aldırmayan boğucu, dar havalı şahsiyetinden kurtulmuştu. Bu cins adamlarda zaman zaman olduğu gibi o da bu müstesna anın kıymetini biliyor ve kendisini diğer insanlar arasına

karışmış görmekten saadet duyuyordu. Evet, şimdi o da etrafındaki rahat neşeye kendisini bırakmış, biraz evvel lokantaya gelirken beraberinde taşıdığı ruh haletinden ayrılmış olmanın hazzı içinde konuşuyor, eğleniyor, hatta ufak ve çok hesaplı tecrübeler hâlinde arkadaşlarını taklit ediyor, yani zamanına göre mütearrız, yahut sinik olmağa çalışıyor, nükte yapıyor, hicvediyor, hilkaten korkak yaratılmış bir insanın tehlikeli bir gece yolculuğunda kafilenin en önünde yürümüş olmaktan duyacağı muğlak bir zevk içinde açık saçık şeyler bile anlatıyordu. Ah, bu bir kör gibi etrafını deneye deneye, dört bir ciheti yoklaya yoklaya yürüme... Şüphesiz ki yarın sabah bu yaptığı şeylerden iğrenecek, bu geceyi israf edilmiş bir zaman gibi addedecek ve kendisini küçük bulacaktı. Fakat ne çıkardı. Bir gece için, ne olsa affedilirdi, mademki eğleniyordu, ve mademki eğlendiğini bilerek, hesaplı bir surette eğleniyordu, o halde bu eğlence onun için iki kattı.

Hakikatte Abdullah Efendi, ömürlerinin sonuna kadar kendileri olmaktan kurtulamayan, nefislerini bir an bile unutamayan, etrafındaki havaya kendilerini en fazla bıraktıkları zamanda bile, içlerinde, tıpkı alt katta geçen bütün şeyleri merakla takip eden bir üst kat kiracısı gibi köşesinde gizli, mütecessis, gayrimemnun ve zalim ikinci bir şahsın mevcudiyetini, onun zehirli tebessümünü, inkâr ve istihfaftan hoşlanan gururunu ve her an için ruhu insafsız bir muhasebeye davet edişini duyan insanlardan biriydi. Ah bu ikinci Abdullah Efendi, bu üst kat sakini... Hayır, o kiracı değil, evin asıl sahibi, efendisi, hükümranıydı. Zavallı Abdullah Efendi bu sessiz seyircinin bakışları altında hayatının her lezzetinin birdenbire zehir kesildiğini bütün ömrünce görecekti. Ah, onu uyutabilseydi, bir an için o sarhoş olsaydı! O zaman bütün işler değişecek ve Abdullah bu sofrada ve hayatın bütün sofralarında yepyeni bir adam olacaktı.

Bu akşamın fevkalâdeliği, bu kibirli ev sahibinin belirsiz bir şekilde sızmağa başlamasında, hüviyetindeki nüfuzlu ve sert tara-

fı kaybetmiş, yumuşamış hissini vermesindeydi. Onun içindir ki Abdullah geniş, ağır ve kaypak halkalarını bütün vücuduna doladıktan sonra, zehirli dişini en can alacak yerine geçirmeğe hazırlanan bir yılanın ayaklarının ucunda birdenbire uyuyup kaldığını gören bir çöl yolcusunun inanılmaz sevinci içinde kadeh kadeh üstüne içiyordu. Herkes onu beğeniyordu. Artık bütün istihfaflar bitmiş, büyük bir takdir başlamıştı. Bütün bunları düşünürken birdenbire nasıl oldu da lokantada bulunan diğer müşterilere bakmağa başladı? İhtimal kendi içinde olan bu değişikliğin aksülamelini etrafta da görmek istiyordu: İşin doğrusu, burasını sonraları kendisi de hatırlamadı; yalnız bildiği bir şey varsa, o esnada bir uykudan, tuhaf, ağır bir uykudan uyanmış gibi bir hâl, bir nevi yükü üzerinden atmış olanlara mahsus bir hafiflik içinde olduğu idi. Ortada salonun bu kısmını ikiye bölen masanın müşterileri gitmişler, yerlerine sefarethane kavası kılıklı bir adam, dik bıyıkları ve şakulî burnuyla her kımıldanışında kitle hâlinde gidip geliyormuş zannını bırakacak derecede hayat çevikliğinden mahrum cüssesiyle bir nevi bostan korkuluğuna benzeyen, esmer tenli bir adam gelmişti. Abdullah Efendi bir müddet onun bir otomata benzeyen hareketlerle yemek yiyişini ve daha doğrusu önündeki geniş makarna tabağına, bu dik bıyıklı ve tahta burunlu başın muntazam fasılalarla, birdenbire kesilmiş gibi düşüp sonra yine kalkmasını seyretti. Bu hakikaten görülecek bir şeydi; her defasında bu baş bir daha kalkmayacak hissini veriyor; ve insan bu korku içinde iken, birdenbire iki dudağı arasında bir tutam makarna ile onun, tekrar muzaffer ve sakin eski yerine geldiğini görüyordu.

Sonra gözleri daha ileriye gitti, karşısındaki pencere hücresinde oturan kadınla erkeğe, salona ilk girdiği zaman gördüğü çiftlerden birincisine baktı. Bu, ufak tefek, zarif, her istediği zaman dudaklarının ıslaklığına ve gözlerinin parıltısına biraz daha mâna koymasını bilen kadınlardandı. Esmer ve çok tatlı bir teni vardı. İki dirseğini masaya dayamış, birçok şeyler söylemek isteyen bakışla-

rıyla karşısındaki erkeği dinliyordu.

Boynunu zaman zaman şişiren nefesinde, omuzlarının teslimiyetinde, bütün varlığının karşısındakine ait olduğunu gösteren bir hâl vardı. Kendi kendine:

– İşte, dedi, şu karşımda oturan erkek muhakkak ki tanıdığım insanların en mesududur. Bu kadın sadece iradesiyle veya bir anın ilcasıyla değil bütün uzviyeti ve hayatıyla onun... Başı, dudakları, omuzları, göğsü, velhasıl bütün vücudu onu dinliyor ve muhakkak ki, bacaklarında bile, dokunacak olursam, aynı dikkati ve mesut teslimiyeti bulurum.

Bu emniyetle sandalyesinde biraz yana doğru kayarak kadının ayaklarına doğru baktı ve işte o andan itibaren gecenin bütün füsunu kayboldu ve Abdullah Efendi, garip, hikâyesi güç bir serencama daldı.

II

Gördüğü şey haddizatında belki çok basitti, fakat bu sarhoşluk gecesinde birdenbire ona korkunç ve imkânsız göründü. Filhakika o mütevazı, hatta biraz utangaç terbiyesi ve heyecanı ile âşığını sessizce dinleyen iki ayak göreceğini ümit etmişti; halbuki onların yerinde dizlerine kadar açılmış gösterişli manzarasıyla, bütün bir sabırsızlık ve isyan içinde çalkanan iki kadın bacağı vardı. Bunlar isyan ediyor, çağırıyor, taşıdıkları kedi yavrusu kadar küçük ayaklar durmadan konuşuyordu.

Abdullah, ufak bir dikkatle bu konuşmanın istikametini buldu. Salonun ortasında çok muntazam fasılalarla önündeki makarna tabağına, kesilmiş gibi düşüp sonra birden kalkan sefarethane kavası kılıklı adamın dik bıyıkları şimdi başka bir mâna ve dikkat kazanmışlar, bu bacaklarla konuşmakta idiler.

Hiçbir ifrit, hiçbir karışık mahluk, Abdullah Efendi'yi bu

bacakları ve dudakları ayrı ayrı şeyler konuşan kadın kadar korkutamazdı. Bu acayip tesadüf, lüzumsuz bir tecessüsle birdenbire yakaladığı bu sır, onda alkolün verdiği uyuşukluğu gidermekle kalmamış, büsbütün başka bir şey, âdeta ifadesi güç bir değişiklik yapmıştı. Birdenbire Abdullah, kendisi için hayatın artık sırrı kalmadığını görerek korktu. Evet, o şimdi kendisini, her kapalı şeyin, mütebessim bir insan yüzü için olduğu gibi sımsıkı örtülmüş demir kapıların, hiçbir gediği olmayan yekpare duvarların arkasında olup biten hadiseleri gözlerinin önünde geçiyorlarmış gibi görebilecek bir kudrette buldu. Bir billur parçası, yahut bir tas su içinde en uzak, en gizli şeyleri hatta bir düşüncenin, henüz müphem bir tasavvurun daha tamamlanmamış halkalarını, kımıldanmağa yeni başlamış tohumlarını bile sezip gören bir eski zaman bakıcısı gibi, Abdullah Efendi de şimdi, kendi kafasında bütün hakikatleri çırçıplak bir kıyafette ve hazır buluyordu.

O, doğrusu istenirse, bütün ömrünce bundan korkmuş, bir gün insanlar ve eşya ile olan münasebetlerinin, ihsasların sathî planından çok daha derin ve çok başka bir seviyeye çıkmasından, kâinatı saran ve ona güzelliğini veren büyük sırrın, ortasından kesilmiş bir meyve gibi birdenbire bütün çıplaklığıyla apaçık görünmesinden, korkunç manzarasıyla onda her nevi yaşama zevkini bir anda, tıpkı bir nefeste söndürülen bir mum gibi söndürmesinden korkmuştu. İşte şimdi, o kadar ürktüğü ve bununla beraber beklediği saat gelip çatmıştı.

Abdullah Efendi'de bu korku tam üç sene evvel hayatının biricik macerasını kapatan ve onu bambaşka bir adam yapan bir kış gecesinden beri vardır. Evet, odasında yapayalnız, bir türlü görünmeyen bir sevgiliyi beklerken birdenbire tepesinde apartmanın çatısının uçtuğu ve odasına yıldızların dolduğu o büyük geceden beri Abdullah, mâverâ ile arasında hiç de temenni etmediği bir şekilde kuvvetli ve derin bir münasebetin başladığını hissetmişti.

Bunun nasıl olduğunu bizzat kendisi de pek kolay anlata-

mazdı. Sadece tek bir şeyi, o zamanlar ümitsizliğin son haddinde yaşadığını biliyordu. Bir insanın kendi talihini bütün vuzuhuyla görmesi kadar korkunç ne olabilir? Abdullah Efendi birkaç haftadan beri onunla baş başa, göz göze yaşıyordu. İşte bu ıstırap içinde, kafası en karanlık düşünce ve tasavvurlarla dolu olduğu halde, küçük bir oda içinde çırpınıp dururken, birdenbire sanki bir kıyamet kopuyormuş kadar büyük bir gürültü ile olduğu yerde mıhlanıp kalmıştı.

"Ne oluyor?" diye başını kaldırdığı zaman tavanın tepesinden uçmuş olduğunu ve yıldızların elle tutulacakmış gibi yakından odasına sarktıklarını gördü ve sonra sevdiği kadın bu yıldızlara basarak, onlara tutunarak, onların ışığıyla sarınarak odasına girdi. Abdullah, bir kere kapısını çalmamış, semtine uğramamış olan bu güzel mahlukun, böyle uçan bir çatıdan ve bir yıldız kasırgası içinde odasına tavandan girmesine hiç de hayret etmedi. Zaten, bu güzel ve asil mahlukun kendisiyle aynı hamurdan yuğrulmuş olmasına hiçbir zaman inanamamış, onun çok yüksek, büsbütün başka ve erişilmez bir âlemden gelmiş bir mevcut olmasına daima ihtimal vermişti.

Bu yüzdendir ki ona hiç yaklaşmamış, sevgilisini daima kendisinden uzak görmüş; ve bu hissin verdiği hurafevî bir korku içinde bütün hayatı zehirlenmişti. Şimdi işte bu müphem hissi gözlerinin önünde bir hakikat oluyordu. Sevgilisi ona –belki de aylarca süren ıstıraplarının mükâfatı olarak– kendi cevherinde görünmeğe razı olmuştu.

Ertesi sabah odasından yıldız parıltılarının ezdiği, yamyassı ettiği bir Abdullah Efendi, güneş ışığını gülünç bir şey gibi telakki eden, kehkeşanların sütü ile beslenmiş bir ilah yavrusu kadar mesut; fakat dünyamıza yarı yabancı, onun kanun ve zaruretlerini, kafasına üst üste yığılmış aydınlık tabakalarının arasından ancak uzak bir hatıra şeklinde sezen bir Abdullah Efendi çıktı. Bir Abdullah Efendi ki, alnının ortasında kendisine ruh selametini,

sükûnetini iade eden tek bir buseyi parlak ve yakıcı bir yıldız gibi taşıyordu. Bu saadetin yanında onu bir daha göremeyeceğini bilmenin ıstırabı bile küçük kalıyordu.

İşte o geceden beri kendisinde çok derin bir yerde saklı, esrarlı bir zembereğin harekete geçtiğini duydu. Kâinat karşısında artık aynı adam değildi. Her şey onda sanki daha derine, daha esaslıya doğru gidiyor ve bu yüzden günlük manzara ve çehreler kendisi için zaman zaman değişiyordu. O artık etrafında bulunan her şeyi, küçük ve bazen çok şaşırtıcı uyanışlar hâlinde görmeğe mahkûmdu; bir sisten sıyrılan tek bir ağaç gibi, bu zihnin bulanıklığına, mevcut olan her şey tek başına aksediyordu. Hayatın bütünlüğünü ve basitliğini kaybetmişti; Abdullah bunun böyle olmasından çok mustaripti. Omuzlarına taşıyamayacağı kadar ağır bir yük yüklenmiş zannediyor ve bu yüzden meyus oluyordu. "Öbür insanlar gibi yaşamak..." bu ne kadar güzel ve iyi bir şeydi. Öbür insanlar... işte bu akşam, belki de en kat'î şekilde onlardan ayrılıyordu. Halbuki buraya onlarla birleşmeğe, onlar gibi olmağa gelmişti... Etten ve kemikten alelâde bir kadın yerine, esrarlı bir mevcut, başka bir yıldızın mucizeli bir çocuğu tarafından sevilmiş olmanın istisnaî saadetini şimdi, senelerden sonra kim bilir nasıl bir kefaretle ödeyecekti? "Belki de büsbütün çıldıracağım!.. Büsbütün..." diyerek ürperdi ve sonra saklayamadığı bir telaşla, yanındakilerin bunu farkedip etmediklerini anlamak için dört tarafına bakındı. Hayır, kimse bu değişikliğin farkında değildi.

Şimdi ne yapacaktı? Yavaş yavaş bütün hayatın kendisi için çehresini değiştirmesini beklemekten, talihine razı olmaktan başka ne yapabilirdi? İçinde son bir ümitle "Belki doğru değildir, belki bana öyle geldi!" diyerek bir daha kendisini denemek istedi ve bu sefer salonun ta ucundaki pencere hücresine oturmuş konuşan çifte yavaşça baktı; ve biraz sonra buradaki oyunun büsbütün başka türlü olduğunu gördü.

Burada sarışın, elâ gözlü, güzel ve muntazam ağızlı bir kadın

oturuyordu. Karşısındaki erkeğin yüzünü göremiyordu, yalnız masanın üzerine yarı dayanmış ellerinin işaretlerinden konuştuğu anlaşılıyordu. Hatta kadının yüzündeki hayranlık dolu dikkate, tebessümündeki aşikâr şefkate bakacak olursa bu söylediği şeylerin çok güzel, çok yüksek, çok tatlı şeyler olması lazım geliyordu.

Abdullah Efendi: "Hiç olmazsa bu sefer öyle münasebetsiz bir şey görmüyorum, işte bunlar birbirine gayet uygun insanlar..." dedi. Birdenbire akılları şaşırtacak bir mahluk tarafından değil, alelâde bir kadın tarafından sevilmek düşüncesi, yeni baştan ona büyük, erişilmez bir saadet gibi göründü. Fakat henüz bu düşünceleri tam bir vuzuh bile kazanmadan, gözünün önünden biraz evvelkinden daha çok korkunç, daha imkânsız bir sahne geçti. Abdullah Efendi bütün sarahatıyla sonraları bunu hatırlamış ve her defasında, ilk önceki korku ve şaşkınlık hissini duymuştu. Erkek bir müddet konuştuktan sonra birdenbire başını ileriye doğru uzatarak etrafa acele bir bakışla bakmış, sonra genç kadının elini tutarak yavaşça ağzına götürmek istemişti. İşte bu anda olan şeyi Abdullah Efendi ömrünün sonuna kadar unutamazdı. Evet, erkek, kadının ellerini avucunun içine aldı ve dudaklarına götürdü ve Abdullah, bu aydınlık ve muntazam kadın yüzünde parlayacağı çok muhakkak olan saadet ve hazzı iyice görmek için ona bütün dikkatiyle bakmağa başladı. Kadın dişlerinin güzelliğini gösteren ve dudaklarının genişleyen çizgileriyle âdeta yüzün alt kısmını alan bir tebessümle gülmekte devam ediyordu, yüzü bir büyü ile değişmiş gibiydi. Arzu ve heyecanın şişirdiği boynu, bir nabız kadar muntazam atıyordu. Fakat eli tam delikanlının ağzına değeceği anda ve bir lahzada, evvela bu tebessüm, sonra bu çehre silindi, siyah mantonun, kırmızı bluzun ve tüllü şapkanın çerçevelediği baş ortadan kayboldu. Hepsinin yerinde bir uçurumdan daha korkunç bir boşluk, sarı muşamba renginde küçük bir boşluk peydahlandı ve delikanlının ağzına götürdüğü elin yerinde sadece bir yen kaldı. Bu kelime ile, deminden beri güzelliğine, zarifliğine, hayat iştahına hayran olduğu genç kadın ortadan kaybolmuş,

yerinde bir yığın elbise, sadece bir yığın eşya kalmıştı.

Ayakkabı ile mantonun sıkı sıkı örttüğü kısım arasındaki mesafede çorap, havası boşalmış bir balon gibi biçimini kaybetmiş, pörsümüş, sönmüştü. Ve bu hâl böyle dört beş saniye, belki de bütün bir dakika devam etti, fakat ıstırap ve azabı içinde bu kısa fasıla Abdullah Efendi'ye bütün bir ebediyet gibi göründü. Bu dakikayı hayatından silmek için o neleri feda etmezdi! Hayreti içinde "korkunç, korkunç!" diye haykırdı.

Erkek bu acayip istihaleye alışmış olacaktı ki, hiç telaş göstermeden elini geriye çekti ve tekrar uzak bir mırıltıyı andıran sesiyle konuşmağa başladı. Ve o konuştukça sandalyede yığılmış kalmış olan manto, elbiseler, çamaşır yığını yavaş yavaş sanki içlerine kuvvetli ve muntazam bir şekilde hava verilmiş gibi şişerek şekillerini aldılar. Yüzünün yerinde görünen acayip ve kirli muşambada yavaş yavaş bütün bir hayatiyet ve çizgiler meydana çıktı ve bir iki dakika içinde genç kadın yine aynı güzel, zarif ve taze manzarasını aldı, aynı taze tebessümle gülmeğe başladı. Abdullah Efendi bütün şaşkınlığına rağmen gözlerini onlardan ayırmıyor, dikkatle bu acayip oyunun tekrarlanmasını bekliyordu. Filhakika birkaç dakika sonra aynı hadiseye tekrar şahit oldu. Tekrar kadın bütün hüviyetiyle kayboldu ve tekrar karşısındaki erkeğin sözleri, okşayışı altında bu hüviyet gözlerinin önünde dirilerek yavaş yavaş güzelliğinin bütün sihir ve cazibesini kazandı.

Abdullah kırkı çoktan geçmiş bir adamdı, çocuk değildi. Hayatını hiç de boşuna geçirmemişti. Çok, pek çok şeyler, harpler, yangınlar her cins ölüm, korkunç ve şifasız ıstıraplar; hepsini görmüştü. Daha çocuk denecek kadar genç bir yaşta çıplak ve sefil bir evde bütün bir kış gecesini bir ölüyle baş başa geçirmişti. Fakat şimdi, gördüklerinin ve işittiklerinin hiçbiri ona, demin saadetine imrendiği bu adamın mahkûm olduğu ıstırap kadar zalim ve acı gelmiyordu. Hiçbir sefalet, hiçbir hastalık, hiçbir işkence; sevdiği kadını her an yeni baştan kendi arzusunun ateşiyle ve ilk kımılda-

nışta bir yığın kül olmak için, yaratmağa mecbur olan bu zavallının azabıyla kıyas edilemezdi. Gayriihtiyari, kadîm efsanenin bütün ebediyet boyunca, cehennemde hep aynı kızgın kaya parçasını dik bir yokuşa ite kaka sürüp taşımağa mahkûm ettiği kahramanı düşündü; ve insan talihinin zalim imkânları karşısında ürpere ürpere bu manzarayı üst üste birkaç defa daha seyretti; sonra büyük bir irade gayretiyle bakışlarını o taraftan çekti.

Uzun zaman bir uçurum kenarında en tehlikeli adımlarla yürümüş bir adam gibi başı dönüyordu. Hiçbir zaman aklın serhaddi dediğimiz bıçak sırtında bu kadar uzun uzadıya dolaşmamıştı. "Hep de bu işler bana tesadüf eder." diye talihinden şikâyet etti. En garip tarafı yavaş yavaş gördüğü şeylere alışması, onları tabii telakki etmesiydi. Ve şimdi bizzat bu alışmak kendisine gördüğü şeylerden daha dehşetli geliyordu. Ne diye bu gece bu adamların sözüne uymuş, bu mânasız yere gelmişti?

Şüphesiz ki hakikatte bu gördüklerinin hiçbirisi vâki değildi; bütün bunları can sıkıntısından kendisi icat etmişti. Uzun müddet bu düşüncelerle kendisini yordu, sonra etrafında gördüğü şeylerin hakikatte vâki olup olmadıklarını bir daha tetkik için yine o tarafa baktı: Deminki çiftlerin ikisi de yoktu. Beyaz örtülü masalarla siyah hezaran iskemleleri, bomboş ve her gün binlerce defa seyrettiğimiz o alışık çehreleriyle görünce âdeta sevindi.

Eşyanın sükûneti, değişmez manzarası onun için hayatta bir teselli ve zevk kaynağı idi. Bir insan, en yakınımız bile, çarçabuk değişebilirdi. Fakat eşya, dalgın ve daüssılalı uykularında hep aynı kalırlardı. Bir saksının, bir sedirin, bir masanın, bir duvar veya kapının değişmesi imkânsızdı. Eşyanın açık dost, her zaman için güvenilir çehreleri!.. Fakat acaba gerçekten onlar değişmez miydi? Alkolün verdiği tenebbühle doludizgin işleyen kafası şimdi bu yeni yolda yürüyordu. Bir an kendine gelir gibi oldu. Ne boş yere yoruluyordu? Yazık değil miydi? Neden bunları düşünüyordu? Ah, kaçmak, uzaklara kaçmak, güneşli ve ağaçlı bir yolda bir ikindi

saatinin tozları içinde tek başına yürümek istiyordu. Yavaş yavaş bu gecenin garip talihini sezmeğe başlamış ve ondan ürkmüştü. Bununla beraber ne rüyalarında, ne de bugün tesadüf ettiği rakamlarda böyle bir akıbeti haber veren bir şey yoktu. Gelirken bindiği otomobilin numarasını hatırladı: 1873. Rakamları mutlak kıymetleriyle tekrar topladı. Hepsi 19 ediyordu. 1+9=10. Sıfırı atıyor. Elde kalan birdi; 1 onun çok iyi bir rakamıydı, evvela tekti ve sonra vahdetin ve vahdaniyetin rakamıydı.

Abdullah'ta da çocukluğundan beri bu rakam hastalığı vardı. Bu itiyat, kafasını dünyanın en çabuk işleyen bir hesap makinesi hâline getirmişti. Bütün hayatı için tesadüf ettiği rakamlar üzerinde ameliyeler yaparak hükümler çıkarır, kendi kendine saadetler vaat eder veya felâketler düşünürdü. Bu sefer gelirken de böyle olmuştu. Otomobilin numarasındaki rakamları saymış, çocukça, fakat mufassal bir ameliye ile bu rakamın esasını teşkil eden adedi bulmuş ve onda herhangi münasebetsiz bir tesadüfü haber verecek bir şey bulamadığı için sevinmişti. Başını kaldırarak, tezgâhın arkasındaki rafta dizili içki şişelerini saydı, hepsi kırk yedi idi. Rakam yine tekti. Başka bir zaman olsa onunla iktifa edebilirdi. Fakat nedense 4 ile 7'yi topladı. 11 çıkıyordu. "Bir, bir daha iki eder" çift... Fakat niçin toplamıştı? Keşke çıkarsaydı, o zaman işler daha düzgün gidecekti.

Birisi ona kadehini uzattı, Abdullah Efendi dalgın dalgın içini çekti, oh, ne iyi, arkadaşları onu kurtarmışlardı; rakı hakikaten nefisti. Ağır ağır içti. Fakat neden gidemiyor, niçin burada mıhlanmış gibi duruyordu? Açık kapıdan yalnız bir parçasını gördüğü sokak, ona erişilmez bir cennet gibi görünüyordu. Bir kaçabilse... Fakat işte kaçamıyor, olduğu yerde gecenin tesadüflerinin birbirini kovalamasını bekliyordu. Hakikatte buradan nereye gidebileceğini düşündü. Gittiği yer neresi olursa olsun, bütün bu gördüklerini beraberinde götürecek değil miydi? Unutmak lazımdı; bir kiri üzerinden atar gibi unutmak... birdenbire "bir kadın olsa" diye

düşündü. Şüphesiz ki bir kadın, güzel bir kadın bütün bunları, hasta kafasının bu mânasız vehimlerini kendi çıplak ve anlayışlı, basit fakat tabiat kadar düzgün hakikatiyle unutturabilirdi. Ve Abdullah Efendi birdenbire arzunun tenine sıcak bir demir gibi yapıştığını, damarlarında ağır kokulu bir mevsim gibi dolaştığını hissetti; kolları acayip bir iştahla gerindi, kendini yalnız, yapayalnız buldu. Bununla beraber nedense bu yalnızlık hissine rağmen bedbaht değildi. İçinde pek nadir duyduğu bir dalgalanma, bir nevi tarifi güç bir sevinç vardı.

Kendisi için yepyeni bir his olan bu sevinç içinde her şeyi mümkün görüyor, bütün hüviyetini esir kadar hafif buluyordu. Fakat en garibi, en alışılmazı nefsinde sezdiği şaşırtıcı kavrayış kudretiydi. Bu anda kendisini her şeyi anlar ve her şeyle anlaşabilir zannediyordu. Evet, isteseydi şu yanı başında duran çiçek saksısı ile dost olabilir ve üstünde oturduğu iskemle ile uzun uzun konuşabilirdi. Bütün etrafıyla kendi arasında imkânsız denebilecek derecede kuvvetli bir münasebet teşekkül etmişti. Sanki ara yerden bir yığın perde, mânia kalkmıştı. Fakat bununla da kalmıyordu; bakışlarında mesafe hakkındaki fikir ve itiyatlarını, mesafe ve ayniyet mantığını değiştiren istisnaî bir derinlik peydahlanmıştı. Ve bu derinlik sanki karşı karşıya konmuş iki ayna gibi bakışlarının takıldığı her şeyi bir sonsuzluk içinde çoğaltıyordu. Şüphesiz bu hususiyet yüzünden olacak, şimdi bizzat kendisini üç adım önünde görüyor ve her an tekrarladığı müteredditt hareketlerle ikizleşen hüviyetlerinden hangisinin asıl hakikisi olduğunu anlamağa çalışıyordu.

Fakat bu hareketler, ne kadar muttarit, çolpa ve acayip şeylerdi? Tıpkı suda, yahut daha koyu bir mayi içinde yürüyen bir adamın adımlarındaki ağırlığa benzer bir hâlleri vardı. Abdullah onları her tekrarlayışında kendisini değişmiş külçeleşmiş, çok paslı bir makine hâline gelmiş zannediyordu. Birdenbire kafasına yeni bir tecrübe fikri geldi. Henüz yeni görmeğe başladığı ikinci varlığı ile,

bu üç adım ileride dikilen ve her hareketini taklit eden gölge ile ve onun içinde düşünmek istedi: Fakat bu epeyce güçtü; bir hayali bir galatı şuur ve idrak sahibi yapmak demekti. Daha iyisi buna yavaş yavaş alışmalıydı. Evvela bu hayalin gözleriyle görmeğe, kulaklarıyle işitmeğe çalışması lazımdı. "Hele ihsaslar bir kere orada işlemeğe başlasınlar, o zaman düşünce de gelir..." diyordu. Bu garip proje ona bu fikri bulduktan sonra çok basit göründü. Tıpkı bir evden bir başka eve eşyayı ve itiyatlarımızı nakletmek gibi bir şey... "Oh, kâinatı yepyeni bir cihazla idrak etmek saadeti..."

Ve Abdullah Efendi yavaş fakat emin ve sabırlı bir çalışma ile kendini, daima üç adım ötesinde görmekte devam ettiği hayaline –kendi tabiriyle–, tıpkı bir evden başka bir eve eşya ve itiyatlarımızı nakleder gibi, nakletmeğe başladı.

III

Arkadaşları seslendikleri zaman Abdullah Efendi kendisini bir kuyunun dibinde buldu; o kadar kâinatla alakasını kesmiş, kendi kendisi yahut sadece iradesi olmuştu. Onlar, hep bir ağızdan, onun sükûtuna kızıyorlar, bu somurtkanlığı mânasız, budalaca ve kibirli buluyorlardı.

"Haydi, diyorlardı, kendine gel, eğleneceğiz..." Abdullah Efendi birdenbire kuyusundan çıktı. Eğlenmek, ne güzel şeydi bu! Elbette eğleneceklerdi... Bu gece bunun için buraya toplanmışlardı. Hem o herkesten fazla eğlenecekti. Görülmeyen şeyleri gören, işitilmeyen şeyleri işiten ve bir hayalin, bir gölgenin içinde, yani bir tasavvurun imkânlarındaki hudutsuzlukla kâinatı idrak eden bir insan sıfatıyla eğlenecekti. "İçelim, dedi, içelim!" Ve tekrar meclis, daha geniş bir hürriyet içinde başladı. Bu sıcak yaz akşamında içki hakikaten güzel bir şeydi. Ve şimdi asıl hüviyetini üç adım arkasında görmeğe muvaffak olan Abdullah Efendi büsbütün başka,

imkânsız şekilde yeni bir tatla kadeh kadeh üstüne boşaltıyordu.

Neden sonra arkadaşları içkinin kifayet ettiğine karar verdiler. Onların fikrince ruh, bu masa başında kâfi derecede tatmin edilmişti, şimdi tenin zevkleri başlamalıydı. Uzun boylu iri yarı, Beyoğlu âlemlerinin bütün sırrına vâkıf hovarda bir arkadaş, onları istedikleri gibi eğlendirebileceğini söylüyordu. Niçin gitmemeliydi? Aşk insanların, en tabii ihtiyacıydı. Bu sıcak, ağır yaz gecesinde alkolün yalancı cennetinde arzuya uyanan bu insanlar hep birden kadın vücudunun güzelliğini düşünüp hatırladılar. Uzak ve tılsımlı bir bahçe, serin gölgelerinde her türlü yorgunluğun, gurbet ve acının dinleneceği, unutturucu hassalara malik sularından ömrün bütün biçareliklerinin teselli ve mükâfat bulacağı ezelî bir bahçe onları davet ediyordu. Ancak tenin azdığı zamanlarda duyulan bir heyecanla hep birden yola çıktılar. Abdullah Efendi kapıdan çıkmadan evvel oturduğu sandalyeye baktı: Kendisine çok benzeyen bir gölgenin orada uyuduğunu gördü. Tecrübesinde muvaffak olmuştu. Yavaşça bir parmağını dudağına götürerek şaşıran garsona: "Aman uyandırmayın, sonra gelir alırım..." dedi.

İlk gittikleri evde Abdullah bütün kadınları beğenmemişti, o daha müstesna bir güzellik istiyordu. Ömrünün bu garip saatine arkadaşlık edecek kadın, hakikaten başka türlü olmalıydı. Tâ ki sonra hatırlamaktan lezzet alsın. O masa başında eski hatıralarını, geçmiş zevklerini ballandıra ballandıra tekrarlayan arkadaşlarına her zaman imrenmişti. Şimdi kendisinin de bu cinsten bir hatırası olmasını, aradan zaman geçtikten sonra bir vaha değilse bile, hiç olmazsa bir serap gibi düşünebileceği bir güzellikle baş başa bir saat geçirmesini istiyordu. İhtiyar ev sahibi kadın, bu müşkülpesent misafiri tatmin etmeğe hazırdı; ona istediği gibi birini bulacaktı; yalnız biraz beklemesi lazımdı. Abdullah Efendi'yi küçük bir odaya soktu ve kendisi tahta merdivenleri gıcırdata gıcırdata aşağıya indi. Abdullah Efendi aceleyle kapanan bir kapının gürültüsünü işitti. Sonra yan odalardaki mırıltıların ancak bulandırabildiği

yekpare ve renksiz bir sessizlikle baş başa kaldı.

Ne tuhaf geceydi bu; bir büyü, bir masal içinde başlamıştı, şimdi bu yırtık çarşaflı kirli yatağın yarısından fazlasını kapladığı küçük ve mezar kadar dar odada bitiyordu. Bir kenarına ilişmek arzusuyla bu yatağa yaklaştı. Ömründe bu kadar kirli, sefil ve harap bir yatak görmemişti. O kadar eski ve sefildi ki, âdeta bu sefalet onu canlı ve biçare bir mahluk yapıyor, ona bir nevi beşerî talih veriyordu. Abdullah Efendi bu sefil odanın hakikatte bu yatağın mezarı, sırf onun için, onun ölçüsü üzerine yapılmış lahdi olabileceğini düşündü ve bu acayip düşüncenin verdiği marazî hazzın içinde bu sefaletin teferruatını derin derin tatmağa koyulmak üzere idi ki, çok ihtiyar, paslı bir sesin kendisinden su istediğini işitti.

Ses asırlar içinden geliyor gibi boğuktu. Bununla beraber onu çok yakından işitiyordu. Şaşkın şaşkın etrafını araştırmağa başladı. Fakat görünürde kimseler yoktu. Yavaş yavaş bir vehme kapıldığına inanmak üzere iken ses tekrar başladı. Keskin bir Rum şivesiyle: "Vire yukarıda bak, o zaman görezeksin beni... Hay sersem, hay..." ve bunu ürpertici bir kahkaha takip etti.

Abdullah başını kaldırdı ve tahta kurusu lekeleriyle çivi deliklerinin baştan başa kapladığı sefil duvarda tavana yakın asılmış bir zembilin içinden kendisine istihza ile, istihfafla bakan bir ihtiyar çehresi gördü. Bu en aşağı yüz elli, iki yüz yaşlarında bir erkekti. Abdullah Efendi bu kadar korkunç bir şekilde ihtiyarlamış bir başka çehreye hayatında rastlamamıştı. Ufalmış, bir el ayası kadar kalmış, buruşuk yüzünü seneler kemire kemire âdeta bir sünger yahut daha iyisi kuru ve çürük bir ceviz hâline getirmişti.

Bu çehrede iki sönük çizgi hâline girmiş gözlerden ve son derecede korkunç, iğrenç ve sinsi gülüşle en feci yara manzarası gösteren ağızdan başka canlı hiçbir şey yoktu. Tek bir diş, güldükçe bir yara gibi genişleyip büyüyen bu ağzın ortasında sallanıyordu. Daha fazlasına tahammül edemeyen Abdullah elleriyle yüzü-

nü kapayıp kaçmak istedi. Fakat ses bırakmıyordu:

– Ah, vire sen bilmezsin beni? Ben Eleniça'nın dedesi...

Bu ses, bu çehreden de eskiydi, o kadar ihtiyar ve mecalsizdi ki, âdeta ağızdan çıkar çıkmaz odanın sessizliği içinde çok eski, elle dokunmağa gelmeyen bir mumya gibi dağılıyor, bir yığın toz hâlinde yukarıdan aşağıya serpiliyordu. Fakat anlaşılmaz bir mucize ile Abdullah kendisine ulaşmadan evvel daha yarı yolda bir ölüm tozu hâline gelen bu sesin söylediği şeyleri işitiyor ve anlıyordu:

– Vire sen beni görmedin, ama ben gördüm seni. Yatakta bakıyordum. Ah, vire kaymeni, bu yatak ki var, ben yaptı orada çok amur. Marika, Eleniça, Esimenya, Kalyopi, Artemisa, Bareşkevi... Çok yaptı amur.

Ve tek dişli ihtiyar bir yara gibi açılan ağzının bütün genişliğiyle gülüyor ve hatırlıyordu:

– Ah, genslik vire... Ne güzel günlerdi... Şimdi yatıyorum bu zembil... Ama her gice bakıyorum buradan... Vire var sok müsteri yapıyor amur... Ama yok Marika, Kalyopi...

Ve Abdullah Efendi dörder dörder atladığı merdivenlerden inerken ihtiyar hâlâ sayıyordu. "Marika, Eleni, Kalyopi, ah vire yaptı sok amur..." Ve bütün bu isimler, ihtiyar zamparanın sefil ve biçare zevk arkadaşları birbiri arkasına sert, büyük kiremitler gibi Abdullah'ın başına düşüyor, onu sersemletiyordu. Kapının önünde arkadaşlarını buldu, hepsi muvaffakiyetlerini anlatıyordu.

Abdullah Efendi: "Unutmak, diyordu, Yarabbim bu geceyi, bu sinsi ihtiyarı, onun yapışkan kahkahalarını, bir mezardan gelir gibi ölümü beraberinde taşıyan sesini unutmak için ne yapmalı?" Hangi tılsım, hangi imkânsız kudret, ona bugünü unutturabilir, ruhunu yarına bu gecenin korkunç tecrübesinden temizlenmiş olarak çıkarabilirdi. Bir deli gibi kendi kendine sayıklıyordu: Marika, Eleni Kalyopi, Artemiz...

Arkadaşları gülerek: "Hepsini mi?" diye sordular.

"Hayır, diye cevap verdi. Hiçbirini... Hiçbirini beğenmedim..." Ve kaçmak istedi. Fakat yakaladılar. "O halde seni mutlaka başka bir yere götüreceğiz..." dediler. Başka bir yere gitmek... Abdullah Efendi, demin küçük lokantada iken damarlarında tutuşan sıcak ürperişi yine duydu; ne garip şeydi bu... Arzunun bu kadar ısrarla kendisine hâkim olduğunu bilmiyordu. Bütün uzviyeti ancak bir kadının huzuruyla tamamlanacak bir eksiklik içinde kavruluyordu. Evet, gitmeli, bir başka yere gitmeliydi! Bu gecenin münasebetsiz talihini muhakkak yenmek, tatmin edilen etin yorgunluğu içinde bütün bu kötü tesadüfleri unutmak lazımdı. Unutmak, bu ancak aşkla mümkündü: Ömrün büyük ve serin pınarı, her tecrübeden bizi daha genç, daha diri, dünyaya henüz gelmiş gibi dinç ve rahat çıkaran oydu. Ve Abdullah Efendi dar sokakların karanlığı içinde, kendisine bu gecenin sefaletlerini unutturacak kadın vücudunu, efsanevi bir kayık gibi, yaşadığı anın karanlığına aydınlığı, huzuru ve aşkı taşıyacak olan narin mahluku tahayyül ederek arkadaşlarını takip etti. Bütün bunları düşünürken, o sefil odada bile arzunun kendisini bir an bırakmamış olduğunu, biraz da hayretle hatırlıyordu.

IV

İkinci ev, birincisinden büsbütün başkaydı; daha az sefildi, sonra kadınlar daha güzeldi. Onları bir kuyu tulumbası ile üzerinde bir dikiş makinesi bulunan küçük bir masanın kımıldanacak bir yer bırakmayacak kadar doldurduğu küçük bir taşlığa aldılar.

Kendisini birdenbire yirmi yaş gençleşmiş bulan Abdullah Efendi hemen oracıkta iken kızlardan birini, uzun boylu, taze bir kadını seçiverdi. Kapıdan daha girer girmez, onun ölçülü ve ahenkli kalçalarının hareketlerine, dolgun ve güzel kollarına hakikaten anlayan bir gözle bakmıştı. Ve şimdi perdeleri sıkı sıkı indirilmiş büyükçe odanın mahremiyeti içinde beğendiği bu kadın, vaat etti-

ği bütün hazlarla kendisinin olacaktı. Abdullah Efendi içinde bu saadeti tadacağı odaya bir göz attı. Geniş, temizce bir yatak, duvarlardan birisini baştan başa kaplıyordu. Yatağın karşısında sokağa bakan pencerelerin önünde alçak bir sedir vardı. Küçük bir çocuk orada uyuyordu. Abdullah Efendi bunu pek münasebetsiz buldu. Muhakkak onu dışarıya çıkarmak lazımdı. Kapının yanında, üstünde bir yığın ufak tefek bulunan, fersiz aynalı eski bir konsol duruyordu. Karşı duvarda ise çoğu eski mecmualardan kesilmiş bir yığın resim asılıydı. Abdullah bunlardan yalnız bir tanesine, üzerinde sırma işlemeli tozlu bir peşkir gerilmiş olanına baktı. Bu, ortadan ayrılmış saçları her iki kaşının üstüne gözlerini örtecek gibi düşmüş, uzun yüzlü dar alınlı, küt burunlu, genç bir adamla yanı başında bir manken ağırlığıyla duran beyaz gelinlik esvaplı şişman bir kadın resmi idi... Erkeğin belinde bir kuşak vardı. Çok hususi biçimli ceketinin altında, üst düğmesi çözük mintanının yakasından gırtlak kemiği fırlıyordu. Bütün hâlinden, bundan yirmi, otuz sene evvel İstanbul'da sık sık görülen külhanbeylerinden –belki de bir latarnacı– olduğu anlaşılıyordu. Abdullah Efendi, bir elini beline dolamış olduğu genç kadına yavaşça:

– Çocuğu başka yerde yatırmak kabil değil mi?.. diye sordu.

Kadın çok nazlı bir sesle ona cevap erdi:

– Ne lüzumu var, şekerim, masum varsın uyusun...

Arzunun bütün uzviyetinde bir iksir gibi dolaştığı Abdullah Efendi, masumun orada olmasına istemeye istmeye razı oldu. Nihayet, küçük bir çocuktan ne çıkardı? Asıl mesele bu münasebetsiz geceyi bu kadınla beraber bitirmekti. Şimdi onu kendi elleriyle, yavaş yavaş genç ve cins hayvan vücudunun bütün güzelliklerini seyrede ede soyacak, küçük bir lambanın yarım yamalak aydınlattığı bu odada omuzlarını, olgun ve taze göğsünü, çıplak karnını uzun uzun seyredecek, okşayacak ve sonra bütün bu güzellikler içinde zamanın ritmini kaybedecekti. Güç zaptettiği bir iştahla genç kadına yaklaştı. Kadın, içinden geçenleri hissedi-

yormuş gibi onu hareketlerinde serbest bırakmış, sanki mev'ut ve müstakbel hazların arkasından kendisine gülüyordu.

Abdullah Efendi parmaklarında, birdenbire bulduğu bir ustalıkla –buna kendisi de pek şaşırmıştı– onun ipekten ve tülden yapılmış elbiselerini teker teker çıkarıyor, yavaş yavaş ve parça parça bu taze kadın vücudunu keşfediyor, daha doğrusu arzunun yaratıcılığının arttırdığı muhayyilesiyle onu yeni baştan yaratıyordu.

Bu humma içinde kahramanımız, yaşadığı gecenin kendisi için korkunç bir gece olduğunu, insafsız bir kaderin yanı başında yürüdüğünü ve her aydınlığı, her vuzuhu bir anda karartacak kadar bulanık nefesini zaman zaman alnına üflediğini unutmuş gibiydi. Sadece orada, küçük lokantada, masanın başında yapayalnız bıraktığı ilk varlığının, –Yarabbim, buna nasıl isim vermeliydi?– asıl hüviyetinin yanında bulunmadığına müteessirdi. Birdenbire şu anda duyduğu hazzı ona da geçirmek istedi, asıl benliği o idi ve o da payını almalıydı. Bu şüphesiz çok kısa bir iş olacaktı; gözlerini kapayıp düşünmesi kâfiydi.

Fakat genç kadının attığı keskin çığlık bu ameliyeyi, yarıda bıraktı:

– Aman yarabbim, sağ göğsüm, sağ göğsüm yerinde yok, demin çıkarmıştım, takmayı unutmuşum. Kızların eline geçerse mahvolduğum gündür... Kim bilir belki de almışlardır bile... Ah, yarabbim, şimdi ben ne yapayım?..

Ve dövünen kadın, birdenbire kendine gelen Abdullah Efendi'nin şaşıran gözlerinden tek memeli sakat göğsünü saklayarak kapıdan fırladı... Başka bir zamanda bu takma göğüslü kadın Abdullah Efendi'yi çıldırtmak için elbette kâfi gelebilirdi; fakat o bu geceyi öğrenmişti, ondan her şey beklenebilirdi.

Birdenbire içine düştüğü, kavranılmaz mantığının ağlarına kendisini kaptırdığı bu gece kim bilir daha nelerle, ne tecrübe-

lerle doluydu? Abdullah, gördüğünden ziyade göreceği şeylerin korkusu içinde bir köşeye büzülmüş, ne yapması lazım geleceğini düşünürken hakikaten korktuğu başına geldi. Filhakika duvardaki resim birdenbire canlanmış; yeni evli karı koca delice bir raksa başlamışlardı. Abdullah ilk önce buna inanmak istemedi, elleriyle gözlerini oğuşturarak tekrar bakıyor, "Artık bu kadarı olmaz." diye söyleniyordu. Fakat yazık ki, gözleri onu aldatmamıştı. Gördüğü sadece hakikatti. Bu eski ve soluk fotoğrafın sakinleri, bu latarnacı kıyafetli erkekle, yanı başında bir manken cansızlığı içinde duran şişman kadın –başındaki tül ve çelenkle– dirilmişler, şimdi el ele, yan yana dünyanın en acayip ve korkunç raksını yapıyorlardı. Bu ne çocukken dinlediği masallarda şamdanların ışığından fırlayan aşifte çengilerin raksı, ne de kitaplarda okuduğu ve esrarlı resimlerde seyrettiği iskeletlerin çılgın ve zalim hayatla alay ederek ölümün zaferini terennüm eden oyununa benziyordu. Dümdüz çok adi bir şarabın tortusu gibi kaba, sadece sarhoş tenin ve kendisini henüz hakkıyla idrak etmemiş, insiyaklardan öteye geçememiş iptidaî bir ruhun ilcâlarıyla dolu bir raks, velhâsıl hiçbir sırrı olmayan, hiçbir büyük hakikatle birleşmeyen bir tepinmeydi.

Abdullah, büzüldüğü köşeden dişleri birbirine çarpa çarpa onu seyrediyordu.

Sivri ökçelerinin üstünde külhanbeyinin attığı ölçülü, kıvrak adımları, ani ve sert dönüşlerini, şişman kadının erkeğine yetişmek için sarfettiği gayretle beraber, son derecede vazıh görüyordu. Her ikisinin de elinde ziller vardı, her ikisi de naralar atıyor, birbirlerine göz süzüyorlar, ve baş döndürücü bir hareket bolluğu içinde oynuyorlardı.

Erkeğin sağ eli ikide bir boğazına doğru yükseliyor, yerinden fırlamak, bir taraflara gitmek, ve belki de kaybolmak isteyen gırtlak kemiğini eski yerine yerleştiriyor, sonra tekrar zillerini şıkırdatıyordu. İşin daha korkuncu, demin uyuyan küçük çocuk şimdi uyanmış, oturduğu sedirden el çırpmağa başlamıştı. İkide

bir küçük cüssesinden hiç beklenmeyen dik bir sesle "Yaşa Kosti!" diye bağırıyor ve muttarit, muntazam, hiçbir ritmini kaçırmayan bir şekilde elini çırpıyordu ve muttasıl gülüyordu; hoyrat, kaba bir çocuk ağzında insanın kanını donduracak şekilde tecrübeli bir gülüşle gülüyor ve o güldükçe oynayanların keyfi artıyor, ziller daha şiddetli çalınıyor, karınları büyük bir maharet ve süratle bir usta tefzen elinde dönen bir tef gibi dönüyor, birbirlerine attıkları yan bakışlar daha iğrenç, yapışkan oluyordu. Abdullah şaşkınlığın ve korkunun son haddinde bu acayip manzarayı uzun bir müddet seyretti. Hakikaten ne yapacağını bilmiyordu. Odanın kapısına kadar gitmek, onu açmak, o dar ve tahta merdiveni inmek, tekrar o tulumbalı taşlıktan geçmek... Hayır, bunu yapamayacaktı, zaten artık kendisinde hiçbir şey yapmak için kuvvet bulamıyordu. Fakat birdenbire erkeğin göz süzüşleriyle karşı karşıya gelince daha fazla tahammül edemeyeceğini anladı. Kaçmak lazımdı. Korku, şaşkınlık, bunlar, bu bakışların verdiği tiksinme hissinin yanında mânasız, gülünç, şeylerdi. Bu odada biraz daha fazla beklemek delilikti. Fakat acaba kaçabilecek kadar kuvveti var mıydı?

Yavaş yavaş bacaklarının çözüldüğünü hissetti. Biraz daha dursa, oraya, hemen oracığa yıkılacaktı. Son bir gayretle toparlandı, pencereye doğru atıldı, bir cam şakırtısı içinde kendisini sokakta buldu. Deli gibi koşuyordu.

V

Fakat tecrübe daha bitmemişti. Evin bulunduğu sokağı ve daha birkaçını aynı hızla geçti. Sonra yavaşladı. Bir köşe başında durdu. Susamıştı. Bütün gırtlağı yanıyordu. Fakat buna ehemmiyet vermedi. Bu saatte kimden su isteyebilirdi? Bütün evler uykuya kapanmıştı. Ceketinin tersiyle alnındaki teri sildi. Hâlâ o sesi, o zil şakırtısını işitiyor; yüksek ökçeli palikaryanın iğrenç ve cıvık tebessümünü, iç bulandıran göz süzüşlerini görüyordu. Daha fenası

bütün bunları uzviyetinin bir tarafına yapışmış gibi beraberinde taşıdığını hissetmesindeydi. "Ebediyete kadar, ebediyete kadar benimle beraber gelecekler..." diye düşündü. Kendisini tahammül edilmeyecek kadar bedbaht hissetti; ne lânetli bir geceydi bu... Bitmez tükenmez tesadüflerinin garabetiyle imkânsız görünen böyle bir geceyi yaşamış olmayı kendisine affetmiyor, talihine kızıyor, kendisini hakikaten deli ve zalim bir kudretin elinde esir zannediyordu. Sanki bir imdat arıyormuş gibi etrafına bakındı: Sokak bomboştu; arkadaşlarını da kaybetmişti. Fakat bu kendisine pek mühim görünmedi: "Zaten yollarımız ayrılmıştı!" diye düşündü.

Fakat şimdi kendisi ne yapacaktı? En iyisi eve gitmeliydi. Evet, ilk önce demin çıktıkları meyhaneye uğrayıp orada masa başında bıraktığı hakiki varlığını bulacak ve beraberce eve dönecekti... Bu tenha ve tanımadığı sokaklarda yolunu bulmak da epeyce güçtü. Fakat sokaklar niçin bu kadar tenha idi? Birdenbire Abdullah Efendi bunun gecenin başından beri böyle olduğunu ve hiç kimseye rastgelmediğini hatırladı. Yavaş yavaş ona, bu tenhalığın sebebi kendisi olduğu, kendisi için bu sokakların boşaltılmış olduğu zannı geliyordu. Ah, ne kötü geceydi, ne uğursuz tesadüflerin gecesiydi bu! Bir kere ondan sıyrılabilseydi!.. "Güneş, Yarabbim güneş!" diye bağırdı. Fakat hayır, hiçbir şafak belirtisi yoktu. Sessiz bütünlüğünde gece bir talih kat'iyetiyle devam ediyordu.

Abdullah Efendi kötü aydınlanmış sokaklarda, kaldırım taşlarına çarpa çarpa yürüyor, yolunu arıyordu. Nihayet büyük, aydınlık caddeye çıktı. "İşte birkaç adım kaldı" diye kendi kendine söylendi: "Şimdi asıl hüviyetimi, kendi varlığımı bulur ve beraberce gideriz." Fakat biraz evvel tenha bıraktıkları caddede garip bir kalabalık ve faaliyet vardı. Abdullah Efendi küçük bir dikkatle bunun bir yangını söndürmekle uğraşan itfaiye olduğunu anladı. Ayaklarının ucunda kalın hortumlar uzanmıştı, büyük ve dev makineler horulduyorlardı. "Acaba neresi yanıyor?" diye merak etti, ve birdenbire büyük, tamiri kabil olmayan bir felâket

ihtimaliyle titredi, oraya, kalabalığa doğru koşmağa başladı. Evet, yanılmamıştı; biraz evvel oturdukları, konuşup güldükleri lokanta yanıyordu. Abdullah Efendi kızıl alevlerin ve dumanların kepenkler arasından ve çatıdan fışkırdığını görüyordu. "Ah, Yarabbim, ne yapmalı, nasıl kendi kendimi kurtarmalıyım?" diye ovunarak ileriye atıldı. Her ne pahasına olursa olsun içeriye girecek ve orada uyur bıraktığı gölgeyi götürecekti. Fakat yakasına yapışan sert bir el onu geriye fırlattı. "Deli misiniz?" diyordu... "Nereye gidiyorsunuz?" Bu, kalabalık bir seyirci kafilesinin önünde nöbet bekleyen ve kimsenin yangın yerine fazla yaklaşmasına müsaade etmeyen polis neferiydi. Abdullah Efendi ona yalvardı: "Bırakın beni gideyim, bırakın, orada benim olan, sadece benim olan çok aziz bir şey, çok mühim bir şey var... Onu kurtarayım..." Fakat polis neferi onu itelemekte devam etti: "Hiçbir şeyi kurtaramazsınız, her şey bitti... olduğunuz yerde kalın..." Ve Abdullah Efendi gözleri yaş içinde, olduğu yerde kalıverdi. Filhakika müthiş bir homurtu içinde çöken duvarların arasından fırlayan büyük, muazzam, devkâri bir alev sütunu her şeyin bittiğini açıkça gösteriyordu. Evet, her şey bitmiş, asıl hakikati ve büyük varlığı orada alevler içinde belki de kül olmuştu...

Alnından ölüm terleri fışkıran Abdullah Efendi olduğu yere çöktü ve sahibinin ölümü için ağlayan sadık bir köpek gibi orada kendi varlığının ölümüne ağladı. Artık hiçbir şey onu teselli edemezdi. Bu vücut, o kadar kahrını çekmiş olan bu vücut, orada alevler içinde bir kül yığını olmuştu ve bu kendi hatası yüzündendi... Onu nasıl oraya bırakıp gitmeğe razı olmuştu?

Bir otomobil çığlığı onu yine kendine davet etti. Bu beyaz bir hastahane arabasıydı. Abdullah Efendi hemen olduğu yerden sıçradı ve eski şiddeti azalmış olan alevlerin arasından kollarında bir insan vücudunu taşıyarak çıkan itfaiye neferine doğru atıldı. Bu kendi vücudu, eski vücudu idi! Abdullah Efendi onu ne kadar iyi tanıyordu! Büyük bir soğukkanlılıkla yanındakilere sordu: "Yaşıyor

mu?" "Hayır" diye cevap verdiler. "Çıldırdınız mı? Yanmış adam hiç yaşar mı?" Evet, hiç yaşar mıydı? Ve Abdullah bu garip gecede hiçbir adama nasip olmayan, işitilmemiş bir şeyi yaptı. Kendi cenazesini taşıyan otomobilin arkasından, hiç yetişmek ümidi olmadan, bir deli gibi, bir büyük orman yangınından kaçan yaralı bir hayvan gibi koştu.

Onu, kendi vücudunu, hakiki benliğini hiç olmazsa bir daha görmek istiyordu, fakat bu imkânsızdı. Bir fırtına hızıyla uzaklaşan araba ile arasındaki mesafe her an daha çok açılıyordu. Nihayet araba bir köşeyi saparak gözden kayboldu ve her türlü gayretin beyhude olduğunu anlayan Abdullah Efendi eskisi gibi ıssız bir sokakta tek başına kaldı.

– "Ah Yarabbim, şimdi ben ne yapacağım? Ne yapacağım?" diye kendi kendine soruyor, ovuna ovuna bundan sonra, ne yapacağını, nereye gideceğini, nasıl yaşayacağını düşünüyordu. Hakikaten vaziyeti çok vahimdi. Bu kaldırılan ceset kendisinindi. Sabah olur olmaz bütün şehir onun kaza neticesi bir yangında öldüğünü işitecek, gazeteler yazacak, eşi dostu cenazesine geleceklerdi. Ölümünün münasebetsiz şekli bertaraf, hem ne kadar münasebetsiz bir ölüm; bir meyhanede sızarak ölmek! –Herkes kim bilir ne düşünecekti?– Halbuki o yaşıyordu. Sırf kendi zekâsıyla ve istisnaî ruh kabiliyetiyle tedarik ettiği bir başka varlıkla yaşıyordu. Bütün dünya tarafından duyulacak ölümünün, hayatıyla etrafı arasında açacağı uçurumu gayet vazıh görüyordu.

Bari bir an önce evine gitse ve ihtiyar anasına meseleyi anlatsaydı.

Fakat onlara ne söyleyebilirdi? "Yarın sabah benim bir meyhanede yandığımı işiteceksiniz, sakın inanmayın ha! Ben yanmadım. O benim birinci varlığımdı, asıl hayatımı ve ruhumu başka bir yere nakletmiştim, tıpkı bir evden öbürüne eşyayı nakleder gibi..." Buna inanırlar mıydı? İnansalar bile...

Hayır, bu kabil değildi. Sonra kim bilir kara haberi kendinden

evvel oraya varmayacak mıydı? İşte tekrar, tanımadığı, bilmediği sokaklara dalmıştı. Yolunu kimden soracaktı? Bütün bu ıstırap içinde bir tek nokta ona hepsinden garip geliyordu. Yarın isterse kendi cenaze merasiminde bulunabilirdi. Oh, bu çok fakir, küçük bir merasim olacaktı; beş on dost, bir iki akraba... o kadar, fakat isterse bu küçük kalabalığın içine o da karışabilirdi ve en ehemmiyetlisi bu idi. Birdenbire kendisinin hakikaten büyük, efkârıumumiyeyi işgal edecek kadar büyük bir adam olmadığına müteessir oldu; etrafındakilerin kendi hakkında neler düşündüğünü öğrenirdi. Bu hakikaten meraklı ve garip, hatta eğlenceli bir şey olurdu.

Bununla beraber, ne olursa olsun, bu merasimde bulunacaktı. "Belki de bir nutuk söylerim." dedi. "Eğer beni tanımayacaklarına emin olsam, neden küçük bir nutuk söylemeyeyim?" Herkesin cenazesinde söyleniyordu ya. Hem bu nutuk dünyada söylenen cenaze nutuklarının en doğrusu, en salâhiyetlisi olacaktı. Abdullah'ı dünyada Abdullah'tan başka kim anlayabilirdi? Hem bu biraz da lazımdı. Küçücük, ortalıkta kayboluvermiş denecek kadar küçük hayatının etrafında o kadar çok ve mânasız şeyler uydurulmuştu ki... Bir hayatı yalanlarından temizlemek, onu olduğu gibi, sadece kendi hakikati olarak ortaya koymak güzel şeydi. Şüphesiz, ilk önce bir meyhanede çıkan yangın esnasında yanıp ölmenin felâketi üzerinde duracaktı. Herkes biliyordu ki o içkiden hoşlanmaz, böyle yerlere pek nadir zamanlarda, sadece eşi dostu görmek için giderdi. Bunu vereceği nutukla adamakıllı belirtmeliydi; hatta mâkul, büyük ve insanî bir sebep bile bulabilirdi, meselâ içkiye düşkün bir arkadaşa nasihat vermek için oraya gitmiş olabilirdi.

Bir merdivenin basamağına oturarak düşündü. Bunu söylemek biraz yalan olacaktı. Fakat (tıpkı hocasından müsaade isteyen bir çocuk gibi parmağını uzatarak): "Bir defa için... ve bu kadar zaruret karşısında.." Evet, bu yalan zarurî idi. Bunu kararlaştırdıktan sonra nutku tertibe başladı:

"Aziz dinleyicilerim; bugün hazin olduğu kadar vakitsiz ölü-

müne hep beraber ağladığımız Abdullah, benim en yakın dostumdu. Hayatımız hemen baştan aşağı hep beraber geçti. Aşağı yukarı ömrünün her anına, en yakın noktasından şahit olmuş bulunuyorum. Sadık bir gölge ısrarıyla peşini kovaladığım bu hayatta, insanları alakadar edecek büyük, fevkalâde vak'alar, muazzam zaferler, neticesi nesillere yadigâr kalacak tecrübeler yoktur. Doğrusu istenirse o küçük bir talihti, fakat bu küçük talih büyük bir ruha eklenmişti... Bilmem ki böyle bir tezadın ürpertmeyeceği bir düşünce var mıdır?" Giriş fena değildi. Bundan sonra kısaca hissiyatını anlatacak, merhumun iyi kalbinden, fedakâr ve vefalı oluşundan bahsedecek ve şöyle devam edecekti: "O başka bir yıldızda doğmuş kadar bu toprağın hesaplarına, zaruretlerine yabancıydı. Onun için çok defa biçare olurdu. Büyüğe ve istisnaiye karşı duyduğu aşk, onun zâhiren çok sakin görünen hayatını zehirlerdi. Kendi ördüğü ağın içinde boğulan bir örümcek gibi, bu tehlikeli ruh haletinin hazırladığı vaziyetler içinde çırpınır dururdu. Talihi küçük bir vodvil muharririydi. Fakat o bu vodvili bir Sofokles veya Shakespeare tiyatrosu imiş gibi ciddi ve mustarip yaşadı. Onun için hayatı dışarıdan gülünç ve iç tarafından büyük ve azametliydi. Bilmem farkına varıyor musunuz? Hepimizin seyrederken o kadar güldüğümüz ve eğlendiğimiz *Sekizinci* veya cinsinden bir piyeste ciddiyetle rol almış bir Kral Oidipus veya Antigone, yahut Othello tasavvur edin. İşte zavallı Abdullah'ın hayatı... Fakat bu talihteki paradoks bu kadarla da kalmaz, daha ileri giderdi. Abdullah bu rolü farkına varmadan sonuna kadar böylece oynasaydı, yine mesut olurdu; büyüklük arzusunu, tatmin edilmemiş azamet duygularını bir yığın küçük şeylerle doyuran ve bu yüzden mesut olanlara hayatta ne kadar çok tesadüf ederiz. Şu karısını veya çocuğunu bir hiç için azarlayan koca veya babanın yüzündeki ifadeye bakın: Size derhal Çaldıran meydanında Yavuz'u hatırlatmaz mı? Halbuki yaptığı iş ne kadar gülünç ve küçük. Pekâlâ göz yumabileceği bir hiçin üzerinde ısrar etmekten başka bir şey değil; fakat gözlerinde yanan şimşeğe, dudaklarda titreyen hiddete ve yüzdeki heybete

dikkat edin... Biraz sonra kendisinin de lüzumsuz bulacağı bu ifratı, ne kadar ciddiyetle benimsemiş... Bütün hayat bu cins beyhude sarfedilen büyüklük hisleriyle dolu... Abdullah'ın felâketi, rolünü yaparken sık sık uyanmasında, etrafındaki şeniyetle en zalim ve müstehzi mânasında temasa gelmesindeydi. Onun içindir ki bütün hayatı yarım kalmış jestlerden tamamiyetini bulmamış hareket başlangıçlarından ibaret kaldı. O bütün ömrünce büyülü bir eşiğin önünde adımlarını tecrübe etti; fakat her defasında içinde vaktinden evvel uyanan bir taraf onu bu eşiği atlamaktan, ileriye geçmekten menetti. O bütün ömründe bir küçük tereddüt ve şuur jestinin olduğu yerde dönmeğe mahkûm ettiği bir bostan dolabı oldu."

Buraya kadar olan kısmını pek beğeniyordu. Acaba Cervantes'ten ve Don Kişot'tan bahsetmeli miydi, ne lüzumu vardı? Kısa kesmek daha iyi idi. Yalnız bir noktayı anlatması lazımdı: "Bu mûdil ruh makinesinin en mühim tarafı istikrah hissiydi. Abdullah büyük bir mistikti. Allahsız bir mistik. Aşk bu mistikliğin gayesi olmuştu. Fakat Abdullah, aşkı o kadar idealleştirmişti ki, realitedeki manzarasına artık tahammül edemiyordu... O, istikrah yılanının topuğundan ölesiye ısırdığı adamdı. İşte bu hayatın ikinci faciası..."

Bu kadar psikoloji yeterdi.

Hararetle son cümleleri hazırladı. Topyekûn bakılacak olursa nutuk hoşa gidecek şekilde idi.

Bu nutku hazırlamak onu bir nevi rahata kavuşturmuştu.

Vaziyeti artık eskisi gibi görmüyordu. Zihninin bir nokta üstünde sarfettiği hummalı gayret, âdeta onu teselli etmişti. Vâkıa eski benliğini kaybetmenin azabını, içinde bir bıçak yarası gibi yine duyuyordu. Fakat bu da geçecekti; "elbette buna da alışırım", diyordu. "İnsan nelere alışmaz ki..." Zaten hayat dediğimiz bu kapalı dairenin asıl mucizesi, bu alışmak değil miydi? "En sevdiğimiz mahlukları bile kaybetmeğe alışmıyor muyuz? Günlerce,

aylarca, senelerce görmemeğe, mutlak, kat'î bir gurbet içinde yaşamağa alışmıyor muyuz? Bana gelince, kaybettiğim şeyi, yani kendimi hiçbir zaman sevmedim..." Fakat bu düşüncelerle geçirecek vakti yoktu. Olan olmuştu. Şimdi yapılacak şey bir an evvel eve yetişmekti, tekrar adımlarını sıklaştırdı. Yürüme ile koşma arasında sendeleye sendeleye karanlık sokaklara daldı...

VI

Ufka ve manzaraya bir balkon gibi üstten bakan, güzel, temiz asfalt bir yoldaydı. Ayaklarının ucunda bütün bir semt kademe kademe dizilmiş evlerle denize doğru iniyordu. Bu, küçük, avuç içi kadar dar bir deniz parçasıydı ve kapanık, yarı sisli gece saatinde nereden geldiği bilinmeyen donuk parıltısıyla denizden ziyade mâyi hâlinde bir madenle doldurulmuş bir havuzu, birkaç mavna ve gemi direğinin arasından, tabii bir parmaklık arkasından seyrediliyormuş hissini veren büyükçe bir havuzu andırıyordu.

Abdullah Efendi gecenin sükûneti içinde bu manzarayı doya doya seyretti. Yavaş yavaş o da sükûnet bulmuştu. Yüzüne ve ellerine çarpan serinlik sanki onu beraberinde taşıdığı çok zararlı ve tehlikeli bir şeyden ağır ağır, fakat emniyetle boşaltıyordu. Kendisini gittikçe iyileşir bulmanın verdiği hafiflik içinde tekrar, bütün bu olan biten şeyleri, sinirlerinin geçici bir oyunu addetmeğe bile başladı. "Evet, diyordu, evet, belli ki bunlar, içkinin ve sinir bozukluğunun verdiği bir vehimdi. Artık geçti. Şimdi herkes gibi ben de kendimi geceye, bütün etrafın içinde yüzdüğü bu sakin uykuya emanet edebilirim!" Fakat hakikaten etraf uyuyor muydu? Abdullah Efendi, buradan uzaklaşmadan evvel en yükseği kendi hizasına kadar çıkan ve sonra kat kat ayaklarının ucunda, ta aşağıdaki deniz parçasının kenarında bir yığın gölge hâlinde kaybolmak için derinleşen evlere bir kere daha baktı ve gördüğü şeye şaştı.

Uykunun dinlendirici sularına gömülmüş zannettiği bu evlerin hepsi aydınlıktı ve üstelik yarı inik ve şeffaf –iyice seçtiği koyu renklerine ve kalın nesiçlerine rağmen şeffaf– perdelerinin altında bütün bir hareket bolluğu çalkanıyordu. Hayır, bu evlerde Abdullah Efendi'nin tahayyül ettiği sükûnetten eser yoktu. İçlerinde bulunanlar alışılmış bir yatağın, maddeye istihalesi yarıda kalmış bir vücuda verdiği o derin hazzı, Abdullah Efendi'ye göre büyük ağaçların kendilerini günün –meselâ bir şafak veya akşam vakti gibi– istisnaî bir saati içinde idrak etmelerinden duyabilecekleri saadete benzeyen hazzı tatmaktan, çok uzaktılar.

Abdullah Efendi bunun böyle olmasına çok hayret etti ve demir korkuluğa dayanarak şaşkın şaşkın gecenin bu saatinde kendisi gibi uyanık duran bu evlere bakmağa başladı.

Şimdi yeni baştan biraz evvelki nüfuz ve derinliğini kazanan bakışları bu evlerin içindeki acayip ve esrarlı hareketlerin mânasını, ritmini yakalıyordu. Eşyayı dalgın uykusundan uyandıran, çizgi ve şekillerini değiştiren, onlara âdeta görülmedik bir hayat ve ifade veren o acayip büyü yine başlamıştı. Ne kadar sefil evlerdi bunlar... Hepsi harap, biçare şeylerdi. Kiminin ahşap duvarlarından tahtalar fırlamıştı, kiminin kiremitleri kırıktı ve hepsinin içinde sefil yataklar, yırtık yorganlar, büyük bir yıkıntının enkazını andıran mobilya parçaları vardı. Çiy, garip bir aydınlık âdeta onları içinden aydınlatıyor, çok müşahhas ve zalim bir macera sahibi yapıyordu.

Hemen hepsinde siyah, ateş gözlü, son derece zayıf kediler uzun ve sert kıllı boyunlarıyla eşyanın etrafında bir vicdan azabı gibi halkalanmış köpekler, tünedikleri köşelerden geceyi uğursuzlukla dolduran insan bakışlı kuşlar vardı. En korkuncu bütün bu şeylerin karmakarışık, nizamsız, alt alta, üst üste olmalarıydı. Testiler içinden horozlar ötüyor, perdelerde acayip asmalar, birbirine kenetlenmiş sarmaşıklar ve diğer nebatlar canlanıyor, konsolların üstünde, raflarda meçhul ve iptidaî bir dinin fetişlerine benzeyen

hayvanlar, acayip jestlerle dinleniyorlardı.

Abdullah Efendi kendi kendinden yine korkmağa başlamıştı. Yuvarlanmak üzere olduğu uçurumun kenarında tuttuğu son çalı veya sivri taş parçasının da ağırlaşan parmaklarının arasından kaymakta olduğunu hisseden bir kazazedenin ümitsizliğiyle etrafına bakındı. Hakiki ve her günkü çehresiyle görüp tanıyabileceği bir şeyler aradı; heyhat! Her şey değişik ve yabancıydı; etrafında muvazenesi sarsılmış aklının tutunabileceği hiçbir şey yoktu. Tekrar önünde açılan o büyük boşluğa düşecekti! Bunu iyiden iyiye anladı. Bu gece bilinmez bir talihin mahkûmuydu, görmesine imkân olmayan şeyleri görecek, işitilmesine imkân olmayan şeyleri işitecekti ve şimdi bunları yanlarındaymış gibi görüp işitiyordu ve işittiği şeyler, gördüğü şeylerden daha korkunçtu. Bu hayvanî bir homurtuya istihale ederken yarı yolda donup kalmış binlerce kesik insan sesinin, ahenksiz, şefkatsiz, fakat uzviyet kadar sıcak tufanı idi ve bu çok canlı, bir yara kadar ürperişlerle dolu sıcak, âdeta kan renginde homurtuya, şeytanî bir orkestrayı andıran garip ve madeni bir ses, eşyanın şikâyetinden başka bir şey olmayan bir diğer ses daha iştirak etmekteydi:

Abdullah Efendi, uykusunun içinde kendisini ölesiye tazip eden bir kâbuslu rüyadan uyanmak için gayret sarfeden bir adam gibi silkinip kaçmak istedi. Fakat bu sesten, insan ruhu dediğimiz vahşi ormanın derinliğinden gelen bu yabanî, ebediyen melun ve hayvanî sesten kurtulup kaçınağa imkân var mıydı?

Birdenbire gördüğü şeyle olduğu yerde mıhlandı. Karşı evlerden birinin en üst katındaki pencerelerinden biri açılmış, çıplak, kan içinde bir kadın vücudunu üç erkek sokağa fırlatıyordu. Bu bembeyaz ve kanlı vücut, yeşilimtrak bir ışığın taştığı pencereden kanlı bir lokma gibi karanlığın ağzına atılmıştı. Keskin hıçkırıklar ve çığlıklarla bu vücudun kaldırım taşlarına düşmesi ve orada ezilmesi hakikaten müthiş olacaktı. Abdullah Efendi hiç olmazsa bu sesi işitmemek için kulaklarını tıkamak istiyordu.

Abdullah Efendi bundan sonra daha ileride ihtiyar bir papazın, bir ahiretliğin parçalanmış vücudunu bir torbaya doldurarak sırtladığını, biraz ötede genç bir kadının âşığının kesik başını bir yıldız gibi boşluğa fırlatarak yatağının üzerinde katıla katıla ağladığını, beri tarafta ihtiyar bir cadının son derecede uzun, boğum boğum parmaklarıyla genç bir çocuğun kalbini yerinden koparduğını görüyordu. Çocuğun yüzü sapsarıydı ve terli alnına saçları yapışmıştı. Bununla beraber küçük ve memnun kahkahalarla gülüyordu ve Abdullah Efendi bu acayip gülüşün kendi teninde zalim bir yara gibi gittikçe kanadığını hissediyordu.

Fakat bununla bitmiyor, hayal gittikçe büyüyor, genişliyor, emsali ancak bazı ortaçağ kabartmalarında veya şimal ressamlarının tablolarında görülen, hayalî, zalim ve çılgınca bir mahşer hâlini alıyordu. Karşısında yepyeni bir insanlık, tıpkı bazı anatomi levhalarında olduğu gibi derisi soyulmuş, sadece hakikatlerinden biri olarak kalmış bir insanlık vardı ve bu insanlık vücut ve uzvî çizgilerin hiçbiri değişmeden bir tahavvüle uğramış, içten ve kadîm bir kadere tâbi olarak sanki tashih edilmişti; ve Abdullah Efendi, yeni peyda ettiği bir mantıkla bu değişmeyi tabii buluyor, bunun hakikatte böyle olması lazım geldiğini düşünüyor, bununla beraber bu gördüğü şeylerin çılgın ve imkânsız hakikatinden korkuyordu.

Şüphesiz ki onlar insanî şekilden büsbütün çıkmamışlardı. Bu baş ve onun omuz üzerinde duruşu hep aynı idi. Sade bazı kısımlar gerilemiş, bazıları ilerlemiş, alın arkaya doğru kaçarak ve burun hafif yassılaşarak hayvanî şekle daha yaklaşmışlardı. Bütün bu başları taşıyan boyunlarda acayip bir kalınlaşma, kendi kendisini, görülmemiş bir şekilde hodbin ve tatmini gaye edinmiş bir idrak vardı. Fakat değişikliklerin en şaşırtıcısı, uzviyetin belden aşağı doğru çöküşündeydi; bu bir nevi tortulanmağa benziyordu. Bu değişikliği etraftaki hayvanlar bile hissetmiş olacaklardı ki, kimi bir tarafa sinmiş, şaşkın gözleriyle cehennemî bir alevin aydınlattığı bu karınlara bakıyor, kimisi de acı acı haykırıyordu. Bütün

bu kalabalık, değişmiş, hüviyetini kaybetmiş vücutların doymaz iştahlarıyla birbirleriyle birleşiyor, birbirlerine kenetleniyor, halkalanıyor, birbiri içinde kayboluyor, birbirinden doğuyor, elle tutulacak kadar kesif bir homurtu içinde ölüp diriliyorlardı. Hangi münkariz ve kanlı Roma, son günlerini eğlendirmek için bu sarhoş tenlerin ziyafetini hazırlamış, yahut hangi talih Abdullah Efendi-'nin karşısına birdenbire bu Sardanapal cümbüşünü çıkartmıştı? Artık insan denen şey kaybolmuş, yerini birbirine kenetlenmiş, birbirine geçmiş mütesaviyen sarhoş uzuvların sar'ası almıştı. Sanki bir şeytan, kötü bir ruh; bütün eşyayı, bütün mevcutları hep birden zaptetmiş, onların ağızlarıyla gülüyor, onların uzuvlarıyla doymak bilmeyen iştahını tatmin ediyordu. Filhakika bu hareket, bu sar'a eşyada da aynı surette mevcuttu.

Abdullah demin yanlarından kaçtığı biçareleri bu kalabalıkta iyice seçiyordu; işte ilk evin ihtiyarı zembilin içinde takma göğüslü kadınla beraberdi. Bir parça ileride duvarda resimlerini gördüğü karı koca bu sefer çıplak olarak aynı baş döndürücü raksı yapıyorlardı. İnsan başlı büyükçe bir asma ikide bir ayaklarına takılıyor, onları düşürüyor ve latarnacı kıyafetli adamın gırtlağıyla keskin bir ağız kavgasına girişiyordu. İkinci evden kaçtığı andan beri görmediği arkadaşları da buradaydılar ve delice eğleniyorlardı. Abdullah bu kalabalık arasında biraz evvel ölümüne ağladığı, nutuklar hazırladığı birinci varlığının da yanmış uzuvlarını sarsıla topallaya sürükleyerek, hengâmeye iştirak ettiğini gördü.

İçini müthiş bir hiddet kapladı: "Ah mürai, ah mürai... Demek böyle ha... Böyle ha... Demek sen beni aldatır ve buralarda eğlenirsin ha." diyerek başını sallıyor, yumruklarını sıkıyordu. Ve o, hayal, ölü, sanki hiçbir şey yokmuş gibi gülüyor ve lokantada ağzının ayrı, bacaklarının ayrı konuştuğunu gördüğü kadınla sevişiyordu. Şimdi onu farketmişler gibi bütün bu kalabalık ona bakıyor, onu davet ederek gülüyorlardı. Küçük bir horoz bir kavanozun içinden çatlak sesiyle öterek kanatlarını şakırdatıyor ve arada bir

"Gelsene, gelsene Abdullah, Abdullah çık, gel." diye onu çağırıyordu. "Gel, diyordu, gel; burada ne güzel eğleniyoruz, ne güzel..." ve sonra ötüyor, mütemadiyen ötüyordu ve bu ötüş, Abdullah'ın o kadar sevdiği sabah saatlerinin müjdecisi olan, şafağı, kavsikuzah sarısı noktalarında taşıyan öbür horoz ötüşlerinden çok farklıydı. Bu bir büyü gecesinin, hayvanî insiyakı doludizgin serbest bırakan, eşyayı arzunun cehenneminde birleştiren bir gecenin sesiydi ve bu ses dalga dalga kıpkızıl bir şerit gibi uzanıyor, alev halkaları içine tesadüf ettiği her şeyi ölesiye hapsediyordu.

VII

Abdullah yine gitmeğe hazırlandı. Buradan da kaçması lazım geliyordu. Bunlar görmemesi, işitmemesi icap eden şeylerdi. Tekrar başını omuzlarının arasına soktu ve koşmağa başladı. Nerelerden geçti, kimleri gördü? Burasını sonraları ve hiçbir zaman hatırlayamadı. Sadece koştuğunu biliyordu.

Nihayet kendisini bir meydanda buldu; küçük bir hayrat çeşmesinin başındaydı. Biraz nefes aldı. Yüzünü yıkadı ve mermer taşa oturarak dinlenmeğe çalıştı. Artık düşünmüyordu, düşünmek lüzumsuzdu. Bu geceyi olduğu gibi kabul etmişti. Bir tesadüf, bir talih onu bu gece alelâde fanilerin yaşadığı zamanın hudutları dışına çıkarmıştı; başka türlü bir zamanı yaşıyordu; buna itiraz etmek gülünçtü. O sadece bunun bitmesini temenni etmeliydi. "Kim bilir belki güneş doğunca bu işkence de biter" diyordu. Birdenbire bütün bu gördüğü şeylerin sadece kendi kafasının mahsulleri olması ihtimalini düşündü. Bu kadar çirkin ve galiz bir dünya, ancak bozulmuş bir düşüncede idrak edilebilirdi. Ya bizzat kendi düşüncesinin, sakat ve zalim bir fikrisabitin mahsulü ise... Bir an için, bu korkunç kalabalığı, bu çıldırtıcı tesadüfleri ve onların mantık dışı sürüsünü kendi kafasında bütün ömrünce taşımış olmayı düşündü. Bu ihtimal, hepsinden müthişti. "Ah bir sabah

olsa, bu uğursuz gece, hayal, hakikat, kendinden gelen her şeyi beraberinde alıp götürse, ben yine iki ile ikinin dört ettiği dünyada kendimi bulsam..."

Abdullah Efendi birdenbire aklına gelen bu kaziyeden fevkalâde memnun oldu. Şimdi hayatında o kadar çok inanmış olduğu rakamları bir kat daha seviyordu. İki ile ikinin dört ettiğini bilmek mühim bir tecrübe, bir nevi mihenkti. Fakat o birdenbire bu miyarın da doğruluğundan şüpheye düştü. "Hakikaten dört mü eder acaba, dedi, ya ikilerden herhangi biri kesirli ise..." Öyle ya, herhangi bir rakam kesirli olabilirdi, şu halde bu ikilerden birisinin behemehâl bir kesri olacaktı. Fakat hangisinin? Abdullah Efendi bir müddet düşündükten sonra bunun ilk "iki" olacağına karar vererek biraz sakinleşti. Çünkü ikinci "iki"nin bizzat kendisi olduğunu biliyordu. Evet, ikinci iki kendisiydi. Vâkıa bunu şimdiye kadar hiç düşünmemişti. Fakat bundan ne çıkardı? Mademki şu anda biliyordu, mesele yoktu. Şimdi bizzat bu kesrin kıymetini tayin etmek lazımdı. Abdullah Efendi uzun uzadıya düşündükten sonra bunu tek başına halledemeyeceğini kestirdi. Etrafında bu mühim müşkülü soracağı bir adam aradı. Fakat kimsecikler yoktu.

Bu vaziyet karşısında ilk önce yarın sabahı beklemenin münasip olacağına karar vermek istedi. Fakat sonra meselenin kendisi için ehemmiyetini düşünerek bundan vazgeçti; akıl muvazenesinin yerinde olup olmadığını anlamak için kendisine biricik çare görünen bu kesir meselesinin muhakkak çözülmesi lazımdı. Ve yavaş yavaş hissediyordu ki bizzat kendisinin tamam bir rakam olarak kalması da buna bağlıdır.

"Tam bir rakam olmak, tam bir rakam... Ah, ne saadet Yarabbi!" diyordu. O bütün ömrünce bunun için çalışmış, hüviyeti üstünde hiçbir matematik ameliyesinin yapılmasına razı olmamıştı. Bununla beraber şimdi tam bir rakamın mevcudiyetinden de şüpheleniyordu. "Her rakam taksim edilebilir!" diyordu ve mademki kendisi "iki" idi. O halde onun da taksime razı olması

lazım gelirdi. Bu mülâhazaların içinden tükettiği, her türlü adedi tamamiyet ümitlerini yıkıp mahvettiği Abdullah Efendi, birdenbire kendisini son derecede küçülmüş, daha doğrusu ufalanmış ve dağılmış buldu. Tıpkı çerçevesi içinde tuz buz olmuş bir aynada akseden bir vücut gibi namütenahi zerrelere ayrılmıştı. Bunu idrak etmekten o kadar zavallı ve biçare idi ki artık burada, herkesin gözü önünde bulunan bu meydanda kalıp bekleyemezdi. Muhakkak bir yerde, gizli bir tarafta saklanması lazımdı.

Bu azap ve utanma içinde bunalan Abdullah Efendi bütün muhtemel ve mümkün kesirlerini toplayarak büyük bir zahmetle yerinden kalktı. En küçüğünün bile kaybolmasına razı değildi. Yavaş ve ihtiyatlı adımlarla hiçbirini düşürmemeğe dikkat ederek yürüyordu. Vâkıa oldukça zor bir işti, fakat bir gece için buna katlanması lazımdı. Fakat talih kendisine hiç yardım etmiyor, ikide bir sendeleyerek düşüyor ve sonra karanlıkta uzun uzadıya dağılan kesirlerini arıyor, çamur ve tozlarından siliyordu. Ah ne güç işti bu... Şöyle bir siper alacağı bir yer bulsaydı. Nihayet uzakta köşe başında seçtiği bir kapı aralığına doğru yürüdü.

Niyeti kapının eşiğine oturup beklemekti. Fakat oraya gelince, mıknatısla çekilmiş bir yığın demir tozu gibi bütün kesirlerinin içeriye girdiğini ve orada tekrar toplandığını hissetti.

VIII

Ev ıssızdı. Ne yapacağını bilmeyen Abdullah Efendi olduğu yerde bir müddet durarak etrafı dinledi. Sonra yavaş yavaş, en ufak bir sesin, bir saat tıkırtısının veya mânasız bir tahta gıcırtısının dahi bölmediği boğucu dümdüz sessizlik içinde, bu boş evi gölgeden adımlarla dolaşmağa başladı. Etrafındaki sessizlik o kadar mutlak idi ki ayak seslerinin onu bozmasından korkuyordu.

Bu insanı dinlendiren, sinirlere yumuşak bir yastığa başın

gömülmesi gibi sükûn ve rahat getiren, zamanın akışını tembel bir rüya içinde teker teker sayan o munis bakışlı, yaz bahçesi kokulu sessizliklerden değildi. Onda, daha ziyade büyük ve âlemşümul bir varlığın istirahatine benzeyen, hatta daha iyisi, insana büyük ve âlemşümul bir boşluk duygusunu veren bir hâl vardı. Bu boşluğu herhangi bir hareket veya sesle doldurmak Abdullah'a çok tehlikeli bir tecrübe gibi geliyordu; bu gergin zemberek bir defa kırılsa ortaya kim bilir neler, ne korkunç ifritler, ne zalim manzaralar çıkardı. Bununla beraber olduğu yerde durmaktan da korkuyordu. Biraz kalsa bütün vücudunu ve düşüncesini görünmeyen birtakım eller yakalayacaklar, bir zindan rutubetinde ıslanmış çok eski birtakım şeritler, çürümüş saman renkli bezlere sarıp mumyalayacaklar sanıyordu.

Dört yanı bir uçurum gibi olan bu sessizliğin, insana böyle bir vehim vermesi de gayet tabii idi. Çünkü ölüm düşüncesinin kendisi bile buna benzer bir kâbus, herhangi bir değişme, bir hareket, bir arıza fikrinden bu kadar uzak, hayatı bir çırpıda ilga ediveren böyle bir boşluk hayalini doğuramazdı. Sanki zaman volkanından fışkırmış küllerin kapladığı bir diyardaydı; sanki süreklilik dediğimiz, yıldızlardan örülmüş zincir birdenbire kopmuş, kuyruğunu yiyip kendi kendinden doğan büyük ve ebedî yılan, ayaklarının ucuna cansız ve upuzun yıkılmıştı. Abdullah sanki bu ölüye basmamak ister gibi dikkatle, yavaş yavaş, âdeta çok koyu, çok karanlık bir mâyide yüzer gibi yürüyordu. "N'olur, n'olur, diyordu, bu zifirî karanlık bir tarafından delinse, güneş, ay, yıldız ışığı, ecinni gözü, her ne olursa olsun biraz ışık gelse, tanıdığım, tanımadığım bir şeyler görsem..."

Birdenbire bu karanlığı arkasında bıraktığı geniş ve aydınlık hayatın hatıralarıyla doldurmak istedi. Mevsimleri, tanıdığı çehreleri, saatlerin şimdi kendisine güzel ve sokulgan periler gibi görünen yüzlerini hatırlamağa çalıştı. Kokulu meyve bahçelerini, tanıdığı pınar başlarını teker teker saydı. Sararmış tarlalar,

sabah saatlerinde büyük, kuvvetli öküzlerin sağlam bacaklarını yere dayayarak, ıslak ve siyah burunlarından soluya soluya çekip götürdükleri arabalar; yavrusunu emziren inekler; zalim kış rüzgârlarının soyduğu ağaç üzerinde kül rengi manzarayı bekleyen siyah karga sürüleri; saçı yaz ve deniz kokan ceylân bakışlı arzular; soğuk mehtapta sevişen geyikler; beyaz aydınlıktan, sedef uğultudan baygın düşmüş yaz sabahları; sevgilisini okşayan âşık; parasını sayan hasis; ölüsünü gömmekten dönen ihtiyar; hepsi hepsi gözlerinin önünden karmakarışık geçti. Fakat nafile. Bu taş kadar katı karanlık, her hayali siliyordu. Onun hüküm sürdüğü yerde bir şey hatırlamak, bir şeye bağlanmak imkânsızdı.

Hiçbir tılsım, onu yumuşatamazdı. Bütün hayaller, içinde en ufak bir zembereği kımıldatmadan, bir kayanın üzerinden aşan dalgalar gibi beyhude ve kendisine yabancı akıp gittiler.

Bununla beraber o yürüdükçe bu karanlık yavaş yavaş, bir bardaktaki mahlûlün bulanması gibi, acayip bir şekilde, kendi içinden aydınlanıyordu. Fakat bu garip bir aydınlıktı. Âdeta bir tortulanmaya benziyordu. Birkaç basamaklı küçük bir merdivenden çıktı. Hiç düşünmeden, birbiri ardınca birkaç odadan geçti. Kendisiyle beraber yürüyen, âdeta beraberinde taşıdığı zannını doğuran bir aydınlık sayesinde bu odaları iyice görebiliyordu. Bu kadar garip şekilde girdiği bu evde sanki kendisine yabancı hiçbir şey yoktu. Eşya, duvar, pencere, her şeyi tanıyordu. Hepsi kendi hayatından bir parça idiler, fakat o hepsine karşı kayıtsızdı. Hiç kıymet vermediği taklit bir eşyayı parmakları arasında biraz da istihfafla evirip çeviren bir adam hâliyle bütün ömrünün arasından geçiyordu. Yalnız bir şey düşünüyordu: Hangi büyü ile bu odalardaki hava onun için böyle olduğu gibi kalmıştı? Kim, hangi kuvvet onu kendi ömrünün, kendi kaderinin serabına böyle birdenbire üflemişti? Şimdi bütün evde tılsımlı bir mağarada bir aksisada bakiyesini dinliyormuş gibi kendi benliğinin geçmiş merhalelerini buluyordu. Deminki mutlak boşluğun yerini delice bir mahşer almıştı.

Ne garip odalardı bunlar... Hepsinin duvarlarında o, içeriye ayak atar atmaz cilalanmış gümüş parıltısı birdenbire sanki bir beddua veya bir tılsımla bulanan büyük, geniş aynalar vardı. Birtakım insanlar, ömrünün macerasında oynadıkları rolün hakiki yüzüyle bu aynalarda görünüyorlar, sonra tekrar kayboluyorlardı. Zavallı Abdullah Efendi, onları bir vakitler ne kadar ciddiye almıştı. Kimi sadece bir hokkabaz, kimi sadece bir budala, kimi düpedüz bir yalancı, kimi ayaklarının ucunda yaltaklanan bir köpek, kimi ağzında etinden kopardığı kanlı bir lokma ile karnını doyurmağa çalışan bir kurt yavrusu idi. Hemen hepsi yüksek bir sanat hâline getirilmiş, zulüm, riya ve yalandan yapılmış gibiydiler. Hepsinin karanlık yüzlerinde, kin ve haset melun yıldızlar gibi parlıyordu; hepsinin yüzünü düzgün bir soytarı gülümseyişi, iğrenç bir yara gibi ikiye bölüyordu.

Bu manzara Abdullah için pek yeni bir şey değildi. Çoğunu biliyordu. Kimini kendi etinde, kendi kanında tecrübe etmişti. Kimisini tahmin ediyordu. Fakat bu acayip gecede, bu ıssız evde o kadar mutlak bir boşluktan sonra, zembereği kırılmış bir eski saat gibi, bu aynaların birdenbire bu kadar çıplak ve zalim hakikati birbiri ardınca ortaya atmasına tahammül edemiyordu. Onlar teker teker, kendi hayatından parçalayıp kopardıkları ganimetlerle, gülerek, eğlenerek, ağlayıp sızlayarak, tek ayak üstünde sıçraya zıplaya, iğrenç dudaklarından salyalar akıtarak, gerdan kırarak, tıpkı bir atlı karıncanın birdenbire canlanıvermiş sakat hayvan sürüsü gibi önünden geçtikçe Abdullah çıldırıyordu. Hakikatte bu hepsinden korkunçtu. "Bir ömür bitebilir", diyordu. "İnsan ölebilir, çıldırabilir. Bir enkaz bir çöp, bir iskelet, bir cîfe olabilir. Fakat yalansız yaşayamaz. Ölüm bile arkasında dayanacağı bir yalan olmazsa tahammülsüz bir şey olur. Başımın altına rahat bir yastık gibi koyacağım tek bir yalan kalsaydı..." Fakat hayır, bu gece en çıplak, en zalim hakikatlerin gecesiydi. Abdullah her şeyi görecek, her şeyi anlayacaktı. "Yarın, nasıl tekrar insanların arasına girebi-

lirim. Nasıl onlara tahammül ederim, nasıl ellerini sıkar gülmeden, ağlamadan, tiksinmeden yüzlerine bakarım..." Bu düşüncelerle son odayı da geçti ve kendisini daha tabii şekilde aydınlanmış bir başka sofada buldu.

Çok yorgundu ve deminden beri duymadığı bir susuzluk içinde kavruluyordu. "Bir bardak su bulabilsem..." diye düşündü. Burası demin geçtiği odalara benzemiyordu. Ne eşyasını zihninden tanıyor, ne ışığını yadırgıyordu. O kadar tabii bir şekilde her gün yaşadığımız yerlere benziyordu ki, penceresinden bakacak olsa, karşı ev sıralarını, yolu falan göreceğini sanıyordu. "Burası basbayağı bildiğimiz gibi bir ev... Bir eşik atlamakla insan yirmi, otuz sene geriye, ileriye gitmiyor. Galiba kurtuldum. Şimdi biraz su bulabilsem. Bana bir parça su verecek birini görsem... Fakat "Nereden geldiniz? Siz kimsiniz?" diye sorarlarsa... Sonra yine kendi içinden cevap veriyordu: "Bütün gece böyle bir şey sormadılar. Bu gecenin memleketinde bu cinsten şeyler sorulmuyor..."

Kendisini son derece hafif ve rahat buluyordu. Tıpkı her günkü Abdullah gibiydi: "Bir bardak su içer, sonra çekilir giderim. Zaten sabah da olmak üzere. Artık eve falan uğramam, doğru kaleme..." Fakat ne kadar susuzdu. Bütün boğazı ve vücudu yanıyordu. Abdullah bu susuzluğun tesiri atında, bütün vücudunu, kızgın öğle güneşinde kavrulan bir ağaç gibi, dal dal, yaprak yaprak, örgü örgü, hücre hücre tutuşmuş sanıyordu. "Bir bardak soğuk su olsa..." Ve boğazından bu suyun aydınlık ve serin geçişini, bütün uzviyetine ağır ve mahmul bir yaz öğlesinin sonunda yağmurun boşanması gibi tasavvur ediyordu. Ölmüş, yaşayan bütün bir kâinat, gece yarısı büyük su seslerine doğru, bir çölden koşan hayvan sürüleri gibi orada, kurumuş gırtlağında toplanmış, bir damla suyun serin şifasını bekliyorlardı ve Abdullah bu susuzluğun tesiri altında büzülmüş damarlarını bir nevi karışık köklü Tûba ağacı gibi görüyordu.

Birdenbire kulağına açık kalmış bir musluk sesi, bir su şırıltısı

geldi. İlerledi, bir kapıyı açtı; bir başka odaya girdi. Hiçbir yere bakmadan ortadaki masanın üstünde kenarları buğulanmış sürahiye doğru koştu. Koyu lâcivert örtülü masanın üstünde billur sürahi, imkânsız derecede koyu kadife bir arşın ortasında bir güneş gibi parlıyordu. Büyük bir sevinçle sürahiyi yakaladı ve boşaltacak bir bardak aramak için etrafına bakındı. Fakat gördüğü şeyle tüyleri diken diken, olduğu yerde kaldı.

Doğrusu istenirse bu gördüğü hiç de fevkalâde bir şey değildi. Küçük, yedi sekiz yaşlarında bir çocuk bir köşeden, dehşetten açılmış büyük gözlerle ona bakıyordu. Bu gözler o kadar büyüktü, ve içlerinde o cinsten bir korku vardı ki onları bir kere görenin bir daha unutması kabil değildi. Abdullah sordu: "N'oldunuz, neyiniz var?" Çocuk cevap verdi: "Hiç, suyuma dokundunuz da..." sonra yavaşça ona yaklaştı. Sürahiyi elinden aldı. Masanın üstüne koydu. Eliyle Abdullah'ı sanki oradan uzaklaştırmak ister gibi itelemeğe başladı. Hem ellerinin yetiştiği kadar onu göğsünden itiyor, hem titrek ağlayışlı bir sesle: "İçmeyin, bu sudan içmeyin..." diye yalvarıyordu: "Biliyorum, çok susuzsunuz; bütün gece susuz kaldınız, uzak yollar dolaştınız. Başınızdan çok şeyler geçti... Fakat bu sudan içmeyin... O benimdir, ben onunla oynuyorum. Böyle, işte bu sürahide onu seyrederim... Siz de seyredin, rengine bakın... O zaman sadece bu suyu değil, öbür oyuncaklarımı da size gösteririm, içmek için değil ki bu..."

Ve hasta çocuk, yakasına asıldığı Abdullah Efendi'yi bu sefer zorla tekrar büyük sürahinin başına çekiyor: "Bak, bak, ne güzel... Yandan ne renkler yapıyor, nasıl parlıyor, şuradan bak bir Zuhal akşamı gibi... Benim olması bir talih değil mi?.." diye seviniyordu.

Abdullah Efendi bu sudan içmemeğe çoktan razı olmuştu, fakat hasta onu bir türlü bırakmıyor, bir gölge gibi peşine takılıyor, bir azap gibi yakasına asılıyor ve muttasıl, muttasıl yalvarıyordu: "İçmezsin, içmezsin değil mi? Söyle hatırın için... Oh, ne olur, içmeyin, içmeyin..." Abdullah Efendi bu cinsten bir hastayı gör-

memişti. Sadece bu ses, bu zayıf, şımarık, fakat kalbin ve sinirlerin yolunu bulan, bir merhalede insanın bir tarafıyla derhal anlaşan bu ses onu çıldırtıyordu. Artık susuzluğu geçmişti. Şimdi sadece kaçmak istiyordu. Kaçmak... Değil bu küçük sürahi dolusu suyu, bütün pınarları, bütün çeşmeleri, bütün denizleri ona bağışlayabilirdi. Elverir ki kendisini tekrar dışarda, bu evin dışında bulsun, ayaklarının altında üzerine basacak beş, on metre toprak bulunsun ve o kaçsın. Bu yalvarma onu çıldırtıyordu. Fakat gidemiyor, kurtulamıyor ve onu dinliyordu:

– Bilir misin ki benim güzel bardaklarım da var, hepsi ayrı bir yıldızın cevherinden yedi kadehim var, ben bu sürahiyi zaman zaman bu kadehlere boşaltırım, birinden ötekine... Fakat hiç içmem...

Sonra birdenbire kızmış gibi haykırıverdi:

– Ne diye karşıma çıktınız, ne diye bunu içmek istediniz?

Birdenbire çılgın, son haddine gelmiş bir hastalık nöbeti içinde:

"Biliyorum, siz bu sudan içeceksiniz... Biliyorum ki içeceksiniz, fakat içirtmeyeceğim..." diye olduğu yerde tepiniyor, Abdullah onu teskin etmek için yaklaştığı sırada billur sürahiyi büyük, ürpertici bir cam şakırtısı içinde geniş bir pencereden aşağıya fırlattı. Abdullah "biçare budala..." diye onu azarlamak istedi, fakat hiçbir kelime söylemedi, sadece pencereye koştu, sokağa baktı. Fakat kirli bir sabahın aydınlattığı yolda ne billur sürahi parçası, ne de küçük su birikintisi vardı. Sadece son derece mustarip ve yorgun hâlli bir adamın ağır adımlarla köşeyi döndüğünü gördü. Ona öyle geldi ki bu kendisi, yani Abdullah Efendi idi.*

* *Tasvir-i efkâr*, nu. 4807-4824, 6 Eylül-23 Eylül 1941.

GEÇMİŞ ZAMAN ELBİSELERİ

O perşembe gününü sabahtan akşama kadar yatakta okuyarak geçirmiştim. Birkaç Avrupa magazini, o zaman gazetelerden birinin tefrika ettiği yerli bir roman ve öğleden sonra da Hoffmann'ın *Şövalye Gluck*'ü bütün günümü doldurmuştu. Yattığım yerden Ankara kalesinin sert profilinde günün ve saatin değişen manzaralarını seyrede ede ve üst üste içilen bir, iki paket cigara ile sekiz, on kahve arasında geçen bu cinsten tatil günleri benim hayatımda pek çoktur. Böyle günlerde, esas hızını tembellikten alan dünya işlerini anlamak hırsı, bana birbiri ardınca beş, altı memleket havadisini birden okuturdu. Sonra, serinlik basınca dostlarla aziz dünyamız hakkında konuşmağa çıkardım. Bununla beraber, bu seferki tembelliğim sadece kendimi yatağın ve düşünmeden okumanın lezzetlerine gelişigüzel kaptırmış olmaktan gelmiyordu. İşin içinde bir nevi ihtiyat tedbiri de vardı. Bir gece evvel Tabarin'de Keti ile sözleşmiştim. Bu Alman kızı ile gece saat iki buçukta buluşacak, beraberce Etlik'e gidecektik. Tabiatimi ve biraz da talihimi bildiğim için, bu uzak birleşme saatine kadar kendimi, bilhassa her zaman başıma gelen münasebetsiz tesadüflerden korumak istiyordum. Çünkü benim hayatımda, bütün iradesizlerde olduğu gibi, tesadüflerin korkunç bir rolü vardır.

Onun içindir ki hatta yemeği bile odamda yiyecek ve her türlü can sıkıcı tesadüften uzak, Keti'yi bulacağım ve onunla bir arabaya

atlayacağım saate kadar tek başıma orada bekleyecektim. Kendi kendime:

– Keti, diyordum, Keti bu akşam benim olacak. Ve onun her türlü yıldız parıltısından yapılmış acayip bir sanem gibi yatağımın içinde çıplak, hazza güleceği anı düşünerek sevincimden çıldırıyordum. Keti'nin büyük mavi gözleri, altın sarısı uzun saçları, sarışın bir rengi ve çok ölçülü, küçük artist hayatına rağmen çok bâkir kalmış bir vücudu vardı. Ve Keti, yaradılışın kendisine cömertçe verdiği bu dört unsurla her duruşunu, her mânasız hareketini emsalsiz bir güzellik yapmasını biliyordu. Yüzü bir güneş saati kadar temiz, yumuşak ve insana yakındı. Fakat o kirpiklerinin ve dudaklarının küçük bir oyunuyla bu sevimli oyuncaktan her istediği zaman bizim âlemimize uzak, kendi durgun havasında âdeta tek başına yaşayan bir abide yapabilirdi.

Böyle anlarında, dar tül elbisesi içinde tıpkı cam akvaryumunda dolaşan bir balık kadar çıplak ve hayâsız vücuduyla sizi en zayıf ve kaba tarafınızdan yakalamağa çalışan bu alelâde kadın birdenbire mânasını değiştirir, unutulmuş fakat irsiyetin kim bilir nasıl esrarlı bir kanunuyla korkusu ve büyüsü hâlâ içimizde en kuvvetli insiyak hâlinde yaşayan bir ilk cetler dininin yabancı, hoyrat ve çok dişi tanrısı olurdu. Ben onu asıl bu zamanlarında beğenir ve severdim. Ve istiyordum ki bu gece, o kollarımın arasında yine bu uzak ve yabancı tanrı sırrıyla yaşasın. Ve bu ümitle bütün bu uykusuz geceyi dolduracak ürpermeleri şimdiden etimde duyuyordum.

– Evet, diyordum, evet, bu gece Keti benim olacak. Tanımadığım bir otel odasında onun çıplak vücudu aydınlığın ve gençliğin biricik pınarı gibi parıldayacak... Ve ben bütün geceyi bu pınarın başında, ondan içtikçe artan bir susuzluk içinde geçireceğim.

Bir taraftan da talihin böyle bir iyiliğine güvenmemezlik içinde, bu müstesna gecenin acaba hangi takvimde işaret edildiğini kendi kendime soruyordum.

Şüphesiz ki çoktandır görmediğim genç bir arkadaşım birden-

bire gelip beni Keçiören'de bir bağ eğlencesine götürmeğe kalkmasaydı, bütün bu düşündüklerim olacaktı.

Burada arkadaşımdan bahsetmeyeceğim. O zamanki Ankara'nın bu çok tanılan delikanlısının bu hikâyedeki rolü, böyle bir teşebbüsü lüzumsuz kılacak kadar azdır. O, sadece bu geceyi idare eden tesadüflerin emrinde idi. Ve vazifesini o kadar iyi yaptı ki, eğlentiden bir çeyrek saat sonra bütün kararlarıma rağmen Keçiören yoluna düzülmüştüm.

Tabii ilk önce reddettim, hastalığımı söyledim, sonra hakiki vaziyeti anlattım; fakat hiçbiri kâr etmedi. Her şeyden sarfınazar, arkadaşım yeni aldığı otomobile ilk önce benimle binmezse bunu hayra yormayacağını söyledi. Sonunda "haydi hayırlısı" diyerek arabaya bindik.

Yol hakikaten güzeldi. Ankara'da ara sıra tesadüf edilen gurupsuz akşamlardandı. Böyle akşamlarda güneş, hiçbir mizansen yapmadan, çok olgun bir meyve gibi birdenbire ufkun arkasına düşüverir, o anda ufuk kan sarısı ile karışık şişe dibi yeşili bir renk alır. Sonra yavaş yavaş o da kaybolur, şeffaf bir gece ile baş başa kalırsınız.

Yolda hep Keti'yi düşünüyordum. İçimde arkadaşımın verdiği teminata rağmen bu biricik fırsatı kaçıracağım korkusu vardı. Hakikat şu idi ki, ne irademe, ne de talihime güveniyordum; muttasıl kendi kendime: "Ne kadar uysal adamım, Yarabbim, ne kadar uysal adamım..." diye çıkışıyordum. Ve karanlık bastıkça bu vesvese bir ıstırap, işin mahiyeti ile âdeta nispetsiz denecek kadar hakiki bir azap hâlini alıyordu. Bütün bu içten alışveriş arasında bana otomobilinin harikulâde meziyetlerini sayan dostumu hemen hemen hiç dinleyemedim. Kendimi yalnız sanıyor ve talihin arabasında doludizgin gidiyordum.

Bağa geldiğimiz zaman davetlileri orada, dışarıda, kapının önünde bizi bekler bulduk. Hepsi galeyan hâlindeydiler. Bununla beraber ev sahibi mazeretlerimizi:

– Neyse, yine o kadar insafsız değilmişsiniz, bizi fazla bekletmediniz, diye kesti.

Bunun, dostumu müşkül vaziyette bırakmamaktan ziyade oyun zamanını geciktirmemek için alınmış bir tedbir, bir nevi tâbiye olduğunu biraz sonra, sofrada anladım. Filhakika bu müthiş kumarbaz, âdeta elinden gelse bir an evvel yemeğini bitirip sofradan kalkan davetliye bir mükâfat bile vaat edecekti. Mütemadiyen sabırsızlanıyor, hırçınlaşıyor, sofra hizmetini görenlere çıkışıyor, acelesinden önündeki tabakları âdeta olduğu gibi gönderiyordu. Bütün bu telaşı karısının nasıl karşılayacağını bilmediğim için, ilk önce bir aile sahnesine şahit olacağımızdan korktum. Fakat sonra bu kadının, talihini bir kerede kabul eden insanlardan olduğunu anladım. O, kocasının bütün hırçınlıklarını sadece sakin bir tebessümle karşılıyordu ve biz de tebessümün şefkatinde, hiç aldırmadan yemeğimizi yiyorduk. Cenup Anadolu yemeklerinin kendilerine has çeşnisi hepimizi birden sarıvermişti. Anadolu dağlarının yetiştirdiği hiçbir ot yoktu ki bu yemeklere konmuş olmasın. Onun için, sade kokusunda bile bütün bir dağ ve memleket havası, bütün bir seyahat duygusu vardı. Fakat bizi asıl şaşırtan, ev sahibimize bir dostunun kim bilir nereden gönderdiği gül rakısı idi. Ben bu kadar nefis bir içki hayatımda hatırlamıyorum. Bütün bir bahar, bir ilah kanı kadar sıcak ve bayıltıcı koku ve lezzetiyle gırtlağımızı yaka yaka içimize boşanıyordu. Evet, bu rakı değildi, bu Hafız'dan bir gazel, yahut Anakreon'dan bir manzume gibiydi.

Yemek, ev sahibinin sabırsızlığına rağmen, çok neşeli geçti ve epeyce uzadı. Sofradan kalktığımız zaman hepimiz sallanıyorduk. Gül rakısı hiç şaka götürmüyor; üçüncü kadehten itibaren bir tabanca sesi gibi kuru ve serttir.

Oyunda ilk önce şansım iyi gitti. Bu benim için daima fena alâmettir. Başlangıçta kazandığım oyunlardan hep zararlı çıkmışımdır. İlk kazançları diğerleri takip etti, birbiri arkasınca birkaç el birden kazandım, bu muvaffakiyetin ve belki de, onun bende

doğurduğu korkunun verdiği bir kendimden geçişle, masanın muvazenesini bozacak bir şiddetle oynamağa başladım.

Bununla beraber içimde en küçük bir kazanmak arzusu yoktu; kabul edeceklerini bilsem cebimdekilerin yarısını boşaltıp gitmeğe razıydım. Fakat buna rağmen blöfler yapıyor, açmazlar kuruyor, oyunu yükseltiyor ve mütemadiyen kazanıyordum. Kafama bilmem nasıl takılmış olan çok kesirli bir rakamı, kendime bir nevi uğur yapmıştım. Artırmaları derhal ona veya iki misline çıkartıyor, kazandığım parayı bir makine süratiyle derhal hesaplıyor, ona olan nisbetini buluyor, kesirlerini tamamlamak üzere büyük bir hüzün ve dikkatle bir tarafa ayırıyordum.

Etrafımda hemen hemen hiç kimseyi görmüyor gibiydim. Sanki kafamın içinde tek bir noktaya çekilmiş ve oradan, küçük, karanlık çukurunun içinden antenlerini uzatan bir böcek gibi zaman zaman ellerimi uzatıyor ve yakalayabildiğim avla geri dönüyordum. İşte tam bu sıralarda –nasıl içten bir itişle oldu, bilmiyorum– birdenbire başımı kaldırdım ve karşımda, bir eliyle oyunculardan birinin iskemlesine dayanmış, ayakta duran bir kızın bana dikkatle baktığını gördüm. Bu hakikaten korkunç bir darbe oldu. Bu bakıştaki karışık hissi, nasıl anlatmalı? Şüphesiz ki beni bir deli veyahut tamamiyle düşmüş bir adam, bir sefil sanıyordu. Bu genç kızın kim olduğunu bilmiyordum, sofrada beraber olmamıza rağmen, ona hiç dikkat etmemiştim, güzel veya çirkin olduğu hakkında hâlâ bir fikrim yoktur; bildiğim bir şey varsa bütün bir oda dolusu insan arasında yalnız o, gecenin dikkate değer tarafını bulmuş, kafasının kuyusuna gömülmüş zavallı bir otomatın trajedisini farketmişti.

İlk hareketim, boğucu bir nefretle her şeyi önümden itmek ve fırlayıp gitmek arzusuyla yapılmış bir hareketti. Yazık ki benim yaratılışımda olanlar ilk hareketlerini hiçbir zaman tamamlayamazlar, bu sefer de öyle oldu. Evet, bu beyhude bir gösteriş olacak. Üstelik etrafımdakileri de kıracaktı; ister istemez oyuna devam

etmeğe, fakat aynı zamanda soğukkanlılığımı da kontrol etmeğe karar verdim.

Kendi kendime:

– Zaten, diyordum, oyun bitmek üzere... Ne kaldı ki...

Birdenbire saate bakmak ihtiyacını duydum: On ikiye yirmi vardı. Ve işte o zaman Keti'yi düşündüm. Geniş mavi gözlü, levent boylu Keti, uzun kirpikleri ve dişlerinin kamaştırıcı tebessümüyle gözlerimin önüne geldi, daha iyisi küçük başını serzenişle bana sallıyor gibiydi. İlk kayıplarım, onu masanın üzerine çıkarmak için muhayyilemin yaptığı gayretler arasında oldu. Fakat emelime nail oldum; o masanın üzerinde idi ve ajurlu raks kundurasının uzun topuklarıyla önümdeki banknot ve fiş yığınına basarak biricik İngilizce şarkısını söylüyordu. İkinci gayretim, Keti'nin ayakları ucuna yığmağa muvaffak olduğum bu önümdeki banknot yığınını çoğaltmak için sarfedildi. O zamanlar intihar eden bir İskandinavyalı milyarderin kaybettiği serveti, bu bağ evindeki oyun masasına yığabilmek için epeyce zahmet çektim; fakat tam muvaffak olduğum zaman ikinci bir el daha ödedim, bunu diğerleri takip etti; verdikçe deminki kazancımın büyüklüğünü anlıyordum.

Bununla beraber ilk oturuşu bitirdiğimiz zaman, yine epeyce kârım vardı. Saat yarım vardı. Ben, yazık ki artık devam edemeyeceğimi, mühim bir sözüm olduğunu, derhal gitmeğe mecbur olduğumu söyledim. Etrafımdakiler ilk önce buna inanmadılar; fakat hakikaten gitmeğe hazırlandığımı görünce bütün çehreler değişti. Ufacık kârım önüme bir set gibi atıldı:

– Nasıl olur?.. diyorlardı, nasıl olur, bu kadar kârdan sonra gitmeğe kalkmak...

Deminki o nazik ve mültefit maskeler birdenbire düşmüş, yerini asıl yaratılışın iğrenç çizgileri almıştı. Şimdi artık dost ve ahbap yoktu, sadece zarara sokulmuş insanlar vardı, evvela ümitlerinde aldatmış, sonra da paralarını almış olduğum insanlar... Ve

bütün bu insanlar, kendi kuvvetlerine ve haklarına güvenmeleri nisbetinde sükûnete doğru giden bir hiddet içinde benden kalmamı istiyorlardı. Yerime bırakmak için dostumu aradım, "Arabanın sahibi geldi, kavga ede ede gittiler." cevabını aldım. Tam bir felâket içindeydim, şimdi bana hakiki bir zindan gibi görünen bu odada geceyi geçirmeğe mahkûmdum. İşin fenası masadan kalkarken önümde toplanan parayı böyle bir neticeyi ummadığım için cüzdanıma yerleştirmiş bulunuyordum. Bu sebeple, hemen hepsi kaybını birkaç misline çıkarmış olan bütün bu insanlara paralarını geri vermek imkânım yoktu. Bir an bütün cebimdekileri, ne var yoksa masanın üstüne atıp hürriyetimi satın almak aklıma geldi; fakat oldukça ağır bir hakaretin altında bu son çareyi de unuttum.

Filhakika o zamana kadar hemen hiç konuşmayan genç bir adam, benim hâlâ, kararımda ısrar ettiğimi görünce yüzüme dik dik bakarak:

– Tevekkeli tanımadığınız, bilmediğiniz adamlarla işe girmeyin derler, dedi.

Bu kırpık bıyıklı, sıska bir gençti. Hâlinden güzel giyinmek iddiasında olduğu anlaşılıyordu. İlk işim tokatlamak için üzerine doğru yürümek oldu. Fakat demin oyun oynarken bana merhamet ve istihfafla bakan genç kızın araya girişi beni bundan menetti:

– Aman ağabey, çıldırdın mı, ne diye üzüyorsun kendini... Zaten onun ne olduğu oyunundan belliydi...

Biraz evvel masa başında yakaladığım acayip bakışın mânası anlaşılıyordu.

Keti'nin yüzü biraz daha gözlerimin önünden geçti, fakat bu sefer her ümide veda içindi:

– Pekâlâ... pekâlâ, oturuyor ve oynuyorum, fakat bilmiş olunuz ki...

Bir sevinç gürültüsünde cümlemin son tarafı kayboldu. Dost tebessümler derhal belirdi, ev sahibi istirahatimi temin için, bana

odanın en rahatsız koltuğunu ikram etti, gül rakısı tekrar masayı dolaştı ve oyuna başladık.

Tabii bu ikinci oyunun benim için nasıl biteceği kolaylıkla tahmin edilebilirdi. Zihnimden Keti'ye hazin vedalar yaparak kaybediyordum. Merhametli genç kız yine karşımda idi ve gözlerini üzerime dikmiş, ısrarlı bir büyü veya ispritizma vaziyetinde, hiçbir hareketimi gözden kaçırmıyordu. İtiraf etmeli ki, bu hain ısrar hiç de neticesiz kalmadı, tabii şekilde kendi oyunumu oynayacak yerde, açıkça sıska delikanlı ile meşgul oluyor, onu vurmağa çalışıyordum. Saat biri yirmi geçe bu mânasız gayretin ilk meyvesini topladım: Genç adam bütün parasını vermiş saatinin üzerine oynuyordu. Genç kıza baktım: Yüzü zeytin yeşili bir renk almış, gözlerinin içinde kırmızı bir çizgi peydahlanmıştı. Bana bakarken dudakları yalvarır gibi titriyordu. Hatırıma *David Copperfield*'deki Mister Heep'in annesi geldi; hayır, bu kızcağız kardeşinden daha mütevazı idi. Hiç sıkılmadan güldüm. Saat bir buçukta esmer, kırpık bıyıklı delikanlının saatine koyduğu kıymetin gittikçe ehemmiyet kazanan izafiliği masa arkadaşlarımızın dikkatini çekmeğe başladı ve biraz sonra genç adam, "Sende hiç para yok mu?" diye kardeşine sormağa mecbur oldu. Hayır, kardeşinde para yoktu. Oyunu bırakmış, iki kardeşi seyrediyordum. Ömrümde bu kadar düştüğümü hissetmemiştim. Saklamağa hiç lüzum görmediğim bir memnuniyetle ağır ağır cüzdanımı çıkardım, kendisine borç verdim ve ödemeğe mecbur olmadığını da ilave ettim. Bundan beş on dakika sonra idi ki ben, son liramı da kaybetmiştim, ayağa kalktım ve boş cüzdanımı:

– Artık bana müsaade edeceğinizi sanıyorum, diye gözlerinin önünde silkerek evden fırladım.

Planım basitti, akşamüstü gelirken evden yüz elli, iki yüz adım uzakta, köşe başında bir polis kulübesi görmüştüm, oradan telefon edip Ankara'dan bir araba çağırtacaktım, ondan sonrası kolaydı.

Bütün bunları düşünerek, kapının önünde ve bu yaz gecesi-

nin yıldızları altında bana onların vaat edici gözleriyle baktığını zannettiğim Keti'ye geniş bir buse gönderdim ve polis kulübesine doğru koşmağa başladım.

Heyhat, bu gecenin azabı henüz bitmemiş; tesadüflerin ihanetinden daha kurtulamamıştım. Uzun bir müddet koştuktan sonra biraz nefes almak için durduğum yerde, yolu şaşırdığımı anladım, geriye dönmek istedim, geçtiğim yerleri tanımıyordum, müthiş bir şüphe içinde, sağa sola koşuyordum.

Hakikaten bu müthiş bir şeydi; gecenin bu saatinde genç bir kızla bir randevusu olmak ve bir türlü yolunu bulamamak... Başım çatlayacak gibi ağrıyordu, üstelik, bağlardaki köpeklerin şüphesini de uyandırmıştım, hiç de tatmin edici olmayan havlamalar gittikçe çoğalıyordu. Birdenbire yan sokaklardan keskin bir otomobil sesi geldi, derhal fırladım. Otomobilin önüne atılarak beni de götürmesi için yalvaracaktım.

İşte tam bu esnada geçirdiğim bir kaza, rahatsız edici bir rüyaya çok benzeyen bu gecenin talihini değiştirdi.

Ben böyle acele acele ve bastığım yeri görmeden koşarken birdenbire yumuşak ve canlı bir şeyin ayaklarıma dokunduğunu hissettim ve canı yanan hayvanın çok muhtemel bir aksülamelinden kendimi sakınmak için sağa doğru yaptığım insiyakî hareketle muvazenem bozuldu, ve bütün ağırlığımla yuvarlandım. Kendime geldiğim zaman ihtiyar bir kadınla bir çocuğun benimle meşgul olduklarını gördüm. Çocuğun elinde tuttuğu büyük bir lamba ışığı altında, kadın şakaklarımı ıslatıyor, arada bir mânasız, sağır bir sesle bir şeyler söylüyordu. Burası küçük bir avlu idi ve ben sokağa açılan kapının önünde boylu boyuna yatıyordum. Başım çok ağır bir şeyle ezilmiş gibiydi, üstelik bütün vücudum ağrıyordu. Fakat geçirdiğim kazanın büyüklüğünü ve vaziyetimin fenalığını ayağa kalkmağa davrandığım zaman anladım. İki basamaklı bir merdivenden bütün ağırlığımca avluya yuvarlanmıştım.

Nihayet çocuğun yardımıyla kalktım ve ihtiyar kadına teşek-

kür etmek istedim. O, elini ağzına ve kulaklarına götürerek birtakım işaretler yaptı. Ve sonra hançeresinin aynı sağır gürültüsü içinde, ayaklarını birbiri üstüne kapadığı iki elini sağ şakağına götürerek gözlerini yumdu. Çocuk tercüme etti:

– Büyük tehlike atlattınız, diyor, bir şeyiniz yok, dinlenin, geçer. İçeriki odada size yer hazırlayacak. Yarın sabah bir şeyiniz kalmaz.

Yapacak başka bir şey de yoktu. Bu saatte şehre dönebilmem imkânsızdı. Ev sahiplerinin yardımıyla içeriye girdim ve sedire uzandım. Başımı yastığa koyar koymaz gözlerim kapandı. Tekrar bir gayret sarfederek Keti'yi düşünmek istedim. Fakat beyhude idi; ağır bir uyku; beni kâbuslu, korkunç vehimli mahzenine tıkamıştı.

Burada bu münasebetsiz olduğu kadar talihsiz olan gecenin rüyalarını anlatmağa bilmem lüzum var mı? Günün bütün olan bitenini, hiçbir şuurun düzen vermediği bir hatırlama içinde, karmakarışık yatıyordum. Hiçbir eski zaman müzesinde benim o geceki kısa uykumun içine giren acayip ve munis ifritleri bulmak imkânı yoktur. Esas temi bağdaki oyunla Keti olan bu uzun ve çapraşık âlemde her şey altüst, her şey en beklenmeyen şekilde idi. Tabii başta Keti geliyordu; fakat zavallı Keti, bu nizamsız muhayyilede ne acayip terkiplere giriyordu. Bir Keti ki, başı biraz evvelki ev sahibimizin omuzları ve şişkin karnı üstünde duruyor ve asıl garibi, deminki sıska delikanlının kırpık bıyıklarını taşıyordu. Sonra bu baş birdenbire kayboluyor ve biz, ev sahibimizle beraber, el ele Keti'nin başını arıyor ve bir türlü bulamıyorduk. Birdenbire önümüzden kornasını öttüre öttüre geçen bir otomobil, Keti'nin başını ses hâlinde önümüze atıyordu. Evet, aydınlık tebessümü ve saçlarının parıltısı ile bu başlar birbiri ardına karanlık geceye fırlıyorlar ve bir altın yağmuru gibi dökülüyorlardı. Fakat biz onları toplayamıyorduk, kırpık bıyıklı delikanlının kız kardeşi benim onları toplamama mâni oluyor, muttasıl yolumu keserek elime

küçük bir balık kavanozu sıkıştırıyordu.

Sonra birdenbire bütün bunlar kayboluyor, kendimi tek başıma bir bahçede buluyordum. Ayaklarımın altında bir sarnıç kapağı vardı, ve ben bu kapağın hem üstünde ve hem altında olduğumu biliyordum. Evet, sarnıçta mahpustum ve aynı zamanda, sarnıcın üstünde bekliyordum. Fakat hakikaten sarnıcın üstündeki ben miydim? Çünkü bu demir kapağı sımsıkı örten kilit, karamaça papazına çok benziyordu ve heyhat, bu karamaça papazı da sabahleyin okuduğum Hoffmann hikâyesinin kahramanıydı. Ve işte o zaman hissettim ki Keti bir kemandır.

Bu acayip işkence uzun sürmedi; birdenbire uzak ve o zamana kadar hiç duymadığım bir musıki dalgası, huzursuz uykumun beni içine kapattığı karanlık yeraltı zındanına sızınağa başladı. Yekpare, rutubetli duvarlar yavaş yavaş aydınlandılar, gerildiler, etrafındaki kalabalık sesin ve ışığın sıcak çağlayanında karışık şekillerini kaybettiler ve sert maskeler yumuşayarak eşyanın her zamanki alışık yüzlerini aldılar. Sonra yavaş yavaş musıki uzaklaştı ve ben ifadesi güç bir ruh haleti içinde uyandım. O anda bütün benliğimi dolduran acayip, esrarlı, âdeta fevkattabia saadet hissini nasıl anlatmalı? Henüz çalınmaktan vazgeçilmiş bir saz gibi ihtizaz içindeydim. Ayrıca içimde, ne olduğunu bilmediğim, fakat olacağına yüzde yüz emin olduğum bir şey, çok mühim bir şey bekleyen bir hâl vardı.

Oda, karşıma düşen duvardaki bir hücreye konmuş büyükçe bir gaz lambasıyla aydınlanıyordu. Biraz evvel girmiş olduğum –avluya açılan– kapının karşısında ikinci bir kapı, evin içi ile münasebetini temin ediyordu. Sol tarafta bütün duvar boyunca, bir köşesinde benim yattığım sedir vardı ve karşı tarafta iki açık pencere bahçeye bakıyordu. Bu geniş oda baştan aşağıya eski şark eşyasıyle döşenmişti. Sedir alçaktı ve bazı şark vilâyetlerinde bir vakitler dokunan ve bugün pek nadir tesadüf edilen eski sırmalı kumaşlarla örtülüydü. Bir iki rahle, duvardaki küçük rafta iki, üç

eski gümüş eşya, mütevazı görünüşleriyle dekoru tamamlıyorlardı. Duvarda bir iki yazı ve tam benim baş ucuma rastlayan köşede, küçük boyda, çerçevesiz bir genç kadının fotoğrafı...

Yattığım odadan gerisini, tıpkı karanlıkta ele geçen bir dalı zihnin tamamladığı bir ağaç gibi, gece içinde ancak bir vehim hâlinde sezdiğim ev, tam bir sükûn içindeydi. O kadar ki, en ufak bir ses, en küçük bir çatırtı, geniş bir su tabakasına atılmış bir taşın açtığı halkalar gibi gittikçe genişleyen, büyüyen hârelerle uzanıyordu. Bilmem hangi muharrir, sessizliğin dalgalarından bahseder. İşte her an bu dalgalardan biri, bulunduğum yere kadar geliyor ve kim bilir hangi ebediyetin hududunu yoklamak için üstümden aşıp geçiyordu.

Birdenbire çok vazılı ve çok ihtiyatlı bir ayak sesi, bu kâbus kadar esrarlı sessizliği kırdı ve ayak sesiyle beraber demin uyanırken duyduğum o garip saadet hissi, âdeta beni boğabilecek bir kesiflikte çoğaldı.

Fakat bu, ne kadar ihtiyatlı bir yürüyüştü. Her adım, uzvî bir mekanizmadan değil, âdeta son derecede hesaplı bir mukaveleden doğuyormuş gibiydi.

Bununla beraber bana gittikçe yaklaşıyordu ve ben, bunu sadece kulağımla değil, içimde aydınlanan bir şuurla hissediyordum ve nihayet, bütün benliğimi şimşek altında kalmış bir ağaç gibi sade aydınlık, sade parıltı olarak gördüğüm bir anda, aynı ihtimam ve dikkatle yavaşça odanın kapısı açıldı ve içeriye genç kadın girdi.

Şüphesiz başka şartlar altında bir gecede böyle bir şeyle karşılaşsaydım, hayretten çıldırabilirdim. Fakat o gece, beni uykumdan o kadar ani şekilde ve o kadar sarih bir bekleyişle çağıran o acayip ruh haleti içinde şaşırmaktan çok uzaktım. Hatta, daha iyisi, bu genç kadın odaya girmeden evvel veya aynı zamanda yüzlerce büyük hadise olabilirdi, fakat ben yalnız ona: "Ben seni bekliyordum, senin için uykunun bulanık hayaller dolu ülkesinden geldim

ve belki yarın, senin yüzünden şuurun aydınlık güneşine veda edeceğim." diyebilirdim, o kadar bu görünüşe hazırlanmıştım.

Kimdi bu kadın? Gecenin bu saatinde niçin uyanmıştı ve neden kendi evinde bu uyku saatinde bu garip, bununla beraber kendisine o kadar çok yakışan kıyafetle geziyordu?

Bütün bu sualleri ve daha birçoğunu, belki yüzlercesini o geceden sonra günlerce ve aylarca kendi kendime, hiçbir cevap almadan sordum.

Bu orta boylu, kumral, âdeta çocuk denecek kadar genç yaşta bir kadın; daha iyisi bir kızdı. Baştan aşağı, üstünde küçük sırmadan koncalar ve yıldızlar serpilmiş mavi kumaştan, ninelerimizin gelin oldukları zaman giydikleri cinsten, bir eski zaman elbisesi giymişti. Uzun kumral saçları iki sık örgü ile arkasına atılmıştı, çıplak bileklerinde bir zaman Trabzon taraflarında yapılan ince, telkâri altın bilezikler vardı ve belini yine aynı işten geniş bir kemer sıkıyordu. Ayaklarına gülkurusu renginde küçük pabuçlar giymişti ve bu küçük renk değişikliği, bütün hüviyetinden akan mavi senfoninin içinde küçük ve mesut bir nota değişikliği gibi göze çarpıyordu.

Yüzünü anlatmağa çalışmayacağım, bazı rüyaların anlatılması imkânsızdır; bu yüz hakikaten bir bahar bahçesinde görülmüş bir rüya kadar güzeldi. Yalnız gözlerindeki garip saadet hissinden bahsetmeliyim: Zaten bu his, tükenmez dalgalarla bütün hüviyetinden akıyor gibiydi. Olduğum yerde hiç kımıldamadan bakıyordum. Odanın ortasına kadar ilerledi ve benim ayağa kalktığımı görünce, eliyle bir sükût işareti yaparak:

– Susunuz, dedi, çok yavaş konuşmalıyız, duyabilirler... Bilmezsiniz, uykuları ne kadar hafiftir; en küçük bir çıtırtı bile onları uyandırır. Dikkat etmediniz mi, merdiveni ne kadar yavaş indim, âdeta teker teker...

Sonra biraz daha yaklaşarak, bir sır tevdi eder gibi yavaş bir sesle ilave etti:

– Şüphesiz gelmemeliydim. Yaptığım doğru değil, bununla beraber duramadım, kim olduğunuzu merak ettim... Sonra hep aynı insanlar, aynı yüzler... Yalnızlık o kadar fena bir şey ki... Halbuki onlar bundan hiç sıkılmıyorlar... Hatta hoşlanıyorlar bile...

Dayanamadım ve sordum:

– Onlar kim, dedim, siz kimsiniz, niçin yalnızsınız ve kendi evinizde olduğunuza göre bu kadar ihtiyat ve telaş niçin?

– Onlar, dedi, babamla, sizi kapı önünde bulan dilsiz kadın ve çocuğu... Çocuk şüphesiz onlar gibi değil, fakat bilir misiniz babamın tabiatı yavaş yavaş ona da geçti gibi. O da konuşmaktan az hoşlanıyor... Evvelce babam, öyle değildi, sonra birdenbire hastalandı, böyle oldu. Şimdi hiç kimseyi istemiyor, hiçbir yere çıkmıyor ve bir an beni yanından ayırmıyor.

Ne güzel ve ne tuhaf bir konuşması vardı. O konuşurken dinleyenle kendi arasında bütün mânialar kalkıyordu. Bu konuşma değil, yüksek bir âlemde bir nevi visal lezzetiyle devam eden anlaşma idi. Söz söylerken ellerinin biraz acemi, çolpa denebilecek çok tatlı jestleri vardı, elinden tutarak sedire oturttum:

– Siz kimsiniz, adınızı söyleyin? Niçin bu acayip kıyafeti taşıyorsunuz? Sizi kapıdan girerken görünce, birdenbire kendimi bir masalı yaşıyorum sandım. Kahramanların, iyilik ve güzellik perilerinin insanlar arasında dolaşıp gezdikleri ve onların talihlerine iştirak ettikleri uzak zamanlardan kalmış gibisiniz.

Hafif bir tebessümle:

– Adımdan size ne, dedi. Ayşe, Zeynep, Fatma... Bana istediğiniz adı verebilirsiniz.

– Öyle bir hakkım olsa ben size başka isimler veririm dedim. Meselâ Leylâ, Şirin, Zühre...

– Niçin olmasın, dedi, ve sorduğum suale dönerek:

– Bu elbiselere gelince, onları babam istediği için giyiyorum. Bana böyle yedi, sekiz elbise yaptırdı; beni eski kıyafetle gezdiri-

yor, bir nevi merak... Gençliğini hatırlatıyormuş. Biliyor musunuz ki ben bu evden çıkınam ve bu eve hiçbir misafir girmez, burada baba, kız bütün mevsimleri ve günleri tek başımıza yaşarız.

– Amma da yaptınız, dedim. Bir baba kalbi bu yaşta bir genç kızı böylece hapsetmekte ne lezzet bulabilir?

– Dedim ya, hasta... Korkuyor, beni çalacaklar diye korkuyor, biçarenin benden başka kimsesi yok. Ne yapsın zavallı!

– İyi ama, dedim, bu bir zulüm. Düşünün bir kere, siz ki bu kadar genç ve güzelsiniz babanız da olsa nihayet bir çılgınlık bu...

– Oh, fena şeyler söylüyorsunuz... Bırakın... Hem ben fedakârlığı bile bile, seve seve yapıyorum, onu mesut etmek için... İhtiyarlar sevindirildikleri zaman o kadar güzel, o kadar başka türlü oluyorlar ki...

Ne kadar güzel konuşuyordu. Birdenbire sordum:

– Peki, ya yapmasanız, dediklerini yapmasanız ne olur? Size zorla mı yaptırır?

Yüzü birdenbire ciddileşti. Göz kapaklarını sıkı sıkıya yumdu, ve titrememesine çalıştığı bir sesle reddetti:

– Hayır, hayır, ne münasebet, imkânı mı var? A canım, hasta dedimse büsbütün deli değil... Bir parça meraklı işte... Sonra birdenbire mevzuu değiştirdi:

– Hem niçin sade benden bahsediyorsunuz. Biraz da sizi konuşalım. Kendinizi anlatın, dışarıdaki işlerinizi söyleyin!.. "Dışarıda" derken elinin yaptığı ufak bir hareket, bu kelime ile bütün hayatı kastettiğini anlatıyordu. Kendisine kim olduğumu, ne ile meşgul olduğumu söyledim. Sonra bu gecenin hikâyesine geçtik. Bu gözlerle konuşan saf çocuğa yalan söylemek imkânı yoktu. Ona bütün geceyi, olduğu gibi anlattım. Ben söylerken o hep "Olur şey değil!" diye gülerek başını sallıyordu. Keti'yi çok merak etti:

– Çok mu seviyordunuz, çok mu güzeldi? Demek bir daha göremeyeceksiniz, ne yazık...

– Güzeldi, diye cevap verdim. Oldukça güzeldi, fakat siz daha güzelsiniz...

Petrol lambasının kifayetsiz aydınlığında yüzünün kızardığını hissettim.

– Bakın, dedi. Bu iyi, hem çok iyi... Şimdiye kadar bana bunu kimse söylememişti. Halbuki bilir misiniz, ben bunu istiyordum. Bir erkeğin ağzından güzelliğimin methedilmesini istiyordum. İlk defa siz...

– O halde ilk âşığınız ben oldum demektir. Sayımız çoğalınca bu mazhariyetimi unutmayın! diye şaka ettim.

– Hayır, dedi. Hayır, unutmam emin olun ki size bazı imtiyazlar ayırırım; (sonra aşikâr bir hüzün ve şüphe ile), fakat acaba bir daha beni görebilecek misiniz?

– Nasıl, diye sordum, bir daha görebilecek miyim ha?.. Sizden bu kadar çabuk vazgeçecek miyim sanıyorsunuz?

Yine bir an için gözlerini kapayarak kendi kendine gibi yavaş mırıldandı:

– Bilmem... diyordu, kim bilir, belki... Bunlar bana o kadar garip, olmayacak şeyler gibi geliyor ki... Bu evde, bütün bu eski şeyler içinde, bu eski zaman elbiseleriyle kendimi o kadar başka bir dünyanın kadını, o kadar yaşadığım zamandan ayrı buluyorum ki... (Bir müddet düşündü...) Demin beni eski masal kadınlarına benzettiğiniz zaman, ben size niçin olmasın, demiştim. Doğrusunu isterseniz yavaş yavaş ben de kendimi onlardan biri gibi, hiç olmazsa babamın uydurduğu bir masalın kızı gibi görmeğe başladım ve içime sonuna kadar, böyle tek başıma, bir başkasının gördüğü bir rüya olarak kalmanın korkusu çökmeğe başladı. Oh, ne mesutsunuz bilseniz... Geniş dünyada, kendi hayatını yaşamak, günlerin çıkrığını kendi ruhunun ilhamlarıyla çevirmek...

Bütün bunları, çok uzak ve güzel bir hayali anlatıyormuş gibi o kadar daüssılalı bir saadet hissiyle söylüyordu ki daha fazla daya-

namadım, yanına oturarak ellerini avuçlarının içine aldım ve en kandırıcı sesimle:

– Bakın, dedim, sabah olmak üzere... İster misiniz, bu sabah güneşle beraber, siz de hayata doğasınız... Vâkıa geniş dediğiniz dünya bazen insan için zannedebileceğinizden çok fazla darlaşır ve zamanın çıkrığı çok defa hiç istemeyeceğimiz bir şekilde döner. Fakat ne olursa olsun, dışarısının ıstırabı bile bu kâbustan elbette ki daha iyidir. Gelin, dedim, bu sabah sizinle beraber hayata tekrar doğalım... Bir tek işaretiniz, bir sözünüz bunun için kâfi... Hemen şimdi çıkar gideriz.

Hiçbir şey söylemeden beni dinliyordu, ve ben bütün dikkatimle eğilmiş, dudaklarına bakıyordum, o anda bütün saadet imkânlarım bu dudaktan çıkacak bir tek kelime idi; yüzü ümit ve imkânsızlıktan sapsarı:

– Bu olabilse, dedi. Bu olabilse... Fakat bilin ki, işler bu kadar basit değildir...

Sonra birdenbire silkinerek ellerimden kurtuldu, pencerelerden birinin önünde ürkek ve telaşlı durdu; hâlinde darılmış gibi bir şey vardı:

– Niçin geldiniz, niçin bu akşam buraya geldiniz ve benim rahatımı ne diye kaçırdınız, dedi.

Elleriyle yüzünü, sanki gözyaşlarını göstermemek istiyormuş gibi kapattı.

Şaşkınlıktan, hüzün ve merhametten altüst olmuştum. Yanına kadar gitmek, onu kollarımın arasına alıp kucaklamak, teselli etmek istedim. Bu arzuyu hissetmiş gibi elini uzatarak beni olduğum yerde durdurdu ve çok yavaş, çok acele bir sesle:

– Durun, dedi, yaklaşmayın, konuşmayın da... İşitiyor musunuz, onun ayak sesleri... Neredeyse gelir.

Sadece dikkat kesilmiş, karanlığı ve benim bilmediğim şeyleri dinliyordu. Hiçbir ceylan, tehlikeyi bu kadar uyanık bir dikkatle

ve bütün uzviyetiyle dinleyemezdi. O anda yüzüne baktım, bembeyazdı ve üstelik bütün çizgileri donmuş gibiydi, gözleri âdeta korkutacak derecede açılmış, yüzü bir heykel veya portre kadar durgun, hareketsiz, ayakta bekliyordu. Ve bütün uzviyetindeki bu değişme sanki dışarıdan, kendine yaklaştıkça kudreti artan bir iradenin emri altındaymış gibi gittikçe artıyordu. Büsbütün değişmiş, son derecede gayrişahsi, arkasında insanî hiçbir şeyi ifşa etmeyen, nasıl söylemeli, âdeta bembeyaz bir sesle tekrarladı:

– Geliyor... Geliyor... Merdiveni indi, ah Yarabbim...

– Ne oluyorsunuz, diye yalvardım. Allah aşkına söyleyin!... Ve birdenbire bir manken gibi yere yıkılacak korkusuyla üzerine atılmak istedim. Fakat daha elimi dokundurmamıştım ki, kuvvetli bir el, yakamdan yapıştı ve bir silkişte beni odanın bir köşesine doğru fırlattı:

– Deli misiniz, biçarenin ne halde olduğunu görmüyor musunuz? Öldürecek misiniz?

Bu, siyah elbiseler giymiş, ortadan biraz yaşlı ve uzun boylu, tıknazca bir adamdı, saçları bembeyazdı ve arkadan omuzları biraz çökmüş hissini veriyordu.

Beni olduğum yerden köşeye kadar fırlatışındaki şiddete bakılacak olursa, güçlü kuvvetli bir adamdı. Müdahale o kadar ani olmuştu ki, bir müddet şaşkın şaşkın olduğum yerde kaldım. O, bu esnada benimle hiç meşgul olmadan genç kıza yaklaşmış, saçlarını okşayarak istirahat tavsiye ediyordu.

– Haydi, yavrum, git, yat. Vakit çok geç, sonra fena olursun.

Sesi yumuşak ve şefkatliydi, fakat her nedense bana, bu sözler genç kadından ziyade benim için, benim duymam için söylenmiş hissi geldi. Bununla beraber söz veyahut okşama, yahut da sadece bu adamın yakınında bulunması, genç kızın üzerinde derhal tesirini yapmış olacak ki, bir iki dakika geçmeden onun sakin adımlarla odadan çıktığını gördüm; ah, bu sessiz, dalgın, her şey-

den habersiz gidiş... Fakat bu, canlı bir mahlukun yürümesinden ziyade zaman mefhumundan habersiz bir varlığın sadece mekânı katetmesiydi ve sakin belâgatinde bir ölüm kadar tesirli ve serpici hüznü vardı. Birdenbire içime korkunç ve öldürücü bir şüphe geldi ve çok inanılmış şeylerin göz önünde çiğnenmesinden doğan bir hiddet ve kin içinde ihtiyara doğru yürüdüm.

– Alçak... dedim, sen bir alçaksın, bu biçare mahluka, bu melekler kadar güzel ve onlar kadar temiz çocuğa yaptıklarını şimdi anlıyorum. Kızın bile olsa, bir insan iradesine karşı bu zulmü yapmağa hakkın yoktur.

Ve nereden bulduğumu bilmediğim bir kuvvetle tek, kat'î ve müthiş bir tokat attım. İhtiyar atlet bu ani ve ummadığı hücum karşısında ilk önce boğa gibi gerildi, ellerini korkunç bir mengene gibi ileriye doğru uzattı, fena bitmesi çok muhtemel bir mücadelenin başlamak üzere olduğunu anlıyordum, fakat ümidim gibi çıkmadı. Bana hücum edeceği yerde sedirin üstüne oturarak hakikaten şaşırtıcı bir kahkaha attı:

– Delikanlı, diyordu, iyiliğe karşı garip bir teşekkür tarzınız var. Misafirim olduğunuzu, bu geceyi evimde geçirdiğinizi unutmuş görünüyorsunuz.

– Keşke beni evinize kabul etmeseydiniz, keşke kovsaydınız ve hatta daha fenası keşke hiç uyanmamak üzere uyuyup kalsaydım da şimdi gördüğüm şeyleri görmeseydim.

– Amma da yaptınız, dedi, siz hiç hasta görmediniz mi?

– Her şeyi gördüm, görmediklerimi de tasavvur ettim; fakat hiçbir zaman bir babanın kendi kanını taşıyan kızına karşı...

Birdenbire yerinden fırladı:

– Hangi baba, hangi kız, bu masalı çarçabuk size de mi anlattı? Yedi senelik karımdır, beş senedir onu bu buhranlar zaman zaman yoklar, sonra geçer, sakinleşir. Bakın, biraz sonra uyanınca görürsünüz, ne kadar dinç ve neşeli kalkacaktır.

Hayretten çıldıracak gibiydim. Bütün bu insanlar bana uyanık hâllerinde rüya görüyorlar gibi geliyordu. Yarabbim, ne garip bir âlemdeydim. İki elimle başımı tutarak odada gezinmeğe başladım. O bir müddet galiba sadece benim dolaşmamı seyretti. Sonra yanıma geldi ve yavaşça omuzuma dokunarak:

– Delikanlı, dedi, sakin olunuz, sakin olmağa mecbursunuz, bilmediğiniz şeylere karıştınız. Ben beş senedir bu sırrı herkesten gizledim. Sağır ve dilsiz bir hizmetçi ile oturmamın sebebi de budur. Dışardakilerin karımın rahatsızlığını duymalarını istemiyordum. Yine kendisi için tabii... Çünkü buhranlar hafızasında iz bırakmadan geçiyorlar. Tabiatın kendisine unutturduğu bu zaafı niçin başkalarından öğrensin. Zaten nöbetler sık sık olmalarına rağmen, o kadar zararsız ve hatta mânasız şeyler ki... Bir iki yalandan ibaret kalıyor. Hatta biraz şairce bir yalan. Kim bilir belki de, biçare, bilmeden bununla hayatını güzelleştirmiş oluyor, yahut kendisine ikinci bir hayat yapmış, oraya herkesin gözü önünde kaçıyor. Yani bizim hülyalarımızda yaptığımızı yüksek sesle düşünüyor.

En kandırıcı sesiyle konuşuyordu.

Ne söyleyeceğimi şaşırmıştım. Konuşurken genç kadında –esrarlı ve acayip güzelliğinden başka– hiçbir fevkalâde hâl görmemiştim. Bilakis talihinden bahsederken o kadar güzel bir tevekkülü vardı ki... Halbuki şimdi karşımdaki adam onun bir deli, hiç olmazsa bir fikrisabitin zaman zaman kurbanı olan bir zavallı olduğunu söylüyordu. Hangisine inanmalıydı? En iyisi bütün bunları sonra, salim bir kafa ile düşünmek üzere, bu evden derhal ayrılmaktı. Korkunç ve attığınız her adımda sizi hiç beklenmeyen şaşırtıcı bir vâkıanın karşıladığı bir labirente çok benzeyen bu geceyi, burada bitirmeliydi. Karşı pencereye baktım; belirsiz bir aydınlık camları bulandırmıştı.

– Bakınız, dedim, demin size karşı çok haşin davrandım. Hadise benim için o kadar yeni ve hiç beklenilmeyen bir şeydi ki... Sonra sizin bu genç kadın üzerinde âdeta büyülü bir nüfuzunu-

za şahit oldum. Bütün bunların, bilhassa her tesadüfün ayağıma ip gibi dolandığı bu acayip, karmakarışık gecede beni aldatması kadar tabii bir şey olamaz. Yaptığıma mahcubum, beni affedin.

O sakin ve hatta şefkatli bir eda ile başını salladı:

– Affedilecek bir şey yok, diyordu. Ben de sizin yerinizde olsaydım belki böyle yapardım. Üstelik hasta ve sarhoştunuz. Şimdi yapılacak şey, bütün bunları unutarak yatıp güzel bir uyku uyumanızdır.

– Hayır, dedim, bunu yapmayın. Bakın sabah olmak üzere... Bırakın evime gideyim. Burada artık uyumamın imkânı yoktur.

– Çocuk olmayın, dedi, ne hâlde olduğunuzu bilmiyorsunuz; yüzünüz sapsarı, hiç bu saatte ve bu hâlde sizi bırakabilir miyim? Hem dedi, siz bu aydınlığa o kadar güvenmeyin, sabaha daha çok var...

– Fakat, burada kalamam. Bu evde, bu altüst olmuş sinirlerle... Bırakın gideyim, diye yalvardım.

– Uyursunuz, uyursunuz, diyordu. Hem göreceksiniz, ne kolaylıkla uyuyacaksınız... Sonra hiç uyumasanız bile, hatta büyük bir rahatsızlığa katlanacak olursanız dahi, bu gece burada kalmanız lazım. Buna mecbursunuz. Hiç tanımadığınız bir adamı itham ettiniz. Hakikati kendi gözünüzle görmeniz lazım. Sabahleyin beraber kahvaltı ederiz, dinlenmiş olursunuz. Yıkanırsınız, karımı yakından tanırsınız. Onu bu gece bir fikrisabitin esiri olarak gördünüz, yarın sabah hakiki yüzü ile tanıyacaksınız. Bu gece aile hayatımızın kötü bir tarafı ile karşılaştınız, yarın bizim de kendimize göre bir saadetimiz olduğunu göreceksiniz. Kim bilir belki de dost oluruz; burada çok yalnızız.

Bütün bunları ağır ağır, fakat bir çocuk kandırır gibi yumuşak bir sesle söylüyordu. Kelimeleri âdeta düşünerek buluyordu. Bununla beraber sesinde tarifi kabil olmayan bir nüfuz kabiliyeti vardı.

O söyledikçe ben yavaş yavaş sinirlerimin gevşediğini, tatlı bir rehavetin etrafımı ılık bir su gibi aldığını ve yavaş yavaş bütün iradem ve şuurumla etrafımda kabaran bu suya gömülüp kaybolduğumu duyuyordum.

Bir deniz kazasındaki son çırpınış gibi son bir gayretle kendimi toplamak, olduğum yerden silkinip kalkmak istedim; beyhude... Eskilerin "ölümün kardeşi" diye anlattıkları uyku beni bir tarafımdan yakalamış, içinde hiçbir hareket ve şeklin kımıldamadığı, koyu karanlığını hiçbir rüyanın yumuşatmadığı âlemine götürmüştü.

Ev sahibi sözünü ne zaman bitirdi? Odamdan ne vakit çıktı? Ben kaç saat uyudum? Bütün bu suallerin hiçbirine cevap veremedim. Yalnız sonradan bu geceyi düşünürken bu yekpare uykuya bir nevi vicdan azabına benzeyen garip ve ağır bir hissin, tıpkı bir ölüm musıkisi gibi uzaktan refakat ettiğini hatırladım.

Her halde uyandığım zaman içimde, nefislerine karşı telâfisi kabil olmayan bir hata işleyenlerin duydukları en korkunç ve amansız bir azap vardı. Oda güneş içindeydi. Gözüme ilk çarpan şey odanın boşaltılmış olmasıydı. Ne perdeler, ne sedirin muhteşem örtüsü, ne yerdeki küçük seccade ve sedef rahleler, ne duvardaki fotoğraf vardı. Başımın altındaki yastıklar, üstümdeki örtüden başka odada hiçbir şey kalmamıştı.

Bir masal dekoru içinde uyuyup, bir mezbelede uyanan eski hikâye kahramanlarının şaşkınlığı ile, yattığım yerden gözlerimi yumarak etrafımı dinledim. Ev mutlak denilebilecek bir sükûnet içindeydi. Yalnız zaman zaman, rüzgâr estikçe açılıp kapanan bir dolap kapağının çıkardığı sese benzeyen, haddizatında mânasız bir tıkırtı bu sessizliği acayip ve muttarit ısrarıyla bozuyor, daha doğrusu ona bir nevi kâbus hâlini veriyordu. Bir dakika içinde her şeyi anladım; ev sahibim ben uyuduğum esnada evi boşaltmış ve

kaçmıştı. Bu acele gidişe sebep neydi? Geceleyin gördüğüm genç kızın bu kaçışta bir hissesi var mıydı? Yoksa onu bir esir gibi sürüklemişler miydi? Kim bilir, belki de hiç iradesine sahip olmadan bir arabaya veya otomobile bindirilmişti.

Evi gezdiğim zaman tahminlerimin doğruluğunu anladım. Üst kattaki bütün odaların kapıları açıktı, yerde aceleyle boşaltılan bir konsolun önünde bir yığın eski çamaşır ve elbise karmakarışık duruyordu. Bir yazıhanenin önüne acele yırtılmış mektup parçaları atılmıştı. Fakat bütün evde, ev sahiplerinin hüviyetlerini öğrenmeğe yarar bir tek işaret yoktu. Lüzumsuz, taşınması güç yahut bırakılmasında mahzur olmayan her şey bırakılmış, öbürleri götürülmüştü. Bütün bunlar bana dün akşamki ısrarın hakiki sebebini anlatıyordu.

Evi bir iki defa dolaştım ve hiçbir şey öğrenmek ihtimali olmadığını anlayınca, kapıyı üstüme çekerek çıktım. Sokağın başında birkaç çocuk zıpzıp oynuyor, biraz ötede ipleri ayağına dolaşmış bir kuzu uyuyordu. Bir şeyler öğrenmek ümidiyle çocuklara yaklaştım. Fakat hiçbiri bir şey bilmiyordu. İster istemez komşu evlerin kapılarını çaldım. Kimse bir şey bilmiyordu. Artık ümidimi kesmek üzereydim ki yaşlıca bir kadın bana:

– İhtiyar adamla üvey kızını mı soruyorsunuz, dedi. Onlar bu sabah gittiler. Sabahleyin erkenden kızla kendisi bir otomobile bindiler. Biraz sonra da bir kamyon geldi. Eşya ile dilsiz kadını ve oğlunu götürdü.

– Acaba nereye gittiler?.. diye sordum.

İhtiyar kadın başını salladı. Hiçbir şey bilmiyordu, yalnız kamyonun şoförü çocuğa şehre gideceklerini söylemiş.

Ankara'ya döndüğüm zaman saat üç vardı. Hasta ve mecalsizdim. Dizkapağımda, kolumda ve başımda bir yığın yara vardı. Bununla beraber istirahat etmek aklıma bile gelmedi. Akşama kadar onları aradım. Ve bu günlerce devam etti. Benimle beraber

vak'anın garabetini merak eden birkaç dostum da bu muammayı halle çalıştılar. Fakat ne kim olduklarını, ne de nereden gelip nereye gittiklerini anlayabilmek mümkün oldu. Bir müddet sonra ben de yaz tatilinin geri kalan kısmını geçirmek üzere İstanbul'a hareket ettim.

O seneyi İstanbul'da geçirdim. Hayatımı yeni baştan ve yeni şartlar içinde tanzim etmeğe mecbur oldum. Birbiri arkasına gelen hadiseler ve gündelik iş içinde zaman, bana o acayip geceyi ve onun şairane rüyasını unutturdu. İçimde yalnız bir defa görülen güzelliklere karşı beslediğimiz o acayip, daüssılalı duygu kalmıştı. Yavaş yavaş o da yosunlandı. Mayısa doğru bir hafta için Bursa'ya gitmiştim. Hem dinlenecek, hem de camileri, türbeleri gezecektim.

Seyahatimin üçüncü günüydü. Öğleden sonrayı tamamiyle Yeşil Cami ile Yıldırım'da geçirmiştim. Şimdi de yorgun, fakat düşünce ve tahassüs itibariyle zengin Çekirge'deki otelime dönüyordum. Birdenbire acayip bir duygunun içimde dalga dalga büyüdüğünü ve beni istilâ ettiğini hissettim. Bütün vücudum titriyordu. Fakat ne kadar karışık bir histi bu! Emsalsiz bir saadet, korkunç bir keder ve hasret karışık bir his. Bu ruh haletine son derece güzel bir musıki, daha doğrusu içimden kopup gelen bir musıki vehmi refakat ediyordu. Ve ben kamaştırıcı bir aydınlık içinde boğuluyor gibiydim. Bu hâli ancak, bazı uykularda çok sevdikleri insanların gözlerine bakarken uyananlar anlayabilirler. Ve bütün bu hislerin yanı başında çok mühim ve istisnaî şeyi bekler gibi bir hâlim vardı. İşte tam bu esnada ve bu marazî hâlin artık tahammül edilemeyecek bir hadde vardığı anda, yanı başımızdan geçen arabanın içinde, o geceki ev sahiplerimi gördüm. İhtiyar adam hiçbir şeyden habersiz görünüyor, sakin ve abus önüne bakıyordu. Genç kız ay ışığından örülmüş yüzüyle ve bütün mevcudiyetinden taşan o garip saadet duygusu ile gülümseyerek bana işaret etti. Kendime gelir gelmez bir arabayı, onları takip için ters yöne çevirttim.

Kaybettiğim birkaç dakika ihtiyar atlete izlerini gizlemek için kâfi gelmişti. O gece geç vakte kadar Bursa sokaklarında dolaştım. Her türlü çareye başvurdum. Bütün otelleri gezdim. Bursalı bir dostumun delaleti ile polisin yardımını bile temin ettiğim halde ne o gece, ne de ertesi günü bir şey öğrenebildim. Bu onları son görüşüm oldu.*

Oluş, nu. 28-31, 9-30 Temmuz 1939, s. 444-446, 458-461, 475-476, 492-494.
[*Ağaç*, nu. 15-17, 18 Temmuz 1936 - 29 Ağustos 1936 yarım kalmıştır.]

BİR YOL

Birdenbire ayağa kalktı ve eliyle trenin penceresinden işaret ederek:

– İşte, dedi, şu gördüğünüz küçük yol, şu iki ağaç arasında tepenin eteğine kıvrılan patika... Fevkalâde hiçbir tarafı yok değil mi? Hemen her yerde bol bol rastgelebileceğimiz alelâde bir şey... Bununla beraber nereye gittiğini, nereden geldiğini bilmediğim, bir dönemeçte kaybolan tozlu parçasından başka hiçbir tarafını tanımadığım bu yol benim hayatımda bütün bir sergüzeşttir.

On beş seneden beridir ki bu yolda her ay bir, iki seyahat yaparım. Bu uzun şeridin iki yanında ve onun döne döne değişen ufkunda tanımadığım hiçbir şey yoktur. Yattığım yerden gözüme ilişen sivri bir kaya parçası, yalnız aydınlık havada ürperen tepesini gördüğüm bir ağaç, ne bileyim hatta daha alelâde bir işaretle bütün ufku kendi kendime canlandıracak kadar bu yolların âşinasıyım; fakat yıllar var ki bu küçük yol parçasını, yol bile diyemeyeceğimiz bu dövülmüş kırmızı toprak genişliğini daima yeni, yepyeni bir şey gibi seyrettim. Onu her defasında görür görmez ürperdim, onda saadetlerin, hasretlerin, beklenilen şeylerin bütün güzelliğini ve şiirini duydum.

Şüphesiz bunda ilk defa gözüme çarptığı günün hususiyetinin de mühim bir hissesi vardır. İstanbul'dan soğuk ve yağmurlu bir

günde ayrılmıştım, ilk çocuğum on gün evvel ölmüştü, karım hasta idi, başka üzüntülerim de vardı. Kısacası kaderle diş dişe, yumruk yumruğa olduğum günlerden biriydi.

Bilmem sizde de böyle midir; yolculuk benim üzerimde daima iyi ve unutturucu bir tesir yapar. Istıraplarımızın, üzüntülerimizin mekânla, yahut hayatımızın tabii muhitiyle sıkı bir alakası olsa gerek. Bir muharririn dediği gibi, falan yerde en kesif şiddetinde olan bir acı iki yüz kilometre daha ötede ve başka insanlar içinde biraz daha hafif ve daha kabil-i tahammül oluyor. Bununla beraber acıdan acıya fark var. Ve benimki acıların en büyüğü, evlat acısıydı, üstelik de yağmur yağıyordu. Oh, size bu yağmurlu günlerin bende yaptığı aksülameli nasıl anlatmalı? Böyle günlerde ben değişir, büsbütün başka adam olurum. Başka bir adam, tam kelimesi değil... Bütün bir mazi, en kötü, en karanlık, en tamir edilmez taraflarıyla içimde canlanır, hortlaklarımla baş başa kalırım. Böyle zamanlarda hayat sanki bütün çeşmelerini kapatır, yalnız bir tanesi, azap ve üzüntünün kaynağı kalır ve ben onun bulanık aynasında bütün ömrün en kötü muhasebesini yapa yapa kendimi seyrederim. Bu sefer de öyle oldu; her zaman ayak basar basmaz gündelik üzüntülerimden sıyrıldığım, yalnız kendimin olduğum Haydarpaşa Garı bana bu sefer büyük ve karanlık bir lahit gibi geldi. Trene aynı ruh haleti içinde bindim. İzmit'e kadar hep aynı ıslak ve rutubetli hava içinde, tıpkı bir olukta seyahat eder gibi geldik. Hiçbir şey düşünmedim, hiç kimseyi görmedim, sadece vagonların üstüne ve pencerelerin camlarına değdikçe yağmurun çıkardığı sesi dinledim. Bir tabutta uyananlar, yeraltının mutlak sessizliğinde kendi nabızlarını ancak böyle dinlerler. Zaman zaman içimdeki boşluğu kısa bir şimşek gibi oğlumun hatırası deliyor, bir an için onun küçük ve mustarip yüzü, bir büyük örümcek gibi yağmurun dört bir tarafıma gerdiği kül rengi üzüntü ağlarının içinden uzanıyordu. O zaman ben bu hayalden kurtulmak için ellerimle yüzümü kapatıyor, biteviye yer değiştiriyordum. Sonra tekrar yağmurun sesine dalıyor, tekrar bu ince ve muzır ağın

altında insana sıkıntının ve kâbusun bizzat kendisi gibi görünen, güneşsiz, renksiz hayalet manzaralara dalıyordum.

İzmit'ten sonra uzun bir müddet yine böyle sürdü, sonra yağmur biraz diner gibi oldu, gök yükseldi; bulutların arasından çamur rengindeki dünyaya, başka renkler, iki gün süren bu kötü havanın unutturduğu sıcak kuvvetler girdi. Ve sonra tren yavaşladı. O zaman ben, bu küçük yolun üzerinde iki günden beri ilk defa küçük bir güneş parçasını, küçük ve aydınlık bir halı gibi serilmiş gördüm. Islak söğüt dallarına sevinçle yayılan ve sonra orada, yerde sıcak ve aydınlık bir müjde gibi biriken güneş... Ve aynı zamanda, bütün içimi altüst eden acayip akisli uğultu... O anda içimden geçenleri size nasıl anlatmalı? Bu, aylarca toprağın karanlığında kaybolan bir göğün birdenbire küçük bir filizle mavi havaya ve aydınlığa kavuşması gibi bir şeydi. İşte o zamandan beri bu yol, birçoğu binlercesi gibi birkaç yüz metre sonra, küçük bir Anadolu köyünün inzivasında kaybolacağına hiç şüphe olmayan, bu küçük ve sade yol benim için mahiyetini değiştirdi. Saadetin, ruh muvazenesinin bir nevi sembolü, kapısında güneşin divan durduğu bir iklimin başlangıç noktası oldu; ve müthiş bir arzu ile, her şeyi, bütün üzüntü ve kederlerimi, bütün sevgi ve zenginliklerimi burada bırakıp inmek, bu küçük yolda yürüyüp gitmek istedim.

Bana öyle geldi ki bunu yapacak olursam hayatımda her şey değişecek, bütün sefaletlerim, hasretlerim dinecek, yepyeni bir insan olacağım.

O zamandan beri dokuz sene geçti. Ölen çocuğumun acısını zaman ve yenileri unutturdu. Küçük sefaletlerim ve sıkıntılarım düzeldi, yahut yerlerine başkaları geldi. Her şey az çok değişti, fakat bu yolun benim içimdeki mânası hep aynı kaldı. Onunla her karşılaşışımda hep aynı saadet hissi, beni dayanılmaz kuvvetiyle çekti, her defasında oracıkta her şeyi bırakıp inmek ve o yolun uzletinde kaybolmak ihtiyacını duydum. Hatta şu anda bile aynı

ihtiyacın içindeyim. Ne yazık ki...

Bu kaçınma ihtiyacına bakıp da beni, her an talihin yeni bir gadrine uğrayan, hayatı felâketlerle dolu biçarelerden sanmayınız. Herkes gibi ben de zaman zaman kaderin iyi veya kötü yüzüyle karşılaştım. Fakat düşünülürse ondan şikâyete büyük hakkım yok. İyi bir kadınla evlendim, epeyce kazanıyorum, hayatım kendi çizilmiş yolunda düzgün ve rahat gidiyor. Bununla beraber ondan memnun değilim. İçimde kendi hayatımı yaşamadığım kanaati var. Daha samimi olayım ister misiniz? Bu yaşadığım hayat, o kadar benim değil ki herhangi bir saatimde birisi gelip de bana "Haydi kalk, sıran geldi, kendi kendin ol!" diye bağırsa sanki böyle bir şey mümkünmüş gibi inanıp koşacağım. Bu his bende o kadar kuvvetli... Herhangi bir kalabalıkta kendimden başka herkes olmağa razıyım. Ah, bir elbise değişir gibi hüviyetini değiştirebilmek, lalettayinin içinde kaybolmak, bir avuç kum içinde bir kum tanesi olmak ve böyle olduğunu dahi bilmemek. Ne bileyim, bir maske, bir numara, bir sicil varakası, bir manivelâ, bir çark, bir düğme, her şey olmak, yalnız...

Felâketim şu ki, ben zaman zaman kendini bulan adamım. Niçin gülüyorsunuz? Beni bir budala zannetmeyiniz. Bu gülüşünüzden sizin, bu azabı tanımadığınız anlaşılıyor. Kendi kendini bulmak... Bu hakikaten korkunç bir şeydir, fakat aynı zamanda güzel ve dikkate değer bir eğlence de olabilir. Bir sarhoş tasavvur ediniz ki kadeh elinde ve sofra başında birdenbire uyanıyor, kendisini ve etrafını görüyor, eşya ile, zaman ile kendi arasındaki alakanın istihzasını geçiyor; bu bedbahtı zannetmem ki bir daha kolay kolay kendinden geçirebilesiniz, elveda alkolün unutturucu cenneti... Bu uyanış şüphesiz ancak bir dakika veya bir saniye için olabilir; fakat bu saniye, bir uçurum başında birdenbire gözleri açılan bir adamın ürpermesiyle doludur.

Bakınız, bu ilk önce nasıl oldu: Daha henüz çocuğumuz ölmemişti. Bir kış gecesi karım ve çocuklarımla beraber oturuyorduk.

Ben yazı yazıyordum, oğlum ayaklarımın dibinde oynuyor, karım biraz ötede, zannedersem bir şey örüyordu. Küçük kızım onun dizlerine abanmış, elinin hareketleriyle beraber gidip gelmeğe çalışıyordu. Odamız sıcak ve sakindi. Bu aile ve ev dediğimiz acayip kuruluşun o cins anlarından biriydi ki dışarıdan aydınlık ve buğulu penceremize, odanın içinde ara sıra gidip gelen gölgelerimize bakan herhangi bir yolcuya ufak bir kıskançlık hissi verebilir ve boş geçmiş ömrü için onu acı düşüncelere daldırabilirdi.

Nasıl oldu, ben de bilmiyorum; birdenbire olduğum yerde çok uzun bir uykudan uyanmış gibi doğruldum ve etrafıma şaşkın şaşkın bakmağa başladım. İnsan, eşya, bütün etrafımdakiler benimle alakalarını kesmiş gibiydiler, her şey, hepsi bana yabancı oluvermişti. Bu kadar senelik karımı, kendi çocuklarımı, evimi, odanın her biri vaktinde hayatımın bir hadisesi olmuş eşyasını, velhasıl elimdeki işe ve üstümdeki elbiseye kadar hiçbir şeyi tanımıyordum. O anda bir aynada kendi yüzümü görsem belki onu da tanıyamazdım. O kadar kendi hakikatimde, rüyalarımın hakikatinde uyanmıştım. Bu ne Baudelaire'in çift odasına, ne de Quincey'nin afyonun cennetinde gördüğü rüyalardan realiteye dönüşüne benziyordu. Bu daha sade bir şey, uzun gafletinde birden uyanan ruhun kendi kendisine tertip ettiği bir nevi cürmümeşhuttu. Hakikatın, bütün bunların benim içimle, günlerin sefaleti altında haberim olmadan için için kaynayan asıl benliğimle ne alakası olabilirdi? Bu siyah, uzun saçları geçmiş güzelliğinden muhteşem bir yadigâr gibi duran, bitkin yüzlü kadın kimdi? Bununla beraber onun kendi karım olduğunu, bu çocukların kendi çocuklarım olduğunu biliyordum. Fakat böyle olmalarını bir türlü kabul edemiyordum. Kendi kendime mütemadiyen koskoca on seneyi, bu kapanık odada, bu acayip ve mânasız eşya arasında, bu şimdi bana yabancı birer sembol gibi görünen çehreler arasında nasıl geçirdiğimi soruyordum. Nihayet dayanamadım, lalettayin bir mazeret uydurarak sokağa fırladım. Bugün olmuş gibi hatırımdadır: Soğuk,

aydınlık bir kış gecesiydi, sokaklarda hemen hemen kimse yoktu, durmadan dinlenmeden, kendi kendime "Niçin, niçin böyle oldu, niçin böyle olsun?" diye sora sora yürüyordum. Bir müddet sonra yoruldum, küçük bir kahveye girdim. Tanımadığım birtakım adamlar tütün ve nefes kokan bulanık hava içinde gülerek, bağırarak konuşuyorlar, oyun oynuyorlardı. Ben de bir köşeye çekildim. O zamana kadar gece vakti evimden dışarıya ancak sinema, tiyatro gibi şeyler için çıkardım. Zaten böyle bir itiyadı bir türlü anlayamamıştım. Fakat şimdi yadırgamıyor, hatta bir nevi sıcaklık duyuyordum. "Burası bizim ârafımız olsa gerek..." diye düşündüm, sonra yavaş yavaş etrafımdakilere bakmağa başladım.

Bir insan yüzünün en mânalı bir âlem olduğunu, ben o geceye kadar anlayamamıştım. Hayat dediğimiz o girift oyunun, aktörlerini bu kadar kuvvetle benimseyeceğini, onların her hâl ve tavrına kendi akışının damgasını bu kadar kuvvetle vuracağını hiç düşünmemiştim. Yüz buruşuğunun, göz altındaki herhangi bir çizginin, dudak kenarındaki bir kıvrımın, ne bileyim, konuşmadan evvelki bir saniyelik bir tereddüdün, küçük bir el işaretinin, mânasız ve ehemmiyetsiz bir bakışın, bir gülüşün, bir omuz düşüklüğünün bütün bir ömrü en ince, en karışık, en nüfuz edilmez taraflarından anlatacak birer emare, birer işaret olduğunu hiç düşündünüz mü?

Karşımda bana arkasını dönmüş, tavla oynayan bir adamcağız vardı. Orta boylu, zayıf, başı tepesine doğru açılmış otuz, otuz beş yaşlarında bir insan; her gün sokakta, dairede, lokantada rastladığımız insanlardan biri. Başı, biraz kalkık omuzlarının arasına sonradan yapıştırılmış gibi gömülü, sırtı biraz öne bükük, ikide bir kontrolsüz bir hareketle sağ elini alnına doğru kaldırıyor, sanki görünmeyen zehirli bir böceği kovalıyordu. Bu sinirli, zayıf el ile beraber bu kemikli başın ikide bir böyle arkaya doğru gidişi ne korkunç, ne zalim bir şeydi! Bir iki defa yanındakilerle konuşmak için yüzünü benden yana doğru çevirdi.

Ne karışık bir çehresi vardı. Geniş alnı, gözlerinin ve dudak-

larının kenarı, kırışık ve çizgi içindeydi. Bununla beraber yalnız bir bakışını tuttuğum gözleri ne kadar genç ve iri idi. Müthiş bir hareket bolluğu içinde, kızararak, konuşarak, şansa lânet ederek oynuyordu. Birdenbire zarları bıraktı. Müthiş bir şey olmuş gibi bir an durdu, düşündü, sonra hafif bir omuz kaldırışıyla ayağa kalktı, yukarıda bahsettiğim el işaretiyle fikrisabitini bir kere daha kovdu. Oyun arkadaşıyla hesabını görerek, yine başı omuzlarına gömülü, kendi içine katlanmış hüviyetiyle, fakat bu sefer nisbeten daha sakin bir yüzle kahveden çıkıp gitti. Niçin oyun ortasında zarları bıraktı? Ayakta neyi düşündü ve neye karar verdi? Niçin bir dakika evvel omuzları o kadar çökük ve mahkûmdu ve neden kahveden çıkarken bütün hüviyetinde bir nevi sükûnet ve kayıtsızlık vardı? Muamma.

Tam karşımda ayak ayak üstünde oturan bir başkası hiç durmadan sol ayağını sallıyor, bir taraftan da mütemadiyen tırnaklarını kemiriyordu. Ne garip bir adamdı bu! Küçücük yüzü, insana bir çekmece hissini verecek kadar kilitli idi. Kim bilir kaç uzun tahammül ve zillet senesi bu yumruk kadar küçük yüzden, bu acayip ve sır sızmaz maskeyi çıkarmıştı. Bir başkası konuşurken ellerinin ve kollarının mübalâğalı işaretleriyle kendisini âdeta dört bir tarafa dağıtır gibiydi.

Size o gece gördüklerimin hepsini anlatmağa kalksam bu geceyi beraber geçirmemiz lazım gelecek. Halbuki yolumuzun sonuna yaklaşıyoruz. Kimdi bunlar, nasıl adamlardı, hangi cehennemden buraya fırlamışlardı? Böyle bin türlü, akla hayale gelmez hareketlerle hangi korkunç düşünceden, hangi zalim ıstıradan kurtulmak istiyorlardı?

Bütün bunları düşüne düşüne eve döndüm. Bu sessiz ıstırabı, bu âdeta tabii addedilen cehennemi görmek beni biraz teskin etmiş, kendi hayatımla aramda biraz evvel bozulmak üzere olan muvazeneyi iade etmiş gibiydi. Bununla beraber o muvazeneyi bir

daha hiçbir zaman bulamadım. Olan olmuştu. Artık bundan sonra bu, bende bir itiyat oldu.

Hayatının üzerinde düşünmeğe başlamıştım. Bütün iradem, bütün gayretim bir daha o eski sükûneti bana iade ettiremedi. Gündelik hayatımla arama, yaşanmamış rüyaların azabı girmişti. Hayat oyununu en büyük ciddiyetle oynamağa hazırlandığım bir anda geçmiş yıllar, karşıma dikiliyor ve benden hesabını soruyordu. O günden sonra artık bir an bile yalnız değildim; soframda, yatağımda, çalışma masamda bir misafir, dişleri hiddet ve kinden kısık, gözlerinde boşa gitmiş bir ömrün bütün bıkkınlığı toplanan bir zavallı vardı ve bana pişmanlığın şuuruyla kısılmış sesi durmadan fısıldıyordu: "Ömrünü, ömrünü ne yaptın?" Ve ben bütün uzviyetimde bir yılan gibi gezen bu zehirli sesin tembihi altında yapacağımı unutuyor, anı ve mekânı unutuyor, başta kendim olmak üzere her şeyden, yaşanmış ömrümden, gelecek senelerimden, bütün etrafımdan nefret ediyor, kaçmak, kaybolmak, kurtulmak istiyordum.

Artık uyku bile benim için bir şifa değildi. Çünkü onda da rüyaların zalim ısrarı vardı. Size bu rüyaları nasıl anlatmalı? Hemen her safhasında vaktiyle sevilmiş bir genç kızın, şimdi nerede olduğunu, nasıl bir talihle yaşadığını bilmediğim sarı saçlı, büyük mavi gözlü, nergis boyunlu genç bir kızın bir nevi "laytmotif" gibi dolaştığı bu rüyalar... Bu, hasta kafanın kendi vehim ve gölgelerinden yarattığı değişici ve korkunç âlem...

İşte bu yol, bu küçük acayip yol, ben bu ruh haletinde iken karşıma çıktı ve benim için birdenbire yepyeni bir hayat imkânının, kendi kendimi bundan sonra olsun gerçekleştirebilmek imkânının bir nevi müjdesi gibi oldu.

Evet, pekâlâ biliyorum ki, bir gün ben her şeyi bırakıp bu küçük yola dalarsam, onun bittiği yerde bütün saadet ve hasretlerimi, eski yaşanmış rüyalarımı bulacağım, temiz, yepyeni, mesut bir adam olacağım.

Bunu biliyorum, fakat yapamayacağımı da biliyorum. Halbuki bir ömür yaşanmağa değer bir şeydir.*

* *Her Ay*, nu. 2, Mayıs 1937, s. 144-151.

ERZURUMLU TAHSİN

Tahsin Efendi'yi ilk defa olarak bir kış gecesi gördüm... Fakat daha evvel ondan bahsetmişlerdi. Herkesin bildiği şekilde hikâyesi şu idi:

Erzurum'un hâli vakti yerinde bir ailesinin çocuğu imiş; İstanbul'da hukuk tahsilini yapmış, hatta bir iki küçük memuriyette dahi bulunmuş, sonra Balkan Harbi'nde gönüllü olmuş, Trakya'da yaralanmış, iyileştikten sonra tekrar orduya girmiş, harbin sonunda birdenbire her şeyi terketmiş ve bir daha ortalıkta görülmemiş. Uzun zamanlar öldü sanmışlar, sonra haberleri gelmeğe başlamış: Bir mektep arkadaşı büyük seferberlikte onu Tebriz'de bir cami kapısında görmüş, fakat yanına yaklaşınca tanımamazlığa geldiği için konuşamamış. Bir başkası Şam'da rastlamış, üstü başı pek pejmürdeymiş, ilk önce arkadaşını tanımadan sadaka istemiş, fakat yüzüne bakınca uzattığı parayı atarak kaçmış...

Bana Tahsin Efendi'den ilk önce bahseden bu ikincisi olmuştu. Bu esnada babası ölmüş, kardeşleri ve annesi belki bir gün döner ihtimaliyle mirastan hissesini ayırmışlardı. Bu oldukça mühim bir servetmiş. Annesi onun bir gün geleceğine o kadar eminmiş ki, her kapı çalmışında "Tahsin'dir!" diye yerinden fırlarmış. Ben Erzurum'da iken bu bekleyen annelerin hikâyesini çok dinledim. Hemen her evde bir iki ölüye ağlanır ve bir iki kayıp beklenirdi. Tahsin Efendi işte bu kayıplardan biriydi.

Bir gün Tophaneli kahvesinde birkaç kişi oturmuş, çay içiyorduk. Birdenbire bir arkadaş nefes nefese içeriye girdi:

– Haberiniz var mı? Tahsin Efendi gelmiş. Üç gündür, Erzurum'da imiş. Kardeşleri gizlemişler; üst baş bitik... Anası sevincinden ölümler geçirmiş. İki gece evde kalmış, yıkamışlar, yeni urubalar giydirmişler, mirasını vermişler. Anası oğlunu evlendirmeğe bile kalkmış... İlk önce "olur olur"la geçiştirmiş, sonra dün akşam anasına "Vazgeçin, demiş, bunlardan vazgeçin. Benim dünya malında gözüm yok, ben dünyayı boşadım. Böyle evlerde oturamam, elbise, muntazam yiyecek, sıcak yatak; bunlar bana zor geliyor... ben gideceğim, benim mala, mülke ihtiyacım yok" demiş.

Anası yalvarmış, yakarmış, baygınlıklar geçirmiş, kardeşleri; "Bari ananın hatırı için yapma" demişler; onun üzerine: "Benim anam, kardeşim yoktur ben ölüyüm; ölülerin anası, kardeşi olmaz." diye cevap vermiş. Sonra odasına kilitlenmiş, yemeğe filan gelmemiş, kimseye de kapıyı açmamış. Onlar da, çaresiz, kendi hâline bırakmışlar.

Fakat Tahsin Efendi, onlar uyuyunca, yavaşça aşağıya inmiş, eski partallarını bulup giymiş, evden kaçmış. Şimdi nerede olduğunu kimse bilmiyormuş.

İçimizden biri:

– Acaba nereye gitti?.. diye sordu.

– Kimse bilmiyor. Kardeşleri her tarafa adam saldılar... Gören olmamış. Ilıca'da gizlenmiş diyenler var. Ağabeysi şimdi oraya gitti, ama zannetmem ki bulabilsinler.

Bugünden sonra Erzurum'un birinci dedikodu mevzuu Tahsin Efendi oldu. Akşamüstü Tahsin Efendi'nin henüz şehirde olduğunu, Kars kapısında küçücük bir eve gizlendiğini işittik. Ertesi gün tekrar –bir iki saat için– annesinin evine döndüğünü haber aldık. İkindiye doğru onu İstanbul kapısında görenler olduğu söylendi ve nihayet üç dört gün sonra Tahsin Efendi'nin serseri derviş

hayatına tekrar döndüğünü, yapılacak hiçbir şey olmadığını anladıkları için ailesinin serbest bıraktığını, birtakım çuvallar içinde gezdiğini ve günün yirmi dört saatini sarhoş geçirdiğini öğrendik.

Gündelik hayatı bu suretle istikrar bulduktan sonra dedikodu Tahsin Efendi'nin mazisine geçti. Çocukluğu, aile hayatı, gençliği, itiyatları teker teker bahis mevzuu oldu. Bu sırada dinlediklerimi kısaca yukarıda anlattım. Bütün bu konuşulan şeyler arasında bir taraf eksik kalıyordu: Bu kadar mazbut ve çalışkan başlayan bu hayatta birdenbire olan bu değişikliğin sebebini hiç kimse anlatamıyordu. Çünkü Tahsin Efendi'nin az çok herkesinkine benzeyen hayatında böyle bir neticeyi muhtemel kılacak hiçbir başkalık yoktu. Bu birdenbire olan bir değişiklikti. Bütün tahminler yapıldı, bütün ihtimaller ortaya atıldı; fakat kimse akla yakın bir izah şekli bulamadı. Bunun bir hastalık neticesi olduğunu söyleyenler, veya tasavvufa sardırdığı merakın yüzünden dünyayı bıraktığını ve hatta daha hissî ve beşerî bir izahla, bir sevgilinin acısı yüzünden bu hâle düştüğünü iddia edenler vardı. Fakat bütün bunlar biraz yakından hayatı üzerinde durunca, uzak birer ihtimal şekline giriyordu.

Tanıdıklarının arasında merakını bütün bu suallerin cevabını bizzat kendisinden istemeğe kadar vardıranlar olmuştu. Fakat Tahsin Efendi onları gayet lastikli ve hatta biraz da düşündürücü cevaplarla atlatıyordu. Kendisiyle tesadüfen karşılaşanlar, bazı anlarında hakikaten çok güzel konuştuğunu söylüyorlardı. Fakat mükâlemeyi karşısındaki davet etmemesi şartıyla... En ufak bir üsteleme, biraz söz açınağa çalışma karşısında insanı bırakıp gidiyordu.

Geçinmesi gayet basitti: Canı istediği herhangi bir şeyi ilk rastgeldiği adamdan istiyordu. Onda iki şey en ziyade dikkati çekiyordu: Birincisi güzelliği idi. Her gören, onda bir havarî çehresi var, diyordu. İkincisi de konuşurken müstehcene hiç kaçmaması idi. Bu alelâde bir dikkat değildi. Onunla ilk konuşanlardan biri olan

doktor arkadaşım: "Kirli ve pis onun için yok gibi" demişti.

Çok gezmişti, fakat seyahatlerinden hiç bahsetmez, "Her yer birdir, insanlık hep aynıdır." diye sözünü kapatırmış. En çok bahsettiği şey ölüm ve insandı.

Bu acayip adamı herkes gibi ben de çok merak ettim ve birkaç gün, rastlarım ümidiyle, ötede beride dolaştım. Fakat rastlamadım. Sonra yavaş yavaş etrafım onu unutmağa başladığı için benim de alakam kendiliğinden söndü. Böylece aradan birkaç ay geçti.

Çok soğuk, fırtınalı, tipili bir geceydi. Yine Tophane kahvesinde çay içiyor ve Bayburtlu bir arkadaşın hicret hikâyelerini dinliyorduk.

Birdenbire kahvenin kapısı şiddetle açıldı ve içeriye rüzgârla, karla beraber ortadan biraz uzun boylu, hafif tıknazca, âdeta çıplak denecek derecede sefil kıyafetli bir adam girdi. Sırtında siyah ve çok eski bir palto vardı. Ayakları çıplaktı ve düğmelenmemiş paltodan çıplak ve kıllı göğsü, üzerinde kar parçalarının yavaş yavaş eridiği esmer bir kaya parçası gibi sert görünüyordu. Kapının önünde bir lahza durdu. Olduğum yerden büyülenmiş gibi ona bakıyordum ve galiba bu hâl biraz herkeste vardı, çünkü demin bilardo tıkırtısı, tavla sesi ve bin türlü şamata ile dolu olan koca kahve birdenbire tam bir sessizlik içine düşmüştü. Ondan bahsedenler beni aldatmamışlardı. Hakikaten güzel bir başı vardı. Daha iyisi, siyah kıvırcık saçları, uzun sakalı, parlak gözleri ve geniş alnı ile bu bir insan başından ziyade, bu gece, bizim idrak edemeyeceğimiz bir sırla birdenbire hayatın mucizesine ermiş kadîm bir heykel başına benziyordu. Bu yüz sade güzelliği ile değil, aynı zamanda hoyrat ve sert mânasıyla, taşkın ve karışık hayat ifadesiyle bir insan başından fazla bir şeydi.

O etrafta uyandırdığı dikkatten habersiz, yavaş yavaş kahvede ilerledi, tam ortada durdu ve sağ elini göğsüne götürerek bizi

dervişçesine selamladıktan sonra Vâsıf'ın meşhur terci-i bendini okumağa başladı.

Ne güzel şiir okuyuşu vardı. Hele sıra:

Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner
Gam u şâdi-i felek böyle gelir böyle gider.

beytine geldikçe o kadar yepyeni bir şekilde kelimelerin üzerinde duruyordu ki...

Manzume biter bitmez bir köşeye çekildi ve kahvecinin masaların etrafında gezdirdiği tablanın dolmasını bekledi. Fakat toplanan paranın hepsini almadı, içinden pek az bir şey aldı; gerisini kapı yanında oturan bir ihtiyarın önüne bıraktı ve etraftan yükselen:

– Buyurun Tahsin Bey, bir kahve için!.. seslerine kulak bile asmadan kahveden çıktı.

Nihayetinde bir meczuptan başka bir şey olmayan bu adamın bu geliş ve gidişinde muhayyileyi gıcıklayan öyle bir taraf vardı ki, onu, bir an içinden çıkıp yine karanlığına daldığı bu tipili kış gecesinin bir nevi özü, yahut hiç olmazsa ona yakın bir şey, doğrudan doğruya unsurlardan gelen ve onların kuvvetini taşıyan bir mevcut zannetmemek için kendi kendime epeyce cebrettim.

Bu geceden sonra Tahsin Efendi'yi bir daha görmedim. Hatta aramızda bahsi bile geçmedi. Diyebilirim ki, ben de dahil olmak üzere hemen hepimiz, o geceki çocukça korkumuzu hatırlamaktan utanıyor gibiydik.

Bununla beraber, zaman zaman onu hatırlıyor ve bu garip adamla konuşmayı istiyordum. Vâkıa ilk anların vehimleri gitmişti, fakat muhayyilem bu deliye şimdi büsbütün başka bir hüviyet veriyor, onu etrafında her gün bir parça yakından tanıdığım yıkılışın bir timsali gibi görüyordum.

Tahsin Efendi ile son bir defa daha, bu sefer bir zelzele gecesinde karşılaştım. 1924 senesi sonbaharında olan ve o havaliyi Kars'a kadar altüst eden bu felâket elbette hatırlardadır. Ben o zamana kadar bu afeti görmemiştim. Ve bir türlü ne dereceye kadar müthiş olabileceğini anlayamıyordum. Toprağın sarsıntısı denizin fırtınasına benzemiyor, büsbütün ayrı bir şey; denizde her zaman müteyakkız bulunuyoruz; deniz, biliyoruz ki insanoğlu için güvenilecek bir unsur değildir. Onu başından düşman olarak aldığımız için su bizde mukavemet, müdafaa ve zafer sevkitabii ve ihtiyaçlarını uyandırıyor...

Halbuki toprak böyle değil; o insanlığın en güvendiği unsurdur. Saadetini, refahını, emniyetini ona bağlamıştır. Onu her zaman itaatli, müşfik veyahut hiç olmazsa lâkayt ve sakin görmeğe alışmışızdır. Toprağın sarsılması işte bu emniyetin yıkılmasıdır ve bir dost tarafından hançerlenmeğe benzeyen vahim bir hâli vardır. Onun için denizden gelen tehlike karşısında atik ve cesaretli kesilen insan, topraktan gelen tehlike karşısında maneviyatını kaybetmiş bir sürü şekline giriyor. İlk zelzele gecesi daha bu işin mânasını anlamadığım için erkenden yatağıma girdim ve Selânik tarihini okumağa başladım.

Fakat beş dakika sonra harap evin bütün kirişlerini ayrı ayrı gıcırdar bulunca ve baş üstünde bir buçuk metre kalınlığında bir toprak tavanın her an beni gömmeğe hazır bulunduğunu anlayınca sokağa fırladım. Bu biraz serin olmakla beraber tatlı bir sonbahar gecesiydi. Evimin karşısında bulunan askerî ambarların bahçesindeki birkaç kavak ağacının üstünde güzel bir ay solgun ve dost yüzüyle asılmış, dünyamıza eski sükûnetini vermeğe, bizi hiçbir şeyin değişmediğine inandırmağa çalışıyordu. Uzakta bir çeşme sesi gecenin bu münasebetsiz saatinde sokağa dökülmüş halkın uğultusuyla yarışıyordu. Yolun ortasında –her iki duvardan kendi yükseklik nisbetlerine göre uzakta durmak şartıyla– yürüdüm. Fakat gözlerim daha ziyade kavak ağaçlarındaki ayda idi.

Ne sakin, ne mütebessim bir yüzü vardı. Ona bakarken kozmoğrafyanın bize öğrettiği çiy hakikatlere kızar gibi oldum; pekâlâ bu munis ve aydınlık çehreye ibadet edilebilir, onda hayatı idare eden gayrimesul kuvvetlerden biri mevcuttur sanılabilirdi. Sonra bu mütebessim çehrenin şimdi şu anda bile kim bilir ne korkunç yıkılışlarla dolu olduğunu düşünerek ürperdim. Dünyamızı da böyle uzaktan gören bir insanlık tasavvuru ne kadar korkunç! Kim bilir o anda arzımızın solgun bir kandil gibi yanan yuvarlağına karşı, onun kendi sefaletlerinden habersiz kaç bin dua yükseliyordu.

İkinci bir sarsıntı, bir yuvarlanma tehlikesi pahasına beni bu düşüncelerden uyandırdı; ve daha ihtiyatlı bir yürüyüşle dost aramağa çıktım. Bütün şehir çok acayip bir kıyafetle ayakta idi; don ve gömleği ile fırlamış erkekler kapıların önünde giyiniyorlardı, ekseriyet yarı çıplaktı ve insana bir nevi şarkkâri mahşer manzarası veren dört yol ağızları vardı.

Kadınlara gelince... Hakikat şu ki, bu zelzele sayesinde ben Erzurum'da birkaç kadın yüzü görebildim. Uykusuzluğuma rağmen o gece beni o kadar sarsmadı. Beklenilmeyen şeylerin getirdiği değişiklik bir gece için ne olsa çekiliyor. Zaten beş on dost birleşmiştik; ve söylemeğe lüzum yok ki bana konuşma az çok her şeyi unutturdu.

Yalnız gece ilerledikçe bende "bir sabah olsa" temennisi kuvvetleştiğini hatırlıyorum. Sabah olsa... Gece yarısı zindanında uyanan mahpus, yatağında terleyen ümitsiz hasta, bir zillet tufanında kendisini her an boğulmuş sanan biçare, velhasıl her cinsten mustarip, sabah güneşini bir şifa gibi bekler. Ve o gelir gelmez bütün sefalet ve ıstıraplarının hiç olmazsa hafifleyeceğini zanneder. Bu da gösteriyor ki insan kafası için sarahat en tabii ihtiyaçtır. Hakikatte bütün bu zavallılar için güneşten beklenebilecek ne vardır? Hangimiz arkamızda bu zalim gözün aynı çiy parıltı ile aydınlattığı günlerin birbirine benzeyen sıkıcı yükünü hatırlamayız?..

Fakat ne çıkar? Bir kere güneş doğsun, gecenin, velev ki uyku-

suz olsa bile yine yarı rüya dolu olan eteği ortadan çekilsin ve insanlar kendi hakiki yüzlerini alsınlar, şehir bütün bu hayaletlerden kurtulsun ve çeşmenin sesi, gündüzün kalabalığında sadece bir çeşme sesi olmağa razı olsun. Ben de işte, bu ilk zelzele gecesinde, uykusuz bir günün her dakikası nasıl yükleneceğini bilmekle beraber –çünkü uykusuzluk bende ancak seyahat kitaplarında okuduğum o irtifa hastalıklarına benzeyen bir rahatsızlık yapar– sabahı bekliyordum. Ve nihayet sabah güneşi, beni evimin bir türlü atlamağa cesaret edemediğim eşiğinde yorgunluktan bitkin, insanoğluna bütün hayat ve çalışma emniyetini veren temkinini kaybetmiş, sağa, sola rakkas gibi gidip gelen bir duvar parçasına hazin hazin bakarken buldu.

Ertesi gece şehrin her meydanı acayip bir panayıra dönmüştü. Çadırlar, tahtadan ve gaz sandıklarından yapılmış kulübeler, dört direk arasına ve üstüne gerilmiş kilim ve seccadeden yapılma acayip meskenler, hatta sadece önleri örtülü arabalar... Ve bunların arasında alçak sesle konuşan ihtiyarlar, kadınlar, ağlayan küçük çocuklar, gidip gelen siyahlı beyazlı hayaletler. Karısı doğurmuş, sevinç şaşkını bir arkadaşa elime geçirdiğim birkaç gaz sandığı ile iki kalası hediye ettiğim için ben yersiz yurtsuz kalmıştım. Gecenin ilk kısmını bir arkadaşın çadırında çay içerek geçirdim ve sonunda, geldiğim andan beri çadırın bir köşesinde arkası bize dönük hiç kımıldamadan ve konuşmadan duran karısına acıyarak ayrıldım. İlerleyen gece ne olsa bu insan kalabalığına bu saatte getirdiği sükûnetle manzarayı tamamlamıştı. Sessizlik tamdı. Yalnız bir ninni, sanki gecenin bu yalnızlığını ölçmek ister gibi uzanıyor hazin ve alışkan edasıyla bu hoyrat sessizliğe tanıdığımız bir hudut, bizi zamana, gündelik ümitlere çağıran bir kenar çiziyordu.

Bu hakiki bir göç manzarası idi ve muhayyile hiçbir zahmet çekmeden bu küçük karargâha tarihî rengini veriyordu: Kişneyen atlar, sırtında ok ve yay dolaşan bir iki nöbetçi, meşale ışığında silâhlarını temizleyen erkek kalabalıkları ve gecenin sükûtunda

birbirine sokulmuş teprenen, kımıldanan, bağıran sığırlar, koyunlar ve onların etrafını çeviren kağnılar. Ve sabahın meçhulünü düşünmeden yorgun uyuyan oba...

Asırlarca evvel bu toprağı kendilerinin yapmak için, alıştıkları manzarayı, doğdukları toprağı, yıkandıkları dereyi ve ecdat kabirlerini terkedip gelen sert, haşin, maceradan yılmaz ve ona karısıyla, çocuğuyla ve ihtiyarlarıyla atılan insanların tetikte uyuyan kalabalığı...

Ve sonra ay... Yalnız bu sefer Çifte Minare'nin üstünde yine aynı sakin gülüşle ve peşinden çok görmüş geçirmiş ihtiyar çehrelerine baktığımız zaman duyduğumuz hatıralar selini sürükleyerek bakıyordu. Ne yapacaktım? İlk önce evime gidip yatmayı düşündüm. Sarsıntı biraz kesilmişti, fakat gündüz, kazalardan o kadar korkunç haberler gelmişti ki, dört duvar arasına girmek için lazım gelen ruh kudretini kendimde bulmak oldukça güçtü. Bununla beraber, önümde koca bir gece, bu arizi hâli tabiileştirmiş uyuyan şehirde tek başına ve artan serinlik içinde dolaşmak da kolay değildi. Bir müddet dolaştım ve nihayet başka bir şey yapamayacağımı görünce evime döndüm. Ne kadar zaman uyudum, bilmiyordum. Birdenbire çok insiyakî bir korku ile uyandım; ve derhal ayakkabılarıma sarıldım. Bir felâket olacağına o kadar katiyyetle emindim. Odanın ortasında yüzüm bir türlü ayrılmağa razı olamadığım sıcak yatağa dönmüş, bekliyordum. O zamana kadar ev ve yatak mefhumlarını bu kadar kuvvetle anlamamış, yatacak yeri olmamanın azabını tatmamıştım. Korku, hiddet, uykusuzluk içinde perişan, perdesiz pencereden dışarıya göz attım. Ay, dün akşamki yerinde, kavak ağaçlarına sırmalarını giydirmiş, sakin ve aynı gülümseyen yüzle bakıyordu. Zelzeleden değil, bu sakin ve gülümseyen yüzden bu sükûnet ve kayıtsızlıktan, insanoğlunun yeryüzündeki bu korkunç yalnızlığından korkarak odadan fırladım. Fakat geç kalmıştım. İlk sarsıntı beni merdiven başında yakaladı. Bu belki şimdiye kadar olan sarsıntıların en kuvvetlisiydi ve hemen arkasından

gelen uzak ve sağır yıkılma sesinde bütün bir şehri örtebilecek bir kudret vehmedebilirlerdi. Tabii tekrar sokağa fırladım.

Gecenin bilmediğim bir saatinde, gözüm ve belki de bütün vücudum uykudan şişkin, burnumda yatağımın ve kendi tenimin kokusu, tekrar bu suali kendime soruyordum. Önümde nasıl geçireceğimi bilmediğim bir gece ve heyhat, ertesi günün şimdiden beni korkutan uzunluğu vardı. Yavaş ve dalgın, her adımda derimi çatlatacak kadar beni dolduran uykudan bir parçasını kaybederek, ümitsiz ve emniyetsiz yürüyordum. Ara sıra yolda hemen olduğu yere uzanıvermiş insanlara basmak vehmiyle silkiniyordum. Uyuyan bir şehirde tek başına dolaşan bir adamın yollar hakkındaki fikri büsbütün başka oluyor. Zannederim ki bir şehrin hakiki topoğrafyası ancak böyle zamanlarda görülüyor. O gece Erzurum'u asıl fizyolojisinde tanıdım zannediyorum. Ara sıra başımı kaldırıp havaya bakıyordum. Ay ancak biraz daha alçalmıştı. Fakat aynı sakin ve soğuk güzellikte, aydınlığının donuk çeşmesini açmış, bütün manzarayı o kendisine mahsus hülya ve ölüm şiiriyle dolduruyordu. Eşya, müstehzi ve zalim bir sihirbazın eline verilmiş gibi, bütün çizgi ve şekillerini değiştirmişti. Her şey tanınmayacak kadar güzeldi. Bununla beraber bu güzellik benden o kadar uzak, o kadar yabancı ve hatta düşmandı ki... Elimden gelse gözlerimi kapar, öyle yürürdüm. Toprak, kendisine olan emniyetimi yıkmıştı. Tabiatla kolay kolay barışamazdım. Toprak, üzerinde emeklediğimiz, gezdiğimiz, oturup kalktığımız, hayat dediğimiz gülünç ve mustarip oyunu oynadığımız ve sonra bir gün tekrar kucağına döndüğümüz katı anayı, bana bu zelzele geceleri öğretti. Bir an içimden tüyler ürpertici manzarasıyla bir düşünce geçti: Ölüleri kucağından fırlatan toprak... Ve o zaman insanlığın bütün hayatı bu korkuyla geçtiği halde niçin ölümü o kadar sık düşünmediğini biraz hisseder gibi oldum; bütün korkularımıza rağmen onu bir dönüş gibi kabul ediyoruz diye düşündüm. Fakat en elemli ve beni en ziyade korkutan düşüncem yarı bırakılmış bir yapının

karşısında geldi. Bu, iki katlı genişçe bir evdi. Önünden geçerken birdenbire başımı farkında olmadan salladığımı ve kendi kendime "Zavallılar! Ne yapıyorlar, ömür bu zahmete değer mi?" diye mırıldandığımı hissettim. Daha iyisi, ben bu sözleri mırıldandım. Ve bende bulunan ikinci bir adam bunu farketti. İşte o zaman kendi kendimden korktum. Zelzele mâneviyatımı bozmuş, ölüm peşime takılmıştı; ve hakikaten ondan birkaç sene için ayrılamadım.

Belediye bahçesinin önüne geldiğim zaman yorgun ve perişandım. Nasıl oldu da buraya kadar hiç farketmeden gelmiştim? Bunu düşünmeğe lüzum yoktu. Bu yorgun ve uykusuz adamı şehir kendiliğinden aşağı doğru kaydırmıştı; ben tıpkı bir yokuştan yuvarlanan taş gibi bu nisbî düzlüğe gelir gelmez durmuştum.

İlk gözüme çarpan şey, o civardaki büyük bir yalağın yaptığı bataklıkta çömelmiş iki manda karaltısı oldu. Bu mandalar –burada bunu söylemeliyim– Erzurum'da benim bir nevi fikrisabitim olmuştu. Günün her saatinde onlardan biriyle karşılaşır, sırtlarına ve hatta başlarına kadar taşıdıkları kurumuş çamur parçaları, pislik bakıyeleri ile ve tepelerinin üstünde bir küçük kasırga gibi dalgalanan küçük hayvanlar kümesiyle bana büyük ve cüsseli olmanın kefaretini bütün ömürlerince çekmeğe mahkûm büyük zavallılar gibi görünürlerdi. Bu sefer de onları –her zamanki yerlerinde bulmak ihtimaliyle– farkında olmadan aramıştım. Eğer kahvede ışık ve hatta kalabalık farketmeseydim şüphesiz ki bu tesadüfün üzerinde biraz daha dururdum. Fakat sıcak çay ümidi, beni bu kendi kendime icat ettiğim acı felsefeden ayırdı.

İnsanlığın talihsizliği üzerinde deminden beri kafamda geçen acı düşünceler, bana farkında olmadan bir nevi azamet vermişti. Hayatın iradesine ve kanunlarına karşı isyan etmiştim. Ve şimdi bu isyanın şişkinliği içindeydim. Onun için kahveden içeri girmedim, bahçenin kuytu bir köşesinde bulduğum bir sandalyeye bir nevi yarım ilah dargınlığı ile oturdum, yahut daha doğrusu büzül-

düm. Çünkü deminki serinlik şimdi hakiki bir ayaz hâlini almıştı. Yüzüm ovaya dönük, hiçbir şey düşünmeden somurtuyordum. Yanı başımdan birisi:

– Efendi, şu ateşi ver bakalım, diye seslendi.

Bu sözlerle beraber çıplak ve kuvvetli bir kol aşağıdan yukarıya doğru uzandı. Biraz dikkat edince tanıdım: Tahsin Efendi idi. Kendime bu gece için en münasip arkadaşı bulmuştum. Cigaramı uzatırken:

– Merhaba Tahsin Efendi, dedim.

– Merhaba!.. diye kuru bir cevap verdi.

Sonbahar otlarının üzerine yanlanmasına uzanmıştı. Başı sağ koluna dayalı, serbest kalan sol eliyle cigarasını içiyordu. Selamıma mukabelesi o kadar ani ve kuru olmuştu ki, bu tek kelimeyi söyleyeceği yerde havaya bir el tabanca sıksaydı, yine aynı tesiri yapabilirdi.

Tabii bütün konuşma arzularım yarıda kaldı ve hatta bir nevi rahatsızlık bile duymağa başladım. Bununla beraber galiba bir boşalma gecesi olmalı ki, tam ben yerimi terke hazırlanırken:

– Ne güzel gece, değil mi?.. diye tekrar söze başladı, âdeta bir rüya gibi...

Sonra geniş bir nefes aldı ve yere, bu sefer sırtüstü ve upuzun uzandı. Gözleri apaçık, gökyüzünü seyrediyordu. Ne diyeceğimi bilmiyordum, tabiatı takdir ederken ondan bir parça gibi ot ve toprağın içine gömülen bu adama ne söyleyebilirdim? Aynı sessizlik, fakat biraz daha yumuşağı, bir müddet sürdü. Sonra daha tatlı bir sesle kendi kendine mırıldanır gibi:

– Tabiatın sessizliği, dedi, öyle zannedildiği kadar korkunç bir şey değil. Yalnız biz buna bir türlü alışamıyoruz.

Ne kadar düzgün konuşuyordu. Söze yarım kalmış bir bahsi tamamlar gibi başlamış, öyle devam ediyordu:

– Biz, bataklığı dolduran kurbağalar gibi, mutlaka bu sessizliği bozmak istiyoruz...

Cümlenin gerisi gelmedi, başını öbür tarafa çevirmişti.

– Evet, dedim, devam edin.

Fakat cevap vermedi, yattığı yerde döndü. Bu sefer yüzükoyun toprağa kapanmıştı. Sonra birdenbire hiç umulmaz bir çeviklikle fırladı ve tam yanımda yere bağdaş kurup oturdu:

– Bana bir nargile ısmarla, bir de sen iç!.. dedi.

– Sizin için hay hay, dedim... fakat bana dokunur, hasta olurum...

Alaylı bir homurtu ile razı oldu. Beni beğenmediği belliydi. Nargilesi gelince bir de sandalye istedi. Kahvecinin getirdiği iskemleyi:

– Şöyle bir efendice oturalım, diye altına çekti, sonra hakikaten düşman bir sesle bana döndü:

– Hasta olursan ne olur ki, dedi.

– Ne olacak, hiç dedim, hasta olurum, güzel bir şey mi hastalık?

– Belki de ölürsün, değil mi? diye yapma bir anne şefkatiyle mahzun mahzun sordu. Ah, sen ölürsen dünya ne yapar? Zavallı dünyanın sensiz hâlini düşün, aman kendine dikkat et...

Ve mütearrız bir hareketle paltomun yakasını, soğuk almayayım diye düzeltti. Tabii bu mânasız sözleri kızmadan dinlemek kabil değildi.

– Niçin, dedim, böyle konuşuyorsunuz, daha yeni gördüğünüz bir adama bu sözler söylenir mi?

– Vah yavrucuğum, vah! Neredeyse ağlayacak... diye alay etti; bu kadar yumuşak olduktan sonra insan ne diye yaşamak zahmetine katlanır.

– Yumuşak veya katı, dedim, bu dünyada yalnız ben mevcut

değilim ya... Benim gibi ve benden zayıf milyarlarca mevcut var, hepsi yaşıyor ve hepsi ölüyor.

Ve büyük bir ima kasdıyla ilave ettim:

– Benden kuvvetliler de beraber...

– Şüphesiz, dedi, şüphesiz senden yumuşak ve zayıfları da var. Fakat onlar hadlerini biliyorlar... (Gözleri yarı karanlıkta ateş gibi parlıyordu). Sen cüssene bakmadan kâinatı fethe kalkmışsın... Dolduracağın çukurun dışında işin ne?

Benim şahsımda bütün insanlıkla konuşuyordu. Sesi çok geniş bir kalabalığa söylüyormuş gibi tok ve yüksekti. Oyunu olduğu gibi kabul ettim.

– İyi amma, dedim, bunda muvaffak da oluyoruz!

Müthiş bir kahkaha savurdu:

– Muvaffak mı, dedi, nerede, ne vakit? Nasıl?.. Hangi muvaffakiyet... Sırtında bit gibi yaşadığın devin müsamahasından bir an dışarı çıkabildin mi? Hayat mütemadiyen ölümün zaferini teganni ediyor. Sen küçücük başını sallayıp geçmeğe çalışıyorsun!.

Mümkün mertebe yavaş ve tatlı cevap verdim:

– Yaşamanın ve sevginin zaferleri de var, dedim. Hem de tabiatın değişmez kanunları içinde!

Sözümü bir el işaretiyle kesti:

– Vehim, dedi... Hayat, ölümün şerefine yazılmış bir kasideden başka bir şey değildir. Güneş bir mezarlıktır ve toprak... ve biz...

Bütün bu saçma sapan şeyleri o kadar doğrudan doğruya kalbin yolunu bulan bir sesle ve o kadar emniyetle söylüyordu ki, yalvarmağa mecbur oldum:

– Susunuz, dedim. Çok rica ederim, susun, bütün bunları niçin söylüyorsunuz. Hem söylemeğe ne hakkınız var?..

Fakat o beni dinlemekten çok uzaktı. Coşkunluğunun en yük-

sek haddinde ayağa kalkmış, bir eli çay masasının üstünde, sımsıkı kıstığı ötekisi yarım bir işaretle yukarıda bir şey gösterir gibi omuzunda, acayip bir vaaz ve tehdit vaziyetinde dimdik duruyordu:

– Sana tekrar söylüyorum. Her şey, hepsi ölümdür. Her şey ondan gelir ve oraya döner... Biz, bütün bu gördüğün şeyler –eliyle etrafı gösterirken, ayağıyla otları eziyordu– her şey, hepimiz, büyük ve muazzam bir kadavranın üzerinde gezinen kurtlarız... Anlıyor musun? Kadavra kurtları...

Ne yapacağımı şaşırmıştım. Bütün soğukkanlılığımı toplayarak:

– Niçin bu kadar bağırıyorsunuz? Oturunuz, bütün bunları oturduğunuz yerden sakin sakin de anlatabilirsiniz, dedim.

Bir müddet durdu. Donuk aydınlıkta yüz çizgilerinin değiştiğini farkediyordum; sonra gayet yavaş bir sesle:

– Evet, dedi. Hakkınız var; yavaş konuşmak daha iyi... Hem sizi de korkutmuş olmam...

Kimdi bu adam? Bir ölüm peygamberi mi, yoksa insanları şaşırtmaktan hoşlanan bir budala mı? Bu uğursuz kuşla ne diye bu gece karşılaşmıştım.

Oturdu. Nargilesinin yere düşen marpucunu elimden şaşılacak bir sükûnetle aldı ve yine o eski sükûta gömüldü; sonra birdenbire tekrar ve çok tabii bir tarzda konuşmağa başladı.

Erzurum'dan yarın sabah gideceğini, şehirde canı sıkıldığını söyledi:

– Biraz dolaşmalı, dedi. Sonra zelzeleye atladı, kendisine, gelirken gördüğüm acayip manzaraları anlattım. İki gecedir, bu kahveden ayrılmadığı için bir şey bilmiyordu. Ben sözümü bitirince alay etti:

– Demek ki şimdi bütün şehir bana benzedi... O halde muhakkak gitmeliyim.

Ve sonra aynı çeviklikle birdenbire ayağa kalktı:

– Allahaısmarladık, efendi, dedi, kusura bakma coştuk...

Hiç acele etmeden, arkasına bakmadan yola koyuldu ve biraz sonra bahçenin güdük fidanlarının, gecenin alaca gölgelerine karıştığı noktada kayboldu. Onu bir daha Erzurum'da göremedim, nereye gittiğini kimse bilmiyordu. Yalnız muhakkak olan bir şey varsa, bu çılgın adam bana güzel bir ders vermişti. Acele acele evime döndüm ve derhal yatağa girdim. Bu ölümlü dünya uykusuz kalmağa değmezdi...*

* *Her Ay*, nu. 1, Nisan 1937, s. 135-148.

EVİN SAHİBİ

–Bir hastahanede bulunmuş cep defterinden–

Yatak oldukça geniş... Ben bir kenarına uzanıyorum, o bir kenarına... O, yani hastalığım. Bundan evvel de geniş yataklarda yattım; yanımda yine yatak arkadaşlarım vardı; ümitlerim, hülyalarım, vehimlerim, gündelik acı ve kederlerim sırasıyla gecelerime arkadaşlık ederlerdi. Fakat bu sefer onların hepsinden, hatta büyülü gözleriyle en musırrı olan arzudan bile ayrıldım. Şimdi hastalığımla baş başayım. Onu, anlaşılan, geç doğan bir çocuk gibi yıllarca kendimde gezdirdim. Belki bu yüzdendir ki bana hiç yabancı gelmiyor. Bu geniş yatakta yan yana, hatta kucak kucağa yatıyoruz; ayaklarımın ucunda hararetim var. Küçük, siyah, sokulgan bir köpek gibi orada, ayaklarımın ucuna kıvrılmış yatıyor. Ara sıra ince, uzun başını uzatıyor, ellerimi yalıyor. Ah, bu yapışkan, sıcak yalama... Sanki erimiş kauçuktan bir eldiven gibi onu giyiniyorum. Sonra yavaş yavaş bu okşama bütün vücuduma dağılıyor, aynı musır, sıcak ve bunaltıcı dil bütün vücudumu aynı yapışkan unsurla giydiriyor.

Hastalığımla ben, birbirimize o kadar sadığız ki en ufak bir düşüncem bile ona yabancı kalamıyor. Bütün hayat, seven bir in-

san için nasıl hep sevgilinin başı etrafında toplanırsa, benim için de her düşünce onun etrafında toplanıyor. Ve hiçbir şey bu düşünceden beni ayıramıyor; hatta evvelki gün koridorun bir başında gördüğüm daire müdürümüzün asık ve kibirli yüzü, insana derhal koparmak arzusunu veren sevimsiz bıyıkları bile, bir andan fazla beni işgal etmedi. Yarabbim, bu bıyıklar; ve onların küçük bir akrep yavrusu kuyruğuna benzeyen uçları... Amma bu sefer hâlinde bir nevi yumuşaklık yok değildi. Hatta ikinci karşılaşmamızda beni gülerek selamlamaktan bile çekinmedi. Bunun sebebi galiba hastalığının ehemmiyetsizliği olacak. Sağ ayağı hafifçe burkulmuş; birkaç gün hariciyede istirahat edecekmiş...

Hafif bir ayak burkukluğu... Her türlü ıstıraptan büyük ve dev cüsseli bir arı kovanı gibi uğuldayan bu acayip yerde böylesi bir rahatsızlığın ne ehemmiyeti olabilirdi? Bir hastahanede, dışarıdaki mevki ve payelerimiz, servet ve imkânlarımız nasıl birdenbire ikinci derecede kalıyor; bunu kibirli dostumun beni hürmetle selamlayışından anladım. Elbette ki burada, herkesin ıstırabıyla daha evvelden tayin edilmiş hususi bir mevkii vardı ve ben doktorların baş sallayarak teselli ettikleri hastalığımla onun birkaç metre üstünde idim. Evet, daire müdürümüz bütün hüviyetinden akan ehemmiyetine rağmen birdenbire, sadece birkaç gün topalladıktan sonra iyileşecek, yedinci, sekizinci derecede bir hastadan başka bir şey değildi. Onun yanı başında tasavvur edilmez acılarla bütün bu soğuk duvarları dolduran, eşyanın kayıtsızlığına âdeta insanî bir ürperme sindiren ne mühim hastalar vardı. Bunlardan bir tanesini yeni geldiğim zaman tanıdım. Beni ilk yatırdıkları koğuşta ve benden iki yatak ötede yatıyordu. Gece sabaha kadar haykırdı. Eminim ki bu çığlıkları benim gibi bütün hastahane halkı duyuyor, ve her defasında, bir türlü alışamadıkları için hepsi birden yattıkları yerden perişan fırlıyorlar, dimdik olmuş saçları ve örtüler üzerinde kilitlenmiş parmaklarıyla ürkek ve biçare etrafla-

rına bakıyorlar, korka korka onu dinliyorlar ve sonra belki sonuncusudur ümidiyle tekrar yataklarına uzanıyorlar, kendi sızı ve ıstıraplarına çok rahat çok dinlendirici bir şey gibi gömülüyorlardı; ve bunda da haklıydılar, hiçbir ıstırap bu korkunç ses kadar müthiş olamazdı; her ıstırabın sonunda nihayet ölümün kurtuluş kapısı vardır; onun aralığından maddeye vaat edilen sükût sezilir; fakat bu çığlığın, bir sonsuzluğa doğru uzanan dehşetinde insana ölümün tecrübesini bile unutturan bir şey vardı. İnsan onu dinlerken ister istemez bu acıyı ölüm bile dindiremez diye düşünüyordu. Bu deri ve kemik yığını, bu yaralı hayvan çığlığını bu kadar mebzul bir surette kendinde nasıl bulabiliyordu? Bu kadar keskin bir ıstırap acaba herhangi bir şuurla beraber yürüyebilir miydi? Ertesi sabah onu nisbeten sakin bir halde gördüm, "uyuyor" diyorlardı; dudakları mütemadiyen titriyordu ve dışarıda kalan sağ eliyle bir saat rakkası kadar muntazam bir şekilde, üstündeki battaniyeye vuruyordu. Herkes gibi ben de epeyce şey gördüm. Belki bunlardan birçoğunu unutabilirim. Fakat kendi ıstırabını bir nabız gibi muntazam sayan bu sapsarı ve zayıf elin faciasını hiçbir zaman unutamam.

Hastahaneye geldiğimin üçüncü günü öldü. Üzerinde beyaz bir örtü, onu sedye ile yanımdan geçirdiler. Ne kadar alelâde bir şey olmuştu; sanki bütün hüviyeti boşalmıştı. O hastalığında, hastalığı onda, birbirini tüketmişlerdi. Korkunç bir tanrının terkettiği çerden çöpten bir vücut, şimdi alelâde şeylerin talihini paylaşmağa gidiyordu. Bu adamın bütün bir hastahaneye, yüzlerce insanın gece ve gündüzüne hükmeden şahsiyetini yapan neydi? Şüphesiz ki hastalığı. Bu hastalık konuştukça hepimiz susuyorduk; ve o sustukça biz kulaklarımız kirişte onu bekliyorduk.

Bunlar şüphesiz ki korkunç şeylerdir ve doktorların bana bunları fazla düşünmememi söylemekte hakları var. Fakat ben ki

ölümlerin en korkuncunu yıllarca kendi etrafımda çok sıkı bir hava gibi teneffüs ettim; bu dehşetler bana o kadar yabancı gelmiyor. Çünkü ben genç annemin ölümünü, yarı deli bir Arap halayığından bütün çıldırtıcı teferruatıyla senelerce dinledim; ve saadetlû Raif Paşa Hazretlerinin bakır çalığı renginde bir kütüğe benzeyen vücudunu rahat döşeğinde seyrettim. Ayrıca bu korkunç ölümün, onun etrafında yıllarca nasıl bir ısrarla gezdiğini gözlerimle gördüm. Artık şimdiden kendi ölümümün şeklini de tahmin edebiliyorum. Çünkü ben, doktorlar ne derse desinler, onların anladığı şekilde ölmeyeceğim. Ben Raif Paşa ailesinin ölümüyle öleceğim. Ve doğrusunu isterseniz, bu ölüm bütün insanlarınkinden ayrıdır. Onun muhteşem korkuları, eşsiz ürpermelerle dolu uykusuz geceleri, soğuk ve azaplı terleme saatleri vardır. Ben bu ölümü yıllarca beraberimde gezdirdim. Uyurken başımın ucunda o bekledi. Uyanınca, etrafımda bana ilk gülen manzarada benimle ilk konuşan o oldu. Mektepte kitaplarımın sayfalarını benim için o çevirdi. Ve daha büyük yaşlarda ilk buselerin lezzetini tadarken, omuzumun üzerinden yine onun üç köşeli başını uzanmış gördüm.

Musul'da, evimizin sofrasına o, her akşam, bizimle beraber otururdu. Zaten bu koca konağı asıl dolduran o değil miydi?.. Ne yetmişlik bir vezir olan dedemin nişanlarla dolu geniş bir tahta perdeye benzeyen göğsü, ne ihtiyar dadımın gümüş süsleri dökülmüş bir abanoz çekmeceyi andıran buruşuk ve simsiyah yüzü, ne de kadın, erkek bir sürü hizmetçinin bir fısıltıdan ileriye gitmeyen sesleri bu evi dolduramazlardı. Onlar gibi ahırlardaki cins Arap atlarımız, kafeslerinde yekpare bir mevsim yaşayan acayip renkli kuşlar, hatta ihtiyar dedemin ellerini kanatıncaya kadar ısırtmaktan hoşlandığı büyük köpekler bile, bu acayip ve daimî misafirin yanında bir maske kadar sessiz görünürlerdi. O her vakit görünmez ve yalnız, kokusundan mevcudiyeti hissedilen eşya gibi, içimizdeki korkusuyla bize kendisini hatırlatırdı. Fakat bazen birdenbire bu sükûtu kırar ve en geniş sesiyle konuşmağa başlardı.

İşte o zaman atlar, yemliklerinde cins ve sinirli başlarını uzatarak tepinmeğe başlarlar, ceylânlar narin bacaklarının üstünde titreyerek sokulacak bir köşe ararlar ve orada o güzel gözlerinden sessizce büyük yaş damlaları akıtırlardı. Kuşlar kafeslerinde acı acı öterek kanatlarını şakırdatırlardı. Ve ben korkudan mecalsiz, fakat meraktan da kurtulamayarak sadece bir ürperme olan bu anı tanımak ve tatmaktan memnun, dedemin veya dadımın boynuna atılarak katıla katıla ağlardım.

Korku, akşam oldu mu, evimizi küçük ve tehlikeli bir deniz gibi istilâ ederdi. Onun, annemin öldüğünü söyledikleri, her zaman için kapalı odadan siyah dalgalarla yükseldiğini, kabarıp büyüyerek etrafımızı aldığını kaç defa gözlerimle gördüm. Bu anlarda bütün etrafımdaki çehreler, bir enginde rastlanan gemi ışıkları gibi uzak ve gurbetli görünürlerdi. O kadar onları bir daha görmeyi ümit etmezdim.

Kış geceleri benim için bütün bir ürperme idi. Oturma saatleri sona erip de dadımla odamıza kapanır kapanmaz, gülünçlüğünü bugün bile söylemeğe kolay kolay dilim varmayan, esrarlı bir ayin başlardı. Dadım, elinde büyükçe bir lamba, başında bilmem niçin o kadar mufassal ve hacimli sardığı bir yığın sargı, sonraları hiçbir kitapta veya sofu ağzında tesadüf etmediğim birtakım dualar okuyarak, odayı köşe bucak dolaşır, her şeyin üstüne eğilip kalkarak, yatak, minder, kanepe, yastık her şeyi yerinden oynatarak okur üflerdi. Bu duanın kelimeleri o kadar garip ve yabancı şeylerdir ki odamızın, dadımla beraber gidip gelen büyük gölgelerle dolu sessizliğine, onlar âdeta bilinmez yıldızlardan getirilmiş acayip parıltılı, henüz denenmemiş hassalara malik esrarlı taşlar gibi teker teker düştükçe, benim etrafla olan alakam yavaş yavaş kesilir; içinde dadımın petrol lambasının ışığıyla pırıl parıl parlayan siyah yüzünün, bir gece yarısı güneşi gibi kımıldadığını, uyku ile uyanıklık arasında, çok defa dışarıdan gelen en küçük ihsaslara bile

açık, bir rüya başlardı. O zaman bütün, o biraz evvel dinlediğim yabancı tınnetli kelimeler, alışılmamış hecelerden doğan hüviyetlerinin muhayyilemde büründükleri renk ve kıyafetlerle etrafımı sararlardı. Bana hiçbir kımıldama ve itiraz hakkı vermeyen çevik hareketlerle beni geldikleri meçhul âleme, odamıza, esrar ve hassalarını taşıdıkları o meçhul ve uzak yıldızlara götürmeğe çalışırdı. Ve ben son bir gayretle onların elinden kurtulup uyandığım zaman dadımı uyumuş bulurdum.

Beni ekseriya bu gecelerde büyükbabamın dışarıda gezinen tok damlalı ayak sesleri uyandırırdı. Dedem, kızının ölümünden sonra, evin içini istilâ eden vehim yüzünden bir yerde uyuyamaz olmuştu. Elindeki kuştüyü bir yastığı hemen daima karnının üstünde tutarak muttasıl odadan odaya dolaşırdı. Zaten gece oldu mu, onun yorulduğu zaman istediği yerde yatabilmesi için selamlıktaki sofadan bizim odamıza kadar, koca evin her tarafına battaniyeler, yastıklar konulurdu. Onun ayak sesleri, çocukluk senelerimi bir hastalık gibi dört bir yanından saran büyük vehim ve esrar kaynağıydı. Uzun kış gecelerinde herhangi bir sebeple uyandığım zaman, uyku ile uyanıklık arasındaki o kısa boşluktan, yattığım odaya ve yaşadığım zamana ancak onlarla, yahut onları bulamamanın verdiği üzüntüyle dönerdim. Gitgide bu öyle bir terbiye olmuştu ki, sadece kulağımla uyanırdım, diyebilirim. Yağmurlu veya rüzgârlı gecelerde bile, etrafımdaki gürültü içinde, yattığım yerden bu ayak seslerini kalabalık bir caddede kaybedilen bir dostu arar gibi arar, bulur ve onların vasıtasıyla dedemi evin herhangi bir noktasına yerleştirirdim. Çünkü bu sesler, evin ıssızlığı içinde, karanlık ve boş gecede parlayan münzevî aydınlıklar, yahut eski kale nöbetçilerinin saat başlarında yüksek sesle tekrarladıkları parolalar gibi, uzaklıkları, yakınlıkları ile benim için bütün bir mesafe ölçüsü vazifesini görürlerdi ve ben onları dinlerken geldikleri istikamete, akislerinin yavaşlığına veya tokluğuna göre, kendi kendime: "Şimdi annemin odasının önünden geçiyor, kendi oda-

sına girdi, selamlık tarafındaki sofadan geliyor, biraz sonra buradadır." gibi çok defa doğru çıkan tahminler yapar ve ancak ondan sonra, günün ve düşüncelerimin kervanına tekrar katılırdım. Evet, ancak ondan sonra, o gece uyumadan önce dinlediğim masal, dedemin bana anlattığı eski muharebe, İstanbul'dan geldiğini, fakat henüz postadan alınmadığını dün akşam sofrada işittiğim, hediyeler –ki bana ait olanlar hemen daima annem tarafından gönderildiği için mevcudiyetlerine daima bir meçhul ve esrar cazibesi karışır ve hayatıma bir servilikte açan çiçekler gibi, bir nevi siyah uçurum korkusuyla girerlerdi– selamlıkta ilk defa gördüğüm ve siyah kehribar gibi parlak sakalından, keskin bakışlarından ürktüğüm misafir, yarın yapacağımız at gezintisi, yahut beni misafirliğe götürecekleri eşraf evi, –saçları altın dizileriyle örülmüş, uzun entarili, ince boyunlu, ihtiyar saray kalfası veya genç hindi vakarlı, sıkılgan ve yaygaracı küçük kızlar; hemen hepsi nişanlım olduğunu iddia ederek beni sıkıştıran, okşayan dolgun göğüslü tazeler ve bir yığın orta yaşlı hanım– beni meşgul edebilirdi.

Bunlar gibi, günün her saatinde tek cümlesini, sert bir ceviz gibi tepemde kıran papağanın daha evvel yaşadığına katiyetle emin olduğum insan hayatı ile, evin her köşesinde birkaçına birden tesadüf edilen büyük çay kutularının üzerindeki Japon veya Çin işi resimleri, bulutlarla yarı örtülü, derinliklerinde hayalî leylekler ve zümrütankalar dolaşan bir gök altında, uzak ve tepeleri güneşle yaldızlı dağların çerçevelediği bir manzarada gezinen, yahut mucizeli berraklığı iki üç ince çizgiye emanet edilmiş bir su başında düşünen, musıki faslı yapan, zarif çizgili, uzun etekli, kenarı yıldız zırhlı lâcivert veya narçiçeği renginde ipek mantolarını giymiş, çekik gözlü, ay ışığı tenli genç kadınlar veya kızlar, murakabelerinden hikmetten ziyade aksilik taşan asık yüzlü, seyrek sakallı hâkimler, ellerindeki çay fincanlarından halka halka yükselen dumana bir aşk hatırası gibi eğilmiş narin endamlı delikanlılar, uzun firkete, zarif şemsiye, ayaklara dolaşan etek, ince

kayık biçimli pabuç, her nevi saz; ve hepsinin birden insana verdiği acayip, büyülü bir uzak memleket daüssılası... Velhasıl çocuk yaşımı dolduran hayal–hakikat bin türlü şey ancak ondan sonra hatırıma gelirdi.

Çünkü bu ayak seslerini, her zerresi ayrı ayrı uyuyan bir büyük konakta tek başına dinlemek ve onlar sustuğu zaman samianın ötesindeki bir hisle, evin içinde onlarla beraber yürümek, onların uzak ve yakın akisleriyle etrafta bulunan her şeyin perde perde canlandığını, birbirine bin türlü alaka ile birleştiğini duymak hakikaten korkunç, hakikaten vehimli bir şeydi.

Bu ihtiyar adam hiçbir şey söylemeden, dudaklarından tek bir şikâyet çıkarmadan, sadece bu bitmez tükenmez gezintisiyle, damlalı ayaklarını sürüye sürüye, bütün evi, bütün geceyi ıstırabıyla dolduruyordu.

Bugün aradan uzun yıllar geçtiği halde bu ayak seslerini, zaman zaman peşinde sürüklediği vehimler, ürpermeler ve keskin acılarla yine içimde buluyorum. Kimsesiz otel odalarında demir karyolalı, yırtık keçeli fakir pansiyonlarda, hatta şimdi yatmakta olduğum bu hastahane koğuşunda, keskin öksürük nöbetlerinin ve soğuk terlerin beni uyandırdığı gece saatlerinde, onlar uzun yılların arkasından yine ziyaretime geliyorlar, etrafımda, kuru yapraklarını ve dallarını çatırdatan acı ve ölüm ormanı içinde, birdenbire onların aksini nabzımda saymağa başlıyorum.

O zaman etrafımdaki her şey değişiyor, bu renksiz duvarlara geçmiş hayatımla birleşen bir sıcaklık siniyor, etrafımda dalgın uyuyan veya ıstırapla kıvranan çehrelerin yerini çocukluk yıllarımın saadetini yapan yüzler alıyor; yıllardır içinde yaşadığım demir gibi sert kimsesizlik birdenbire yumuşuyor ve ben rahat rahat akan gözyaşlarımın arkasında daima solgun ve beyaz bir hayalet gibi bulduğum anamı ve kısa bir zaman için bana güzelliğin cennetini açan genç ve güzel kadını görüyorum.

Bu gecelerden birindeydi. Dedemi yattığım yerden uzun uzadıya takip etmiştim. Onun bütün evi damlalı ayaklarıyla dolaştıktan sonra annemin odasına girdiğini biliyordum. Birdenbire dayanamadım. Anlatılması çok güç bir nevi duygu ile, daha iyisi, insanı öldürecek kadar kuvvetli bir merhamet duygusu ile yerimden kalktım. İlle onu görmek, bir şeyler söylemek, hiç olmazsa başımı geniş, tıknefes göğsüne dayayarak ağlamak istiyordum. Yavaş adımlarla ve korka korka annemin odasına kadar gittim. Odanın kapısı yarı açıktı. Dedem elindeki lambayı köşeye koymuş, kendisi annemin yatağı önünde diz üstü oturmuştu. İlk önce anlayamadım. Fakat biraz sonra gördüğüm şeyi bütün ömrümce unutamayacağım. Dedem, yatağın önünde, kucağında tuttuğu bir taş bebeğe ninni söylüyordu. Çok defa sert ve daima kendisine hâkim olarak işittiğim bu sesin, kendisini yumuşatmağa çalışması kadar hazin olan pek az şey gördüm. Ara sıra ninniyi kesiyor ve bebeğe çocuk ağzından hitap ediyordu. Bunlar annemin çocukluk lügatından hafızasında kalmış kelimelerdi. Bunları söylerken sesinin aldığı inhina hakikaten dayanılmaz şeydi. Ara sıra bir hıçkırıkla bu ses kesiliyor ve başını kızının yatağına dayayarak ağlıyordu. Ben, olduğum yerden, onun geniş omuzlarının sarsıldığını görüyordum. Daha fazlasına dayanamadım: Ben de rahat rahat ağlayabilmek için yatağıma gittim.

Yaz gecelerinin biraz da o memleketlerin havasından gelen başka türlü bir büyüsü vardı.

Aklı şaşırtan tesadüf ve imkânlarıyla, bana bir lahzada her şeyi unutturan masallarda, içtikleri ilaçların sihriyle çeşme lülelerinden süzülüp kaybolan adamlar, konuşan hayvanlar, şehzadeleri kanatlarında taşıyan zümrütankalar, yer altında mücevher tavanlı, som altın sütunlu saraylarda gözyaşlarının incisiyle gergef işleyen mahpus kızlar, onları kurtarmağa gelen aptal görünüşlü zeki Keloğlan'lar, hazinelerin kapısı önünde çöreklenmiş yatan mercan bakışlı yılanlar gelir giderler, müthiş bir hareket kalabalığı

içinde bizimkine hiç benzemeyen maceralarını yaşarlardı. Dadım bunları anlatırken, birdenbire uykusu basar, son cümleler birbirine karışır ve sözün akışı gece yolculuklarında ürkerek duran atların silkinişiyle durur ve benim "E... sonra... Sonra ne olmuş?" diye sorduğum suallere çok defa keskin bir homurtu cevap verirdi. Ben çocuk muhayyilemde bu bitmemiş hikâyeyi bir müddet geveledikten sonra, gözlerim bu memleketlerde büsbütün başka bir revnakla parlayan büyük yıldızlarda, kahramanları ben ve annem olduğumuz başka bir masala dalardım.

Annemi hiç görmemiştim. Fakat dadımın ve bütün ev halkının anlattıkları şeylerle ona kendim için hususi bir çehre vermiştim. İşte bu masallar, hep onun için dinlediğim şeylerle okuduklarımın ve gördüklerimin terkibinden yapılmış bu hayalî çehrenin etrafında dönerdi. Onu kâh mermerden bir yeraltı sarayında kumral başını beyaz gergefine eğmiş, mustarip ve sabırsız ağlar tasavvur eder ve bu yeraltı sarayından onu kurtaracak tılsımı bana öğretecek olan dervişi ve beni o saraya açılan kuyunun ağzına kadar götürecek esrarlı kuşu beklerdim. Bu kuyunun dibinde siyah ve beyaz koyunlar vardı. Ben en çirkin ve huysuzu olan siyah koyuna binmeğe çalışacaktım. Fakat bu, her nedense, daima imkânsız olur, önüme muttasıl beyaz koyun çıkardı. Ve ben nihayet siyah koyunun sırtında ve annemin mahpus olduğu saraya giden yeraltı yolu yerine onun tam zıddı olan bir yolda, yıldızlar arasındaki korkunç uçurumları, ağzından köpükler saçan bineğimin sıçrayışlarıyla geçer görür ve bu hızın baş döndürücü zevki içinde onu unuttuğumu zannettiğim için mustarip ve perişan, ne zaman başladığını bilmediğim uykudan silkinerek uyanırdım. Sonra yine tekrar, fakat bu sefer başka bir şekilde, aynı rüya başlardı. Yine annemi, dinlediğim masalların diyarında yüzü sırtındaki gömlekten daha beyaz ve solgun, uyumuş görürdüm. Karşısında büyük ve siyah bir yılan, gözlerinin dondurucu parıltısıyla muttasıl ona bakardı ve bu bakı-

şın soğuk parıltısı, bir kere karşılaştıktan sonra beni de bırakmadığı için ben de uyuyakalırdım.

Ah, o günahsız yaşta bana telâfisi kabil olmayanın azabını tattıran bu rüyalar... Bir daha göremeyeceğimi bildiğim o memleketlerin sıcak ve aydınlık geceleri... Onları ağır ahengiyle dolduran ürpertici sesle, ölümü; gizli olduğu bir taraftan bayıltıcı ve ağır rayihalarını gönderen gözle görünmez; fakat elle tutulacak kadar yakın bir bahçe yapan durgun ve hüzünlü hava, sonra yıldızlar, irili ufaklı parıltılarıyla rüyalarıma dolan yıldızlar ve her sabah uyanmadan önce, onların benim yetim çocuk hayalimde aldığı acayip şekil... Kehkeşan cüsseli, siyah derili, yıldız pullu yılan, annemin boğazına sarılıp öldüren yılan, evimizin sahibi, düşüncemizin efendisi, bütün bir ev halkına her türlü gündelik hareketlerden, her geceki rüyalarına varıncaya kadar hepsini tayin ve kabul ettiren korkunç eser, harikulâde mevcut...

Hakikat şu ki evimizin âdeta küçük ve ehli bir mitolojisi, nüfuz dairesi ailemizi geçmeyen bir nevi hususi dini vardı. Yılan bu dinin tek mabudu idi. Bütün hayatımıza tasarruf eden bu ilahın kendine göre ibadet tarzları, ayinleri, köşe bucaklara akşam oldu mu dökülen şerbetlerden ibaret adak ve kurbanları vardı. Dadım bu acayip dinin bir nevi baş rahibesi, merasimi tanzim ve ona riyaset eden, Hâkim-i Mutlak'ın bütün sırlarına âşina olduğu her hareketinden belli olan büyük vâkıfı idi. Dedem, ben ve evin diğer sakinleri onun bu hususta bir dediğini iki etmeyen saf âbidlerdik. Bununla beraber, bu din sadece evimize inhisar etmese gerekti. Çünkü yılda iki, üç defa uzak yerlerden geldiği söylenen şeyhler bizde haftalarca kalırlardı. Bu sırada evimiz, okunmuş sularla baştan aşağı temizlenir, biz de tütsüler üzerinden geçirilirdik. Ayrıca annemin öldüğü söylenen oda açılır ve sadece dedemin gözü önünde temizlenirdi. Fakat bu yapılanların hiçbiri akşam oldu mu, o büyük ve karışık korkunun bütün evi, büyük bir kuş gibi kanatlarının altına almasına mâni olamazdı.

İşin fenası, bütün bunların dayandığı bir taraf, reddedilmez bir hakikat de vardı: Annemi bir yılan öldürmüştü ve bunu yapmadan önce ona bu felâketi, hatta daha büyüklerini haber vermişti. Bu inanılmayacak kadar garip bir hikâye idi. Annem daha henüz küçük bir kız denecek yaşlarda iken odasında her yalnız kalışında büyük, siyah bir yılan, bir türlü bulunmayan bir delikten çıkarak karşısına gelir, gözlerini üzerine dikerek onu seyredermiş. Annem onu görür görmez çığlıklar atar ve yürümeğe dizlerinde takat bulamadığı için olduğu yerde bayılır kalırmış. Bütün ev halkının gayretine rağmen hayvan bir türlü yakalanmamış. Fakat zaman geçtikçe annem de kendisine alışmış ve aralarında bir nevi dostluk teşekkül etmiş, hemen her gün birkaç saati, bu münasebetsiz ve inatçı misafirle geçermiş. Bu suretle dostluğunu anneme kabul ettiren hayvan, yavaş yavaş geceleri rüyalarına da girmeğe başlamış ve bu devam ettikçe annemde inziva merakı, sinirlilik, dalgınlık gibi gayritabii hâller baş göstermiş. Dedem bu can sıkıcı hâlden kurtulmak için annemi bir müddet dayısı ve annesi ile beraber İstanbul'a göndermiş. Çünkü kendisi mabeyinden izin alamadığı için Musul'dan ayrılamıyormuş. O da bu esnada eski evimizi satmış, yerine benim içinde doğduğum konağı satın almış. Seyahat anneme çok yaramış, gelişmiş, güzelleşmiş, küçük bir çocuk olarak gittiği hâlde âdeta genç bir kız olarak dönmüş. Tabii yılan bu yolculukta onu takip edemediği için görünmez olmuş. Geceleri de rüyalarına girmemiş. Yalnız bir defa, o yazı geçirdikleri Rumelihisarı'ndaki bir akraba yalısında, akşamüstü kapının eşiğinde, eski fikrisabitine benzeyen bir karaltının içeriye kayar gibi olduğunu görmüş ve işin garibi, ertesi sabah evi temizleyen hizmetçiler yerde, tam onun yattığı odanın karşısında bir yılan gömleği bulmuşlar, fakat tembihli oldukları için kendisine hiçbir şey söylememişler. Aradan iki hafta geçer geçmez annemde bir değişiklik başlar, neşesi kaybolur, günlerini bilinmedik bir şey bekler gibi dalgın bir sessizlik içinde mahzun mahzun geçirir. Ne sandal safalarından, ne araba gezintilerinden, ne de yeni yeni

peydahladığı ve çok sevdiği, yaşıtı olan genç kızların sohbetinden lezzet alabilir. Hatta yeni başladığı tamburu bile bırakır; daima bir an evvel Musul'a dönmeleri için yalvarırmış. İlk önce aldırmazlar, fakat yavaş yavaş bu hâlin bir nevi melankoli şeklini aldığını ve genç kızın hakikaten sararıp solduğunu görünce bir, iki doktora giderler, okuturlar, üfletirler ve faydası olmadığını anlayınca ister istemez yola çıkarlar. Garibi şu ki bu yolculuğun daha ilk gününden itibaren her şey değişmiş, genç kız neşelenmiş, sıhhati düzelmiş ve bu hâl, yol boyunca gittikçe artmış. Hele son günü sevinci hakiki bir vecd hâlini almış. Öyle ki yüzü saadetten parlıyormuş. Kendilerini bir günlük menzilden, Tellafer'den karşılayan dedem bunu bir sıhhat alâmeti sandığı için son derecede memnun olmuş ve Nebi Yunus'a geldikleri zaman birkaç kurban birden kestirmiş, hülasa dost ve ahbap sevinci içinde, genç kız âdeta bir kraliçe gibi karşılanmış. Annem yeni evi pek beğenmiş ve artık ninem kendisinden ayrılmak istemediği için bir odada yatmağa başlamışlar. Fakat geldiğinin daha haftası geçmeden yılan tekrar meydana çıkmış. Bu bir ikindi saati imiş, annem haremin avlusunda, havuzun yanındaki büyük nar ağacının altında oturmuş, bir şey işliyormuş, birdenbire yılanı karşısında görerek bayılmış. kendisini oracıkta baygın bulan Gülbuy kadın yıllar sonra bu vak'ayı hiç değişmeyen şu cümlelerle anlatırdı:

"Sanki boğulmaktan korkuyormuş gibi iki eli boğazında idi. Fakat yüzünde ne bir korku hâli, ne de bayılmalarda görülen o katılık vardı. Ben geldiğim zaman tatlı tatlı, mışıl mışıl uyuyordu. Kör olasıca da karşısına geçmiş, onu seyrediyordu. Sanki dersin bir âşık, öyle gözü gözlerinde..."

Yılan onu görünce hiç telaş göstermeden çekilmiş gitmiş ve biraz sonra genç kız, gerine gerine, âdeta gülümseyerek uykudan uyanmış, gördüğü rüyayı anlatmağa başlamış.

O zamana kadar biraz dedemin ve biraz da ninemin basiretiyle kendini tutan çeneler, bu hadiseden itibaren işlemeğe başlar.

Vak'a halka mahsus efsanevi tefsirini bulur: Yılan iyi saatte olsunlardandır ve anneme âşıktır ve birdenbire Raif Paşa Hazretlerinin kerimeleri Suphiye Hanım emsalsiz bir masalın kahramanı olur. "Hele durun, derler, biraz sonra yılan ona asıl kıyafetiyle de görünür." Ve nitekim birkaç gece sonra rüyasında annem bir esmer delikanlı görür. İlk önce divanhanenin kapısı önündeymiş, arkası dönük olduğu için yüzünü göremiyormuş. Kimdir bu yabancı delikanlı diye düşünürken birdenbire geriye dönmüş, o zaman bakışlarını görerek onu tanımış ve uyanmış. Bu rüyayı diğer rüyalar takip eder ve yılan eskisi gibi annemin gündüz ve gece hayatına hâkim olur. Fakat bu sefer sıhhatine o kadar tesir etmez, neşesi, iştahı yerindedir; denebilir ki istisna içinde tabii bir hayat yaşar. Bununla beraber ne de olsa bütün bu olan biten şeyler dedemin rahatını kaçırır. Artık ağzını bıçak açmaz olur. Bu hâlin önüne geçmek için Bağdat'tan, İstanbul'dan doktorlar getirtir. Dostlarıyla konuşur. Bütün fikirler bunun alelâde bir isteri vak'ası olduğunda ve önü ancak bir evlendirme ile alınabileceğinde birleşir. O zaman Musul'da bulunan bildik bir ailenin tek oğlu bir memurla annemi nişanlarlar, birkaç ay sonra da nikâh ve düğünün yapılmasına karar verilir. Nişan gecesi Suphiye Hanım'a rüyasında yılan tekrar görünür ve bu nişanı bozmasını, bundan böyle kendisine ait olduğunu, başka herhangi bir adamla birleşemeyeceğini, buna razı olmayacağını, büyük felâketlere sebebiyet vereceğini söyler, hatta nişanın bozulması için üç gün mühlet verir. Genç kız ertesi sabah ve üç gün, üç gece ağlar, yalvarır, yakarır, "Bana kıymayın, hayatımla oynuyorsunuz!" diye sızlanır, fakat kimseye derdini dinletemez. Üçüncü gece yılan tekrar rüyasına girer, fakat bu sefer mahzun bir delikanlı kıyafetindedir; uzun uzadıya onun yüzüne bakar ve "Artık beni daha mühim işler olacağı zaman göreceksin." diyerek kaybolur.

Bundan sonra evde gayritabii birtakım hâller başlar. Bütün ev halkını müthiş bir korku, bir asabiyet istilâ eder. Akşam oldu

mu, herkes korkunç ve bilinmez şeylerin tehdidiyle dolu, elektrikli bir hava içinde kendiliğinden titremeğe başlar. Bu hâl hayvanlara bile sirayet eder. Atlar gecenin en umulmaz saatlerinde başlarını birbirine vererek kişnerler, sabırsızlıkla eşinirler, ahırın kapılarını zorlarlar, kuşlar, kafeslerine paralayıcı bir hayvan girmiş gibi kanatlarını şakırdatarak çığlıklar atarlar. Her biri başka bir yerden getirilmiş, dedemin büyük cins köpekleri bulundukları yerde ulumağa başlarlar, yahut başlarını kapı altlarına uzatarak etrafı kokladıktan sonra zangır zangır titreyen vücutlarıyla kanepe altlarına, gölge yerlere ve hatta o zamana kadar hiç kendileriyle meşgul olmamış adamların ayakları dibine sığınırlar. Dedemin çok sevdiği bir geyik, bir gece kısa ve şiddetli bir tepinmeden sonra ahırdaki bölmesinde ölüverir. İhtiyar Abdullah Çavuş, on beş sene sonra bu ölümün hikâyesini bana anlatırken hâlâ titriyordu. O gecenin büyük bir kısmını bütün uşaklar atların başında onları okşamakla geçirmişler; geyiğin bulunduğu bölmenin kapısında bıçak yarası gibi boynuz izleri varmış.

Fakat en garibi kedilerde görülür: Kedilerimiz birer birer evden kaçarlar. Hatta o zamana kadar baş köşedeki minderinden pek az kalkan ve selamlık tarafına geçtiği dahi görülmeyen ihtiyar bir Van kedisi bile sırrolur. Gece yarısı ne olduğu bilinmeyen gürültüler peydahlanır. Bu, birdenbire evin içinde hemen her yerden aynı şekilde duyulan bir zangırtı ile başlar ve bir müddet böyle devam ettikten sonra büyük bir insan çığlığıyla ve bazen de gayet vazıh duyulan hıçkırıklarla bitermiş. Bilhassa selamlıktaki havuzlu salon ile haremde annemin odasının altına düşen odanın önünden gece vakti kimseler geçemez olmuş, çünkü hemen daima ne olduğu bilinmeyen iniltiler duyulurmuş; sanki evin içinde, görülmeyen bir yerde, kim olduğu bilinmeyen bir hasta varmış ve inliyormuş gibi. Ben yıllar sonra bu gürültüleri ve bazen de bu iniltileri duydum. Bu hakikaten korkunç bir şeydi: Gece birdenbire merdivenlerden

bir adam yuvarlanıyormuş gibi bir zangırtı ile uyanır ve saçlarımız dimdik, korkudan birbirimize bakarak yataklarımıza otururduk. Bu gürültülerden kaçmak beyhude idi. Çünkü onlar sizinle beraber yürürlerdi. Böyle gecelerde dedem, korkmayayım diye, hemen odamıza gelir ve yatağıma oturarak beni avutmağa çalışırdı.

O zamanlar Musul'dan başka bir yere kendisini nakletmeleri için dedem mabeyine istida istida üstüne yollamış ve her türlü vasıtaya başvurmuş. Fakat her defasında talebi reddedilmiş. Şehirde bir üçüncü defa ev değiştirmek de gücüne gittiği için çaresiz bu üzüntülere –belki bir gün sonu gelir ümidiyle– katlanmağa çalışmış.

Bütün bunlara rağmen hazırlıklar devam ediyor. Her gün Halep'ten, İstanbul'dan paket paket eşya geliyor. Evde kadınlar çalışıyor, gelinin çeyizi tamamlanıyordu. Bu kalabalığın, gidip gelmenin arasında annem, bütün canlılığı gözlerine çekilmiş beyaz ve solgun hayalet, kumral saçlarının ağırlığı altında gittikçe küçülen yüzü ve çenesinin iki yanından ayırmadığı küçük yumruklarının bâkir endişesiyle, her şeye yabancı, kendisini bir kurban yapan talihinden başka her şeye uzak ve bütün kurbanlar gibi masumluğunun sırrı en küçük ve mânasız çizgilerine kadar sinmiş olduğu halde dolaşıyor, terzilere ölçü veriyor, aynı uzak hüviyetiyle dikilen şeylerin provasını yapıyor, şakaları, tebrikleri dinliyor, hiçbir zaman üstünde başkaları gibi sakin aşkın ve tatmin edici anneliğin hazlarını tadamayacağı gelinlik yatağının süslerini tamamlamağa çalışıyor ve artık tahammül edemeyeceğini anladığı zamanlarda evin nisbeten ıssız bir köşesine çekilerek, iki eli yüzünde, kendisini ne olduğu bilinmeyen bir rüyaya bırakıyordu. Fakat artık eskisi gibi yalnız kalmıyordu. İki hizmetçi, mevcudiyetlerini ellerinden geldiği kadar gizlemek şartıyla onun peşini bırakmıyorlardı.

Bütün hazırlık devresi, yukarıda bahsettiğim hâller müstesna olmak üzere, sükûnetle geçmiş, yılan görünmediği gibi, rüyalarına da girmemiş. Yalnız nikâh için tespit edilen günden bir gün evvel, sabahleyin yatakları düzelten hizmetçi kadın, Paşa'ya siyah bir yılanın, kızının yastığı altında çöreklenip yatmış olduğunu haber vermiş. Raif Paşa, senelerdir uzayan bu meseleyi kökünden halletmek ümidiyle, artık evden ayırmadığı iki Kadirî şeyhi ile beraber kızının odasına giriyor. Hayvanı yakalıyorlar, her nedense elleriyle öldürmeyerek alelacele selamlık avlusunda yaktıkları büyük bir ateşe atıyorlar. Sonradan dadının ve Gülbuy kadının bana anlattıklarına göre, yılan tam bir uykuda değilmiş. Buna rağmen son dakikaya kadar hiçbir mukavemet göstermemiş. Fakat ateşin içinde büzülüp kavrulacağı zaman birdenbire dikilmiş, âdeta insanca denecek bir bakışla uzun uzun baktıktan sonra alevlerin içine kıvrılmış. Tam bu esnada harem tarafında annem, birdenbire "Eyvah, beni mahvettiniz..." diye haykırarak olduğu yere düşüyor ve bayılmayı takip eden heyecanlı, korkunç bir humma aylarca onu yatağına çiviliyor. Bütün hastalığı esnasında hep görmediği öldürme sahnesini sayıklamış, ateşten, alevden bahsetmiş.

Düğün ancak ertesi sene olabiliyor. İlk seneler nisbî bir saadet içinde geçiyor. Benim doğmamdan birkaç ay sonra bir bahar akşamı, selamlık kapısını kapatan Abdullah Çavuş, karanlıkta siyah ve uzun bir şeyin birdenbire evin içine girdiğini görüyor ve peşinde koşarken ayağı takılarak düşüyor ve tekrar kalktığı zaman ortalıkta bir şeyler göremiyor. Bana bütün bunları sonradan anlatanların rivayetine göre aynı akşam, annem yılanı son ölüm anındaki hâliyle görüyor, alevler arasından uzanarak sabit bakışlarıyla ona bakıyor, tekrar alevlere giriyor. Annem bu rüyadan büyük bir korku ile uyanıyor, o sabah Altınköprü taraflarındaki köylerimize gidecek olan babamdan, bu yolculuktan vazgeçmesi için ısrar ediyor, fakat bir türlü dinletemiyor. Bir hafta sonra, bir sabah vakti, eve

babamın bir at sırtında cesedini getiriyorlar. Yüzü gözü şiş ve bere içinde tanınmaz bir hâldeymiş. Vak'a şöyle oluyor: Dönüşte âdeta kuru denebilecek bir sel yatağından geçerlerken birdenbire büyük bir gürültü duymuşlar ve dağ gibi bir su kütlesinin taş, ot, ağaç, ne varsa hepsini sürükleyerek kendilerine doğru geldiğini görmüşler. Atlılardan bir kısmı, beş on adım ileride derenin en geniş yerinden karşı kıyıya, geridekiler de bir solukta geldikleri tarafa doğru seğirtmişler. Yalnız babam bir türlü atını idare edememiş; selden kaçacağı yerde önünde at koşuvermiş ve buna rağmen tam kıyıya çıkacağı sırada atı birdenbire ürkerek şahlanmış ve devrilen binicisini de beraber sürükleyerek suların içine dalmış. Arkadaşları babamın cesedini bütün gün aradıktan sonra hadisenin geçtiği yerden bir saat kadar uzakta, bir kaya parçası ile suların sürüklediği bir kütüğün arasında ve bir yığın balçık ve saz içinde gömülü bulmuşlar. Zavallı babam! Onun hakkında bu korkunç ölümünden başka hemen hiçbir şey bilmiyorum.

Vak'a esnasında beraber olanların bir türlü anlamadıkları şey, iyi bir binici olan babamın birdenbire böyle şaşırması, atını idare edemeyerek kendini sulara kaptırmasıydı. Fakat hizmetçilerden birçoğu, bu işler olup biterken siyah bir yılanın sahilde ok gibi süratle koştuğunu ve atın tam kıyıya çıkacağı zaman birdenbire karşısında dikilip onu ürküttüğünü, böylelikle felâkete sebep olduğunu anlattılar.

Annem bu felâketi hiç umulmadık bir sükûnetle karşılamış. Fakat ondan sonra büsbütün sessizleşmiş. Evin içinde bir gölge gibi dolaşırmış. Dedemle ninem saatlerce uğraştıkları halde ağzından bir çift söz alamazlarmış. Bu, iki sene kadar böyle sürmüş, evde neşe namına bir şey kalmamış. Sonra yavaş yavaş açılmış, giyinip kuşanmağa, gülüp söylemeğe başlamış, yine babasının biricik sevgili kızı olmuş. O zamana kadar beni görmekten pek

hoşlanmadığı halde, bu sefer odasında yatmamı istemiş ve artık bana ait işleri tek başına görmeğe başlamış. Bununla beraber yalnız kaldığı zamanlarda başını iki elinin arasına alıp derin derin düşünürmüş. Ev halkını asıl korkutan tarafı bu düşünmekten ziyade, uzun dalgınlık anlarından sonraki terlemeleri imiş. Böyle zamanlarda gözleri çok korkunç şeyler görüyormuş gibi alabildiğine büyür, dudakları kısılır ve elleri rastgeldiği eşyanın üzerinde kilitlenirmiş. Kendisine, "Ne oluyorsun, ne var?" diye soranlara "Ben de bilmiyorum, gözüme fena şeyler görünüyor." diye cevap verir ve sonra, beni nerede isem aratıp bulduranak uzun uzun öpmeğe başlarmış.

Babamın ölümünden tam üç sene sonra bir akşamüstü annemi odasında ölü buluyorlar. Bu güzel bir yaz günü imiş. Bütün gün aşağıda, havuz başında herkesle oturup eğlendikten sonra biraz dinlenmek için yukarıya, odasına çıkıyor ve bir daha inmiyor. Yemek zamanı gelince onu çağırmağa giden hizmetçi kız, gördüğü şeyin dehşetinden dili tutulmuş, iki gözü iki çeşme aşağıya iniyor. Bir feryat içinde herkes yukarıya fırlıyor. Annem aynanın karşısında, yerde upuzun yatıyormuş; boynunda büyük ve siyah bir yılan, bir gemi direğine sarılmış halatlar gibi sımsıkı ve ağır halkalarla sarılmış, başı dimdik, iki ateş damlasına benzeyen gözleriyle gelenlere bakıyormuş. İşin garip tarafı, sahnenin korkunçluğuna rağmen ölünün yüzünde hiçbir dehşet alâmeti yokmuş. Hatta dudaklarında küçük bir kıvrım âdeta mesut bir tebessümle gülüyor hissini bile veriyormuş. Göğsünün üstünde küçük bir bere yılanın ısırdığı yermiş; ve yılan etrafın telaşesi arasında hiç kimse görmeden çekilip gitmiş.

Bu felâkete ninem ancak bir yıl tahammül edebilmiş ve ben dedemle yalnız kalmışım. Ne annemi, ne de ninemi iyice tanıyabil dim. Bu sonuncudan bende kalan tek hayal, Yunus ilahileri oku-

yarak ağlayan ihtiyar bir kadın hayalidir; bir de sonraları, evdeki hizmetçilerin ağzından sık sık dinlediğim bir türkü bilirim. Beyaz başörtüsü, ağır kumaşlardan entarisi, tesbihi, seccadesi, velhasıl bugün bende onun hayalini vücuda getiren bir yığın teferruat, tıpkı bu türkü gibi sonraları etraftan dinlediğim şeylerin zihnimde kalan izleridir.

İki, üç ihtiyar kadının arasında geçen çocukluğum, daha ziyade bu üç ölüye ithaf edilmiş gibiydi. Her vesile ile bana onları anlattılar; hakikatte evimizde asıl yaşayanlar onlardı; ne benim, ne dadımın, ne de evdekilerin kendimize mahsus bir hayatımız pek yoktur. Buna sebep dedemin, kızının ölümünden sonra düştüğü vehimli kederdi. Ne ölenleri, ne de bu ölümün fecaatini unutabiliyordu. Bu sonuncusu büyük tehdidiyle onu âdeta büyülemişti. Bütün neşesini, yaşamak iradesini kaybetmişti. Ben bile onu ancak şöyle böyle, bu üst üste ölümlerin hatırası altından alakadar edebiliyordum. Pek az konuşur ve daha az gülerdi. Ve bu gülüş çok defa yaşayan bir adamın gülüşüne benzemezdi; bir neşeden ziyade, neşenin hatırası gibiydi. Garip ve dalgın bir sükûnet içinde daima heybetli, daima karanlık, daima mustarip ve sadece hatıralardan, vehimden ibaret bir hayatı vardı. Gece sabaha kadar gezinir, ancak sabah vakti şöyle yatağına uzanırdı; bir baygınlığa uyku denebilirse onun böylece geçirdiği iki üç saatlik bir dinlenme zamanı vardı.

Anlatıldığı zaman daha ziyade bir kâbusa benzeyen bu hayat Meşrutiyet'in ilânına kadar böylece devam etti. Meşrutiyet'in ilânı ve İstanbul'a gidebilmek imkânı bile dedemi pek sevindirmedi. Halbuki bu, Meşrutiyet'in ilânı değil, menfa hayatının bitişi, evin içinde hakiki bir mesele olmuştu. Şehirde kopardığı acayip ve gürültülü fırtınanın tam aksine olarak, ev halkı günlerce baş başa verip gizli gizli konuştular. İstanbul'a gidilip gidilmeyeceğini münakaşa ettiler. Kimisi paşanın bu evden ayrılamayacağını,

kimisi sevgili kızı ile karısını gurbette bırakıp gidemeyeceğini iddia ediyor, bazısı düpedüz gitmenin aleyhinde bulunuyor, onu ölülere karşı bir nevi vefasızlık addediyor, bir kısmı da yavaşça bana bakarak "Kalırsa yazık olur, bu çocuk da harap olur." diye yazıklanıyordu. Hatta dadımla beraber bu fikri paşaya açıktan açığa söyleyenler bile olmuştu. O günlerde dedemin hâli büsbütün acayipleşmişti. Kararsızlık ve ıstırap, yüzünden okunuyordu. Sık sık benim bulunduğum yerlere geliyor, benimle konuşuyor, yahut beni yanına çağırıyor sonra bir vesile ile odasına kapanıyordu. O zamanlar ben de on üç, on dört yaşlarındaydım. Gitmek düşüncesi muhayyilemi gıcıklıyordu. Evvela İstanbul'u görecektim; ondan o kadar bahsedilmişti ki... Sonra yolculuğun kendisi vardı. Bu değişikliği istiyordum. Etrafımdaki sıkıcı rüyadan kurtulacaktım. Yaşadığımız hayatın acayipliğini çocuk zihnim yavaş yavaş farketmeğe başlamıştı. Bütün bu fısıltılar, bu tütsüler, görmediğim ölülere sabah akşam dökülen bu gözyaşları, evin içini altüst eden ve beni o yaşıma rağmen bir kedi yavrusu gibi rastgeldiğimin eteği dibine sokulmağa, oracığa sinmeğe mecbur eden o sebebi bilinmez gürültüler, dedemin gece dolaşmaları, bütün gün sağdan soldan işittiğim ölüm hikâyeleri, velhasıl içinde yaşadığım karanlık harikulâde beni bıktırmıştı. Kendimi kötü bir masalda mahpusum sanıyordum. Başka insanlara benzememekten daha korkunç ne olabilirdi? Mektebe ilk başladığım gün çocuklar etrafımdan: "Yılanlı evin çocuğu geldi." diye kaçmışlardı. Günlerce etrafımdaki yalnızlığın teşkil ettiği görünmez kafesi içinde mahpus olan bir başka cinsten bir hayvan gibi bana uzaktan dikkat ettiler. Dedeme olan saygısına rağmen, bu çekinme ve merak, hocamızda da vardı. O da bana her fırsat buldukça garip bakar, bendeki harikulâdeyi başını sallayarak taaccüple, merhametle seyrederdi; her hâli, bana sırrına erilmez kudretlerin biçare bir mağduru olduğumu hatırlatıyordu. Ben, kendi hayatlarını serbestçe yaşayan bu insanlar arasında, talihini alnında gezdiren garip bir mahluktum; sade talihim değil, ölümüm bile alnımda böylece yazılıydı. Bunu bilmeleri beni

kendilerinden ayırmaları için kâfi geliyordu. Bu ayrılık arasından, onun şuuru ile, benim her şeyim onlara bir hayret mevzuu oluyordu. Konuşmam, gülmem, ders çalışmam, oynamam arkadaşlarım için mühim ve garip, gerçekten üzerinde durulacak meselelerdi. Hiç unutmam, mektebe geldiğimin üçüncü günüydü; teneffüse çıkar çıkmaz, yanımdaki çocuğa beraberce oynamamızı teklif etmiştim. Bana: "Oynayıp ne yapacağız? Sen bize yılanı anlat" dedi. Gözünde parlayan hain ve meraklı iştah beni az kaldı çıldırtacaktı. O gün yeni arkadaşlarımla ilk kavgamı yaptım. Garibi şu ki nihayet öbürlerine benzemek için yaptığım bu iş bile, bir yığın tefsire yol vermişti. İki hafta sonra evde bu kavganın hikâyesini hakiki bir isteri vak'ası şeklinde dinledim: Kendimden geçmişim, ağzım köpük içindeymiş, tırnaklarımı çocuğun yüzünden dakikalarca alamamışlar, filan. Bununla beraber bu kavga, daha iyisi, attığım birkaç tokat, arkadaşlarımla münasebetimi biraz düzeltir gibi oldu. Bütün bunlara rağmen, doğrusu istenirse, mektebi çok severdim. Her şeyden evvel evin içini dolduran kadın kalabalığından orada kurtulurdum. Sonra bütün kalabalık bağırıp çağırabiliyordu. Alçak sesle konuşan pek azdı ve ben buna bayılıyordum. Çok defa bahçede bir kenara çekilir, bir dağ büyüklüğünde bir arı kovanından ancak çıkabilecek bu uğultuyu Arapça, Kürtçe, Türkçe en galiz küfürlerin birbirine karıştığı bu çığırtkan yaygarayı lezzetle dinlerdim. O bir anda canlı, renkli ve sihirli bir Babil Kulesi gibi vahşi, zalim ve anlaşılmaz, etrafımda yükseldikçe dört bir tarafımda sıcak hayat kaynıyor sanırdım.

Bu, üç sınıfı birden büyükçe bir mustatile sığdırılmış bir iptidaî mektebiydi. Her sınıfın ayrı hocası vardı ve bölmelerde talebelerine ders verirlerdi. Bir mezarlıkla bitişik geniş, ağaçsız bahçesinin biraz ötesinden Dicle geçerdi. İyi havalarda bizim gürültümüze, sahilde çamaşır yıkayan kadınların, kirli çamaşırları taşta döverlerken çıkardıkları ses karışırdı. Bazen, bahar başlangıçlarında, Dicle kabarır, âdeta mektebe girecek kadar büyürdü, sonra sular biraz

çekilince çamurlu arazide kendi kendine bir yığın nerkis açardı. Bütün derslerimiz bu nerkislerin ağır ve bayıltıcı kokuları arasında geçerdi. Bazen büyük yağmurlardan sonra –teşrinden sonra hemen sık sık– sel gelirdi. Suya her zamanki kabarıklığından fazla bir şey ilave etmezdi, fakat dağlardan söktüğü bir yığın ot, dallı budaklı küçük ağaç parçaları ve mevsimine göre son bostan mahsulleri nehrin yüzünü âdeta kaplardı. Böyle zamanlarda fakir halk, suda yüzen şeyleri kurtarmak için kıyıya üşüşürdü.

Benim en büyük zevklerimden biri de, Musul'u karşı tarafa bağlayan köprünün ahşap kısmının sular kabarınca kaldırılması, suyun bir dev gibi köprü taşlarının üzerinden atlayarak akmasıydı. O zaman insanlar bir taraftan öbür tarafa "küfe"lerle geçerlerdi. Sonra sular durulur, küçük bir adacık tekrar meydana çıkar ve birkaç gün içinde zümrüt gibi yeşerirdi. Bütün bunlardan ayrılmak benim için bir ıstıraptı. Fakat yine gitmeyi, her şeyi bırakıp gitmeyi istiyordum.

Nihayet gitmeğe karar verildi. Teşrinievvel ortalarına doğru idi. Dedem bir akşam beni selamlığa çağırttı. Onu büyük odada aşağı yukarı gezer buldum. Beni görür görmez "Gel, dedi, karar verdim, bu hafta İstanbul'a gidiyoruz..." Sevincimden ne diyeceğimi bilmiyordum; boğazıma birdenbire bir şey tıkanmıştı. O devam etti: "Senin istikbalini düşünmemiz lazım. Burada biraz daha kalırsan, bize baka baka sen de çıldırırsın. Gider gitmez seni Galatasaray'a vereceğim... Sen olmasaydın ben buradan ayrılmazdım..." Gözleri dolu doluydi ve hemen ağlayacakmış gibi titriyordu. Belli ki kızını, karısını düşünüyordu. Fakat ben onun ıstırabıyla alakadar değildim. Hatta benimle konuşurken her zaman yaptığı gibi kulağını sıkarken, –iki parmağının arasında kulağını tuhaf bir ufalayışı vardı– canımı fazla acıttığının bile farkında değildim. Sadece gideceğimizi biliyordum. Dalgın ders saatlerinde oturduğum yerden seyrettiğim şose yolunun küçük bir parçası gözümün önünde sonsuzluğa doğru uzanıyordu. Dedem istikbalden bahse-

derken bu yolun bir ucunda birdenbire acayip bir parıltı belirdi. Galatasaray kelimesi ağzından çıkar çıkmaz, birkaç gün evvel ziyaretine gittiğimiz Nebi Yunus'un türbesine benzer bir yerde Kadirî şeyhleri zikretmeğe başladılar ve ben birbiri arkasından geçen bu üç hayalde görgüsüz çocuk kafamın unsurlarıyla kendime garip bir hayat yaptım. O hâlâ devam ediyordu: "Hem sade senin için değil... Burada kalırsak eskisi gibi yaşamamıza imkân yok. Kabahat benim; işler altüst olmuş, her şeyi yüzüstü bırakmışım. Ben bu kadar olduğunu bilmiyordum." İşler altüst olmuş... Farkında olmadan dadımın daima karmakarışık olan sandığını hatırladım. "Arazimizi satmak üzereyim. Ev zaten çoktan rehinde idi, kurtarabileceğimizle gideceğiz.. Seni Galatasaray'a vereceğiz, dadınla Gülbuy kadını götüreceğim, ötekileri savarız, Ahmet Ağa da gelecek. Erenköyü'ndeki köşke yerleşiriz. Hısım, akraba, mekteple sen de insan içine karışmış olursun." Tekrar benim çocuk kafam için hakiki hayatın mucizeli terkibi olan çığırtkan yaygaradan, bağırtıdan, küfürden, yanındaki ile beş kilometre uzakta imiş gibi yüksek sesle konuşmaktan teşekkül eden o acayip kule kuruldu. Nihayet dedem sözünü bitirdi: "İnşallah o güne kadar bir felâket olmaz da..." Ve bana muhakkak bir felâketten kurtarılması istenen bir şeye bakar gibi garip, uzun uzun baktı ve ben bu bakışla onun sözlerini dinlerken uçtuğum yerlerden toprağa indim. Zavallı dedem ağlıyordu.

O akşam yemeğimizi iki erkek selamlıkta baş başa yedik.

Dedem gitme kararını verdikten sonra yerinde duramaz olmuştu. Mümkün olsa hemen bir iki gün içinde her şeyi satıp savıp gidecektik. Fakat işler istediği gibi olmuyor, borçlular bir yığın güçlük çıkarıyor, araziyi alacak olanlar her gün yeni bir pazarlığa girişiyorlar, tam gününde ortadan kayboluyorlardı. Onun için hareket günü birbiri üstüne geçiyordu. Her günün sonunda dedem bana izahat veriyordu: "Senetler kaybolmuş, yenisini

çıkarttık. Allah belâsını versin, alırken vakıf olduğunu düşünmemiştim. Satmak şöyle dursun, yirmi senelik kira istiyorlar... O Hacı Abdullah meğer dünyanın en namussuz adamı imiş, hep yalanlar söylermiş de ben bilmezmişim.." Ve Hacı Abdullah'ın namussuzluğu hiddetle yere atılan kehribar ağızlıkta, yahut dedemin elinde o anda neden bulunduğunu hiç bilmediğim savatlı bir Hint kupasında cezasını çekiyordu.

Nihayet son işler de bitti. Bir çarşamba akşamı dedem bana, ertesi gün, ikindiye doğru, sabahleyin erkenden yola çıkacağımızı, arabaların tutulduğunu müjdeledi. "Birkaç gün sonra, Allah izin verirse, İstanbul'dayız..." O akşam geç vakte kadar ondan İstanbul'u dinledim. Heyhat, zavallı dedem, o kadar yorularak ve o kadar acemice hazırlandığı bu seyahat için, evinin eşiğinden bile atlaması nasip değilmiş; ertesi sabah, tam arabaya binmek için onun aşağıya inmesini beklediğimiz bir anda yukarıdan bir çığlık koptu. Hep birden koşuştuk ve dedemi yerde, iki halı denginin arasında, cansız yatıyor bulduk. Vücudu kütük gibi şişmişti, yüzü mosmordu.

İstanbul'a, dedemin kararlaştırdığı zamandan epeyce sonra, beni almak için Musul'a gelen bir akraba ile gidebildim. Bu geliş, dedemle beraber hülyasını kurduğumuz yolculuğa hiç benzemedi. Bu felâket beni büsbütün harap etmişti. Tam kurtulacağımı sandığım bir zamanda, tekrar bin türlü vehmin pençesine düşmüştüm. Gölgesinde yaşamağa alıştığım ihtiyar çınar devrilmişti. İskenderun'dan vapura yarı hasta binmiştim. Humma vapurda arttı ve ben İstanbul'a çıktığım zaman kendimden habersizdim. Sonradan beni annemin teyzesinin evine götürdüklerini, günlerce dalgın ve ateş içinde yattığımı öğrendim. Kendime geldiğim zaman ilk işittiğim sözler şunlardı:

– Enişteni bilmez misin, ayol. Daha Musul'a gönderilmeden yarı deliydi, gitmiş, o yılanlı evde oturmuş. Ahmet Ağa'nın söyle-

diğine göre kıyıda bucakta hep yılan varmış... Az kalsın zavallıyı da kendisine benzetecekmiş. Baksana, ne kadar cılız... Hiç yaşının adamı görünüyor mu?

Gözlerimi daha ışığa açmadan dinlediğim bu sözler bana, birdenbire, geçen senelerimin korkunç bir izahı gibi geldi. İçimde bilmediğim bir şeyin koptuğunu hissettim. Demek dedem deliydi? Demek bütün o korkular, o üzüntüler... Gözlerimi açıp etrafıma bakacak, biraz su isteyecek, ağrılarımdan şikâyet edecek, saati ve havayı soracak, günlerden beri mevcudiyetleri bir perde arkasından duyulan şeyler gibi, yüzlerini görmeden etrafımda dolaştıklarını, şefkatlerini hissettiğim bu insanları görmeğe çalışacaktım. Fakat bu sözler beni bundan menetti. Garip bir boşalma hissi içinde onlarla karşı karşıya gelmekten korktum. Hayatıma tuttukları aydınlık o kadar çiy ve zalimdi ki, onlara düşman olmak istiyordum. Evet, yaşadığım hayat korkunç ve delice bir şeydi, bütün hadiseler, bu yıkım ağırdı. Bu mukadderi bir zincir gibi boynumda taşımak delilikti. Fakat ben ona alışmış, onun içinde büyümüştüm. O fısıltılar, o dualar, o korkular, dadımın uykusunda sayıklamaları, dedemin gece gezintileri, bütün bu karanlık şeylerin içinde ben kendimi bulmuştum. Şimdi bu geceyi, hiçbir şeyi izah etmeyen zalim bir aydınlıkla dağıtıyorlardı. Birdenbire içimde maziye, iki ay evvel bırakıp gitmeyi çıldırasıya arzu ettiğim o şeylere karşı büyük, öldüresi bir hasret kabardı. Birdenbire evimizi özledim. Harem kısmının avlusunda, küçük bir havuzun başında, her yaz, yakut renkli çiçeklerini açan nar ağacı gözlerimin önünde canlandı. Tekrar onun dibinde, onun havuzun berrak sularına düşen gölgesini seyrede ede hülyalara dalmak istiyordum.

Hayır, burada her şeye bu kadar basit bir gözle bakan insanların arasında yaşamak bana güç gelecekti. Bunlar için ölüm, hayat, günün her hadisesi, saadetler ve felâketler o kadar tabii şeylerdi ki... Halbuki ben bütün bir masalı olan bir adamdım. İşte İstan-

bul'la ilk temasım bu duygular oldu. Galatasaray'ı, derslerimi, hocalarımı, yeni arkadaşlarımı, teyzemi ve eniştemi hep bu daüssılanın arkasından gördüm. Onun hüznünde tanıdım, tattım. En ufak vesile beni onların dünyasından kaçınağa davet ediyordu. Bu sakin, rahat geceler, hiçbir ürpermesi olmayan bu dümdüz gözler beni sıkıyordu. Dalgın ve sinirli oldum. Vâkıa çalışıyordum, fakat bu, bir vazife hissinden veya yetişmek arzusundan ziyade, yaşadığım hayatın tatsızlığından kaçmak içindi.

Bununla beraber, teyzemin basit, fakat müsbet kafası benim için hayırlı oldu. Torunları Hacer'den başka kimseleri yoktu. Beni evlat gibi benimsediler. Dadım Musul'da kalmayı tercih etmiş. Ahmet Ağa İzmit civarındaki köyüne, kardeşinin yanına çekilmişti. Hulâsa eski bir vali olan eniştemin Fatih'teki evinde, eskiyi benimle hatırlayacak kimse kalmamıştı.

İster istemez onların dünyasına uymağa mecbur oldum. Yavaş yavaş sıhhatim yerine geldi. Neşeli, gürbüz bir çocuk oldum. Hacer'le aramızda iyi bir arkadaşlık başladı. Uzun münakaşalardan sonra benden kaçmamasına karar vermişlerdi. Haftada bir kere eve tambur hocası geliyordu. Uzun tereddütlerden sonra ben de tambur öğrenmeğe karar verdim. Ders günlerini perşembe akşamına çevirdik.

Zavallı Hacer, eniştem gibi onu da Umumî Harp'te kaybettik.

Şimdi bu sayfaları yazarken hayatımı düşünüyorum ve onun bir ölüm hikâyesinden başka bir şey olmadığını anlıyorum. Bütün hayatım boyunca onu yanı başımda gördüm. Saatlerimi karanlık bir kumaş gibi o dokudu, çocukluğumu usta bir kuyumcu gibi o işledi, gençliğimi bir mimar gibi o kurdu. O hayatıma, kudretinden hiçbir şey kaybetmemek şartıyla kıyafetini değiştiren zalim bir hükümdar gibi girmiş, her şeyi altüst etmiş, yakmış, yıkmış, koca evi söndürmüş ve yıllarca geceleri yastığının altında beraber uyuduktan, gündüzleri kıvrak bir su gibi önümde kayıp dolaştıktan

sonra, günün birinde iki halı dengi arasında mosmor, cansız yatan bir ihtiyarın ayakları ucuna, tül gibi ince nakışlı bir yılan gömleğini bırakarak gitmişti.

Gençliğimde ise onu bin türlü şeklinde, fakat hep aynı yıkıcı vasfında, bütün hayata hükmederken gördüm. Vâkıa bu sefer, masal yüzünü bırakmıştı; altında gizlendiği şeyin ne olduğunu, hangi maskeye büründüğünü ifşa etmeden hüküm sürüyordu. Fakat ben bir kere onun terbiyesinden geçmiştim; repertuvarının ve sanatının sırrını öğrenmiş bulunuyordum. Onu her gördüğüm yerde tanıdım ve dünyamızda nasıl saltanat sürdüğünü gördüm. Balkan fecaatleri, Umumî Harb'in sefaleti, yedi cephede girişilmiş savaş, hep onun, bu zalim ve kanlı meleğin üst üste takınmış olduğu çehrelerdi. Perşembe akşamları Galatasaray'dan çıkıp teyzemin evine geldiğim zaman onun, gittikçe harap ve sefil bir çehre alan bu mahallede, geçtiğim yollarda olduğu gibi, her kapının eşiğinde, her pencerenin önünde nasıl beklediğini; küçük mescitli, cılız asmalı, yıkık çeşmeli, geceleri yalnızlığını bir havagazı lambasının ancak ürpertebildiği sokaklarda nasıl dolaştığını; Faust'un gözlerini kör eden tasa gibi en ince delikten nasıl içerilere doğru süzüldüğünü görüyordum. Teyzemin daima biraz daha solgunlaşan yüzünde kocasının gittikçe küçülen omuzlarında, torunları Hacer'in bakışlarında hep o vardı. Geceleyin sokaktan geçen bekçinin ayak sesi ve taşlarda saati sayan sopası onu söylüyor, sisli gece yarılarında Haliç'e giren vapurların acı çığlıkları onu yayıyordu. Bunun gibi, akşamüstleri eski İstanbul sokaklarında öteberi satan satıcıların sesleri de onun türküleriydi.

Nihayet bu dört taraftan işittiğim ses, bir gün bizim evimizde üst üste ve en yüksek perdeden konuştu; Hacer veremden öldü, arkasından eniştem gitti. Ömründe bir kere mutfak masrafını hesap etmemiş olan bu cömert, şık ve kibar İstanbul efendisinin yatağı altından, odasında gizlice kemirmek için geceleri, evde el ayak çekildikten sonra, mutfaktan çaldığı birkaç kahve şekeri çıkmıştı.

Harbin ikinci senesinde Talımgâha gittim ve ondan sonra üst üste birkaç cephede bulundum. Ölüm dört bir tarafımızdaydı; bazen koynumuza sokuluyor derilerimiz birbirine dokunuyordu ve hemen daima, hiç olmazsa göz göze bakışıyorduk. Bununla beraber korkmuyordum. Bu haşin, zalim, ah ve iniltili kanlı ölümü; insanı bir lahzada bir kemik ve et yığını hâline getiren, yahut genç ve dinç bir vücudu toprakta ancak kımıldanabilen bir malıluk, renksiz bir yığın, çarpık ve eksik bir mevcut yapan bu ölümü öbürlerine tercih ediyordum. Onu herkesle beraber görüyor, takip ediyor, çıkardığı seslerden geçtiği tarafı, yıktığı, kasıp kavurduğu yeri bulabiliyordum. Bunun gibi açlık ve sefaletten de rahatsız değildim. Yavaş yavaş bir imtihan, bir nevi yüksek bir tecrübe fikri bende yerleşmişti. Bu kanaatla yürüyor, geziyor, emir alıyor, itaat ediyor, aç yatıyor; yorgun ve uykusuz kalıyordum. Geniş ve büyük bir mekanizmanın bir çivisi olmanın verdiği bir nevi rahatlık içinde kaderin son sözünü söylemesini bekliyordum. Ölümü bu kadar yakından tecrübe etmek insan için başka türlü bir terbiye oluyor. Hele benim gibi sinirlilerde... Bu kelimeyi o zamanki düşünüşümle söylüyorum. O zaman kendimi herkes gibi ben de, bir nevi ırsî isterinin kurbanı gibi görüyordum. Şimdi bu isteriyi açık havada ve en keskin mânasında bir hareketin içinde tedavi ediyordum.

Şüphesiz herkes gibi ben de etrafımdaki sefaletten mustariptim. Muhaceretler, hastalıklar, açlık, harap olmuş şehirler, her nevi ve her şeklinde bütün bir haraplık beni de zaman zaman affedilmez bir hata, nefse karşı işlenmiş bir günah gibi, garip bir ıstırap, tarifi güç bir azap kompleksi içinde bırakıyordu. Fakat buna rağmen bir ümidimiz vardı: Balkan felâketinin yıkıntısı tamir edilebilecek gibi geliyordu. O kadar güzel, o kadar muhteşem şeyler kaybedilmiş ve bu yıkıntının üzerinden o kadar az zaman geçmişti ki... Onlar, dünün hâkimiyeti ve terkedilen bu vatan, âdeta elimizi uzatarak tekrar yakalayacakmışız gibi yakında duruyordu. Hemen bütün nesil bunun peşinde, uzayıp giden bir ihtizara son vermek

azmindeydi. Yorgunduk, haraptık, fakat büyük bir işin humması içindeydik. Meyus değildik. Bizi yalnız bir tek şey kurtarabilirdi: Kurduğumuz hülyaların, ümitlerimizin iflâsı.

Mütareke haberini İstanbul'da, bir hastahanede aldım. Yaralarım kapanalı epeyce olmuştu. Birkaç güne kadar çıkacaktım. O kadar büyük şeylerden, muhteşem ümitlerden artakalmış olmanın, kendi kendisini bir rüyanın artığı hissetmenin verdiği hüzünle ölmüş olmayı tercih ediyordum.

Bu kadar gayret, fedakârlık, ıstıraptan sonra birdenbire, her şeyin bittiği düşüncesine alışmak lazım geliyordu. Bununla beraber bir facia kapanmıştı. Eski ümit ağacı, hain bir ısrarla yeni çiçekler açmak istiyordu. Tatlı bir sonbahar güneşi hastahanenin penceresinden içeriye kütle hâlinde düşüyor ve her şeye rağmen güzel olan hayatı söylüyordu. Bir yangından, mutlak bir felâketten, bir deniz kazasından kurtulmuş olmanın verdiği ürperme içinde, bu yaşama şuuru, şimdi yeni imkânlar arıyordu. Fakat ben kendimde, onun bu davetini kabul edecek, ona koşacak kuvvet bulamıyordum. İçimde çok korkulu bir ıstırap fikri ancak kımıldanabiliyordu. Yattığım yerden, aldığım haberin darbesi altında sersem ve perişan, hiçbir yarını düşünmemek istiyordum. Binlerce defa hayatın ve ölümün çemberinden geçtikten sonra, beklediği ve hasretini çektiği mutlak sükûn yerine kendisini tekrar dünyada, tanınmış ve sevilmiş şeylerin ortasında gören ve ümidin, ıstırabın, mâlik olmak emelinin, kaybetmek korkusunun bin türlü arzu ve ihtirasın, yeniden ve bütün iradesine rağmen, içinde bir hattıüstüva nebatı gibi büyüdüğünü, bir kovan gibi uğuldadığını, kanını kırbaçladığını, adalelerini gerdiğini, nabzının ritmini idare ettiğini hisseden ve bu hisle beraber bu tecrübenin sonuna kadar yahut bir sonsuzluğa kadar böylece devam edeceği şuuru kendisinde büyüyen bir Budiste benziyordum; nasıl bu şuurun aksülameliyle geçmiş hayat tecrübelerinin acılarını, beyhude yorgunluklarını bir

anda hatırlarsa bende de aldığım haberin aksülameliyle dört harp senesinde çektiğim ıstıraplar öylece dirilmişti.

Üç gün sonra sakat bir bacak, delik deşik iki ayak, istirahat ve tedavi ile şöyle böyle ancak tıkanabilmiş bir vücutla kendimi sokakta, bir arabanın içinde buldum. Teyzem, eniştemin ölümü üzerine, uzak akrabalarından birinin evine taşınmıştı. Çaresiz, oraya gidecektim. İnsan kafası mazi ile istikbal arasında işler. Ben birincisinden, kendi irademle yaklaşamayacak kadar ürkmüştüm. Ötekini ise düşünmeğe mecalim yoktu. O sadece bilmediğim, hakkında hiçbir düşüncem olmayan bir kaderdi. Garip bir boşluk içinde her gördüğüm şeyi âdeta bir sis arkasından bana tamamiyle yabancı gibi seyrede ede gidiyordum. Sadece "hâl"e hicret etmişe benziyordum. Yeni bir nevi nebatî hayatın içinde, onun emrindeydim. Sokaklarda bütün bir telaş vardı. Mustarip ve meyus insanlar, düne kadar kendilerini idare etmiş olan ümit ve emellerin artığından, o muhteşem kumaş yığınlarından şimdi kendilerine cılız ve zayıf vücutlarını ancak örtecek dar ve yamalı gömlekler biçmeğe çalışan birtakım biçareler, gidip geliyorlardı. Bunların içinde dünün kahramanları, bu kahramanların anne ve babaları vardı. Bunun gibi onları satanlar veya kanlarıyla beslenenler de şöhretsiz, aynı ıstırap ve korku içindeydiler. Hemen hepsi, ayaklarının değdiği her kaldırım taşında etraflarını alan realiteye bir kere daha çarpıyorlarmış gibi benirliye benirliye yürüyorlardı. Hepsinin gözlerinde, üzerinde yürüdükleri yolun üç adım ötesinden ilerisini görmeğe razı olmayan bir nevi karar vardı. Yürümüyor, gezinmiyorlar; sadece bir eski tabutu taşıyormuş gibi kendilerini taşıyorlardı. Hepsi, hiçbir şeklinde zengin olmayan "hâl"e misafir olmuşlar, bu fakir kervansarayda ancak gündelik ihtiyaçlarını ve onların tatmininden gelen küçük memnuniyetleri düşünüyorlardı; çıplak ayağa çorap, aç mideye ekmek, ismi unutulmuş nimetler, uzaktakilerin, nerede olduğu bilinmeyenlerin muhtemel dönüşü.

Acayip bir sıtma içinde yine eski düşmanın etrafında kaypak sırtını kabarta kabarta yağlı halkalarını çöze bağlaya dolaştığını hissediyordum. Ölüm, acayip ve girift bir sarmaşık gibi, bu insanların etrafında dolaşıyor, onları birbirine kenetliyor, tek bir kütle gibi yoğuruyordu: Onun dal ve budaklarında bu endişe ile dolu, solgun ve ömürlerinin faciasına bir anda uyanmış bu çehreler, küçük, zayıf ışıklı kandiller gibi parlıyorlardı.

En iyisi hiçbir şey düşünmemek, hiçbir şey görmemek, yaşamıyor gibi yaşamaktı.

Bu hâl bende tam iki sene, Zeynep'le tanıştığım zamana kadar devam etti. Ancak ondan sonra, aşkın mucizesiyle, etrafıma başka türlü bakmağa başladım. Kuru dallarda, buzları yeni çözülmeğe başlamış toprakta, bulutları yumuşamış karanlık gökte bahar nasıl yavaş fakat emin kımıldanırsa bende de tabii hayat öylece kımıldandı. Yavaş yavaş kül rengi duvarlara aydınlık serpilmeğe başladı. Eşya içimde sihirli bir dille konuştu; saatler ümitten yüzlerini takındılar, arzu ve emelden tılsımlı kuşaklarını bağladılar. Bir gün baktım ki geniş ve gür hayat, şarkısını içimde söylüyor.

Zeynep'i bir bahar günü Kanlıca'da tanıdım. Yümnü Bey isminde bir aile dostuna davetliydim. Ben o zamanlar nezaretlerden birinde küçük bir vazife bulmuştum. Teyzemle beraber Bayezıt'ta küçük bir evde oturuyorduk; onun elde kalmış birkaç ötebericinin getirdiği parayı benim maaşıma katarak geçiniyorduk. Bütün yaralarımız küllenmişti; küçük, temiz bir hayatımız, hatta çok ölçülü olmak üzere bir nevi refahımız bile vardı. O torununa ve kocasına ağlamayı unutmuş, ben sakat bacağımı, ilk bakışta hissettirmeyecek derecede sürümeyi, az çok öğrenmiştim. İşimden vakit buldukça Hukuk Fakültesi'ne devam ediyordum. Arkadaşlar, iş ve ev arasında avunuyordum. Kendime yeni meraklar bulmuştum; eski musıki bunlardan biriydi. Yümnü Bey'le bu yüz-

den sevişmiştik. Bu altmışlık ihtiyar güzel tambur çalıyor, eskileri seviyor ve biliyordu. Rauf Yekta ile, Musa Süreyya ile, Hakkı Bey'le dosttu. Bana eski musıkişinaslardan bahseder, besteler okur, söylerdi. Güzel bir saz koleksiyonu vardı. Vaktiyle kışları İstanbul'da geçirdiği zamanlar, evinde musıki geceleri yaparmış. Fakat Kanlıca'ya çekilince, yerin uzaklığından bırakmağa mecbur kalmış. Ara sıra teyzemi ziyarete geldikçe konuştuğumuz bu ihtiyar adamı gittikçe fazla seviyordum. O da bana evlat gözüyle bakıyordu.

Bir gün ona, bilmem kimden methini dinlediğim, Hayrullah Bey'in Şevkitarap Nakış semaisini tanıyıp tanımadığını sordum. "Semâiyi de tanırım, sahibini de... Bu cuma bize gelirsen sana dinletirim." Yüzündeki tebessümden bir sürpriz hazırladığını anladım. İşte Zeynep'i, bu nakış semaiyi dinlemek için gittiğim Yümnü Beylerde tanıdım ve galiba aynı günde ona âşık oldum.

O zamana kadar hayat tecrübelerimin arasına aşk girmemişti. Kadınları beğeniyor ve onlarla sohbetten hoşlanıyordum. Bir iki Beyoğlu eğlencesinde, mânasız ufak tefek çapkınlıklarım olmuştu. Fakat iç benliğime hemen hiçbiri karışmamıştı. Onları daha ziyade hep dışarıdan, genç, güzel ve biraz da tehlikeli mahluklar gibi tanımıştım. Güzel bir insan yüzünün, yumuşak bir tenin, bir bakışın, beş on seçme duruşun, birkaç kelimelik mânasız bir sözün üzerine günlerce katlanıp düşünmenin, bu basit şeylerden kendisine bir koza gibi dört tarafı kaplayan bir kâinat kurmanın zevkini, erkek ruhuna getireceği büyük ve hür tatmini bilmiyordum. Bunları o cuma gecesi tattım.

Eve saat üçe doğru gitmiştim. Yümnü Bey'i üst katta, denize bakan küçük odasında, kitaplarının ve sazlarının arasında, her zamanki sevimli manyak hâliyle buldum. Sırtında yakası ve kolları iyice açık beyaz bir gecelik vardı; başındaki takkesi, elindeki kamış kalemi, pos bıyıklarının altından uzanmış çubuğu, burnunun üstündeki altın gözlüğüyle, acayip ve çok ehli, hatta çok yerli

bir telaş içinde yüzüyordu. Bana, ertesi gün geri vereceği bir eski notayı kopya ettiğini söyledi; hem benimle konuşuyor, hem yazıyor, ikide bir kalemi bırakarak, mürekkepli elleriyle beyaz entarisini lekelediğini hiç düşünmeden, dizleri üzerinde, yazdığı cümlenin temposunu tutuyor, besteyi mırıldanıyordu. "Nedir?" diye soracak oldum, iki elini havaya kaldırarak: "Bir şaheser, efendi oğlum, bir şaheser..." dedi. Yüzünden ilahî bir sevinç ve hayranlık içinde olduğu belliydi. Her sanatkârda bir melek hâli vardır; fakat musıkişinasta bu açıktan açığa böyledir; hakikatte karşımdaki adamın melek portresi tamamlanmak için bir çift kanattan başka eksiği yoktu. Yümnü Bey, uzun zamanlar Defterihâkanî müfettişliği yapmış eski bir memurdu. Evliydi, üç çocuk babasıydı; hayatında büyük vak'alar geçmişti. Hulâsa herkes gibi yaşamış olan bir adamdı. Bununla beraber o anda onu görenler, sadece nağmeden ve şiirden bir âlemle yaşadığını zannederdi; bilmezlerdi ki bu bir yığın sazın ortasında, iki yana sallanarak ve ara sıra mürekkepli parmaklarını yalayarak, tek dizinin üstünde dik sesiyle mırıldana mırıldana bir eski besteyi kopya etmeğe çalışan bu adam, bir Tanzimat konağının şaşırtıcı debdebesi içinden bu küçük eve düşmüştü ve sabahına, akşamına, on bin lirayı geçen muazzam bir borcun endişesi hâkimdi. Ayrıca, içinde yetiştiği anane kendisine eski paşa ailesinin haysiyetini sonuna kadar muhafaza etmek için çırpınmasını emrediyordu. Zavallı Yümni Bey! Onun iki hayatı vardı. Birisi musıki, öbürü de alacaklıları. Bu ikisinin arasında, ömrünü bir küp gibi içindekini sızdırmaz bir esrar kuyusu yapan bu biçare adamın kafası en yüksek ruhanî zevkten, en korkunç maddî işkenceye bir anda gidip gelen bir rakkasa benzerdi. Hayatının bu hazin tezadını oturduğum yerden bile görüyordum; dizlerinin dibine yayılmış kâğıtlar arasında, daha o sabah yazıldığı mürekkebinin taze renginden belli olan küçük bir borç pusulası; üstünlü, esreli acayip ve nâtamam bilmecesinde bize Şakir Ağa'nın, Tab'î Mustafa Efendi'nin, Eyyubî Bekir Ağa'nın, Itrî'nin, Hafız Post'un bir ruh şehrayinine benzeyen ilhamlarını saklayan notalar içinde, bütün

bu mücerret yıldız kümelerinin füsun ve esrarını bozmak isteyen, kara ve sert toprağın, çiy ve insafsız hakikatlerin, zelil ve istihkara değer maddenin haşin ve hoyrat bir remzi gibi bitmez tükenmez rakamlarını teşhir ediyordu. Yümnü Bey benim gördüğümü anlamış olacak ki, bir şey arayan bir adamın telaşıyla önündeki kâğıtları birbirine karıştırdı. Ben de bir şey söylemiş olmak için "Bizim semai ne olacak?" dedim. "Bu gece burada saz var. Sen de kalırsın, hepsini çalacaklar." cevabını verdi.

Nihayet hemen hiçbir ferdini tanımadığım iki aile eve geldiler. Taşlıkta uzun konuşmalar, helecanlı öpüşmeler oldu. Ben "Kimdir bunlar?" dedikçe Yümnü Bey, "Dur patlama, kadınlar hele hoş geldini bitirsinler" diyor, notasını kopyaya devam ediyordu. Neden sonra sesler biraz dindi, adımlar merdivene doğruldu ve biri çok ihtiyar ve zayıf, ikisi ortasını biraz geçmiş, şişman iki beyle genç bir Tıbbiyeli içeriye girdi. Arkalarından iki hanım göründüler. Yümnü Bey gelenlerle şöyle böyle ancak meşgul olabildi. "Zeynep'i getirmediniz mi?.. Kızımı neye getirmediniz?" dedi. Hepsi birden cevap verdiler: "Geldi, geldi, büyükhanımla biraz konuşuyor..." Büyükhanım Yümnü Bey'in karısının yatalak annesiydi. Merdiven üstünde yarım bir kat teşkil eden odasından yaz kış çıkmaz, neşesi, şikâyetleri, lafzenliği, dedikodu merakı ve zaman zaman parlayan büyük hiddetleri, tatmini imkânsız denecek kadar bol iştahı ile evin hayatına oradan, yatağından, bir anı öbürüne uymayan bir mizacın acayipliklerini katardı.

Sofrayı üst katın denize bakan büyük odasına kurmuşlardı. Açık pencerelerden Boğaz, daüssılalı mehtabıyla, su hışırtılarıyla, karşı semtin büyük gölgeli dağlarıyla odaya giriyordu. Gecenin geç vaktine kadar içkiye ve saza devam edildi. Davetlilerin hemen hepsi ya söylüyor ya çalıyorlardı. Zeynep'in çok güzel sesi vardı. Söylediklerine göre bizzat Hayrullah Bey'den meşketmişti. Eskileri çok iyi biliyor, hocasının hemen bütün eserlerini tanıyordu. Üst

üste üç makamdan tam fasıl yapıldı. Sonra ayrıca Zeynep Hanım, babası Refet Bey'le beraber bize sevdikleri parçaları okudular. Hatta gece yarısından sonra küçük bir kayık safası bile yaptık. Burada o gece neler duyduğumu, hayata hangi ufuktan ve adeseden baktığını anlatacak değilim. Zeynep sıhhatiyle, tabiiliğiyle, neşesiyle, güzelliğiyle insana daha ilk görüşte bir nevi yaşamak aşkı veren kadınlardandı. Daha yüzüne dikkatle bakmak fırsatını bulmadan, bu hissi kendimde yerleşmiş buldum. Birdenbire ömrümü ne kadar boş yere ve ne mânasız şekilde harcadığımı anladım. Bir kaplumbağanın kabuğuna çekilişi gibi hiçbir mânası olmayan bir vehimde, musallat bir fikirde yaşamış, bir sinir buhranına kendimi kaptırmıştım. İlk defa kendi kendime "Nedir, ne oluyorum?" diye o gece sordum. Bu genç kız veya kadının, hülasa kim olduğunu henüz lâyıkıyla bilmediğim bu güzel ve aydınlık mahlukun karşısında birdenbire içimdeki bin yaşlı ihtiyarın kaybolduğunu hissettim. Bir zindandan henüz kurtulmuş gibi hürdüm. O sıcak bir maden çağlayanına benzeyen sesin delaletiyle etrafımdaki âlemi, eşya, renk, koku, şekil... her şeyi tatmağa başladım. Damarlarımda kanım başka türlü geziniyordu.

Denizden döndüğümüz zaman gece epeyce ilerlemişti. Bana alt katta küçük bir odada bir yatak hazırlamışlardı; iki gül fidanının açık penceresinden âdeta içeriye girmeğe çalıştığı bu küçük odada ben de herkes gibi kabuğuma çekilmeğe çalıştım.

Fakat uyumak mümkün olmadı. Zeynep'in sesi, çocukça neşesi beni büyülemiş gibiydi. Gözlerimi her kapayışımda, kirpiklerimin altında onun duruşlarından biri canlanıyordu. Kâh nakış semainin terennümünü yaparken, bestenin ritmine uyarak, koyu kumral saçlarının âdeta efsanevi zenginliğiyle süslediği başını acemice sallayışını; kâh birinci hanedeki "çemen" kelimesini okurken "men" hecesini her tekrarlayışında küçük, kan kırmızısı dudaklarını yana doğru hafifçe kaydırışını görüyor, kâh gözlerini kısarak

ellerini bir çocuk gibi çırpa çırpa gülüşünü hatırlayarak silkiniyordum. Bu küçük beyaz çehre, koyu kestane rengi gözlerinin altındaki siyahlıkla ve saçlarının zengin bağ bozumu akşamıyla, her dakika gözlerimin önündeydi. Fakat bu hayallerin en kuvvetlisi, şüphesiz ki, bende sesinden kalan hatıraydı. Kırılmış bir aynanın parçaları gibi bu sesin hatırlayabildiğim altın inhinaları, çılgın ve ürkek kavisleri, imkânsız denecek bir kesiflikle aksettirdikleri acayip ve daüssılalı parıltı ile, zihnimde her an bir avize gibi tutuşup sönüyorlardı. Sesi güzel miydi? Hâlâ bu hususta müteredditim. Bildiğim bir şey varsa o da bu sesin içimde bir İsrafil sûru gibi, her zerreme hitap ederek, her adımda üst üste yığılmış binlerce uykuyu dağıtarak, en derinlere kadar muzaffer ve mesut yürümesi, bulutlar arasında onları dağıta dağıta ilerleyen bir güneş gibi yol almasıydı. Onu dinlerken, yani bütün gece, derinden gelen bir su çağıltısına koşan susamış geyikler gibi, bu sesin pınarına, içimden bir şeyin koşup atıldığını, onunla birleştiğini hissetmiştim. Bir rüyada gibi, o içimde ilerledikçe bir yığın hayal ve hatıra kendiliğinden canlanmış, bende acayip dünyalar kurulmuştu. Halbuki şimdi, yatakta, baştan aşağıya uykuya dalmış bu yabancı evin sessizliği içinde, açık pencereden garip ve esrarlı bir visal daveti ile yatağının başına kadar uzanan gül kokuları arasında bu ses, bana büsbütün başka bir şey gibi geliyordu. Bütün gece onu dinlerken ve onun yanında iken, geniş hayatın her zerremi ayrı ayrı davet ettiğini hissetmiştim. Âdeta, bilmediğim bir macera ve hareket kervanına katılmak için sabahı sabırsızlıkla bekliyordum. Halbuki şimdi, ondan ayrılınca, sadece onu özlüyordum; içimde yalnız onunla tamamlanacak bir yarımlık, bir hasret vardı ve sesinin hafızamda kendi kendine dirilen parçaları, mucizeli ve hain bir ısrarla bana hep bu yalnızlığımı, tıpkı bir nevi "bezm-i elest" gibi uzun ve özlü bir beraberlikten sonra yaşanan, tahammül edilmez bir ayrılığın azabına benzer bir kesiflikle, bu yarımlığı hatırlatıyor, onu tekrarlıyordu.

Sabaha karşı, yorulan uzviyetin uyku ihtiyacı ağırlaştıkça bu hayaller birbirine karıştılar ve nihayet ben, gül kokusunun, eski musıkinin ve sevilen bir kadın ihtiyacının el ele yaptıkları, acayip bir rüyaya daldım.

Bu zengin geceye rağmen ertesi sabah âdeta birbirimize yabancı gibi olmuştuk. Gece epeyce konuşmuş, hatta daha iyisi, sadece fasılalı bakışlarla olsa bile, birleşme anları bulmuştuk. Hatta yatmadan biraz evvel beş on dakika baş başa bahçede gezmiş, geceden, musıkiden, mehtaptan ve gündelik şeylerden bahsetmiştik. Halbuki hep beraber oturduğumuz kahvaltı sofrasında, benim de bulunduğumu ancak hatırlayabildi. Evden, bu unutmanın verdiği acılıkla perişan, yalnız Yümnü Bey'e veda ederek ayrıldım.

O haftayı ve ondan sonra geleni, sadece onu düşünerek geçirdim; belki rastlarım ümidiyle birkaç defa Boğaziçi'ne gittim; Emirgân'da, Kandilli'de, Yeniköy'de, şurada burada dolaştım. Bunlardan bir şey çıkmayınca, onu, ilk defa buluştuğum yerde, yani o gece dinlediğimiz musıki parçalarında aramağa başladım. Şüphesiz ki onun sıcaklığı artık bu bestelerde yoktu; fakat çok sevdiğimiz aziz vücutların bir zaman içinde oturmuş olduğu eski evler gibi, bu besteler de onunla, onun hatırasıyla dolu idiler. Kâh bir cümlenin ortasında birdenbire, güneşe uzanmış küçük bir nezir, ihtirasın ve ıstırabın ocağında kendiliğinden yanmak için gelmiş küçük ve zavallı bir şey gibi, beyaz yüzü, solgun ve ürpermeyle dolu uzanıyor, kâh bir "terennüm" de tebessümünün beyaz inci rüyasını, gözlerinin tılsımlı mücevher parıltısını, boynunun mehtapta kendiliğinden kabaran suları andıran gümüş yuvarlağını, omuzlarının bütün vücuda zarif bir çiçek manzarası veren teslimiyeti canlanıyordu.

O gece ondan üst üste birkaç defa "Güzel âşık cevrimizi çeke-

mezsin demedim mi?" diye başlayan meşhur nefesi dinlemiştik. Her defasında manzumenin redifi olan "mi" istifhamı üzerinde çocukça bir fantezi ile gülerek lüzumundan fazla ısrar ettiğine dikkat etmiştim. Şimdi o nefesi dinlerken bu "mi"ler geldikçe, bu gülüş bende her defasında, bir ağaçta baharın dönüşüyle kendiliğinden açan çiçekler gibi uyanıyordu. Bunun gibi birçok şeyleri hatırlıyor, hakikatte birer hiçten başka bir şey olmayan bir lezzetler dünyasında, onu özleyerek, onu tanımış olmaktan mesut yaşıyordum.

Birkaç günü de böyle geçirdim. Nihayet her rüya gibi, o da içimde duruldu. Araya bir yığın şey, yaşanan günler girdi. Onu unutmadım, fakat Yümnü Bey'in birincisinden tam üç hafta sonra yapmış olduğu ikinci bir davet olmasaydı, Zeynep benim için sadece, bahar mevsiminde, çiçek açmış bir badem ağacı altında görülmüş lezzetli bir rüya gibi, uzaktan hatırlanacak nağmeli, sihirli ve korkulu bir hatıra, aşkın tecrübesinden ziyade insanda ihtiyacını uyandıran ve kalbimizi birdenbire, içi boş fakat çok kıymetli bir kâse, bir nevi murassa bir mahfaza yapan bir hatıra olacaktı. Ve şüphesiz bu aşkın bitiş tarzı düşünülecek olursa böyle olması daha iyi idi.

Fakat büsbütün aksi oldu: İki ay sonra Zeynep'le evlendim. Bir akşam Yümnü Bey'i evde teyzemle baş başa buldum. Bilmem nerede, Yümnü Bey'in gayretiyle meydana çıkarılan eski bir arsanın satılmasını konuşuyorlardı. Söz bitince Yümnü Bey bana dönerek: "Birinci işim bitti, şimdi ikincisi kaldı" dedi.

– Hayırdır inşallah, dedim.

– Yarın akşam bizde toplantı var, pazartesiye kadar bizde kalacaksın... Muhakkak gel, çok güzel şeyler olacak...

Ve benim duraklamamı bir nevi tereddüt alâmeti zannederek ilave etti:

– Kaçırırsan yazık olur, Hayrettin Bey de gelecek. Başka tanı-

madığın kimse yok...

Teyzem de "Git, git, ömrün bir ihtiyar kadınla baş başa geçiyor, yazık değil mi?" diye beni teşvik ediyordu. Hakikatte duraklayışım, şaşkınlığımdan ve biraz da sevincimdendi. Zeynep'i tekrar görecektim. Onu biraz evvel zannettiğim gibi unutmadığımı Yümni Bey'i görür görmez anlamıştım. Bu ihtiyar ve barok çehreyi görür görmez, bu çatal sesi işitir işitmez, ömrümün gerçekten bana ait olan tek saadet gecesi, içimde birdenbire bütün teferruatıyla uyanmıştı. Daha Yümnü Bey "Yarın akşam bizde toplantı var", der demez, geniş sofra, tepesine asılı mehtabıyla, deniz kokusu, su hışırtısı ile Zeynep'in kumral başı etrafında, bir "Son Taam" kompozisyonunun İsa'nın rahmanî başı etrafında kuruluşu gibi, gözlerimin önünde canlanmıştı. "Tanımadığın kimse yok" cümlesi, yarın gece Zeynep'in de orada bulunacağını, çok gizli, âdeta kulağa, alçak sesle tevdi edilen bir sır gibi müjdelemişti. Ve sadece bu ihtimalle, içimde onu yeniden görmek ihtiyacı, gecenin ve karanlığın sildiği bir manzaranın, bir şehir veya ormanın, hülasa zaman içinde kurulmuş ve kökleşmiş bir bütünün, üstünde çınlayan ilk sabah ışığıyla beraber tekrar zaman ve mekâna hükmeden kudret ve genişliğiyle bir anda doğuşu gibi, doğdu, büyüdü.

Bu ikinci görüşmemiz birincisinden çok farklı oldu: Genç kadının –aradaki yirmi gün içinde teyzemin dostu olan bir hanımdan onun genç bir kız değil, bir dul olduğunu, bir kaymakam olan kocasının harbin son senesinde tifüsten öldüğünü öğrenmiştim–, beni son derecede tabii ve dost bir yüzle karşıladı; bir kaşını kaldırarak, yüzünden ziyade gözlerinin içi gülerek hâlimi, hatırımı sordu. Sonra sanki bu kadarcık mahremiyetin kâfi olduğunu, bana daha fazla zamanını veremeyeceğini anlatmak ister gibi yanı başımdakilerin konuşmalarına karıştı. Ben de, yakama yırtarcasına yapışarak, beni âdeta zorla sürükleyen Yümnü Bey'le beraber, içeriki odada yazma kitapları karıştıran Hayrettin Bey'in yanına gittim. Başka bir zaman olsaydı onunla tanışmak fırsatı

beni sevinçten çıldırtabilirdi. Galatasaray'dan beri, onun şöhretini dinliyordum. Hemen herkes bu merdümgiriz, tenkitlerinde oldukça zalim ve titiz ihtiyarın, eski musıkinin son üstatlarından biri olduğunda, ananenin en güzel, en öz taraflarını bu her şeyin birbirine karıştığı inhitat devrinde muhafaza ettiğinde mutekitti. Bazı parçalarını bir dostumdan dinlediğim Kâr-ı Nâtık'ı bu cinsten, bir bakıma göre sadece hünerle, virtüozlukla yazılan ve terkibinin istinat noktasını yalnız görenekten alan, âdeta itibari bir eser için, emsalsiz denecek kadar güzeldi. Musıkinin her makamını, kafiyenin gelişine göre ayrı ayrı metheden, yahut daha iyisi zikreden çözük ve epeyce zevksiz bir manzumenin teşkil ettiği itibari zinciri, bu ihtiyar usta, halka halka, uzun uzletinin ve kendisini yaşadığı devirde bir nevi kıble yapan sanat aşkının bütün zenginliklerinde örmüş, onu her biri ayrı bir yıldızın cevher ve hassasını taşıyan kıymetli taşlardan yapılmış, esrarlı, tılsımlı, ağır ve kıymet biçilmez bir gerdanlık hâline getirmişti; tıpkı küçük madalyonlarında Tevrat'ın herhangi bir hikâyesini, yahut bütün insanlığın talih ve macerasını teker teker, çok ustalıklı bir terkip hâlinde canlandıran tunç Rönesans kapıları gibi bu Kâr-ı Nâtık da eski musıkinin bütün sırrını kavsikuzah renkli arabesklerin her türlü mücevher parıltısıyla tutuşup yandığı küçük madalyonlarda toplamıştı. Hayrettin Bey'in bu Kâr-ı Nâtık'tan başka birkaç eserini daha, kendisinden öğrenen bir arkadaşımdan dinlemiştim. Bunların içinde bir Bayatî peşrevi vardı ki her dinleyişimde bana dört hanesi, aynı altın külçesinden kaide üzerinde, aynı güzellikler –kim bilir hangi uzak ve sırlı âlemin gayriiradi hatırlanışıyla– dört ayrı pozda tespit edilmiş heykelleri gibi gelirdi. Bütün bu hayranı olduğum güzel şeyleri yapan adamı senelerce merak etmiştim. Fakat o kadar münzevî yaşıyordu ki, bir türlü beni takdim etmeleri için dostlarıma rica edememiştim. Şimdi kuru, zayıf vücuduyla, orta boyu, geniş alnı ve burnunun üzerinden hiç ayırmadığı gözlüğü ile o, karşımdaydı ve ben bu karşılaşmadan icap ettiği kadar memnun değildim. Biliyordum ki onun orada, mecliste bulunuşu bu geceye başka bir

şekil verecek, ruh haletlerimizi değiştirecek, irticalî bir coşkunluğun yerine, deha ile omuz omuza yürüyen bu tecrübeli ve bilgiç bir sanatın kökü kırk senelik bir maziye ve o kadar yüksekten parlayan bir yığın esere dayanan bir şöhretin nizamı hâkim olacaktı; onun iradesi, mizacı ve fantezisi ile ve onun etrafında geceyi geçirecektik. Hulâsa, bir kelimeyle genç kadının fıtrî kabiliyetlerinin ve neşesinin, güzelliğinin, sesinin, tebessümünün bir gül fidanı gibi ve sadece bizim için yetişip büyüyeceği bir bahar yerine, belki de bizi bu güzellikleri lâyıkıyla tatmaktan meneden yarı ilahî bir âlemin hükmüne ram olacaktık. Nitekim öyle oldu: Bu, dünyamızın dışından gelen âdeta efsanevi mevcudiyetin karşısında Zeynep, sadece onu dinlemek ve seyretmekle kaldı.

Hayrettin Bey içki içmiyordu; sadece yemek yedik. Sonra, kendisinin iştirak ettiği, daha doğrusu hissettirmeden idare ettiği musıki başladı. Üç hafta evvel sadece bir amatör toplantısı olan bu saz, birdenbire onun gelişiyle değişmiş, bir olgunluk peyda etmişti. Hayrettin Bey'in sesi ne gür, ne de güzeldi. Bu alçak ve âdeta sağır sesin bütün hususiliği bilgisindeydi. Besteyi söylemiyor, âdeta grafiğini, bir nevi kabartmasını havaya çiziyordu. İlk önce Kâr-ı Nâtık'tan birkaç parça ile başlandı. Gözlerimizin önünde acayip, gayrişe'nî renklerle bir halı dokundu, her makam kendi hususilikleriyle, kendi akşamlarının ve şafaklarının büyüsüyle, mehtaplarının sihri, bahçelerinde açan çiçeklerinin kokusu ve meyvelarının lezzetiyle bir iklim tanınır gibi önümüzden geçti. Sıra Bayatî peşrevine gelince Zeynep'i aradım; yüzü bir nevi mabet kudsiliği alan odanın havası içinde küçülmüş, donmuş gibiydi. Belli ki musıkinin ihtişamı bu genç kadının narin omuzlarına ağır, ezici, altından kalkılamayacak bir yük gibi çökmüştü. Deminden beri dinlediğimiz parçalar, bu çehreyi içinden işleye işleye, kendi kendisi olmaktan çıkarmış, etrafında mucizeli terkibi her an kurulan ve sonra bir başkasına yer vermek için silinen, kendi kendisini yiyerek sonra altın helezonlar, mücevher basamaklı miraçlar hâlinde dirilen âlem kadar hayalî ve uçucu yapmıştı. Ve bu kendi

beyazlığının âdeta çizdiği çehrede haddinden fazla açılmış gözler, marazî bir sertlik içinde, hiçbir şeye bakmıyor, hiçbir şeyi görmüyor, sadece dinliyordu. Ara sıra parmaklarıyla masanın üstünde tempo tutuyor, fakat sonra söyleyen ve çalanların arasında Hayrettin Bey'in bulunduğunu düşündüğü için olacak, garip bir hürmet hissiyle vazgeçiyordu. Benim kendisine baktığım zaman o da başını kaldırarak bana baktı, sağ eliyle "işte bu böyledir" gibi bir işaret yaptı, sonra tekrar bütün mevcudiyetiyle teşkil ettiği beyaz hülya kayığını, musıkinin sularına bıraktı. Küçük ve beyaz yüzü, daha ziyade, haşin bir tanrıya nezredilmiş bir kurbana benzeyen narin omuzlarıyla nağmelerin çağlayanına gömüldü. Her parça değiştikçe ağır bir uykudan uyanmış gibi silkiniyor, sonra söylenen veya çalman şeyin kendisi için ördüğü ağlarda kayboluyordu.

Bayatî'den eski bir yürük semai söylenirken dayanamadı, o da karıştı. Hayrettin Bey'in yüzündeki memnun tebessümden ve tasvip edici baş işaretlerinden bu parçayı çok iyi bildiğini anladım... Sonra bu baş işaretleri ve tebessüm, sert bir dikkat hâline geldi. İhtiyar adam, bu genç kadının söyleyişindeki kavrayıcı hummayı sezmişti. Hepimiz başka bir hayata uyanmış gibi mahmur ve yüklü idik; sanki dışımızdan ziyade içimizde bulduğumuz bir ses, bir nevi büyü gibi, henüz ayrıldığımız dünyanın nimetlerini, güzelliklerini bize sayıyor ve saydıkça biz hatırlıyorduk. Nihayet fasıl bitti. Hayrettin Bey oldukça muammalı bir şekilde başını sallayarak yerinden kalktı.

O gece Zeynep ile hiç konuşamamıştık. Bu, iki ay sonra evlenmemize mâni olmadı. Bir kadın aşkının nasıl bir mucize olduğunu, bir erkeğin hayatında neleri değiştirdiğini, bu evlenme teklifini Zeynep'in kabulü bana öğretti. Birdenbire kendimi bir tanrı kadar kuvvetli, mesut ve kendimden emin buldum.

Yazık ki tanrılar bile kaderin karşısında âcizdirler. Saadetim ancak bir sene kadar sürdü. Yavaş yavaş sinirlerim bozulmağa başladı. Zeynep her bakımdan güzel ve emsalsizdi; karı kocadan

fazla bir şey, iyi bir dosttuk. Teyzemle iyi anlaşmışlardı. İşlerim bile tahminimden fazla düzelmişti. Dedemin, İstanbul'da, şurada burada beş on parça ufak tefek mülkü meydana çıkmıştı. Ben iyi çalışıyordum. Müşterek zevklerimiz vardı; musıki başlıca zamanımızı alıyordu. Bir akşam Yümnü Bey'in evinde bir tanrı gibi hayranlıkla seyrettiğim, dinlediğim Hayrettin Bey şimdi ayda birkaç akşam bize geliyor, Zeynep'in mevcudiyetinden taşan sihirli havaya misafir oluyor, ney çalıyor, beste okuyor, konuşuyor hatıralarını anlatıyordu. Bu saadetin sonuna kadar böyle devam etmemesi için hiçbir sebep yoktu. Zeynep'in beni sevdiği muhakkaktı. Hemen bütün zamanını bana veriyordu. Fakat yavaş yavaş, bana karşı gösterdiği bu ihtimamda gerçek aşktan ziyade bir hastabakıcısı şefkati sezmeğe başladım. Bu, şüphesiz, kendi zaaflarımın doğurduğu bir vehimdi. Onu hiç yıpranmamış, benim geçirdiğim tecrübelerin hiçbirinden geçmemiş gençliğinin ihtişamı içinde kendimden o kadar sıhhatli, o kadar mükemmel, o kadar güzel buluyordum ki... Bütün bu mükemmel şeylerin yanı başında, topal bacağım, delik deşik göğsüm ve bozuk sinirlerimle kendimi küçük ve biçare görüyor, ona lâyık olmadığımı düşünüyor, onu kaybetmek korkusu ile harap oluyordum.

Bu korku evvela rüyalarda kendini gösterdi. Çocukluğumda, dedemin ölümüne kadar, hemen her gece çoğu onun etrafında toplanan bir yığın karışık rüya görürdüm. O öldükten sonra uzun zaman uykularım rahatlaştı. Kaybedebileceğim hiçbir şeyim kalmadığı için bu rüyalar da bitmişti. Zeynep ile evlendikten sonra, yavaş yavaş bu rüyalar tekrar başladı. Hemen her gece rüyamda bir şeyimi kaybediyordum: Kâh paltomu, kâh ağızlığımı, velhâsıl o rüya esnasında bağlı bulunduğum bir şeyimi ya çalıyorlar, ya ben bir yerde unutuyor, yahut doğrudan doğruya hediye ediyordum. Sonra rüyalar değişti; bir türlü geçilemeyen bir kapı, yarısından fazlası bir türlü çıkılamayan bir merdiven gibi muvaffakiyetsizlik

rüyaları görmeğe başladım. Nihayet bir müddet sonra rüyalarımın içine Zeynep'in kendisi de girdi; onu annemle beraber görmeğe başladım. Bu suretle rüyalarımla çocukluk devrinin acayip bir karanlık ruh haletine girmiş oluyordum.

İlk önce bu rüyaları küçük ve mânasız gündelik işlere yordum. Sonra açıktan açığa onlara ehemmiyet vermemek istedim ve üzerlerinde düşünmemeğe karar verdim; fakat yavaşyavaş onların tehdidi içime yerleşti. Hakikat şu ki Zeynep'i çok seviyordum; bu saadete bağlıydım ve bir gün gelip de onu kaybetmek korkusu beni perişan ediyordu.

Bazı geceler, sırf onun uykusunu seyretmek için uyanırdım. Beyaz bir gül gibi aydınlık yüzünün kapandığı rüyayı merak ederdim. Saçlarını güzel bulurdum, çenesine, kaşlarının çapkın kavsine hayran olurdum; ve bir gün bütün bu güzelliklerden mahrum, sefil ve biçare yaşamanın acılığını düşünürdüm. Dalgın, huysuz ve kederli olmağa başladım.

Zeynep bendeki bu değişikliğin pek çabuk farkına vardı; fakat hiçbir şey belli etmedi, sadece tebessümlerine bir nevi hüzün sindi; bu merhamet beni büsbütün çıldırttı. Bu andan itibaren rüyalarım daha ziyade karıştı. Onu kıskanmak için hiçbir sebep yoktu. Ve ben de bu hisse az çok yabancıydım. Bununla beraber artık akşamları eve onu bulamamak korkusu içinde perişan dönüyor, onu orada bir kış odası hâline getirdiğimiz sofanın penceresi önünde beni bekliyor görünce, her defasında, sevinmeyi unutacak kadar şaşırıyordum. Her defasında ona "Demek beni bırakıp hâlâ gitmedin, ne kadar iyisin... ne kadar merhametlisin." diye teşekkür etmek istiyordum. Evet, beni bırakıp gitmeyecek kadar iyi kalpli, merhametliydi; talihin kendisine nasip ettiği bu hastabakıcılığını sonuna kadar yapacaktı. Böyle bir ruh haleti içinde baş başa geçirilen günlerin azabı kolayca tahmin edilebilir sanırım. Gerçekten sıkıcı ve zalim günler yaşamağa başladım: Onunla hemen hiç konuşamıyordum. İkimiz de muhakkak o dakikada yapılması lazım gelen

bir iş icat ediyor ve onu bir makine gibi yapıyorduk; ara sıra, tamamiyle kendisini bu işe verdiğini sandığım anlarda, onu hayran ve bedbaht seyrediyordum. Güzel ve zengin başı, daima zarif omuzları, emsalsiz kollarıyla, narin endamıyla onu her defasında daha güzel, daha fazla hayranlığa lâyık buluyor ve bir kat daha seviyor, onu kaybetmek ihtimalinin azabını daha kuvvetle duyuyordum. Bazen o, bu bakışlarımı yakalıyor ve "Evvelce ne kadar mesuttuk" der gibi hazin bir tebessümle başını sallıyordu. O zaman ne kadar budalaca bir vehme kapıldığımın şuuru bende uyanıyor, birdenbire yerimden kalkarak "Affet, geçer" diye özür diliyordum. O da geçeceğinden emindi; bu bir buhrandı, geçecekti, geçmesi lazımdı. İşte böylece ve yalnız onun meziyetleri sayesinde iyiliğe doğru giderken birdenbire her ikimizin de hayatını altüst eden felâket vukua geldi.

Zeynep'in beni bırakıp gitmeyeceğine emniyetim arttıkça, onu kaybetmek korkusu içimde büsbütün başka bir şekle girdi. Şimdi onun sıhhati için korkuyor, hasta olması, bir kazaya kurban gitmesi vehmi ile harap oluyordum. Rüyalarım da bu hisle beraber değiştiler; yukarıda dediğim gibi, annemle beraber rüyamda görmeğe başladım. Yavaş yavaş Zeynep onun yerini, onun talihsiz macerasını yaşamağa başladı. Hulâsa, yılan gizlendiği yerden çıngırağını sallıyor, ıslığı başımın üzerindeki havayı her an yırtıyordu. Sinirlerim gittikçe bozuluyordu. Gelecek bir felâketin korkusu içinde, onu bekleyerek bir yerde duramaz, bir işe yaramaz olmuştum. İştahım kesilmiş, uykum azalmıştı; gecede iki üç saat ancak, o da kâbuslarla uğraşmak şartıyla uyuyabiliyordum.

İşte bu kısa uykulardan birisinden uyandığım zaman, yanı başımda yatan Zeynep'e baktım: çocukluğumu altüst eden, hayatımı bir cehennem yapan korkunç mahluk, ağır halkalarını onun boynuna dolamış, boğınağa çalışıyordu. Korkudan ve helecandan çıldırmış gibi, onu kurtarmak için üstüne atıldım ve yılanın halka-

ları sandığım saçlarını, uykunun lezzeti ve kendinden geçişi esnasında boynuna dolanmış olan uzun saçlarını çekmeğe, boynunun etrafında sıkmağa başladım. Zeynep'in çığlığı üzerine koşanlar karımı güç hâlle ve yarı ölü olarak elimden kurtardılar.

İşi anlar anlamaz evden kaçtım. O baygın, bir köşede yatıyordu. Bütün ev halkı başı ucundaydı. Uzaktan limon gibi sararmış yüzünü ve ıslak kirpiklerini ancak görebildim.

Üç gün ne yaptığımı, nereye gideceğimi bilmeden dolaştım. Üçüncü günü, akşamı, Zeynep beni Hayrettin Bey'in evinde buldu. İşi anlamıştı, nasıl bir vehme kurban olduğumu biliyordu. Her şeyi affetti, eve dönmemi teklif etti. Fakat artık bende bu aziz vücutla yaşamak kudreti yoktu. Ben talihin gazabına uğramış bir lânetliydim. Hiçbir saadet rüyasına yanaşamazdım. Ona gençliğini, beyhude yere bir delinin, bir lânetlinin uğrunda feda etmemesini söyledim; aramıza kötü bir kader girmişti; ona karşı gelmeğe çalışmak beyhudeydi. İkimiz de ağlayarak ayrıldık.

Hayatımın bundan sonrasını bilmem anlatmağa lüzum var mı? Bu hastahane koğuşuna düşene kadar epeyce yer dolaştım, epeyce sefalet çektim, fakir otel odalarında, küçük ve biçare pansiyonlarda uykusuz, sapsarı geceler geçirdim. Her şeye küskün, her türlü ümitten uzak, acayip ve zalim bir rüyanın kurbanı ömrümü sürükledim, ve bir gün beyhude bir kurtuluş vehminden sonra gözlerimi açtığım zaman kendimi koğuşta bu ıstırabın ortasında buldum.

Doktorların başlarını sallayışlarındaki mânaya bakılacak olursa, hastalığım çok ağır. Fakat ben biliyorum ki, onunla ölmeyeceğim. Beni bekleyen bir başka ölüm var. Bu satırları yazarken bile onu bekliyorum, onun siyah müselles başının aralıktan görünmesini, akar sular gibi kıvrak vücudunun boynumun etrafında

dolanmasını bekliyorum. Ve biliyorum ki bir gün o gelecek, bu ağır, kasvetli, her an hatıraların hücumuyla delik deşik maceraya, bu karanlık hikâyeye siyah, kaypak külçesiyle bir son çekecek...*

* *Ülkü*, nu. 31-35, İkinci kanun (Ocak)-1 Mart 1943, s. 18-20, 17-18, 18-19, 18-19, 18-19.

YAZ YAĞMURU*

* İlk baskı Varlık Yayınları İstanbul 1955

YAZ YAĞMURU

I

Kapıdan girip de genç kadını bardaktan boşanırcasına yağan yağmurun altında, bir eli bahçenin ortasındaki kurumuş palmiyenin gövdesine dayalı, yüzünde her şeyden habersiz, çok mesut bir gülümseme, âdeta onu okşar görünce hakikaten şaşırdı ve kendi kendine güldü:

"Bu da bir başka türlüsü olacak.. Ne dersin Hacivat'ım!" Hacivat omuzlarını silkti.

"Benim mecanîn taifesiyle işim yok. Ben Karagöz gibi âkıl zevat isterim." Çocukluğundan beri onun Karagöz ve Hacivat'la konuşmak âdetiydi. Uzun süren bir hastalık boyunca onlarla öyle haşır neşir olmuştu ki aradan otuz sene geçtiği halde yine benliğinin ayrılmaz parçaları gibiydiler.

Kadın kendi düşünceleri içindeydi. Ne Sabri'nin Hacivat'a yüksek sesle sorduğu suali, ne de ayak seslerini işitmişti. Ancak iyice yaklaştığı zaman farkına vardı. Elini ağaçtan çekti. Yüzünde bir lahza için suçüstü yakalanmış çocukların şaşkınlığı belirdi, sonra Sabri'nin güldüğünü görünce tekrar eski gülümseme yerine geldi. Küçük bir menüet figürüyle olduğu yerde döndü ve onu iki eli eteklerinde selamladı.

– Islandığınızın farkında mısınız?

Önce hâlâ parmaklarıyla tuttuğu eteklerine, sonra da gökyüzüne baktı. Gözlerinin çok tatlı, derin bakışı olmasaydı küçük bir kukla denebilirdi.

– Sarmaşığı düşünüyordum. Bu cins ağaçlara daima bir sarmaşık sararlar da... yani âdettir. Acaba kurudu mu!.. Belki de o gece yanmıştır. Yahut kestiler.

– Hangi gece?.. diye sordu. Sonra birdenbire: "Bu yağmurun altında ve bu yaşta!" diye kızı payladı. O, omuzlarını silkti, başını sallayarak alnına yapışan saçları düzeltmeğe çalıştı; fakat o kadar ıslaktılar ki, iri elmas küpelerini biraz daha parlatmaktan başka bir şey yapmış olmadı. Birdenbire üşümeğe başlamış gibi titredi:

– Ben de güya buraya yağmurdan korunmağa gelmiştim..

– Haydi gelin, hasta olursunuz, içerde kurulanın.

Kapının merdivenine doğru, âdeta omuzlarından iterek götürdü. "İnsan hiç olmazsa sayvanın altında durur. Bir ağaç bile sizi koruyabilirdi. Bu kadar ıslanmak."

Sonra koskoca bir insanı sadece biraz daha rahat konuşmak, şaşkınlığını belli etmemek için bir çocuk gibi azarladığının farkına vardı: "Affedersiniz!" diye sözünü bitirdi, açtığı kapının yanında geçsin diye bekledi. Birdenbire ona alıştığını hissediyor ve bu işe ayrıca şaşıyordu. Büyük bir suç üstünde imiş gibi arkasına baktı:

"Komşular görürlerse." Sonra omuzlarını silkti. "Beş senelik evim bu... Misafirim gelmez mi?"

Bu yağmurlu yaz sabahında konuşacak bir insan bulduğuna memnundu. Karısı gittiğinden beri hayatı bir çeşit yalnızlık mektebi olmuştu ve yalnızlık hiç de bu şeklinde dinlendirici bir şey değildi.

Kadın koyu kestane renkli gözleriyle ona gülümsedi. Sabri bir lahza berrak bir pınarda yıkandığını sandı. Bütün varlığı, bu kapanık havada tıpkı bahçenin son gülleri gibi, her türlü gerçek fikrini

reddediyor gibiydi. Bir insandan ziyade bu bahçenin bir köşesinde bu güzel yaz gecesinden kalmış bir rüya olabilirdi.

– Üzülmeyiniz!.. diye onu teselli etti. "Beni daima azarlarlar! Yani bu işler daima başıma gelir." Sabri o konuşurken yüzünün duru beyazlığına, koyu kumral saçlarına, çehrenin çok düzgün bademine bakıyordu. Belki de ona rüya hâli veren şey bu beyazlık ve bu düzgünlüktü. Şüphesiz güzel kızdı, üstelik dişlerinin beyaz gülüşü, uysal ve mazlûm neşesiyle bu yağmurlu saati, ondan bir parça gibi benimsemişti.

Holde bir saniye durduğu yer, üzerinden akan sularla küçük bir göl olmuştu. Saçları, yüzü, bolerosu, keten elbisesi hepsi vücuduna yapışmış, odadan büyük su satıhları hâlinde akıyorlardı. İki kolunu aralayarak:

– Sırsıklamım diye şikâyet etti. "Oldu mu şimdi bu? Üstelik çoraplarıma kadar da çamur. Ben nasıl temizlenirim!" Çok tatlı bir heyecan içinde konuşuyordu. Buna rağmen sesi biraz dikti. Ağzın arkalarından doğru gelen tatlı ve sıcak bir tonu vardı.

Sabri onu banyoya kadar götürdü, termosifonu yaktı, havluları gösterdi:

"Bu kapı yatak odasına açılır", dedi. "Dolapta karımın ufak tefek eşyasını bulursunuz. İsterseniz odanın kapısını içerden kilitlersiniz. Siz temizlenirken ben de çay pişireyim! Daha kendim de içmedim."

Sabah gazetelerini almağa çıkmış, yolda yağmura yakalanmıştı. Yağmur altında hemen hemen kadınınkine benzeyen bir tempo ile döndüğünü hatırladı ve kendine güldü. Bazı şeyler hakikaten şakacıktan başlıyordu. İşte Sabri'yi aylarca düşündüren, hayatını altüst eden acayip ve kısa dostluk bu tesadüfle başladı.

Karısı yazın başında birkaç seneden beri görmediği babasının yanına, Antalya'ya gittiğinden beri evde tek başına oturuyordu. İlk önce o da beraber gitmeyi düşünmüştü. Sonra Süleyman Bey'in

evinin kalabalığını, ihtiyar adamın gürültülü akşamcılığını, tiryakiliklerini hatırlayınca vazgeçmişti. Daha doğrusu biraz da karısı bunda ısrar etmişti. Kocasının, evlendiğinden beri birçok projelerine çoluk çocuk ve iş arasında veda etmiş gibi yaşaması kadına azap oluyordu. Onun için "Bu da senin tatilin olsun!" demişti. "Nasıl olsa Ayşe Hanım var! O sana bakar..." Filhakika Sabri birkaç yıldır on yedinci asra ait bir roman hayalini gevişleyip duruyordu. Karısı gittiğinden beri hep onunla meşguldü. Sabahları İstanbul'a kütüphanelere iniyor, çalışıyor, vesika topluyor, akşamları biraz balıkta yoruluyor, sonra tekrar çalışıyordu. Kitap, artık bitirilmesi için kendisini zorlayacak kadar ilerlemişti.

– Bu da sizin ona hediyeniz olacak." Ve Karagöz masanın başından ona sırıttı. Doktor Moro'nun meşhur hayvanları gibi bu iki acayip dost gelenekten gelen benliklerinden çıkmışlar, onun bütün zihnî hayatını paylaşıyorlar, onun gibi yaşıyorlardı. "Yalnız bana yaramıyor!" diye düşündü ve mutfağa geçti.

"Epeyce azdırdılar işi... Eskiden çok güç vaziyetlerde konuşurlardı. Şimdi her işime karışıyorlar..."

O, çayı hazırladığı zaman genç kadın da temizlenmiş, saçlarını kurutmuş, sırtında Hacce'nin biricik Avrupa seyahatlerinden getirdiği çay elbisesi, içeriye girmişti. Sabri onun dolapta eski ve alelâde şeyler bulup giyeceğini sandığı için böyle süslenmesine gülmekten kendini alamadı. Genç kadın da bunu düşünmüş olacak ki:

– Dayanamadım! dedi. Çok güzel elbise, dayanamadım. Eski huyumdur. İyi bir şey buldum mu muhakkak sırtıma geçiririm. Daha güzel bir şey vardı ama...

Sabri onun, karısının açık mor zemin üzerine kahverengi sırma filigranlı elbisesi içinde eski Venedik dilberlerine benzeyeceğini düşündü. Sonra tekrar kadının yüzüne baktı: "Bütün tesir çehrenin sadeliğinden geliyor" diye düşündü.

– Hakikaten o da size çok yakışırdı.

Ve Seher'e uzaktan alay eder gibi göz kırptı. Fakat kadın belki de onu dinlemiyordu. Ayakta pencereden yağmuru seyrediyordu.

– Yazık yelpazem yok. Bu elbise ile iyi giderdi.

– Nasıl yelpaze?

– Basbayağı yelpaze... Eski zaman işi ve güzel bir yelpaze. Teyzeminmiş. Beni küçüklüğümde hep teyzeme benzetirlerdi. Onun elbiselerini giydirirler, onun gibi konuşmamı isterlerdi. Hiç akla gelir mi bu iş?.. Bu her beğendiği şeyi sırtına geçirmek huyu da onunmuş. Güzel ne bulursa "Benim olsun!" dermiş. Ve ona verirlermiş." Tekrar Sabri'ye baktı, sonra birdenbire sözü değiştirdi:

– Karınız benim boyumda olmalı! Ve cevap beklemeden oturma odasının bir köşesinde duran küçük lake masanın üstünde duvara asılı duran kenarları billurdan aynaya doğru gitti.

– İnşallah elbisesini giydiğim için darılmaz." Sonra birdenbire aynadan başını çevirdi:

– Bu aynaya nasıl tahammül ediyorsunuz?" diye sordu. "Böyle ayna olur mu hiç? Bu düpedüz çirkin... Şeffaf şeyden çerçeve olur mu? İnsana dışına taşıyormuş gibi geliyor.

Sabri, ona aynanın kendilerine nikâh hediyesi olarak verildiğini ve karısının eski nişanlısından geldiği için üstünde münakaşa ettirmediğini, bunu bir haysiyet meselesi gibi aldığını gülerek anlattı.

– Darılmasına gelince hiç merak etmeyin... Şimdi o Antalya'da. Çocuklarımla beraber. Ve çok mühim bir protokol maddesini öğretir gibi ilave etti: "Karımın adı Hacce Seher'dir. Çocuklar Hacce derler, ben Seher derim."

Kadın bir taraftan onu dinliyor, bir yandan da aynada elbisenin kendisine yakışıp yakışmadığını ileri geri giderek, sağa sola dönerek tam bir film emprezaryosu bakışlarıyla seyrediyordu.

Hakikatte ne elbisenin asıl sahibi ne de Sabri'nin hikâyesi onun için mühim şeyler değildi. O sözünü bitirdiği zaman:

– Zaten evde kadın bulunmadığını anlamıştım. dedi.

– Nereden anladınız?

Genç kadın aynadan doğru cevap verdi:

– Eşyada mukavemet yok. Kadın olan evde bu kadar uysallık olmaz!

Hâlâ aynanın önündeydi. Fakat artık kendisini seyretmiyordu. Sabri'nin başının üstünden ağır su yığınlarının örttüğü bulanık manzaraya bakıyordu.

– Yağmur denizde sefalet oluyor değil mi?" Birdenbire çayın hazırlanmış olduğu masanın üstündeki aile fotoğrafını farketti:

– Demek böyle! Koruyucu meleklerinizin karşısında çalışıyorsunuz!" Yüzünde hep o tatlı gülümseme vardı. Sabri karısının ve çocuklarının resimlerini onun elinde görünce sanki evi, saadeti, her şeyi başkasının tasarrufunda imişçesine titredi. Böyle bir hissi şimdiye kadar hiç duymamıştı. Galiba bu kadın bütün zaaflarını ortaya çıkarmak için gelmişti.

– Güzel çocuklar. Hele kızınız çok güzel...

– Karım da güzeldir. Karımı güzel bulmuyor musunuz? diye ısrar etti.

İkisi birden güldüler. Hadise kapanmıştı. Çayı çocuk gibi sevine sevine içiyordu. Fırıncının çırağının çok erkenden getirdiği halkaları görünce sevinci bir kat daha arttı. Sonra o da kendi hikâyesini anlattı. Geceyi annesiyle beraber Bağlarbaşı'nda uzak bir akrabada geçirmişlerdi. O sabahleyin Beylerbeyi'nde oturan bir arkadaşına uğramak istemişti. Fakat arkadaşı yaz başında evden çıkmıştı. "Vapura yetişeyim derken yağmura yakalandım. Çocukluğumdan beri yaz yağmurunu severim. Nedense birdenbire iradesizleşir, hep bahçede iyice ıslanayım diye dolaşırdım. Her şey o kadar değişik oluyor ki.."

– Bir geceden bahsediyordunuz? Hani sarmaşıklar için söylemiştiniz?

Biraz düşündü:

– Anladım, dedi. Ben başka şey ile karıştırdım. Misafirlikte iyi uyunmuyor. Sabahleyin de erken kalktık. Bizi erkenden şafak seyrine çıkarttılar, ta Çamlıca'ya. Hiç böyle ikram gördünüz mü? Belki de yapılacak en güzel ikram ama... Vaktiyle biz de bu taraflarda oturuyorduk. Evimiz yandığı zaman ben çok küçüktüm. Bahçe bana onu hatırlattı. Gerisini uykusuzluk ve yağmur beraberce tamamladılar.

Durdu, etrafına şaşkın şaşkın baktı. "Siz geldiğiniz zaman ben kendimi eski evimizin bahçesinde sanıyordum." Gözlerini tekrar pencereye dikti. Deniz âdeta görünmüyordu. Sadece sağnağın yer yer aydınlık atkısı arkasında, sanki daha altta sık bir örgü gibi boz bir yığın ara sıra açılıp kapanıyordu. Bu, suyun suya hücumu idi. Hareket aynı maddeye ayrı ayrı şeyler yapmıştı. Kadın anlatmağa devam etti:

– Çok acayip bir gece geçirdik. Dünyanın belki en iyi kalbli insanları. Ama ne yaparsın ki hepsi dertli. Kendi dertleri değil! Başkalarının derdi. Etraflarındaki hiçbir şeyi unutmuyorlar. İşinden haksız yere çıkarılan vatman, tamir edilmediği için yıkılan ev, çocuğuna iyi bakmadığı için ölümüne sebep olan komşu kadın, ayna taşı çalınan eski çeşme... Hepsini biliyorlar. Hepsini hatırlıyorlar ve birbirlerine hatırlatıyorlar. Biri öbürünü tamamlıyor, tamamlarken bir başkasını hatırlıyor. Tam gayri memnun denen şeyin kendisi. Faciadan başka şeyden hoşlanmıyorlar. Öyle ki, kendi hayatları yok artık. "Nasılsınız?" der demez, zincir başlıyor. Damatlarını da kendilerine uydurmuşlar. Görülecek şey. Ama bir kere için.

– Böyle hatadan hataya, haksızlıktan haksızlığa atlaya atlaya nereye kadar geldik. Bilin bakalım!

Tekrar gözler, büyük, imkânsız, parıltılı, üzerine dikiliyordu.

Sabri içinden: "Yüzünün güzelliğini biliyor..." diye düşündü ve Hacivat'ın lafa karışmasını önlemek için "iyi de kullanıyor!" diye tamamladı.

– En aşağı Mecit zamanını bulmuşsunuzdur.

– Hangi Mecit zamanı? O dünkü iş. Zaten söz arasında aileden zorla alınmış bir Rıza Paşa arsası geçti. Ama biz Galile'ye kadar çıktık! Evin oğlu Galile'nin muhakemesinin yeniden yapılmasını istiyordu. Orta mektepten beri bu davanın peşinde. Asıl garibi annesinin de onunla beraber olması...

Sabri böyle bir davanın açılmasını büsbütün mânasız bulmadı. Bu, kilisenin modern ilmi resmen kabul etmesi olurdu:

– Evet, yani belki, ama annesinin bu işi ortaya atması... Tabii kadıncağız Galile'nin kim olduğunu bilmiyordu.

Durdu, tekrar başını salladı. "... Doğrusunu isterseniz bunlar bana büsbütün yabancı da gelmedi. Bizim ev de eskiden böyle idi. Biz de takvim dışı yaşardık. Her şey bizim için müsavi idi. Fakat başka türlü. Daha doğrusu şikâyetimiz yoktu. Sadece hatırlardık. Büyükannem, dedem, babam, kalfalar hepsi hatırlardı. Bir de bakardınız ki, bütün Boğaziçi odanın içine doluverirdi."

– Siz de hatırlar mıydınız?

Tekrar yüzü duruldu.

– Hayır, dedi. Ben çok küçüktüm, hatırlayabileceğim bir şey yoktu. Sade dinlerdim, Bütün anlattıkları bende külçelenirdi. Birdenbire içim ağırlaşırdı.

Gözlerini kapattı. "Hani akşamla ağırlaşan sular vardır. Her şeyi içine ala ala. Bütün gün, başkalarının yaşadığı şeylerle zengin, işte öyle olurdum...

Sabri onun iki eli şakağında, annesinin dizleri dibine çökmüş, kaybolmuş şeylerin dünyasına bir yığın isimle gidip gelmekten yorgun küçük bir kız tasavvur etti. Bir saat evvel varlığının farkında bile olmadığı bir insan hayatına girmiş, muhayyilesine mal olmuştu.

– Gece neden uykusuz kaldınız?

Eliyle şüphesiz çocukluğundan kalma yarım ve çolpa bir işaret yaptı.

– Rüyalardan... dedi. Ama bu benim kabahatim oldu. Ta eskiden bir kere duymuştum. İlk defa yatılan bir evde baş altına sofradan çalınan bir ekmek parçası konursa, insan çok doğrucu rüyalar görürmüş. Dün akşam nedense aklıma geldi.

– Çok mu rüya gördünüz?

– Çok değil, bir tane, ama kâfiydi. Bir daha uyuyamadım.

Koltukta daha ziyade kendi içinde bir köşeye büzülmüş gibi küçüldü.

"Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında olması lazım... Fakat on sekizinde de olabilir, hatta on beşinde bile." İnanılmayacak derecede genç kız, hatta küçük çocuk kalmış bir tarafı vardı.

"Etrafa emniyeti ve sade kendi içinden gelenlerle yaşamasıyla çocuk." Ve biraz evvel bahçedeki hâlini hatırladı. "Yağmurun altında geceden kalmış bir rüyaya benziyordu." Sonra düşüncesini başka bir taraftan tamamladı: "Biraz da cins hayvan... Daima en çekici duruşları buluyor, en güzelini. Ve şüphesiz hiç düşünmeden." Fakat genç kadında onun asıl hoşuna giden şey kesik kesik âdeta hatırlamalarla konuşmasıydı. Zaten en mânasız kımıldanışlarında bile küçük unutmalardan sonra dönülmüş hissini bırakan bir hâli vardı. Sanki o anda yaptığı ve söylediği şeylerden başka kendi içinde, daha mühim, hayatını daha derinden kavrayan bir düşüncenin peşindeymiş, çok ayrı ve yalnız kendine mahsus bir başka zamanı yaşıyormuş gibiydi. Ve bu hâl onun zarif, güzel kadın varlığını değiştiriyor, başka planlara geçiriyordu. Şimdi eski zamanlarda hemen her evde rastlanan o muzikalı kutulardan fırlayan ve çok iyi bilinen, yere âdeta içimizde hazır dokunaklı hava ile beraber geldiği için şaşırtıcı otomat hareketleriyle insanı derhal saran bir kukla, biraz sonra yaldızlı çerçevesinin içinden kim bilir ne zamandır seçilmiş duruş ve bakışlarla yaşamağa devam eden eski bir port-

re oluyor, bazen daha ileriye gidiyor, bütün maddesini bir tarafa bırakmış bir ifade yürüyüşüyle insanın içine yerleşiyordu.

– Daldınız!

– Sizi düşünüyordum. Daha doğrusu gördüğünüz rüyayı...

Yakın bir tehlikeden sakınır gibi ellerini uzattı:

– Onu sormayın, korkunç bir şeydi.

Ayağa kalktı pencereye yaklaştı. Yağmuru seyretmeğe başladı. "Yağmur insanı nasıl kendi içine çağırıyor." Sabri'ye dikkatle baktı. "Ben çokluk rüya görmem; zaten sevmem de. Yaşadığım anı severim. Günü gününe yaşamak, en güzeli bu değil mi? Birbiri arkasından gelen şeylerle.

– Ve onların altından çok başka şeyleri düşünmek.

Bir kahkaha attı:

– Bunu da nereden çıkardınız şimdi?

Fakat Sabri bu gülüşe ehemmiyet vermedi. Bu bir saklanma idi.

Vaktiyle karısıyla birlikte gittikleri psikiyatri doktorunun onlara sorduğu suali hatırladı: "Çocuğunuz var mı?" Ve utandığı için hafifletti: "Evlisiniz değil mi?" Fakat vereceği cevaptan ziyade kendisiyle meşguldü. Bu acayip misafir, eve ayak bastığından beri içinde anlaması güç bir değişiklik olmuştu. Bütün hayatı, hemen kaybedeceği bir şeymiş gibi yanı başında hazırdı. Hiçbir zaman Seher'i bu kadar yakınında; fakat yolun tam dönemecinde, gözleri üzerinde, içten dargın görmemişti. Şimdi bu hayal o kadar soru ile, yahut onun düşüncesiyle bir arada gelmişti ki, Sabri'nin sesi değişmişti. "Ne oluyorsun sanki? Neredeyse yeni şarkıların şairlerine döneceğim!.."

– Evliyim, hem epeyce oluyor. Bütün rahatlığıyla güldü. "Ama, çocuğumuz yok." Tekrar durdu, bu sefer daha ciddileşti: "Doktor musunuz?"

Sabri yeni baştan ne ve kim olduğunu anlatmanın güçlüğünü

düşündü. Bereket versin kadının dinlemek huyu yoktu, "Doktorlar bana hep çocuk tavsiye ederler de... Yani sinir doktorları. Beni siz de epeyce acayip buluyorsunuz galiba?" Sonra bu bahsi burada kapamış gibi daha durgun bir sesle:

– Evliyim, ama kocama karşı mesul değilim!

Sabri neredeyse şaşkınlıktan boğulacaktı. Bu kadın beklenmezin ta kendisiydi. Durmadan kahve, çay ikram eder gibi en olmadık şeyleri karşısına çıkarıyordu.

"Hayırdır inşallah..."

– Kocam galiba deli... dedi. Ve beni de sevmiyor artık! Hatta bir defa öldürmek bile istedi. Denizde beraberce yüzüyorduk. Ben yüzmeyi çok severim. O da iyi yüzer. Zaten bu yüzden tanışmıştık. Bir gün suda şakalaşıyorduk. Birdenbire omuzlarından beni suya iyice batırdı ve suda tutmak ister gibi elleriyle abandı. Güç belâ kurtuldum. Soğukkanlılığım sayesinde... Yoksa çoktan gitmiştim.

Hatırladığı şeyin dehşetiyle olduğu yerde gözleri büyümüş, titriyordu.

– Sonra ne yaptınız?..

– Hiç. Bizim için o kadar tabii bir şeydi ki suda şakalaşmak.. Yunus balıkları gibi yan yana, cümbüşle döndük. Herkes bizi alkışladı. Maşallah, dedi.

Sabri işittiği şeyin dehşetinden kurtulmak istedi.

– Belki hakikaten şakaydı.

Pırlanta küpeler odanın loşluğunda çoktan sönmüş ümitlerin aksiyle parladı.

– Hayır... dedi. İyi biliyorum. Ben de önce öyle sandım. Ama sonra üzerinde düşününce, hele gözlerini hatırlayınca. Göz korkunç bir şahit, değil mi? Yahut korkunç ayna... Her şeyi, ifşa ediyorlar. Hele hislerimizi gizlemek isteyince bakışlarımız nasıl değişir? Kaskatı olurlar. Ve biz gizledik sanırız.

Sabri nasihatini dinliyormuş gibi onun gözlerine baktı. Fakat hafif bir gülümsemeden başka bir şey bulamadı.

– Peki, niye ayrılmıyorsunuz?

Bir müddet düşündü. Bakışları daha sertleşmişti.

– O da ayrı mesele. Belki acıyorum, dedi. Bana çok muhtaç gibime geliyor. Belki de seviyorum. Şüphesiz seviyorum.

Eliyle dalgın bir işaret yaptı. "Bu anlatılacak şey değil. Zaten şimdi ayrı yaşıyoruz." Başını salladı. Yine ayağa kalktı. Sabri pencereye gideceğini sanıyordu. Fakat odanın öbür ucuna pikabın bulunduğu yere gitti, küçük dolabın önünde yere diz çöktü ve plakları karıştırmağa başladı.

Sabri olduğu yerde kulağı yağmurun sesinde başına geleni düşünüyordu. Birdenbire misafirinin kendisini azarladığını duydu:

– Bu kadar güzel şeyleriniz var da beni deli deli söyletiyorsunuz.

Yerde elindeki plağı ışığa doğru tutmuş yüzü sevinç içinde gülümsüyordu. Yine başka birisi olmuştu. Sabri iki elini birden havaya kaldırdı.

– Ev sahipliği yapmama pek fırsat vermediniz galiba.

Fakat dinlemiyordu. Diski pikaba yerleştirdi. Sonra sanki istediğini çok yavaş yapmasını tembih eder gibi bir el işaretiyle yanma çağırdı.

Sabri biraz sonra yağmur seslerinin sık ormanında Debussy musikisinin, sanki yanı başlarında uyuyan bir mahluk gibi olduğu yerden silkindiğini, mücevher parıltılarıyla kımıldandığını, kendisine yol açtığını duydu: Bu sefer de karısını hatırlatmıştı ona. Bazı geceler çocuklarının beşiğinin başına onu aynı işaretle çağırırdı. Hakikaten garipti bu. Durup dururken insana kendi mazisinin içinden ona bürünerek hücum ediyordu. "Tıpkı musiki gibi." Bununla beraber onu, yanı başında, bütün varlığıyla musikinin ocağına eğilmiş, yüzü onun akisleriyle aydınlık görmek, araların-

da bu yakınlığı bulmak hoşuna gidiyordu. Ve musıki sanki kendi dikkatlerinin çocuğu imiş gibi ikisinin arasında, onlarla beslenen mucizeli bir varlık gibi büyüyordu. Zaten her şey onun içinde ve onun içindi. Yaz fırtınası ona sadece bir arka plan olmuştu. Bazen bu arka plandan bir şey, bir gökgürültüsü, yahut bir şimşek terkibin ortasına kadar fırlıyor, o zaman piyano veya orkestranın o çok renkli kalabalığı, demin genç kadının bahçede, yokluğuyla çocukluğunu hatırladığı sarmaşıklar gibi ona sarılıyor, onunla didişiyor, kendisinde eritiyordu. Fakat asıl mühim şey kendi içlerinde olandı. Musıki bu iki saat evvel birbirlerini tanımayan iki insanı tek bir noktaya indirmişti. Şimdi oradan zenginleşiyorlardı.

Nerede ise ikisi de yalnız birbirlerini anlamak için doğmuş olduklarına inanacaklardı. Ve şüphesiz bunun içindi ki kadının omuzu kendi omuzuna böyle yapışmıştı. Sanki çok çetin bir işten başarının sevinci içinde döner gibiydiler. Bir ara kadın onun elini tuttu. Sabri bu eli ne yaptığını bilmeden öptü. İkisi de başlarının üstünde birtakım bayrakların şakırdadığını duyuyorlardı. Disk bir hırıltıda tükendi. Sabri öbür yanı çevirdi ve tam başlayacağı anda kadın silkinerek ayağa kalktı:

– Durun! dedi. "Kendimizi zorla büyülüyoruz. Vazgeçin!" Ayakta tekrar kendisi olmak için gerindi. Oturduğu yerden onu olduğundan daha güzel, âdeta musıkinin tecrübesiyle büyümüş, daha saltanatlı ve kendine uzak seyretti. Halbuki yüzü daha yorgun ve daha içine çekilmişti. Bütün hâlinde güzelliğine rağmen acınacak bir şey vardı. "Musıkiden korktu. Hakkı da var." Yağmurun kendilerini kapadığı bu odada her budalalık mümkündü. Şüphesiz bu kadında kendini şaşırtan şeylerin birçoğu, hiç de tabii olmayan bu baş başa kalmadan geliyordu. O da ayağa kalktı, yine pencerenin önündeydiler.

Sağnak musıkiyi bıraktığı yerden tamamlamağa çalışıyordu, onun öyle ağır viyolonselleri, kemanları, büyük davulları yoktu. Bununla beraber hiddetini bir yığın yırtılışla beslemesini biliyor-

du. Evvela yemyeşil bir ışıkta gök bir taraftan çöktü, sonra bir bulutun armadası etrafı kapladı. Yıldırım Ortaköy üstlerinde durmadan bir şeyler aradı. Siyah bulut ne varsa silip süpüren bir hortum olmuş, yetişemediklerini önünde kovalayarak Boğaz'ın üstünde yürüyordu. Birkaç martı, kirli ve biçare yumaklar hâlinde rıhtımın biraz ötesine düştüler. Fırtına kendi çıkarttığı yükseklikte onları boğmuştu. Yağmur artık büyük su yığınları hâlinde etrafa çarpıyordu. Pencereden ayrılamıyorlardı. Son bir yıldırım daha. Kadın kulaklarını tıkadı. Yüzü bembeyazdı. Fakat gözleri tanımadığı bir iştiha ile açılmış "Daha var mı?" diye etrafa bakıyordu. Yine birbirlerine yaklaştılar ve bir yıldırım sesinde ayrıldılar.

– Bir şey içelim mi? Bir votka filan...

Kadın gözleriyle "Evet" işareti yaptı. Sabri mutfağa doğru yürüdü. Burası evin arka tarafında idi. Kadın peşinden geldi. Tam limonu eline aldığı zaman mutfağın penceresinden doğru bütün tepe yeniden şimşek ışığıyla doldu. Bu sefer koyu yeşiline pembemsi bir ton da karışmıştı. Sonra yıldırım yakınlarda bir yeri uzun uzun deldi. Bu sefer de birbirlerinin yanında idiler. Nefesleri birbirine karışıyordu. Fırtına onların birbirine sokulmalarını sakınılmaz bir şey yapmıştı. Fakat bu yakınlaşma deminki gibi değildi. Musıkinin sarhoşluğundan çok başka bir şeydi. Birdenbire kapının zili çaldı. Kadının gözlerinde acayip ve yeisli bir parıltı geçti. Elini Sabri'nin omuzundan çekti.

– Gidin, açın... diye fısıldadı. "Koşun, açın." Sabri evvela onun yüzünün perişanlığına, sonra elindeki limon suyu dolu kadehe baktı.

Gelen hizmetçi kadındı. Mutfağın kapısının tam önünde bir elinde şişkin bir çanta, öbüründe bir türlü kapayamadığı şemsiyesi, yüzü gözlüklerinin arkasında âdeta kaybolmuş, her tarafından su sızarak, etrafına bakmadan, kesik kesik anlatmağa başladı. Köşeyi dönerken sağnak onu âdeta boğacaktı. Fakat o başına gelenden ziyade Sabri'yi ihmal ettiği için müteessirdi. Evden

çıkarken de acelesinden anahtarı unutmuştu. Halbuki burada işini bitirdikten sonra İstanbul'a geçecek, hastahanedeki kızını görecekti. Götüreceği çamaşırları gece hazırlamıştı. Bir aydan beri kızından bahsederken sesi evvela şefkatten ve acıdan boğulur, sonra onun Adana'ya o sarhoşla kaçışını, barlardaki küçük eğlence kadını hayatını, hastalığını, hoyrat ellerde hırpalanışını hatırlayınca birdenbire hırçınlaşır, kendisine, etrafa düşman olurdu.

Fakat bu sefer Ayşe Hanım'ın sesi aynı tempolardan geçmek fırsatını bulamadı. Düpedüz tek bir notta şaşkınlıktan durdu. Gözlüklerinin altından miyop bakışları hayretle büyüdü. Yüzü limon gibi sarardı. Dudakları hiddetten titriyordu. Genç kadını, sırtında hanımın elbisesiyle görmüştü. İnandığı şeylerden biri daha gözlerinin önünde çökmüştü. Kocasından, kızından sonra şimdi de hanımı! Vâkıa bu onlara pek benzemezdi. Ama ne olsa yine bir başkasının arkasından onu vuruyorlardı. Sabri onun biçare zihninde hanımının elbisesinin, hanımının evinin, belki de yatağının şimdi ne kadar trajik bir ışıkta çalkandığını anladı. Bir insana âdeta köpek sadakatıyla bağlanmadan yaşayamayan kadıncağız altı senedir Seher'e bağlanmıştı. Bu, karı koca için pek de kolay bir tecrübe değildi. Karısı ondan bahsederken "Ben senden ziyade ondan utanmağa başladım artık." derdi. Çünkü Ayşe Kadın hayatını idare eden ne kadar mutlak varsa hepsini bir nevi son mabet gibi Seher'in şahsiyetini taşımış, onu âdeta kutsî bir ahlâkta mumyalamıştı. Bu bir nevi itisafla karışık büyütme ve yüksek görme duygusunun tam zaferiydi. İkisi de, bu felâketin her cinsini görmüş kadının sevgisini âdeta bir yığın hürriyetsizlikle ödüyorlardı. Sonuna doğru hanımla hizmetçinin münasebetleri o hâle gelmişti ki, çocuklar bile annelerini Ayşe Hanım'la konuşurken görünce "Annem yine imtihan veriyor" derlerdi.

Sabri bir şeyler söylemek, vaziyeti anlatmak ihtiyacını duydu. Fakat nerden başlayacağını bilmiyordu. Hiçbir günahı olmayan kadının, böyle gözleri önünde ve kendi evinde hiç sebepsiz yere

küçük düşmesi tahammül edebileceği şey değildi. Fakat Ayşe Hanım'a bunu nasıl anlatabilirdi. Misafiri ona vakit bırakmadı:

– Benim de başıma aynı şey geldi. Bahçe kapısını açık bulmasaydım felâketti. Bakınız elbiselerime. Ve eliyle mutfağın balkonunda hâlâ su sızan elbisesini, çoraplarını gösterdi. Sesinde ve yüzünde iki saat evvel bahçede rastladığı zamanki mesut çocuk gülümsemesi ve aynı tatlılık vardı. Hakikaten bir şey mi anlatmıştı, yoksa karşılarında simsiyah ve ıslak paçavralar içinde bir pınar cadısı gibi dikilen bu kadını uyutmak için ninni mi söylüyordu. Sabri ihtiyar kadının onu dinlerken yavaş yavaş değiştiğini gördü. On senelik romatizmanın vücudunu yer yer çemberlediği sertliğe kadar her şey yumuşuyordu. Sanki şahsiyetinin mayası olan o çirkin ve talihsiz doğma şuurunun verdiği acılığı bile unutmuş, âdeta yavaş yavaş ve yeniden doğuyordu. Şimdiye kadar Ayşe Hanım'da görmediği bir şeydi bu. Nihayet tatlı bir gülümsemede üst çenesinin tek dişi aydınlandı. Ancak iş gördüğü, yorulduğu hülâsa talihini şuuru içinde hatırladığı zamanlar konuşan biçare kadının dudakları bir şeyler söylemek arzusuyla titriyordu.

– Elbiseyi düşünmeyin, dedi. Ben onu şimdi size kuruturum, ütülerim. Yalnız siz benim mutfağımdan bir kere çıkın.

Bu müstesna anda bile Ayşe Hanım azarlamayı, beyhude yere olduğunu bilse bile, bir hakkı müdafaa etmeyi unutmamıştı. Elini onları şakacıktan kovmak için uzattı. Fakat her zamanki jesti tamamlamadı. Birdenbire, kim bilir nasıl bir zorlayışla tam bir hanımefendi oldu ve demin kafasından geçen şeylerden özür diler gibi:

– Bu elbise size çok yakışmış: Hem nasıl yakışmış? Sesi içinden geçen şeyler boğazına takılmış gibi her hecede bir kere yırtılıyordu. "Seher'i feda etti! En olmayacak şeyi yaptı."

Sabri bu sevincin arkasından ölen kızını hatırlayacağını biliyordu. Bütün semt halkının bu kızın güzelliğini hâlâ unutamadıklarını bilirdi. Belki büyüğünün o kadar hoyrat, acemice dişi

olmasına, hayatını durup dururken berbat etmesine bir sebep de bu ölen kızın güzelliğiydi. Kadının yüzüne korka korka baktı. Hayır gözleri daha kuruydu. Ve biçare tebessümü tek dişini hâlâ sönük bir kandil gibi parlatıyordu. Misafire gözüyle işaret etti. İkisi de kadehleri ellerinde oturma odasına döndüler. Sabri sordu:

– Siz her zaman böyle misiniz? Yani nasıl yaptınız bu işi? Seher için çıldırır. Onu bile size feda etti.

Kadın omuzlarını silkti.

– Biz kadınlar birbirimizi anlarız, dedi. Biliyor musunuz çok iyi kadın. Allah razı olsun! Ne yapardım ben o elbiseyle. Dünyada ütüleyemezdim! Hiç beceremem bu işleri. Buruşuk buruşuk pasaklı hanımlar gibi gidecektim. Ve boynunu kendi beceriksizliğine şaşırmış gibi büktü.

Yüzünde deminki perişanlıktan hiçbir eser yoktu. Tekrar yeni çiçek açmış bir erik ağacı gibi genç kızdı. Pencerenin önünde, iki defa içmeğe hazırlandıktan sonra vazgeçtiği votka kadehi elinde yağmuru seyrediyordu. Nihayet kadehi yandaki etajerin üstüne koydu. Bu yalnız ona ait bir isteksizlik miydi?

Yoksa bütün ömrünü böyle hep vazgeçerek mi yaşamıştı. Sabri hiç anlamadığı bir ihtiyaçla onu taklit etti. Ve bundan garip bir rahatlık duydu. Kendine şaşıyordu.

– Yarın muhakkak onun gibi konuşmağa çalışacağım ve etrafa maskara olacağım. Ve bir lahza kendini boynunu bükerek, menuet figürleri yaparak konuşur gördü.

– Gülünç, şifasız şekilde gülünç.

Hacivat dalkavukça başını salladı:

– Estağfurullah efendim hiç siz, zatıdevletiniz...

Karagöz cevap verdi:

– Kes ulan... Görmüyor musun herif bayağı matrak oldu.

Sabri yüzünü buruşturdu. Karagöz'ün son zamanlarda argoya merak sarışı hiç hoşuna gitmiyordu.

Şimşekler hâlâ birbirini kovalıyordu. En sonuncusunun arkasından kısa bir dolu sağnağı başladı. Deniz soluk ve devamsız ışıkların altında açılıp kapanıyordu. Sonra yağmurun sesi bir düzene girdi. Ortaköy sırtlarının üstünden gök bir lahza yırtıldı. Biraz sonra Sarayburnu tarafından ikinci bir perde daha açıldı ve biraz ilerde hâlâ yağmurun sıkı sıkı dövdüğü siyah bir vapur küpeştesi bir taraftan aydınlandı.

İkisi de ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Sabri tekrar pikabın başına gitti. Ne çalacağını bilmiyormuş gibi orada durdu. Debussy'ye devam etmek istemiyordu. Kendisine güldü. Hiç de bu kadar hissî olmamıştı. "Neredeyse kadıncağızdan yapıp yapmayacağım şeyler için bir program isteyeceğim." Diskleri karıştırdı. Sonra vazgeçti. Orada sırtı duvara dayalı oturdu. "Gitse, uzaklaşsa o zaman onu daha iyi düşüneceğim ve onunla daha iyi anlaşacağım."

– Evde aspirin var mı? Yatak odasına geçerken mutfağın açık kapısından baktı. Ayşe Hanım orada bir iskemlenin üzerinde ağlıyordu. Onu görünce silkindi ve kendinden daha biçare bir mendille gözlerini sildi. Olan olmuştu. "Ne yapabilirdim?" Dünyanın bütün iyi niyetleri bu kadına bir şey yapamazdı. Aspirini aldı. Mutfaktan su doldurdu. Kadın hâlâ pencerenin önündeydi. Yağmur hafiflemişti. Şurdan burdan aldığı ışıklarla deminki sık atkı, yer yer inci saçaklı bir masal perdesi olmuştu. Vapurun siyah küpeştesi bu dağınık ışıkların altında sessiz bir yolculuk davetiydi. Fakat deniz hâlâ bulanık ve can sıkıntısı rengiyle kendi kendisi olmaktan çok uzaktı.

Kadın: "Açılıyor..." diye sevindi. Ayakta, birbirine alabildiğine uzak konuştular. Sabri ona Ayşe Hanım'ı anlattı. Kocası bir başka kadını sevdiği için boşamıştı. Arkasından büyük kızı bir şoförle kaçmış, sonra küçük kızı hastalanarak ölmüş, daha sonra da büyüğün Adana'da bir barda çalıştığını öğrenmişlerdi. Nihayet hastalanmış gelmişti. "İçerde ağlıyor."

– Niçin?

– Ölen kızını hatırlattınız ona. Sizi güzel buldu.

Genç kadının sesi boğulacak gibi oldu:

– O da mı?.. sonra gözlerini yumdu. "Benim uykum var." Omuzları birdenbire çökmüştü.

– Gidin içerde uyuyun.

Kendi evinde, kendisinin yatacağı yatakta uyuması ona çok sihirli bir şey görünüyordu. "Gidin uyuyun."

– Gülünç olur şimdiden sonra... Bakın, yağmur dindi artık! Misafirlik oynamağa benzer. Eliyle tekrar eski yerine gelen karşı kıyıyı gösterdi. Sabri'nin içi birdenbire ferahladı. Gidecekti. Bu latif işkence, bu gayritabiilik bitiyordu. Bir şeyler söylemek istedi, bulamadı. Onun da başı ağrıyordu:

– Ben şu kadına biraz yardım edeyim.

Sabri o gittikten sonra yarım kalmış işlerine dönmek ister gibi masaya yaklaştı. Onlara yeniden başlayabilecek miydi? Şimdilik içinde hiçbir bağlantı noktası bulamadı. Zihni hep kadının son söylediklerindeydi. "Yağmur bitti artık!"

Bir vaziyet bitmişti, fırtına yüzünden bu eve tıkılmışlardı. Şimdi o bitmişti.

Döndüğü zaman kadının sırtında kendi elbiseleri vardı. Mavi ketenin içinde çıplak boynu, kollarıyla onu görünce bir kere daha ve çok başka şekilde güzel buldu.

– Beni vapura kadar götürürsünüz değil mi?

Sabri de İstanbul'a inecekti. Fakat belki de bu vaziyetin burada bitmesini istediği için bundan bahsetmedi. Gideceği için bayağı seviniyordu. Yağmurluğunu, şapkasını aldı. Beraberce kapının önündeki balkona çıktılar. Şimdi güneş olduğundan daha sıcak, etrafı kavuruyordu. Bahçe büyük bir buhurdan gibi tütüyordu. Ağaçların dibi, bozulmuş çiçek tarhları, dallar sanki koyu mavi bir duman içinde yüzüyorlardı. Her tarafta arı vızıltısı, böcek sesi var. Uzakta, tepedeki fundalıkta kara tavuklar birbirlerini çağırıyorlardı. Yaz tekrar gümüşten bir yığın uğultu olmuştu.

Kadın dirseğinden tuttu:

– Hiç yandaki bahçeye girdiniz mi?

– Birkaç defa kapısından baktım. Zaten kapısı yok. Ve birdenbire mahallenin mülk sahibi yerlisi oldu; "Onlar da acayip insanlar... Hiç insan, bir kapı yaptırmaz mı evine?"

– Havuz duruyor mu?

Sabri yeniden şaşırdı.

– Bilmem! Var mı yok mu farkında bile değilim.

– Olması lazım, vardır, muhakkak vardır.

Sanki iki uyku arasında imiş gibi kendi içine dalmış konuşuyordu.

– Nerden biliyorsunuz? diye sordu.

– Canım bizimkine kıyasen söylüyorum. Görmüyor musunuz bu bahçe burada bitmiyor. Hiç öyle duvar diplerine süs ağaçları dikilir mi? Bunun devam etmesi lazım. Mutlaka vardır. İsterseniz bahse girelim.

Bu sefer de Sabri "kıyasen" kelimesini söylerken takındığı çocuk edasına aldanmış, cümlenin gerisini dinlememişti. "Mahsus yapıyor. Yüzüyle, sesiyle oynuyor." Birdenbire kararını değiştirdi.

– Ben de sizinle İstanbul'a geliyorum. dedi. Sonra daha rahatça kendisi oldu. "Gitmeseniz olmaz mı?" diye yalvardı. "Nasıl olsa arkadaşınızda kalacaktınız?" Artık kendisini aldatmağa çalışmadığı için rahatlamıştı.

Kadın eliyle gökyüzünü, aralarından boşanan aydınlıkla bir nevi uruc tablosu hazırlar gibi iyice yukarıya çekilmiş bulutları gösterdi. Fakat Sabri daha ziyade onun bütün ışığı alan yüzüne bakıyordu.

– Anlamıyor musunuz?.. dedi. "Yağmur bitti. Zaten çok yorgunum."

Sabri: "Ne yapayım tekrar bu yağmuru yağdırmak elimden gelmez ki." der gibi ellerini açtı.

– Başka gün gelirim. O vakit sizin için gelmiş olurum. Daha iyi olur.

Sesi çocuk aldatır gibi bile bile tatlı ve yumuşaktı.

– Hakkı da var. O kadar biçare ve isteksizim ki. Fakat kadın onun gibi düşünmüyordu. Aksi takdirde bir elini omuzuna atmazdı.

Yolda komşunun bahçesine girdiler.

Sabri yarısı duvarla kesilmiş küçük rokay havuz kalıntısına hayretle baktı. Tek bir nar ağacı bu yarım havuzu dolduran çürümüş yaprakların, moloz parçalarının üstüne henüz ham meyvelarını uzatıyordu.

II

Vapur kalabalık, halk biçareydi. Yarım seferberliğin verdiği bezginlik herkesin yüzünde okunuyordu. Kalabalığın kendilerini tıktığı alt salonda birbirine yabancı Köprü'ye gelmeyi beklediler. Yine aralarında hiçbir kaynaşma yoktu. Herkes kendi hisarında kapalıydı.

– Acaba Seher'le olsa nasıl olurdu?.. diye düşündü. Onunla da aynı şey olacaktı; fakat yılların arasından gelen bir alışkanlık yüzünden bu yabancılığı farketmeyecekti. Sonra her evlenmedeki o korkunç şey, kendi başına olmak isteği vardı. Halbuki şimdi...

– Keşke bir gazete alsaydık... dedi. Kadın yarı alay ve yarı şikâyetle gülümsedi. Sonra elini sıktı. "Beraber olmak yetmiyor mu? Her dakika bir hareketle düşüncelerimizi birbirimize anlatmak mı lazım?" demek istiyordu. Bunu da fazla buldu. "Adamakıllı hayatıma yerleşecek. Yerleştiğini sanıyor."

Köprü'ye geldikleri zaman birbirine zıt düşüncelerle bayağı yorulmuştu. Bununla beraber baş başa yemek yerlerken açılacağını düşünüyordu. Fakat kadın kabul etmedi.

– Beni mazur görün. Başım çok ağrıyor. Sonra çok yorgunum. Başka bir gün gelir sizi görürüm!"... diye ayrıldı.

Sabri bütün itirazlarına rağmen bu ayrılıştan memnun olduğunu kadını arabaya bindirip yolladığı zaman iyice anladı. Bugün yapacağı çok iş vardı. Topkapı Sarayı kütüphanesinde çalışacaktı. Tekrar kafasından Dördüncü Mehmet devri, vuzuh isteyen bütün o çekici karışıklığıyla canlandı.

O gün akşama kadar çalıştı. Köye dönünce balığa çıktı. Üç saat denizde bir iki izmarit peşinde çırpındı. Hemen hemen geç vakit eve girdi. Bütün gün boyunca kadını hiç düşünmemişti. Fakat karanlıkta bahçeden girer girmez onu hatırladı. Masal gibi bir şeydi bu. Yağmur altında bir ağacın dibinde, kendi kendine mesut gülen bir kadın hayali. Böyle bir şey ömründe görmemişti. Ayşe Hanım'ın hazırladığı şeyleri ayak üstünde yerken bütün sabahı olduğu gibi teker teker yaşadı. Şüphesiz ki, güzel bir tesadüftü bu. Bu kadar zenginleştirici bir tecrübeyi yaşamamış olmağa razı olamazdı. Fakat burada kalmalıydı. Yemeğini bitirince eliyle "Hadise kapanmıştır" der gibi bir işaret yaptı. Tekrar aldığı notlara ve Evliya Çelebi'sine döndü.

Kahramanını ne kadar yakından görüyordu şimdi. Alabildiğine iyi kalbli, işgüzar, akıllı, insanlar hakkındaki hükümlerini baştan vermiş ve hayatını ona göre ayarlamıştı. Onu meydana çıkarmak mühim bir iş olacaktı. Seher'in hakkı vardı. Bununla beraber bu rahat ve verimli düşüncelere garip bir duygu karışıyordu. Bir duygu ki, ona iki yüz sene evvelini âdeta bütün realitesiyle açıyordu. Çoktan beri beklediği şey olmuş, bütün bu insanları sadece birer isim gibi görmekten kurtulmuştu. Şimdi onlar kendisinde yaşamağa başlamışlardı. O Mevlevî Mehmet Paşalar, Murtaza Paşalar, Aziz Efendiler, Defterdarzâdeler, Bektaş Ağalar, Katırcı-

oğulları, İpşirler, hepsi canlı varlıklardı. Hepsini anlıyor, haşin örflerini, mütevekkil imanlarını tanıyordu.

Hafta sonunda kütüphanelerde yapılacak büyük şeyler bitmişti. Onun için evden çıkınamağa başladı. Kolay ve rahat çalışıyordu. Hatta çalışma saatlerini yavaş yavaş arttırınağa bile muvaffak olmuştu. Önceleri sadece öğlene kadar çalışabilirken şimdi öğle yemeğinden sonra da masanın başında kalabiliyordu. Genç kadının hatırası gizliden gizliye ona arkadaşlık ediyordu. Fakat hiçbir acı tarafı, hiçbir sabırsızlığı olmadığı için bundan memnundu. Onu beklemiyordu, gelmeyeceğine emindi. O geçici bir yaz yağmuru, bir aydınlık fırtınası idi. O kadar. Bununla beraber zihnine ve hayatına iyice yerleşmişti. Eve girerken, çıkarken, odasında kelimelerin ve fikirlerin peşinde dolaşırken, mutfağın kapısında, balkonda zaman zaman ona ve düşüncesine rastlıyor, bazı sözlerini tavırlarını hatırlıyordu.

İkinci haftanın başında küçük ve mânasız bir tesadüf onun küçük ve kapalı estet hayatıyla çok iyi uyuşan bu rahat duygulara başka bir mecra verdi.

Sabah gazetelerinde bir aile faciasından bahsediliyordu. Sabri, daha başlığı görür görmez, kadının kocası için söylediklerini hatırladı ve içi altüst oldu. Gazeteler öldürülen kadının bir fotoğrafını da koymuşlardı. Bu itibarla fazla telaş etmedi. Hadisenin onunla hiçbir alakası yoktu. Bu, her gün tesadüf edilen o biçare ve kanlı vak'alardan biriydi.

Bununla beraber bu kısa korku ve ilk anın sarsıntısı Sabri'nin düşüncelerine, büsbütün başka bir yön verdi. Genç kadının hatırasına bir trajedi hissi kendiliğinden girdi. O zamana kadar onu hep bir çeşit şiir lezzeti ve havası içinde tatlı ve beklenmedik hâlleriyle ve biraz da görünüşü için düşünmüştü. Şimdi ister istemez bu güzel mahluk ona, kendisine mahsus bir hayatı bulunduğunu hatırlatıyordu. Hatta bu hayatı görebilmesi için kendisine bir yığın kapılar bile açılmıştı, fakat o bunların hiçbirine ehemmiyet vermemişti.

İki yüz bu kadar sene evvelin insanlarını kendinde yaşıyor sanan adam, o kadar hayran olduğunu sandığı, sevmekten korktuğu, hatta artık sevdiğini kabul ettiği, bir daha göremeyeceği için üzüldüğü insanın kendisine söylediklerini doğru dürüst dinlememişti bile. Onu hiç anlamağa çalışmamıştı.

Kendisi için bundan daha acı bir keşif olamazdı. Bu küçük tesadüf de göstermişti ki o sadece satıhta yaşayan insandır. Bu ışık altında bütün hayatını düşündü. Hakikaten büyük, sağlam, hiçbir taraf bulamadı. Hiç olmazsa kendisinden iğrendiği şu anda her şeyi böyle görüyordu. Aşk bile onda bir nevi kaybetme korkusundan başka bir şey değildi artık. Bunu anlamak için mutfaktaki sahneyi hatırlamak yeterdi, nasıl afallamıştı.

Bu acı düşüncelerle Sabri bir gün evvel farkında olmadan hatırladığı şeylerin üzerine büsbütün başka bir gözle döndü ve onları teker teker mânalandırmağa çalıştı. Gene kadındaki o beklenmedik hâllerin, o çocukça tavırların, dalgınlıkların, acelelerin altında muhakkak çok mühim bir şey; bir sır bulunmalıydı. Artık ona sadece güzel, latif bir mahluk gibi bakamazdı, garip bir merhamet içini sardı. Hislerine karşı oldukça müdafaalı olan muhayyilesi birdenbire bu merhamet tarafından genç kadını benimsedi. Şimdi ona acıyor, onu merak ediyor, onu seviyordu. "Niçin gelmedi?" diye kendi kendisine yüzlerce defa sordu. Evet bugünkü hadisenin onunla alakası yoktu. Fakat dün, evvelsi gün, yahut yarın veya öbür gün böyle bir şeyin olmayacağını kim temin edebilirdi? Asıl affedemediği taraf kendi dalgınlığı idi. Bir insan bir rüyayı ancak böyle hareketsiz ve iradesiz kabul edebilirdi. "Ama ben uyumuyordum." diye kendi kendisine çıkışıyordu. "Ve o bana her şeyi anlatmak istiyordu." Ve şimdi onun için hiçbir şey yapamamanın ıstırabıyla bunalıyordu.

Ara sıra biraz daha sakinleşiyor, genç kadının her konuşmayı yarıda bıraktığını, bütün gün âdeta bir yığın şeyi gizlediğini yahut, kesik kesik hatırlamalarla bir şeyden öbürüne atladığını düşünü-

yor ve kendisini biraz temize çıkarıyordu. Fakat mesele kendisini teselli etmek değil ki. Mesele kendisinin gaflette olup olmamasında idi.

O geceyi, tam bir buhran içinde geçirdi. İkinci günü biraz daha sakindi. Fakat hiçbir şeyle meşgul olamadı. Günün yarısını evin içinde dolaşarak geçirdi. Genç kadını düşünmemek için elinden geleni yapıyor, fakat her bulduğu çare aksine oluyordu. Bir ara kendisini kitap okur buldu. Fakat elindeki kitaba dikkat edince fırlatıp attı. Bu en budala cinsinden bir polis romanıydı. Hemen her sayfada kahramanı biraz himmet etse savuşturabileceği bir yığın mânasız işe giriyor pestili çıkana kadar dayak atıyorlar, yüzünün kanını sile sile evine dönüyordu. Belli ki son sayfada bütün hıncını alacaktı. Oldukça safdil bir dostunun bu cinsten bir kitap için kendisine söylediklerini hatırladı. Zavallı bütün bu budalalık yığınında sadece büyük bir hakikatın müdafaa edildiğine inanmamış, dil zevksizliklerini de yenilik sanmıştı. Akşama doğru yine balığa çıktı. Dönüşte bahçeden geçerken evi aldıkları gün Seher'in bu bahçe için söylediği şeyi hatırladı. Karısı, kapının önünde uzun uzun harap bahçeyi seyrettikten sonra "Ben tek başıma bu evde oturamam!" demişti. "İlk işimiz bu bahçeyi düzeltmek olmalı", Şimdi bu sözle bir hafta evvelki misafirinin arasında behemehâl bir münasebet bulunduğunu sanıyordu. "Yazık ki, hiçbir şey öğrenemeyeceğim. Çünkü gelmeyecek..."

Bununla beraber geldi. Gelmesinden bu kadar ümit kestiği geceden iki gün sonra, bir sabah geldi. Sabri mayosunu giymiş, rıhtımda suya kararsızlıkla bakıyordu.

İkinci defa ayağını sarkıtıp suyu yoklarken zilin sesini duydu. Sabri gelenin kim olduğunu biliyormuş gibi sevindi. Evin yan tarafından dolaşarak kapının önüne geldi. Genç kadın ayakta merdivenin demir parmaklığına sarılmış yeşilliklerin arasında elindeki plaj çantasını dizlerine vura vura sabırsızlanıyordu.

– Hem insanı davet edersiniz, ısrar edersiniz. Hem de bu sıcakta kapının önünde bekletirsiniz. Sabri mahcup bir tavır almağa çalıştı. Geç yatmıştı, "Şimdi de uyanmak için denize girecektim."

– Ben de mayomu getirdim ama, buradan girmeyeceğim. Bir plaja götürürsünüz beni değil mi? Sabri başıyla "Nasıl isterseniz." mânasında işaret etti. Yine bahçeden dolaşarak rıhtıma geldiler. Kadının sabah güneşinde parlayan saçlarına, beyaz keten içinde çok çekici görünen iyi yanmış kollarına, boynuna hayranlıkla bakıyordu.

Ona rıhtımın tek şezlongunu teklif etti, hakikaten yorulmuş gibi yarı uzandı. O ayaklarının dibinde yere çömeldi.

– Araba ile geldim, dedi, belki de onun için bu kadar yoruldum. Camlar bozuktu, açamadım... Sonra birdenbire sözü değiştirdi:

– Hava ne kadar güzel değil mi? Derhal çıkalım.

Sabri daha evvel bir kahve içmelerini istiyordu. Pişirmeğe gitmek için ayağa kalktı:

– Hayır, hayır, siz denize girin! Kahveyi ben yaparım. Yukarıda cigara var değil mi? Fakat yerinden kalkmadı. Sabri cigara paketini uzattı. "Geçen sefer hiç içmemişti." diye düşündü. En ufak şey bile bu kadında bir bilmece oluyordu. Yine aynı huzursuzluk başlamıştı içinde. Üç günden beri hayatı için duyduğu endişeleri olduğu gibi hatırlıyordu. Bununla beraber geldiği için teşekkür dahi etmemişti. Her şeyi o kadar beklenmedik şekilde yapıyordu ki. "Bu işte benim kabahatim yok!" der gibi başını salladı. "Yukarıda olduğum zaman gelseydi, ben sokak kapısını açar açmaz onu karşımda görseydim daha başka türlü karşılardım. Buna hakkım olurdu." Bir müddet öteden beriden konuştular. Kadın kaç günden beri gelmek istiyordu. Fakat hep bir münasebetsizlik çıkıyordu.

Sonra Üsküdar vapurunu anlattı. Nihayet "Ben kahve pişir-

meğe gidiyorum" diye ayağa kalktı. "Siz de çabuk yıkanın."

Kırk yıllık ahbapmış, hatta daha yakın, sanki hakikaten müşterek bir hayatları varmış gibi davranıyordu. Ve bu, Sabri'nin onu görmekten duyduğu saadeti, rahatlığı bozuyordu. Hayatına böyle iyice yerleşmiş gibi hâller almasından hem hoşlanıyor, hem de korkuyordu.

Denize bu düşüncelere son vermek ister gibi atladı. Akıntıdan korktuğu için her zaman kenarda çırpınırdı. Bu sefer farkında olmadan açıldı. Su derin ve dinlendirici idi. Hiçbir zaman bu kadar lezzet duymamıştı. Bir dalgada yeni arkadaşının hayalini birkaç kere kucakladı ve elinden kaçırdı. Tekrar yakaladı. Fakat hakikaten o muydu böyle kucakladığı yoksa Seher miydi? Bir nevi rüya dalgınlığında ve kendisinden hiç beklemediği bir hareket bolluğu içinde dalgalarla uğraştı. Ancak kollarının ve bacaklarının hareketlerine sudan çok sert cevaplar almağa başladığını görünce kendine geldi. O zaman kendisine çizdiği haddin çok ötelerine geçtiğini anladı. Bayağı akıntının içindeydi. Etrafına "Acaba mı?" der gibi ümitsizlikle baktı. Yavaş yavaş, hatta korka korka sahile doğru yüzmeğe başladı. Rıhtımın merdivenine geldiği zaman nefesi adamakıllı kesilmişti. Kadın tam merdivenin başında durmuş ona gülümsüyordu. Şezlongun yanı başında yerde kahve tepsisi, boş fincanlar, dolu cezve ile bekliyordu.

– İki çocuk babası olduğumu ne kadar çabuk unutuyorum. diye düşüne düşüne tahta merdivenden çıktı. "İşin garibi yüzme bildiğimi sanacağım." Hakikatte büsbütün başka şeyler düşünüyor, "Bir insan hiç istemeden de fenalık yapabilir." demek istiyordu. Bununla beraber kadını o muammalı gülüşü ile karşısında bulduğu için memnundu.

– Hiç de her gün ölüm tehdidi altında yaşayan bir insana benzemiyor.

Kahvelerini bitirince misafiri tekrar ısrar etti:

– Haydi giyinin artık. Bugün beni gezdireceksiniz, unutmayın!

Sonra birdenbire yüzü değişti. "Ayşe Hanım gelmeden çıkalım. Beni başkalarına benzetip yüzüme karşı ağlayan insanlar artık hoşuma gitmiyor."

– Ayşe Hanım bugün izinli.

– Olsun. Yine çıkalım! Hava çok güzel.

Taşlık kapısından yukarı çıktılar. O oturma odasına, Sabri giyinmek için yatak odasına geçti. Atlattığı tehlikenin büyüklüğünü hâlâ unutamıyordu. Giyinip geldiği zaman kadın masanın başında müsveddelerle meşguldü. Sabri ona eserin mevzuunu anlattı. Evliya Çelebi'den bahsetti.

– Dedem yalnız kaldıkça okur okur gülerdi. Bazen de bize anlatırdı. Ayağa kalkmış çıkmak için sabırsızlanıyordu.

Kapının önünde postacının aralıktan attığı Seher'in mektubunu buldu. Cebine soktu. Sonra bir bahane ile tekrar içeri girdi. Mektuba bir göz atmak istiyordu. Fakat rahat düşünce ile okuyamayacağını anlayınca masanın üstüne bıraktı. "Hepimiz iyiyiz. Bizi merak etme"yi görmüştü. Bugün bu kadarı yeterdi.

Kadın, bahçede kapının yanındaki çelimsiz incir ağacının altında onu bekliyordu. Sabri bu ağacın komşu bahçe ile bulunduğu yer arasında bir türlü karar verememiş gibi darmadağın, bir kısmı duvara yapışmış, bir kısmı duvarın üstünden aşmış hâline her gördükçe şaşıyordu. "Tıpkı benim gibi." "Ne dersin Hacivat'ım?" diye sordu. Hacivat omuzlarını silkti. "Karagöz'e sor." Fakat Karagöz kadınla meşguldü. "Bekletme!" der gibi işaret etti. "Ayıp oluyor. Hem böylesini bir daha nerede bulurum?" Filhakika kadının yüzünde izahı güç bir üzüntü vardı.

Bahçe kapısının mandalını, elini aralıktan sokarak çevirirken arkadaşının bayağı rahatladığını hissetti. İkisi birden üstlerine kapattıkları bu kapıyı iyi yapılmış bir iş gibi muayene ettiler. Sonra kadını birdenbire kolunda buldu. Sanki ev üçüncü bir şahıstı ve ondan kurtuldukları için birbirlerine daha yakındılar.

Sabri o günü de birinci gün gibi hiç unutamadı. Evin içinde bir nevi alışkanlığın perdesine bürünerek kendisinden uzak duran kadın şimdi ona sokuluyor, kadınlığının bütün silâhlarını birbiri arkasından tecrübe ediyordu. Fakat acaba böyle miydi?

III

Sabri içindeki azaptan kurtulmak için son günlerde kendisini o kadar yoran endişeleri anlattı. Yaz yağmuru hakikaten üzülmüş gibi onu dinliyordu.

– İyi ama, dedi, yalandı bu. Bilmem niçin yaptım? Şüphesiz enteresan görünmek için olacak. Biraz da yağmurun muzipliği. Öyle bir şey yok, olmadı, olamaz da: Olamaz çünkü kocamla ayrı yaşıyoruz. O İtalya'da başka bir hanımla eğleniyor. Durdu, yüzüne hovardaca baktı. "Bilir misiniz, çok güzel bir kadın. İsveçli bir sarışın. Hani şu moda güzellerden, canım o yarı spor ve bütün sinema kadınları var ya, işte onlardan. Bende büyük bir resmi bile var. Kocamın sevgililerinden biri göndermiş olacak."

Sabri hayretten ağzı açık onu dinliyordu.

– İyi ama, nasıl olur? Nasıl tahammül ediyorsunuz?

– Ne yapabilirim? der gibi dudaklarını büktü. "Mademki sevişiyorlar."

– Sonra siz bu kadar yalanı nasıl uydurdunuz?

– Hatırlamıyor musunuz o gün ne kadar sıkıldığımızı. Evde kapanmıştık... Bir şey söylemek ister gibi davrandı, sonra vazgeçti. Ve Sabri'yi dudaklarının ucuyla yanaklarından öptü. Yine sade kadın ve işve olmuştu. "Mektep çocukları gibi sokakta sevişiyoruz." Bununla beraber rahatlamıştı. Fakat bu çok kolay tedarik edilen bir rahatlıktı.

Bu kadar yalan! diye içinden tekrarladı. Sonra birdenbire asıl

bu sefer yalan söylemesi ihtimalini düşündü. Pekâlâ daha evvel söylediği doğru olabilirdi.

O gün çok zayıf bir anında kendisine açılmıştı. Şimdi onu üzüntüden kurtarmak istiyordu. "Beni ve belki de bütün günü." Fakat bunun böyle olduğuna az çok inanmasına rağmen, içinde bir taraf, her şeyi bir şaka yapan bu son sözlerin de hiç olmazsa aynı derecede doğru olabileceği ihtimalini ona hatırlatıyordu.

"Öyle değil mi ya, bir nevcivan kendi misillü bir nevcivan ile buluşunca." Fakat Hacivat bu işe razı değildi. "Olur mu hiç bu iş Karagözüm, diyordu, beri yanda bir zevce-i ismet-penah iki sabi-i masum ve bî-günah ile beklerken." Ve Sabri silkinerek kendi içinden bu sefer konuştu: "Hiç olur mu bu iş? Ne kadar alçakça erkeğim şu anda. Hem bu kadar çapraşık yollardan!" Yolun üstünde durdu.

– Biraz aydınlık lütfen, diye genç kadının alaycı konuşmasını taklit etti. "Biraz aydınlık. Hangi sözünüze inanayım?" Sahnede imiş gibi beş parmağını bir araya topladığı sağ elini, bir hokka gibi ona uzatarak konuşuyordu.

– Tabii en son söylediğime. Son havadisler daima en doğrudur. Öyle değil mi? Alâkalı makam hadiseyi yalanladı. Başını arkaya atarak gülüyordu. Dişleri aydınlıkta elmaslar gibi parladı.

Yüzü, hiç tanımadığı, görmediği cinsten bir saadet içindeydi. Sanki birden tek bir çiçek oluvermişti. Ve bu saadet bazı akşam saatlerinde görülen aydınlıklara benziyordu. Eşyayı başka şekilde içimize sindiren yaşadığımız anı bir uçurtma, bir türkü gibi havalandıran bir şeydi bu. Sevinç denen şeyin asıl mânası bu olmalıydı: Maddesini böyle eriten, yok eden hiç olmazsa kendi aydınlığında onu inkâr eden bir hâl. Çünkü şu anda, genç kadını görenler onda bu parıltıdan başka bir şey seçemezlerdi. Birdenbire ürktü. Bu kadar derin şekilde sevinebilmek için bir insanın nasıl bir ıstırap içinde yaşaması lazım olduğunu düşündü. Hiç olmazsa bizim tanımadığımız birtakım tecrübelerden geçmiş olmalıydı. "Bu her-

hâlde benimle olduğu için değil." diye düşündü.

– Büyük bir lambaya benziyorsunuz. Büyük, temiz işlenmiş güzel, eski bir lamba. Yahut bir avize!

– Gündüzün ortasında mı? Eli omuzunda gülüyordu.

– Çocukken sokağımızda bir havagazı lambası vardı. Gündüzleri söndürmeyi unuturlardı. Etrafına yabancı, yalnız kendi bildiği bir şeyi bekler gibi öyle yanar dururdu; dalların yaprakların arasında. Sakın öyle bir şey olmayayım?

– Hayır. Ben sevinciniz için söyledim. Sonra birdenbire düşüncesi değişti: "Belki de öyledir, niçin olmasın?"

– Demek anladınız. Zaten bunun için bugün geldim. Bakın nedir? Ben çoktan beri kendime bir gün hediye etmeğe karar vermiştim, anladınız mı? Baştan başa benim olan bütün bir gün. Hürriyetimin günü. Bugün onu yaşıyoruz.

Sonra kolundan tuttu, gözlerini yere eğe eğe konuştu:

– Beni pek yılışık bulmuyorsunuz değil mi? Zaman zaman böyle hâllerim vardır. Bana bugün tahammül edin olmaz mı? Az yaşayan insanlarda böyle şeyler olur. Son zamanlarda epeyce hastalık çektim! Sonra bir daha durdu. "Sakın yanlış mâna vermeyin. Şimdi sıhhatliyim. Aslan gibiyim." Güneşte bir atlet gibi göğsünü kabartmış bütün kadınlığıyla ona güldü. Sabri ince elbisenin içinde birdenbire bu vücudun yıllar boyunca ve ancak zaman tarafından yenilebilecek çıldırtıcı şekilleri karşısında şaşırdı.

– Hele o melodramı unutun. Aklınızdan tamamiyle çıkarın! Bilmem neden yaptım bunu?

Sabri'nin cevap vermesine vakit bırakmadan devam etti:

– Acıktım, dedi. Bunu düşünmeliydik. Plajda yemek var mıdır? Başını salladı. Yüzü hafif kızarmıştı. "Daha evvel sorayım, bugün benim nazımı çekecek kadar zengin misiniz? Yoksa."

Tekrar aynı küçük kızdı. On gün evvelki fırtınada coşan unsurların kendi kabına girmesi gibi bir şeydi bu. Erkeğin ezelî korkusu

mitolojik kadın, büyük ve ezici déesse, zaptedilmesi, hüküm altına alınması istendikçe büyüyen mahluk, ana tabiatın o korkunç benzeri artık ortada yoktu.

– Değilsem ne yapacağız?

Başını güneşte küpeleri iyice görünsün diye salladı:

– Aile yadigârları ne güne duruyor? Rehine veririz, bir şey yaparız. İkisi de gülüyorlardı. "Yahut da yüzüklerden birini." Ellerini uzattı. İri yakut, büyük pırlanta ile beraber güneş ışığını bir lahza böldüler. Tekrar durdu. Çantasından altınlı bir nazarlık çıkardı. "Bu da meseleyi halleder."

– Siz hep böyle üstünüzde bir yığın servetle mi dolaşırsınız?

Kısık kısık güldü:

– Büyükannemin dediği gibi bir hazine yüküyle. Sesi birdenbire ciddileşti. "Yok a canım, dedi. Hizmetçimiz kaçtı. Ev kimsesiz: Bankaya verene kadar ana kız neyimiz varsa üstümüzde gezdiriyoruz. Tabii annem bana hiç güvenmediği için bu kadarını bırakıyor. Tekrar aynı şakaya döndü:

– Hiç olmazsa bunu kolaylıkla bozdururuz değil mi? Hep avucunun içindeki altın nazarlığı gösteriyordu. "Çocukken beşiğime takmışlar. Belki hâlâ bende durduğu için böyle çocuk tabiatlı kaldım."

Fakat Sabri onu dinlemiyordu. İlk günden beri kendisini o kadar düşündüren şeyin bu kadar tabii bir sebebe bağlanmasına şaşıyordu. Büyük bir muamma kendiliğinden çözülmüştü. Birdenbire sadece bu mücevherlerle gezmesini nelere yorduğunu düşünerek kendine güldü. Onu evvela bu yüzden bir nevi manyak sanmış, sonra bunun eski şeylere bağlılıktan geldiğine hükmetmişti. "Ama ne olsa, yine de ilk görünüşte tuhaf ve şaşırtıcı bir şey." Ve yüksek sesle sualine cevap verdi:

– Hacet yok. Paramız var!

– Eh, iyi öyleyse. Durdu. "Bu "eh, iyi öyleyse"yi evcek Anado-

lulu bir kızdan öğrendik. Yıllarca bizde kaldı. Hiçbir şeyi yadırgamazdı. Her şeye bir eh, iyi öyleyse... der içinden razı olurdu. Bu da kötü ama. Evlendikten sonra o kadar çok şeye razı oldu ki. Razı olmanın da bir derecesi bulunmalı değil mi? Razı olmak insanı her zaman güzelleştirir mi? Onu güzelleştiriyordu ama.." Yüzü hep aynı sevinç içinde idi.

– Benim hiç param olmaz. Bana para vermezler. Yanımda otomobil param var, bir de dönüş biletim. Bana bir paket sigara alın olmaz mı. Çoktan beri sigara paketim olmadı. Bunu da çok garip bir tavırla ve sevinerek söylemişti. Ne dokunaklı bir taraf vardı sesinde, ne de bir sıkılganlık. Sabri onun büyük elmas küpelerine, parmaklarındaki yüzüklerine rağmen böyle parasız olmasını da tabii buluyordu. Onda her şey çok tabii idi. Hatta yalan bile. "Bir uçurtma için doğru ve yalan olur mu?" diye düşündü. "Başkasında olsa bir lahza tahammül edemeyeceğim bir yığın hâli var. İnsana asıla asıla konuşuyor, her an değişiyor, yine yorulmuyorum." Birdenbire sabahtan beri kendi içinde olan değişiklikleri düşündü. Kaçmak arzusu, düpedüz kadın iştihası, garip bir şefkat, sevgi, korku, hayranlık, hiç duymadığı cinsten bir dostluk hissi. Ne acayip bir çıkın olmuştu böyle. "Yarın sabah uyandığım zaman kendimi tanırsam çok iyi."

– İsterseniz başka yerde yeriz. Plajı bilmiyorum.

– Nasıl isterseniz. Yalnız benden karar beklemeyin!

– İyi bir yere gidelim. Nereyi istersiniz?

– Ben buraları hiç bilmem!

– Ama İstanbullusunuz?

– İstanbulluyum elbette, hem kaç göbekten beri. Ama yine bilmem. Biz öyle fazla çıkmayız!

Bu üç cümlenin üçü de ayrı ses değişikliğiyle söylenmişti.

İstanbulluyum derken sesi birdenbire dolgunlaşmış, bütün bir terbiye, zevk yaşanmış hayat gururu olmuştu. Sonra Boğa-

z'ı bilmediğini itiraf ederken aynı ses kendi ahmaklığına şaşıran küçük bir kız sesi gibi ufalmıştı. Burada artık bütün bir cemaatle beraber değildi. Fazla çıkmadıklarını söylerken sanki isteye isteye seçilen bir uzlette kendisini herkesten ayırmış, âdeta gizlemişti. "Kendisini veya hakikati!" Çünkü onun çok ihtiyarî bir şey, bir nevi gizli üstünlük gibi göstermesine rağmen bu vazgeçişte yenilemeyen bir yığın zaruret sezmişti. Bu tıpkı Londra'ya muhakeme için götürülen Birinci Şarl'ın her sabah atına binerken yanındakilere, yine hükümdarmış ve yine eskisi gibi, bütün iradesine ve hürriyetine sahipmiş gibi en yüksek sesiyle, yollarındaki ilk menzilin adını vermesine benziyordu. "Zaten biz öyle fazla çıkmayız!" Belki de bu güzel ve şaşırtıcı mahlukun ömrünün sırrı bu cümlede idi. Fakat asıl güzeli İstanbul kelimesinin onun ağzında aldığı şekildi. Çok iyi hazırlanmış bir cam hamurunu bir çırpıda güneşe üfler gibi söylemişti. Öyle ki kendisini çok aşan bütün bir âlem, bir kaleydoskop gibi bu tek kelimenin kadehinde bir lahza içinde eleğimsağma renkleriyle parlayıvermişti.

Hakikatte şimdiye kadar rastlamadığı bir cazibenin tesiri altındaydı. Çünkü bütün bunlar başka şartlar altında onun yapmacık, son derecede hissî, hatta budalaca bulacağı şeylerdi. Olduğu noktayı biraz değiştirebilse belki de "en ucuz cinsten bir gözbağcılığına kurban oluyorum!" diyecekti. Fakat buna imkân yoktu. Hele şimdi hiç yoktu. Çünkü kadın koluna girmiş, ona vücudunun bütün bir tarafıyla yaslanarak yürüyordu. Bir yığın yalanın mahpusu gibiydi. "Belki hiç de böyle değildir. Ve ben sadece kendime bu vaziyeti affedemiyorum." Çünkü bu onun gibi kırkını aşmış, iki çocuk babası insanlar için değildi. Bunlar ancak çok genç yaşlarda, bir kere için affedilebilecek şeylerdi. Bunu bilmekle beraber bütün bir tarafıyla ona doğru akıyordu.

Birdenbire içi burkuldu. Karısının okumadığı mektubu hatırına gelmişti. Üç gündür bu mektubu bekliyordu. Seher bir evvelkinde oradaki hayatlarına ve bilhassa çocuklara dair çok acayip

şeyler yazmıştı. "Babam geldik geleli, oğlana kendisine "kerata" demesi için yapmadığını bırakmıyor. Ayrıca her akşam da bir küfür öğretiyor. İleride lazım olur. En sağlam akçadır. Bozdurur rahatını satın alırsın!.. diyor. Çocukların ikisi de akşamları yemek yerine mezeye alıştılar. Hele oğlan babamla karşı karşıya yudum yudum su içerek yemeğini yiyor. Ben de galiba biraz akşamcılığa alıştım. Hulâsa evcek acayip bir mektebe başlamış gibiyiz. Şaka bir tarafa çocukların terbiyesi bozulur mu dersin?"

"Çocukların terbiyesi!" diye düşünmek istedi. Fakat şu dakikada bu mesele ona hiç de ciddi görünmüyordu. Belki de Seher'in telaşı sadece sayfa doldurmak içindi. Karısının ayda bir kere babasına gönderdiği mektupları yazarken çektiği sıkıntıyı içinden yarı gülerek hatırladı. "Ne olur, bir şey söyle de yazayım! Bu gözü kör olası kendi kendine dolmaz bilirsin, boş da gönderilmez." diye durmadan sızlanırdı. Ama yine dört beş sayfayı ağzına kadar doldurmadan postaya vermezdi. Sorduğu zaman da "Ne yazılır canım, ıvır zıvır işte! İstersen al oku!" derdi. Sabri o mektuplardan bir tanesini olsun okumadığına şimdi hayıflanıyordu. Okumuş olsaydı, belki şu anda o kadar telaş etmezdi. "Şüphesiz benim mektuplar da öyle yazılıyor."

"Raziye halam Yozgat'tan geldi. Orada ne kadar oyun varsa öğrenmiş, hatta komşu vilâyetlerdekileri bile. Kırklık kadın görsen nasıl zıplıyor, karnını titretiyor. Biraz tuhafıma da gitmiyor değil ya... O da kızın terbiyesini üstüne almışa benziyor. Her fırsat buldukça oyun öğretiyor. Daha şimdiden tam göbek atmağa başladı. Hele karşı karşıya bir Purçak tarlası oynuyorlar ki deme gitsin! Dedim ya, ev değil hovardalık mektebi. Mamafih kızın sesi çok güzel. Allah vere de bozulmasa." Kayınbabasını yarı tarafı meflûç yüzüyle, her zamanki köşesinde, nargilesi, rakı masası, çubuklarıyla âdeta karşısında imiş gibi görüyordu. Felç yüzünden beyaz bıyıklarının altında ağzı, daima yarım ve çocukça bir gülümsemede açık dururdu. Zavallı Süleyman Bey!

Vani Efendi Çeşmesi'nin önünde durdu, etrafına bakındı. Bütün bu düşünceler şu andaki vaziyetini haklı bulmak için karısının samimiyetinden şüphe etmeğe çalıştığını, kendi kendine onu da içine alabilecek bir "insan hâli" masalı uydurmak istediğini ona unutturamamıştı. Bir şeyi yıkamadan, geçici bile olsa, ikincisini kabul edemeyen o biçare insanlardandı. Bütün hayatı hep böyle geçmişti. Fakat bu kabil olmadığı, her düşünce, her duygu daima bir yığın benzeri, zıddı, daha ilerisi ve gerisi ile geldiği için daima parça parça yaşardı. Bu yüzden şahsiyeti bir yığın kalıba, birden dökülen tek bir ispermeçet mumuna benzerdi. Ve çok defa da eritildiği kabın dibine yapışıp kalırdı. Yan tarafından doğru gelen bir yığın hareket, ona arkadaşını lüzumundan fazla ihmal ettiğini hatırlattı. Bu da öbürü kadar haksız bir işti.

– Karımın mektubunu okumadığım aklıma geldi de.

– Akşama okursunuz! Sesi hiç ümit etmediği şekilde hırçın ve kuruydu. Fakat yüzü gülüyordu. "Unutmayın, bugün benim günüm!"

– Evet, kendi kendinize hediye etmiştiniz!

– Ama mesul sizsiniz! Siz aklıma getirdiniz. Siz olmasanız bunu düşünmezdim! Tekrar koluna girmişti. Tepeden beraberce denize baktılar. Manzara her an uçmağa hazır büyük, renkli bir kuşa benziyordu. Bu sefer Sabri kadını kendine doğru çekti. O bu hareketi bekliyormuş gibi yüzünü onun yüzüne yaklaştırdı. Fakat bu yakınlık deminki arzunun güzelliğini bozdu.

Sabri kendinden intikam almak ister gibi "Yazık, etrafımızda bir fotoğrafçı yok." dedi.

Kandilli iskelesinden karşıya geçmek için sandala bindikleri zaman kendisini bu yaz öğlesinin güzellikleri arasında onunla beraber olduğu için o kadar mesut hissedince aynı gülünç olma korkusu içinde canlandı. Daha çok gençken bulunduğu dairenin müdürüne vekillik ettiği ay hep aynı hissi duymuştu. Daha ilk günü masanın başında otururken, arkadaşlarından biri muhakkak

orada, bir resmini çekmekte ısrar etmişti. Sabri bu fotoğrafta kendisini o kadar acayip ve sahte bulmuştu ki aylarca hayatı zehirlenmiş gibi yaşadı. Halbuki fotoğrafın hiçbir kusuru yoktu. Görenler "Ne kadar kendinsin!" diye beğeniyorlardı. Hakikaten kendisi idi. Sadece gülümseyen dudakları bir balık ağzına benziyordu. Ve kalın kaşlarının altında gözleri sanki bir sevinç dumanında akıyordu. O günden sonra bir daha o masanın başına oturmamış ve işin şekli arkadaşlarıyla aynı odada çalışmasına da imkân vermediği için bir misafir gibi bir kenara iliştirdiği bir sandalyeden işleri görmüştü. Daha fenası bunu hiç kimseye anlatamamıştı. Herkes onu makama hürmet ediyor sanmışlardı. Hiçbirinde iğretilik fikri yoktu.

Şimdi de bu kayıkta kendisini öyle iğreti buluyordu. Fakat ne yaz, ne deniz, ne genç kadın bunu anlamıyorlardı. Onlar kendi tabiatlerinin emrinde idiler ve durmadan ona hücum ediyorlardı. Boğaz her kürek darbesinde bir kere silkiniyor, yerinden fırlıyor, karşısına dikiliyordu. Deniz pul pul aydınlığıyla önünde geriniyor, kadın her güzel bulduğu şeyi behemehâl onunla paylaşmak istiyor, koluna asılıyor, yüzünü yüzüne yaklaştırarak gösteriyor, dalgınlığıyla alay ediyordu. Ve Sabri dudaklarının aynı tebessümle bir balık ağzına benzediğini, gözlerinin aynı cıvık ve melâlli sevinçte aktığını hissede ede buna razı oluyordu. Bununla beraber mesuttu. Tekrar o büyülü eşiğin önündeydi. Ne kadar gülünç olursa olsun yıllardır bir aşkın başlangıcı denen mucizeli şeyi yaşamamıştı. Ne çare ki kendisini bir türlü duygularına olduğu gibi teslim edemiyordu. Acayip bir iktidarsızlık içinde bir anafora tutulmuş gibi olduğu yerde dönüyordu.

Yemeği Yeniköy'de eski bir yalının alt katında açılmış bir lokantada yediler. Kadın bahçenin haraplığını sevmiş, sonra da salon yapılan taşlığın loşluğu hoşuna gitmişti. Hakikatte daha ziyade bir salaşa benziyordu. Fakat her kabaran dalga ile sanki denizin cevheri içeriye doluyordu.

Sabri, pencerelerden birinin önünde, eskrim yapar gibi geniş

kol hareketleriyle yemek yiyen iki genç kadının masasına abanmış yılışan garsonu görür görmez, misafirine istediği gibi ikram edemeyeceğini anladı. Kadınlar bir taraftan geniş hareketlerle kol ve bilek sporlarına devam ediyorlar, bir taraftan da herkesin işitmesini istedikleri çok belli kahkahalarla kesik kesik gülüyorlardı. Garson bu gürültülü seks reklamına son derece hayran, her çağırışa, eliyle "şimdi" der gibi bir cevap veriyor, sonra tekrar masadaki konuşmağa dalıyordu. Yavaşça arkadaşına:

– Galiba aldandık, dedi.

– Benim de öyle gibime geliyor. Fakat yer güzel. Tabii denize uzaktan bakmak şartıyla.

Filhakika yalının tam önü görülecek şey değildi. Suda hafif eleğimsağma perdeleriyle çalkalanan mazot ve benzin lekeleri arasında her cinsten süprüntü kendi samanyolları arasında güneşler gibi çalkanıyordu. Şehrin sanki bütün artığı buradaydı. Bu yetmiyormuş gibi bir motor durmadan yalının önünde kavisler çiziyor, devkârî vızıltısıyla bütün salonu ve peyzajı yıkıyordu. Hulâsa hiçbir şey dışarıdaki küçük bahçenin ve beyaz boyası balık pulu gibi kabarmış cephenin vaadini tutmuyordu.

Nihayet garson şamandırasından demiri kopmuş bir gemi gibi ortada bir an çalkandı, sonra vaziyeti anlamak, şuurunu elde etmek ister gibi duvardaki büyük aynaya gitti, kendisini süzdü. Uzun boylu uzun, kıvırcık saçlı, siyah kirpik ve bıyıklı esmer bir delikanlıydı. Uzaktan güzel bir adam denebilirdi. Fakat biri öbüründen küçük ve yuvasına çivilenmiş gibi derine kaçmış gözleriyle, boğum boğum burnu ile yüzü daha ziyade bir Hitit kabartmasını, yahut daha iyisi, daha eski devirlerden Kral Gudea'nın başını andırıyordu. Belki de bu en eski heykele iyice benzediğine kani olduktan sonra masalarına geldi ve önlerine yağlı bir liste fırlattı. Ve ayakta derhal bir şeyler seçmeleri için sabırsızlandı. Ne yemekten, ne de servisten anlamadığı, hatta böyle şeylere ehemmiyetsiz gözü ile baktığı aşikârdı. Bütün yemek boyunca balığı etle, hardalı

biberle karıştırdı.

Acayip ve köksüz bir isyan içinde gidip geliyor, hele erkek müşterileri büsbütün lüzumsuz buluyor, onları âdeta şahsına karşı bir hakaret gibi alıyordu. Bir iki defa genç kadının güzelliğiyle yumuşar gibi olduğunu Sabri farketti. Ne çare ki, Sabri'nin kendisi de vardı ve Kral Gudea, haremi gibi telakki ettiği bu lokantada erkeğe tahammül edemiyordu.

Bununla beraber genç kadın neşeliydi: "N'olacak" diyordu. "Yemek her yerde bulunur, fakat bu adamı bulamayız." Fazla iştahı yoktu. Rakı istediği hâlde ancak bir yudum içmişti. Buna mukabil konuşuyordu. Denizi çok seviyordu: "Su, benim asıl unsurumdur" diyordu. İkide bir elini Sabri'nin elinin üstüne koyuyor, gözlerinin içine bakarak konuşuyordu. "Ben deriden gelen her şeyi severim" diyordu. "Suyu, rüzgârı. Rüzgâr insanı nasıl sarar. Hiçbir yıkanma o kadar serinletmez. Hele sabah rüzgârları. Evimiz yandıktan sonra uzun bir zaman çiftlikte kaldık. Babamla sabah erkenden ava giderdik." Sonra birdenbire hikâyeyi değiştiriyordu. "Babamla evimiz yandıktan sonra dost olduk. O zamana kadar, kocaman evde birbirimizi kaybetmiş gibiydik! Zaten babamın o evi hiç sevmediğini yandıktan sonra anladım." Ve tekrar çiftlikteki hayatına, sabah rüzgârlarına, o keskin soğukların hikâyesine ve oradan deriden gelen ihsaslara dönüyordu. "Sevdiğim insanlara dokunmadan, onları mıncıklamadan bir türlü konuşamam."

Hacivat pek memnundu:

"Tevekkeli değil. diyordu. Durmadan bizim beye asılıyor. Fakat işin sonu ne olacak?"

Karagöz onu susturdu.

– Sussana be adam, sus da dinle. Bak ne güzel konuşuyor.

Kral Gudea'nın elinde bir tabakla gelişi, onların kavgasına son verdi. Sabri tekrar ona tarama istemediklerini söylemeğe çalıştı, fakat vazgeçti. Delikanlı bu mezeyi rakı için şart sanıyordu.

Yemeğin sonuna doğru birdenbire Sabri'nin hayatını merak etti, bir yığın şey sordu. Dinlediği her şey kendisine hediye edilmiş, artık onunmuş gibi onu memnun ediyordu. Sabri biraz sonra onun kendi çocuklarından ve karısından bahsettiğini gördü ve şaşırdı.

IV

Plaj tenha ve sıcaktı. Beyaz alev dalgaları içinde kavruluyordu. Fakat biraz evvel çıktıkları kabine ıslak, loş ve serindi. Şimdi Sabri, onu, daha ziyade bir deniz mağarası gibi hatırlıyordu. Kendi nabızlarının dalgalarıyla ışığı açılıp kapanan bir deniz mağarası.

"Hiç olur mu böyle iş. Hacivat'ım. İki masum çocukla kadıncağız elin memleketinde."

Sabri içindeki konuşturmayı susturmak için yattığı yerde bir daha döndü. Hacivat daha müsamahalıydı:

"Niçin olmasın bir nevcivan kendi misillû bir nevcivanla."

"Allah ikinizin de belasını versin!" diyerek tekrar olduğu yerde döndü ve yanı başında yatan kadına baktı. Siyah gözlüklerinin altında yüzü bir maske olmuş, kaskatı uzanıyordu. "Bütün bunlar buna, bu yabancılığa varmak için miydi?" diye düşündü. "Bu kadar basit bir şeye bu kadar çapraşık yollardan gelmek!" Bu sefer yüzükoyun döndü. "İkinizin de." Fakat hakları vardı. Düşüncesi hep kadındaydı. Onu böyle kendinden tamamiyle uzak görmek hiç hoşuna gitmiyordu.

"Hayatından çıktım artık." Fakat kendisini üzen bu da değildi. Daha mühim bir şey vardı. Bir türlü çözemediği daha mühim bir şey. Çok fena bir ihtimalin başında bekler gibi sabırsız ve ürkekti. "Bırak çocuk uyusun." Sanki Seher'in eli kızlarının hastalığında onu yatağın başından uzaklaştırmak için omuzundan yakalamıştı. Yıllarca evvelden gelen bu hayal onu şaşırttı. Seher'in bu işe karışması doğru muydu sanki? Fakat böyle şeyler kendisi için

tabii idi. O bütün hayatını beraberinde taşıyanlardandı. Her attığı adım kafasında behemehâl uzak ve yakın birtakım cevaplar bulurdu. Onu şaşırtan şey yıllarca evvel olduğu gibi hakikaten kendini bir hastanın başında hissetmesiydi. Daha doğrusu ona benzer, o kadar yıkıcı ve ümitsiz bir hissin içine yerleşmesiydi. Acayip bir kadındı bu. İnsanın içinde çok başka cihazları harekete getiriyordu. Bir lahza gözlerini yumdu. Kabinenin, rutubetli deniz mağarasında olan şeylerle şimdiki hâlini düşündü. Böyle güneşte iki yanmış kanat gibi yatacak olduktan sonra!..

– Bir cigara verir misiniz?

Sabri büyük bir azaptan kurtulmuş gibi sevindi. Tıpkı kızının iyileştiği günün sevinci gibi bir şey. Cigara paketini almak için uzattığı elini evvela alnına götürdü. "N'oluyorum, sanki?" Bu benzetme nereden geliyordu? İkindi güneşi tek bir bulutun yanı başından plaja yığılıyordu. Her taraf küçük, görünmez alevler içinde iyi kısılmış büyük bir havagazı fırınına benziyordu. Kadın gözlüklerini çıkartmış onu seyrediyordu. Cigarasını yaktı. "Evli olduğumu biliyordu. Hepsini öğrendi. Sonra bu işi!" Bu kadar mesuliyetsiz ve rahatça hodbin olabilmesini aklı alınıyordu. "İyi ama, kendimi hiç hesaba katmıyorum? Ben mevcut değil miyim? Seher'i seven, tanıyan benim!" Fakat düşüncesi bu değildi. Bu da olsa yine işin içinde hoşa gitmeyen bir taraf vardı. "Üzerinde düşünülmesi icap eden bir taraf." Kadın ilk nefesi büyük bir iştiha ile çekti. Sonra cigarayı kuma gömdü. "Bugün fazla içtim." İçinden hiçbir haksızlık hissi duymadığı aşikârdı.

– Bir daha girmek ister misiniz?

Sabri ayağa kalktı. Bu hareket, yani kurtuluştu.

Bir müddet yan yana yüzer gibi yaptılar. Sonra Sabri bu işte ona arkadaşlık edemeyeceğini bir daha anladı. Olduğu yerden onun sudaki ahenkli hareketlerini seyretmek en iyisiydi. "Benim asıl unsurum sudur" demişti. Bu doğru olmalıydı. Çünkü her kımıldanışında, başka türlü ve en zarif şekilde değişiyordu. Onu

seyrederken bir deniz masalı okuduğunu sanıyordu. Nerede ise "Yeter artık, haydi şimdi mağaranıza inelim diyecekti. Size ait şeylerin arasında, sizin hayatınızı yaşayalım." Fakat bu mağaraya inmemişler miydi sanki? Biraz evvel orada, yahut öyle değişik bir âlemde değil miydiler? Hiç beklenmedik bir şey bu lezzeti bozdu. Birdenbire kadın bir çığlık attı. Sabri bulunduğu yerle onun arasındaki mesafeyi ancak bir ebediyet boyu bir zamanda geçebildi. Yanına yaklaştığı zaman kadının yüzü korkudan kısılmıştı. Bir müddet suyun üzerinde ona tutunarak durdu. Sonra yavaş yavaş düzeldi. "Hiçten bir korku, canım. Ayağıma galiba başıboş bir yosun takıldı." Suyun üstünde ona tutunarak biraz daha durdu. Sonra yavaş yavaş sahile yanaştılar. Çıktıkları zaman geçirdiği korkuya kendisi de gülüyordu. Fakat ne bu gülüş, ne de ayakta kurulanırken anlattığı şeyler Sabri'nin korkusunu gideremedi. Yemyeşil suyun içinde onun korkudan kısılmış yüzünü bir kere görmüş, değişik bakışları içine yerleşmişti. Zaten kadında da bir şeyler değişmişti. Ne o serçe sıçrayışlı, daldan dala konuşması, ne de coşkun neşesi kalmıştı. Bütün hareketlerine garip bir uzaklık gelmişti.

Sabri plajın kapısında bir kere daha hayatının sırrını zorlamak istedi.

– Onu hatırladınız değil mi?

– Neyi, nerde?

– Denizde... Demin... Kocanızın yaptığı şeyi.

– Şaka yaptım dedim ya size. Yalan söylemiştim.

Sabri ona birtakım şeyler söylemek, teselli etmek, öğüt vermek, hayatına bir emniyet getirmek istiyordu. Neden kendisini böyle kapıyordu sanki? "Ben hiçbir şey yapamaz mıyım?" Birdenbire içi başka türlü sızladı. Hiçbir şey yapamazdı. Bütün yollar kapalıydı. O kendi hayatında, Sabri kendi hayatında mahpustular. "Ayrı ayrı dolaplarda kapalıyız."

– Hakikaten şakaydı o gün söylediklerim. Unutun onu!

Sabri tekrar bocaladı:

– Ama denizdeki hâliniz?

– Yosun, dedim ya.

Ve omuzlarına bir saat evvelki mahremiyet hissi ile abandı.

İçi alabildiğinden fazlasını almış bir gemiye benziyordu. Onun gibi dalgaların üzerinde güçlükle çalkanıyordu. "Biraz rahat etmek için safra atmak lazım." Ve biraz evvelki çığlık kulaklarında çınladı. "Nasıl ödüyorum? Nasıl ödetiyor bana kendini? Bereket versin ki her zaman eğlenen adam değilim!" Ve birdenbire çok değişik yoldan, en masum şekilde, bütün bir mesuliyet düşüncesiyle aynı şeyi yaptığını, genç kadını hayatından atmağa çalıştığını düşündü. Sonra belki de işin aslını bulmuş gibi şaşırdı: "Niçin her şeyi bir azap yapıyorum? Ben evvelce hiç böyle değildim."

Fakat kadın karşısındakinin düşüncelerini anlıyor, onlara yeni istikametler vermesini biliyordu. Nitekim biraz sonra her şeyi unutmuşlar, yine tatlı tatlı konuşuyorlardı. "Bakın, diyordu, fena mı oldu yaptığım? Yalan hayatı güzelleştirir. Bu küçük oyun yüzünden, ne beni, ne bugünü, ne o pasaklı garsonu, hiçbir şeyi unutamazsınız! Alelâde bir korku bile mühim bir vak'ası oldu günün! Bütün bu alelâde şeyler onun ışığından size gelecek ve siz daima düşüneceksiniz."

Ve kısık kısık gülüyor, ona sırnaşıyordu. Fakat Sabri bu neşenin de bir nevi isteri olduğunu biliyordu.

Hisar iskelesinde vapura yetişebilirlerdi. Fakat tam biletleri alacakları zaman arkadaşı kararını değiştirdi. "Daha erken." dedi. Boğaz'ın ilerisine doğru yürümek istiyordu. "Yorulana kadar yürüyelim." Yine küçük şımarık behemehâl kendisini sevdirmek isteyen çocuk olmuştu. Bir hastalık sonu sesiyle konuşuyordu. "Yorulduğumuz zaman bir yere otururuz. Elbette bizi götürecek bir şey buluruz!"

Çabuk yoruldu. Bereket ki, boş bir taksiye rastladılar. Sab-

ri "en yakın iskeleye" demeğe hazırlanırken o Çubuklu'yu istedi, oradan Paşabahçe'ye geçtiler. Orada Beykoz'u hatırladı, "çayır ne güzeldir şimdi."

Saatler ilerledikçe sinirleniyor, üst üste karar değiştiriyordu. İkide bir adamdan tarifeyi alıyor, vapur saatlerine bakıyordu.

"– Dönüşte, Kanlıca'da otururuz değil mi?" Kahvede otururlarken Sabri yüzünün solgunluğuna şaşırdı.

– Siz yoruldunuz?

– Hayır, yorgun değilim. Hiç değilim. diye inkâr etti. Fakat hafif ürpertiler geçirdiği belliydi. "Beni başınızdan savmağa çalışıyorsunuz" diye nazlandı. Biraz sonra kararını verdi. "Haydi eve gidelim. Ben son vapurla İstanbul'a döneceğim." Böylece dönüşü birkaç saat ileriye attığı için memnundu."

Yalıya akşam ışıkları içinde girdiler. Bahçe kapısını geçer geçmez âdeta rahatladığını gördü. Bahçedeki sedre ağacının yanında birdenbire durdu. Sabri, geçen seferler bu ağaca hiç dikkat etmediğini düşündü. Ağacın, evi satın aldığı zaman hasta olduğunu ona anlattı. "Çok çalıştım. Şimdi biraz düzeldi." Ve konuşacak bir şey bulduğu için memnun ilave etti: "Bütün tepedeki ağaçlar hasta." Ve yine kendisinin yarı gövdesini oydurup bir nevi betonla sıvayarak ilaçladığı Likastra'yı gösterdi. O bütün anlatılanları dikkatle dinliyordu. Sonra birdenbire:

– Nasıl oldu da bunlar o gece yanmamışlar. Bir kısmını da yangın tepeye geçmesin, diye kesmişlerdi. Hayret." Sabri artık hikâyeyi bildiği için şaşırmadı. Evin yerindeki yalıda doğmuş, büyümüştü. Onu görmek için gelmişti. Fakat neden bu kadar yıl beklemişti? Niçin böyle esrarlıydı? Bu daha ilk karşılaşmada söylenecek şey değil miydi?

Kadının yüzündeki solgunluğu merak etmeseydi bunları ona soracaktı. Fakat kadın gerçekten takatsız ve bitkin görünüyordu.

Birdenbire içine bir korku düştü. "Ya hasta ise!.. Büsbütün

hastalanırsa." Ve biraz evvel o kadar acıdığı, hatta sevdiğini sandığı insanı bir gece için olsun evinde barındırmaktan ürktü. "Ya burada kalırsa ve yarın sabah Ayşe Hanım onu burada görürse." Alçaklığı onu çıldırtacaktı. Bir taraftan kendi kendinden utanıyor, öbür yandan böyle bir ihtimalde yapacağı şeyi düşünüyordu.

– Ayşe Hanım'ı çağırırım, gel evde yat, derim. Bu hâl çaresi onu biraz düzeltti. Eşikten geçerlerken kadının yüzüne bir daha dikkatle baktı. "Hayır hasta değil!" Yalnız başka bir kimsede şimdiye kadar görmediği bir hâli vardı. Daha ziyade bir gölge olmuşa benziyordu. Birdenbire kırılmış bir aynanın dışında kalmış bir hayali andırıyordu. İlk önce kendi kendisine güldü. Fakat bu düşünce onu bırakmadı. Sabahtan beri, hatta ilk günden beri bunu daima böyle duymuştu. Yeniden kendisine kızdı. Seher'in didişmesiyle, gayretiyle alınan bu evde bundan böyle hep onu hatırlayacaktı. Çünkü bu kadar acayip, bu kadar irreel bir mahluk unutulamazdı.

– Fakat bir maddesi var. O da benim gibi insan. Plajda beraberdik." Birkaç saat evvelki hazzın hatırasını kanında hâlâ keskin bir koku gibi duydu. Bununla beraber bu hatırlayışta da bir çeşit uzaklığın nizamı vardı. Akla çok güç sığan bir şeydi bu. "Ben budalayım. Asıl hastalık bende. Kafamda. İçimdeki ikilikte."

Bu vehim arasından arkadaşına yeniden baktı. Yüzü ter içindeydi. Kadın oturma odasının penceresinden denizi seyrediyordu. Onu yanı başında duyunca döndü:

– Beni pek eğlenceli bulmuyorsunuz, değil mi?.. diye sordu. "Biraz yoruldum. Ama şimdi geçer." Yine omuzuna abanmış konuşuyordu. Bu temas Sabri'ye demin kaybettiği realite duygusunu iade eder gibi oldu. Hiç olmazsa bu tarafta her şey yerli yerinde idi. Yavaşça onu öptü.

Hacıvat başını salladı:

– Var canım, vallahi var, koskoca insan. Bayağı vücudu da var, kendisi de.

Karagöz daha anlayışlı çıktı:

– Onun düşündüğü başka şey dedi. Hâllerine şaşırıyor.

Kadın sevginin bir nevi dönüşü gibi telakki ettiği bu öpüşten cesaret almış gibi ona sarıldı, sonra olduğu yerde bırakıp pikabın önüne geçti. Acele acele diskleri karıştırdı. Sonra yeniden ayağa kalktı.

– Bir şey içelim, dedi. "Bana ne ikram edebilirsiniz?"

Cevap vermesine imkân bırakmadan devam etti:

– İçeride rakı vardı. Sabahleyin gördüm. Siz oturun. Ben hazırlarım!

Yine kendi evinde imiş gibi hareket ediyordu. "Hayatıma girdi artık, neye şaşıyorum buna?" Çaresizlik içinde bir sandalyeye oturdu. Artık işin yeni hiçbir tarafı kalmamıştı. Karısının düşüncesiyle onun arasında, şimdi birine haksızlık ettiğini sanarak, biraz sonra öbürüne acıyarak gidip gelecekti. Bu ebediyete kadar böyle sürebilirdi.

Şaşkınlığından sabah gazetelerinin bulunduğu köşeye baktı. Bu mübarek 1944 yazında tam kendi seviyesinde bir insanın yaşaması lazım geldiği gibi yaşıyor, düşünmesi lazım gelen şeyleri düşünüyordu. "Bu muydu, benim meselem?" Fakat kendisi istememişti ki, her şey kendiliğinden olmuştu. "Dünya kan, ateş içinde yahu!" diye kendi içinden devam etti. Fakat hayır, bunu düşünemezdi. O, hayatında kurulan acayip tahtaravallide, kâh bir taraf kâh öbür taraf ağır basarak yaşayacaktı.

Tekrar plajdaki düşünce kafasında canlandı. "Her şeyi biliyordu. Bir insan nasıl bu kadar mesuliyetsiz olabilir?" Kendisini bu duruma soktuğu için genç kadına kızacağı yerde ona acıdı. Hiç de beyhude değildi bu merhamet! Bu kadar başıboş olabilmek için mutlaka mühim, çok mühim bir sebep vardı. Yoksa hakikaten bir çocukla veya daha korkuncu bir deli ile mi yatmıştı? Kalktı, pencereye doğru gitti. Denizden gelen serinlikten bir şeyler umuyordu.

Bir taraftan da kendi talihine şaşıyordu. "Yok yere hayatım bilmece oldu." diye tekrar sinirlendi.

Fakat masa başında düşünceleri duruldu. Sofrayı yine oturma odasında hazırlamışlardı.

– Artık tadını unuttum, sanıyordum. Sonra birdenbire hatırladı: "İlk kadehi babamla içmiştim. Ama ondan evvel yalıda içildiğini çok görmüştüm. Dedemin zamanında her perşembe akşamı evde musiki toplantısı olurdu. Herkesin önüne küçük masalarda rakı tepsisi konurdu. Yaşlı başlı eski zaman efendileriydi bunlar. Terbiyeli terbiyeli hatta biraz da dedemden korka korka içerler, sazlarını çalarlar, ağır besteler söylerlerdi."

Hiç de lokantadaki gibi değildi. Bol ve sakin içiyor ve durmadan konuşuyordu. Karmakarışık, bir hatıradan öbürüne atlayarak anlatıyordu. Garip bir şekilde parça parça hatırlıyor ve hatırladığı şeylerle sesi ve yüzü değişiyordu. Arada bir yığın şey kayboluyor, unutuluyor, fakat başka bir yerden tamamlanıyordu. Tahmini yanlış değildi. Evin yerindeki büyük yalıda doğmuş, çocukluğunun büyük bir kısmını orada geçirmişti.

"Bizim evde her şey eskiydi. Möbleler, perdeler, kafesler, hepsinin ayrı hikâyesi, korkunç veya gülünç tarihi vardı. Bir sandık açıldı mı bir yığın isim, rütbe ve vak'a sıralanırdı. Bilmem hangi padişahın kuşçubaşısı, ondan evvel gelenin peşkir ağası, bilmem hangi paşanın karısı hatırlanırdı. Odaların kapıları da böyleydi. Onun için birdenbire yarı İstanbul hemen hemen bütün Boğaz oturduğumuz yerde toplanıverirdi. Sonra bir şey olur, söz değişir, biz tek başımıza kalırdık.

Büyükannem hep eski biçim şeyler giyerdi. Sultan sarayından çıkarıldığı zaman kendisine hediye edilen elbiselerdi bunlar. Sultan üç sene içinde onu o kadar sevmiş ki, kutucubaşılığa kadar yükselmişti. Hatta fildişi saplı bir merasim bastonu bile vardı. Halbuki rütbesi bunu taşımağa müsait değilmiş. Ona dayanarak, acayip kıvrım kıvrım elbiseleri, dantelaları içinde dolaşıyordu.

Kalfa, sabahleyin erkenden ona hotozunu giydirir, sonra kahvesini getirirdi."

"Sonra dedem onu odasına ziyarete giderdi. Zaten misafir oynar gibi bir şeydi hayatları. Hiç karı kocaya benzemezlerdi.

"Büyükannemle dedem komşu çocuklarıydılar. Ninem Sultan hanımın sarayında iken Damat paşanın akrabasından dedemin yakın arkadaşı olan bir gençle sevişmişler, böyle şeyler pek hoş görülmediği hâlde evlenmelerine müsaade olunmuştu. Fakat tam nikâh olacağı günlerde delikanlıyı Beşiktaş'ta kayığına binerken öldürmüşlerdi. Dedem de yanındaymış. Onu da bıçaklamışlar. Altı ay hasta yatmış. İyileştikten epeyce zaman sonra da ninemle evlenmişti. Ninemde daima ölen eski nişanlısını hatırlayan bir genç kız hâli vardı. Dedem de evlenmeleri üzerine çıkan dedikoduları unutmamış gibiydi. Hulâsa birbirlerini çok sevdikleri hâlde ömürleri boyunca bu öldürülen nişanlı, hep aralarında bulunuyor gibi yaşamıştılar.

"Evin içi tıklım tıklım eşya doluydu. Hep eski şeyler. O zamanın insanları ne kadar garipmiş. Yoksa oyuncakları büyükler için mi yapıyorlardı? Kutular, saatler hep çalgı idi. İçlerinden küçük bebekler çıkarlar, salına salına yürürler, oynarlar, sonra tekrar kutularına girerlerdi. Ben buna bayılırdım. Ve hep kutunun içindeki hayatlarını merak ederdim. Orada başka türlü yaşadıklarını sanırdım.

O konuştukça Sabri kendisini bir kazıda sanıyordu. Sanki kısa bir susuşun arasından birdenbire tek bir şekil, iyi işlenmiş bir taş yahut kırık bir çömlek parçası çıkıyor, onun etrafında kaybolmuş bir dünya canlanıyordu.

"Büyükannem sultan sarayına girmeden evvel babasıyla Yemen'de bulunmuştu. Orada gördüğü şeylerden bir yığın hikâyesi vardı. Bir defasında evcek misafirliğe gittikleri bir yerde bir zenci kölenin idamını görmüş, kesilen baş birdenbire yuvarlanmış karşısında duran bir adamın çıplak bacağına yapışmış. Adam

olduğu yerde ancak biraz çırpınabilmiş, korkudan ölmüş. Ben bu hikâyeyi kaç yaşımda dinledim, bilmiyorum. Her hâlde çok küçüktüm. Büyükannem onu hiç unutmazdı. Bütün sahne aklında idi. Her defasında ölmeden evvel biçare adamın bir şey söylemek ister gibi ağzını açtığını, bir kolunu havaya kaldırdığını, sonra küt.. diye yere düştüğünü söylemeyi unutmazdı. Kölenin kanlı başı hep bacaklarında oraya uzanıvermiş. Korkunç değil mi?.. Ben geceleri yatağımda hep bu hikâyeyi hatırladığım için, dizlerimi kucaklayarak uyurdum. Birisi gelip ısırmasın diye tabii! Gece uyanınca büsbütün onlara sarılırdım. Biraz da mahsus yapardım bunu."

Sonra gözlerini üzerine dikerek soruyordu:

– Siz korkuyu sevmez misiniz? Ne kadar her şeyi değiştirir, zenginleştirir. Ama şimdiki korkuları söylemiyorum. Eski korkulardan bahsediyorum. İhtiyarların bize yavaş yavaş, geceden geceye, dünyamız güzelleşsin, rüyalarımız şekil alsın diye aşıladıkları korkuları söylüyorum.

Masallardan eşyanın kendisinden gelenler. Meselâ karanlıkta bir ağacın gölgesi, küçükken bahçedeki bütün ağaçlar nasıl üzerime doğru yürürlerdi. O sedre ağacı yanı başındaki manolya, komşu bahçedeki kestane... Hepsi beni kovalardı.

Gözleri Sabri'nin yüzünde, belki onu görmeden, yüzü biraz da o eski akşamlardan kalma korku ile kısılmış, hakikaten bahsettiği âlem, hemen arkasında bütün sırrıyla derinleşiyor, üstüne doğru yürüyor gibi telaşla konuşuyordu.

– Büyükannemin başka hikâyeleri de vardı. Oturdukları evin yeraltı odasından gelen ihtiyar kadının sesini de hiç unutmazdı. O da bir esirmiş. Senelerce evvel kim bilir hangi kabahati için oraya kilitlenmiş, orada ölmüş. Ama sesi yine gelirmiş. Hep: "Açım, susuzum!" diye bağırırmış. "Açım, susuzum... Bana pirinç verin, et getirin." Ninem bunları hep Arapça, iki eli dizinde ve iki yanına sallanarak makamla söylerdi. Düşünün, bir kere hotozu, mücevherleri, dantelalı saten elbiseleriyle olduğu yerde sallanarak. Bu

yeraltı odasının merdiven kapısı hep kapalıymış. Bir gün nasılsa kalfa ile beraber açmışlar aşağıya inmişler. Kadını orada taş zeminin üstünde döğünürken görmüşler. Sonra kadın birdenbire taş duvarın öbür yanına geçmiş. Ama sesi yine geliyormuş.

Bir gün evimize bir adam geldi. Bahçede büyükbabamla konuştular. Biraz sonra büyükbabam onu kovdu. Fakat üç gün sonra yine geldi. Ve ondan sonra sık sık gelmeğe başladı. Pejmürde kılıklı, kalabalık ağızlı bir adamdı. Geçtiği yerlerde hayatı her gün biraz daha kurutanlardan biri. Büyükannemle, "hanımefendi hazretleri" diye konuşur, büyükbabamın durmadan eteklerini öper, bir türlü gösterilen yere oturmaz, behemehâl oturacaksa biraz daha aşağısını, çok aşağısını seçerdi. Zaten kimse de ona böyle şeyler için ısrar etmezdi. Herkes ona, daha ziyade bir hastalık gibi katlanırdı. Ve çabuk gitsin diye beklerdi. Ayakta durmadan terler, paçavra gibi mendillerle yüzünü siler, avuçlarını oğuştururdu.

Evimizi çok iyi bilirdi. Herkesi tanırdı. Kuşlara kadar herkesin hatırını sorar, her çeşit dalkavukluğu yapardı. Dedemle hep, "Arslan paşam!" diye konuşurdu. "Arslan paşam, vallahi fazla veremem, işler kesat gidiyor!" diye sızlanırdı.

– Memleketten bu kadar insan gitti. Konaklarda, saraylarda ne varsa hep Bedesten'e döküldü. Bu zamanda hiç kabil mi arslan paşam?

İkinci gelişinde harem sofrasındaki Hint takımı gitti. Ne kadar çok şey vardı üzerinde, acayip hayvanlar, ejderhalar, insana benzemeyen insanlar, dedeme onu kim bilir kim hediye etmişti. Ben boş kaldım mı oymaları seyreder, onlara kendi kendime masal uydururdum. Sonra avizeler, daha arkasından yaldızlı takımlar, vazolar, aynalar, paravanalar, sofra takımlarımız gitti. Sonra sıra elmaslara geldi. Hepsi teker teker gidiyordu. Hepsinin arkasından büyükannem artık yaşamayan birisini hatırlıyor, hikâyesini anlatıyordu. Fakat en çok hatırlanan, ben doğmadan evvel ölen teyzemdi.

– Fatma, bu takımları çok severdi.

– Bu çelengi onun için almıştık. Ama bir kere olsun takmadı. Hep düğününe sakladı.

– Paravanayı Suphi Paşa, babama hediye etmişti. Zavallı Fatmacık, hep anne bu benim değil mi?.. diye yalvarırdı. Ben mahsustan nazlanırdım, biraz daha yalvarsın diye. İnsandan bir şey istedi mi son derecede sevimli olurdu."

Sonra büyükannem teyzemin huyunu anlatırdı.

– Fatma her şeyin kendisinin olmasını isterdi. Hırs vardı Fatma'da. Güzel gördüğü hiçbir şeyin başkasının olmasına tahammül edemezdi. Evin içinde hep kendi eşyalarını ayırarak dolaşırdı. Sonra birdenbire hepsini bıraktı. Ve ninem burada dururdu. Bundan ilerisini söylemezdi. Teyzemin hikâyesinin bundan ilerisi uçurum ve karanlıktı. Zaten böyle her şeyden vazgeçtiği günlerde ölmüştü.

Bir gece kayıkhaneden kayığı çıkararak gitmiş, üç gün sonra ölüsünü getirmişlerdi. Halbuki o hafta nikâhı olacakmış. Niçin bunu yapmış bunu hiç kimse bilmiyordu.

"Onu, hep böyle şeylerle hatırlarlardı, ama yine her şeyi teker teker satarlardı. Babam beyhude yere söylenir, anneme dert yanardı."

– Bedava gidiyor, bütün bunlar, derdi. Bari biz yapsak, bu işi. Elin bezirgânına düpedüz hediye ediyoruz. Hiç kuş yüzünden bu iş yapılır mı? Evin içi ormana döndü.

"Annem ona hak verir, fakat ikisi de dedeme bir şey söylemeğe cesaret etmezlerdi. Ama hepsi yaslı gibiydi. Para, mal meselesi değildi bu. O zamanlar hele ben, mal nedir elbette bilmezdim. Evdekilerin de bu işten pek haberi yoktu. Sade gidenlere üzülürdük. Onlarla beraber başka bir şey gidiyormuş gibi. Ben bunu büyüklerin yüzünde okurdum. En çok üzülen kalfa idi. Durmadan ağlardı. Bana "Ah, küçük hanımcığım, derdi. Bunlar hep senin çeyizlerini satıyorlar. Kuru tahtalar üzerinde evleneceksin. Hiç-

bir şeyciklerin olmayacak" ve durmadan döğünürdü. Kalfa beni çok severdi. Ama kendim için değil! Teyzeme benzediğim için. Ona benzediğime, belki de hakikaten o olduğuma inanırdı. Yavaş yavaş buna beni de inandırmıştı. Bana hep ondan bahseder, onun kelimelerini, el işaretlerini, bakışlarını öğretirdi. "Öyle değil, derdi, her şeyi bozdun. Öyle değil! Başka şey düşünür gibi bakacaksın!" Ve bana durmadan onu anlatırdı. Sonra sonra daha büyüyünce gizli gizli onun elbiselerini giydirmeğe başladı. Düşünün bir kere küçücük bir çocuğun, kocaman bir kızın elbiselerini giyip dolaşmasını, paçalı tavuklara benzerdim o satenlerin dantelaların içinde. Elbise uzun bol gelir, kalfa durmadan uğraşırdı. Ama çok korkunç bir şeydi bu. Gece vakti herkes uyurken, koca yalıda, yarı deli bir ihtiyar kadınla ben, tek başıma sırtımda ölmüş olduğunu bildiğim bir insanın elbisesi, hayaletler gibi oda oda dolaşır, onun gibi yürümeğe, oturmağa, kalkmağa uğraşırdım."

"Biraz daha büyüyünce teyzemin hiç giymediği gelinlik elbiselerini bile giydirdi bana. Bütün bunlara ilk önce oyuna benzediği için razı olurdum. Beni böyle onun elbiseleriyle giydirip kuşattıktan sonra yüzüme öyle tuhaf, korku ve sevinçle bakardı ki. Zaten düşündüğünü pek gizlemezdi de. 'Sen osun! Muhakkak osun. Fatma'sın...' diye ağlardı. 'Mademki tekrar gelecektin, niye öldün?' derdi. 'Hepsi kör. Hepsi kör. Görmüyorlar, bilmiyorlar. Ben doğduğun gece anladım bunu...' derdi."

"Teyzemi o büyütmüştü. Zaten evde doğan bütün çocukları o büyütmüştü. Annemi, dayımı, beni, ağabeyimi, hepimizi. Evde bir çocuk doğar doğmaz daha ikinci günü sahiplenir, hemen hemen bir daha kimseye göstermezmiş. Hani o masallarda, doğan çocukları, tecrübe için kapıp götüren, sonra ancak büyüdüğü zaman geri veren köpekler gibi bir şeydi. Bu yüzden, ninemin, annemin, babamın, herkesin ona biraz hınçları vardı. Kızdılar mı 'Çocuklarımı bile bana doğru dürüst göstermedi bu karı!' derlerdi. "Onun yüzünden anne olduğumu bir gün bile tatmadım. Süt vakti gel-

di mi getirir koynuma atar, sonra alır götürürdü." Ama yine çok severlerdi.

"Fakat kalfanın teyzeme bağlılığı başka türlü idi. Ayrıca ona süt de vermiş. Ondan ayrılmamak için dışarıda iş bulan kocasından boşanmıştı."

Tekrar Sabri'ye baktı. Sabri olduğu yerde üşüdüğünü anladı. İçeriden bir atkı getirdi. O hiç kesilmemiş gibi hikâyesine devam etti:

"Ben tabii bu işten pek bir şey anlamıyordum. Yalnız bir başkası daha olduğumu biliyordum. Zaten o başkasının adını vermişlerdi bana. Hem küçük bir kız hem o idim ve bu başkası her lahza hayatıma müdahale ediyor, beni içimden değiştiriyor, idare ediyordu. Her lahza yanımda idi. Korkunç bir şeydi bu... ve bütün korkunç şeyler gibi kendisine mahsus bir çekiciliği vardı. Hayatını herkesten o kadar dinlemiştim ki, onu benimsemiştim artık. Ve kendi hayatım gibi hatırlıyordum. Ölümünü de böyle. Gece olup da yatağıma yatınca onun gibi ölür, sonra dadımın ilk kımıldanışında onu kaldırır, giyinir, evin içinde dolaşırdık."

"Bir gece böyle dolaşırken bir kapının aralığından dedemin bizi seyrettiğini gördüm. Kapının aralığından hiç tanımadığım bir çehre ile dedem bana bakıyordu."

"Bu müthiş bir şey oldu benim için. O gece hastalandım. Ondan sonra annem beni kendi odasına aldı. Babam benim odama geçti. Evde herkes kalfaya darıldı. Bir ara Darülaceze'ye bile göndermeğe kalktılar. Fakat bunun tabii ihtimali yoktu. Yalnız evde bir daha teyzemden bahsedilmedi. Bütün eşyaları ortadan kaldırıldı."

"Fakat bu sefer benim için başka bir tecrübe başladı. Gece oldu mu, kendimi eski odamda ve teyzem olarak düşünüyordum. Hem kendi yatağımda, hem orada idim ve bilhassa orada idim. Gözlerim kapalı, yattığım yerde hep oradaki hâlimi düşünüyor-

dum. Sonra bir de dedemden korkmağa başlamıştım. Ona hem acıyor, hem de ondan korkuyordum. Gece yarılarında öyle kapı arkalarından bizi seyretmesini hiç unutamıyordum. Sonra bakışları hep gözümün önünde idi. Bütün bunlar aklıma geldikçe beni perişan ediyordu."

"Yalının yandığı geceye kadar bu hep böyle sürdü. Herkes bu işten kalfayı suçlu görüyordu. Ama ben dedemin de bunu istediğini biliyordum. Biliyordum ki, o her gece evin bir tarafından bizi gözetliyordu. Fakat anneme, babama bunu söylemedim. Bu, benim hayatta tek sırrım oldu. Annem hâlâ bilmez. Yalı, dedemin ölümünden bir sene sonra yandı."

"Dedem acayip adamdı. Gençliğinde çok güzelmiş. Yine de güzel adamdı. Fakat sinirliydi. Durmadan yıkanır, günde birkaç defa çamaşır değiştirirdi. İkide bir, kimse görmeden başını eğer, kendi vücudunu koklardı. Dedem ölümüne hiç razı olmamıştı. Doktor "hastasınız, istirahat etmeniz lazım" deyince bastonu ile üzerine yürümüş, aşağıya kadar kovalamıştı. Halbuki çok sevdiği adamdı. Her hafta musikî toplantılarına gelenlerin en genciydi. Dedemin her nazını çekerdi. Biz gürültüye koştuk. Haremin taşlığında, kapının kanadına tutunmuş, zorla ayakta duruyordu. Yüzü kireç gibiydi. Hâlâ "Çık dışarı, budala herif." diye bağırıyordu. İkide bir "Ben ömrümde hasta olmadım." diyordu. Güçlükle yukarı çıkardık. Ama bir türlü yatağına yatıramadık. Elbisesiyle kanepeye uzandı. Bastonu elinde, hastalığından bahsedenlere hücuma hazır bekledi. Doktor bir saat sonra ilaçlarını gönderdi. O teker teker hepsini pencereden attırdı. "Bunu da at kızım, şu şişeyi de, öbürünü de. Şimdi hepiniz gidin artık." Akşama kadar eczahaneden ilaç geldi, akşama kadar pencereden atıldı. Ertesi günü, daha ağırlaştı. Ama yine ilaç içmiyordu. Ne de doktoru görmeğe razı oldu. Adamcağız ikide bir geliyor, dışarıda, selamlık tarafında bekliyordu. O bastonu yorganın üstünde öyle yatıyordu. "İstemiyorum" diyordu. "Ölmeyi istemiyorum. Ölümden değil, ondan korkuyorum"

ve gözleri açık, odanın bir köşesine bakıyordu. "Ölüm çirkin şey" diyordu. "İnsan kokuyor, çürüyor." Sonra birdenbire yerinden fırlıyor. "Ama ben bütün hayatımca koktum." diyordu. "Ve kokuyorum değil mi?" diye bize soruyordu. "Kokuyorum, pencereleri açın." diyordu. "Siz bilmiyorsunuz. Bunu yalnız bir kişi bildi. Fatma duydu bunu." diyordu. "Öleceği günün sabahı ona sordum. Ben kokuyorum değil mi Fatma?.. dedim. Kokuyorsun baba... dedi." Sonra birdenbire doktoru, ilâcı, teyzemi hepsini unutuyor, kuşlarına dönüyordu. "Kuşçu Sinan Bey geldi mi?" diyor. Ve Sinan Bey, hakikaten karşısında imiş gibi "Hani Sinan Bey benim tavuslarım?" diye onunla konuşuyordu. "Bak yapayalnız kaldım. Sinan Bey, kızım öldü, ben yalnız kaldım." diyordu. "Fatma koktuğumu öğrendiği için öldü." diyordu. "Koktuğumu öğrendiği için her şeyi biliyordu. Onun için öldü." diyordu ve teyzem, ölüm korkusu, bir yığın kuş adı hep birbirine karışıyordu. Korkunç bir şeydi bu."

"O, böyle yatağında çırpınırken hepimiz ağlıyorduk. Yalnız ninem ağlamıyordu. Sakin, fakat içten kederli, hep aynı nişanlı kız hâliyle başının ucunda bekliyordu. Çok mu müteessirdi! Yoksa sadece vazife bildiği şeyi mi yapıyordu? Bunu hiç kimse anlayamazdı. Çünkü ninem ancak istediği kadarını söyleyen insanlardandı. Yalnız hep yatağının başındaydı ve sözlerinin hiçbirini kaçırmıyordu. Sonra ona cesaret veriyordu:

– Nasıl olur bu Fahri Bey, diyordu. Sen dini bütün adamsın. Hiç insan ölüme razı olmaz mı? Küfür olur bu. Hem ilaç içmek ölmek değil ki. Fakat dedem dinlemiyordu.

– İstemiyorum, diyordu. "İstemiyorum. Orada o var. Onu görmek istemiyorum. Nasıl yüzüne bakarım onun."

Bizim hiç anlamadığımız bu sözleri ninem anlıyordu ki, onu teselli ediyordu:

– Allah büyüktür Fahri Bey, diyordu. Allah büyüktür" ve bir eli elinde, öbürü ile durmadan alnını siliyordu. Üçüncü günü dedem daha fazla ağırlaştı. Artık yerinden kımıldanamıyordu. Bastonunu

da unutmuştu. Sadece eliyle bir şeyi kendisinden uzaklaştırır gibi işaretler yapıyordu. O zaman ilaçlarını içirebildik."

"Ölmeğe mi, ilaçlara mı razı olmuştu? Yine hatırlıyor muydu? Yine o adamla karşılaşmaktan korkuyor muydu?"

İki eli şakağında durmadan hatırlıyordu. Âdeta olduğu yerde ufalmış gibiydi. Sabri, neredeyse sözünü bitirir bitirmez, bahsettiği âlem gibi kayboluvereceğine inanacaktı. Onu dinlerken hep biraz evvel zihninden geçen düşünceyi hatırlıyordu. "Birdenbire kırılmış bir aynadan dışarıda kalmış bir hayal." Hakikaten bu idi bu kadın.

– Yangın birdenbire başlamıştı. Gece yarısı ve birdenbire. Nasıl o koca evi böyle sarmıştı? Babam uyandığı zaman bütün alt kat tutuşmuştu. Beni yorgana sarıp çıkarttılar. Dağda iki odalı köşkümsü bir yer vardı. Vaktiyle büyükannemin kapı yoldaşı ihtiyar bir kadın için yaptırılmış. Bizi oraya götürdüler. İnsanların hepsi kurtulmuştu. Ama bilenler bu işe "mucize" diyorlardı. Ben hep teyzemi düşünüyordum. O eski odamda kalmıştı. O kurtulmayacaktı. Kuşlar da kurtulmadı. Çoğu yandı, bir kısmı dumandan boğuldu. Sonra evin büyük bir kedisi vardı. Masallardaki gibi, dedem, Çavuş koymuştu adını. Çavuş da yandı.

"Yukarıda ben hep Çavuş'u düşündüm, kurtarmaları için dua ettim. Kurtulursa her şey düzelecek" diyordum. "Hayvanlar bize ne kadar güvenirler değil mi? Onlar için muhakkak ki, birbirimiz için olduğumuzdan çok başka bir şeyiz. Biz büyüdükçe birbirimizden koparız, onlar büyüdükçe bize daha bağlanırlar. Çavuş, kendisini unutmuş olmamıza ne kadar şaşırmıştır. Ama unutmamıştık. Daha kapıdan çıkar çıkmaz, o hengâme içinde hepimiz birden onu hatırlamıştık. Ben bile onu aramak istiyordum. Tabii bırakmadılar. Başkaları, birkaç kişi birden onu aramağa gitti. Dağa gidince de hep onun için adam üstüne adam gönderdik. Ama Çavuş'un korkunca gizlenmek huyu vardı. Sonra evin hiç kimsenin bilmediği köşelerini tanırdı. Yıllardır kimse yattığı yeri bilmezdi. Herkes odasına

çekilince o da bir tarafa kaybolurdu. Tabii hep evin içinde olduğunu bilirdik. Bazen birimizin odasında yattığı da olurdu, ama yine kimse bunu söylemezdi. O evin masalıydı. Yalanını çıkarmamağa çalışırdık. Bütün gece herkes onu aradı. Hatta babam alt kattaki odalardan birinden sesinin geldiğini duymuş, pencereden içeriye dalmıştı. Fakat arkasından tavan birdenbire çökmüş, babamı zorla kurtarmışlardı. Ben günlerce Çavuş'u düşündüm. Geceleri hep rüyamda alevler içinden bağırdı. Bazen de otururken onun kocaman ayaklarıyla dışarda yürüdüğünü sanırdım. Çünkü Çavuş'un ayak seslerini hepimiz tanırdık. Zaten Çavuş adını, dedem bunun için vermişti, bir de dört ayağının dizlerine kadar çizme giymiş gibi simsiyah oluşundan. Herkes bana gülerdi, ama böyleydi. Kuşları da bir türlü unutamadım. Kuşhane evin alt katındaydı. Biz kapıdan çıkarken onların şamatasını duymuştuk. Kafeste olmayanların çoğu kaçmıştı. Bazısı sonra, gündüz olunca geldiler. Bir kısmını tutabildik. Bir iki tanesi de ağaçlara astığımız kafeslere kendiliğinden girdiler. Fakat hiçbiri çok yaşamadı."

Sabri onu dinlerken içi parça parça oluyordu. Şimdi her şeyi az çok biliyordu. Kaybolmuş bütün bir dünya, küçücük bir insanın omuzlarına yüklenmişti. Belli ki, ömrü boyunca çocukluğu onu bir lahza bile rahat bırakmamış, bir türlü kendisi olmak fırsatını vermemişti. Bu kadar acıklı şeyler yapıyorlardı. Yarı yanmış kafeslerde dumandan boğulmuş kuşları hatırlayabilmesi buradan geliyordu. Şüphesiz bunun bir adım ötesi uçurumdu.

"Annem, büyükannem, kalfa, hizmetçi kızlar hepimiz köşkün sofasında ortaya yığılan eşyanın üzerinde oturmuştuk. Daha ziyade bir deniz kazasından kurtulanlara benziyorduk. Aşağıdan yangının gürültüsü geliyordu. Bütün semt delikanlıları imdada gelmişti. Herkes yanan evden bir şeyler kurtarmağa çalışıyordu. Bazıları da şaşkınlıktan olmayacak şeyler yapıyorlardı. Yarı yanmış kafeslerde dumandan boğulmuş veya kavrulmuş kuşları getiriyorlardı. Annem ağlaya ağlaya onları babamın pencerelerden atarak

kurtardığı şilte ve halı yığınının etrafına diziyordu. Hiçbirisini atmağa razı olmuyordu. Sonra bir yığın haber veriyorlardı, şunu çıkartabildik, bunu çıkartabildik, diye; annem kendisine söylenenlerin hiçbirini anlamıyor, sadece ellerini oğuşturarak: "Kül olduk, bittik!" diye ağlıyordu. Yalnız, büyükannem kendisine hâkimdi. Daima en akıllıca şeyleri hatırlatıyor, arada sırada annemi teselli ediyordu. Dağ tarafındaki ağaçların da kesilmesini o akıl etmişti. "Yoksa komşular da gider." demişti. Bir ara hapisten yeni çıkmış bir adam, büyükannemin mücevher kutusunu getirdi. Büyükannem ona "Bunun içinde ne var biliyor musun?" diye dik dik sordu. "Bildiğim için kendim getirdim." dedi. Büyükannem "Ben seni karına yaptıkların için sevmezdim." dedi. "Demek aldanmışım!"

"Sonra ona birçok şeyler verdi. O da dedem gibi saymadan verirdi. Eminim ki, başkası verseydi adam belki de almazdı. Bütün gece bu adam, Rum bir kayıkçı ile beraber arkadan deniz tarafından çıkarak üst kattan eşya kurtarmışlardı."

"Biraz sonra kıvılcımlar olduğumuz yere sıçramağa başladı. Fundalıklar birkaç kere tutuştu. Aşağıda durmadan ağaçları kesiyorlardı. Biz balta seslerini işitiyorduk. Yan bahçede eski ağaç ne kadar az biliyorsunuz, hep o gece kestiler. Ama yangına bir şey yapamıyorlardı. O su gibi kendi içinden kaynıyor, durmadan çoğalıyordu.

"Ben tepede köşkün bahçesinden ona bakıyordum. Her taraftan alev, duman fışkırıyordu. Sonra kıvılcımlar, salkım salkım etrafa dökülüyordu. Deniz yer yer kırmızıydı. Fakat en korkuncu her çöken şeyin arkasından çıkan dumandı. Sonra alev sütunları tekrar başlıyordu. Ve ben büyülenmiş gibi seyrediyordum."

"Hakikatte ne olduğunu pek bilmediğim bir şeyi bekliyordum. Muhakkak bir şey olacaktı. Bütün bu gördüklerimi, tamamlayacak bir şey. Korkunç, fakat olması lazım gelen bir şey. Belki o anda bunu da düşünmüyordum. Fakat bekliyordum. Bir ağaca iyiden iyiye sarılmış, dişlerim birbirine çarpa çarpa yanan evimize bakıyordum. Yangın epeyce ilerlemişti. Bütün pencerelerden alev taşı-

yordu. Fakat evin kitlesi ve çatı olduğu gibi duruyordu. Siyah çatı bu alevlerin ortasında âdeta yüzer gibiydi. Ara sıra bir pencereden içeriye sıkılan kuvvetli bir su kitlesi alevi söndürür gibi oluyor, sonra şiddetli bir patlayışla ateş, söktüğü tahta parçalarını beraberinde sürükleyerek püskürüyordu. Oradan simsiyah fırlayan tahtalar biraz ötelere bir meşale gibi düşüyordu. Nihayet çatı birkaç yerinden tutuştu. Asıl garibi bütün bu alev, duman, hepsinin bulutlar gibi gözlerimde şekil kazanmasıydı. Sanki evimiz onlarla boşalıyor gibiydi. Nihayet dam çöktü. İşte o zaman dedemi gördüm. Dedem teyzemi kucaklamış gidiyordu. Ondan sonrasını bilmiyorum. Yalnız bir ara, babamın sesini işitir gibi olduğumu hatırlıyorum."

"Sabahleyin uyanınca kendimi köşkte yere serilmiş bir yatakta buldum. Ortada hâlâ geceleyin getirilen eşya duruyordu. Bir köşede bakır bir mangalın etrafında bütün ev halkı toplanmışlardı. Mavi, o zamana kadar göremediğim kadar biçare bir sütlükte galiba çay kaynıyordu. Babam iki ayağının üstüne çömelmiş, mangalın başında isteksiz isteksiz bir şeyler yiyor, annem benim biraz ilerimde olduğu yerde hıçkırıklarla sarsılıyordu. Babam durmadan onu teselliye çalışıyor, 'Üzülme', diyordu, 'her şey düzelir. Ben varım, bana inanmıyor musun?' Fakat annem teselli kabul etmiyordu. 'Kül olduk, bittik.' diyordu. Birdenbire büyükannem hep ortadaki eşya yığınının üstünden: 'Bana da güvenebilirsiniz. Ben de varım!' dedi. O zaman babam yerinden kalktı. Ninemin elini öptü. 'Tabii' dedi. 'Elbette siz varsınız.' Garip bir şeydi bu. Ben büyükanneme baktım. Hotoz yerine başına sardığı beyaz peçetenin altından yüzü olduğundan fazla genç görünüyordu. O zaman gece gördüğüm, yahut gördüğümü sandığım şeyi hatırladım. Bunaltıcı bir marsık kokusu içinden gözlerim karmakarışık hayallere yeniden kapandı. Bir ara kalfa yanıma yaklaştı. Yavaşça bana 'Söyle, ne gördün? Sen bir şey gördün. Benim gördüğümü gördün!' diye sordu. Fakat ben konuşacak hâlde değildim."

Birdenbire bir zemberek durmuş gibi sustu. Sonra Sabri'ye

güldü. Eliyle "Hepsi bu kadar, bütün hikâyemiz bu!" der gibi bir işaret yaptı. Kalktı, radyoya kadar gitti, düğmeyi çevirdi. Bir istasyondan uzak bir caz musıkisi odaya doldu. Sonra tekrar kapadı. Saatine baktı:

– Tam vakit, dedi. Lütfen beni iskeleye kadar götürür müsünüz?

Sabri İstanbul'a kadar onunla beraber olmayı teklif etti. Fakat o yalnız kalmak istiyordu.

Yine beraber dışarı çıktılar. Yolda birkaç saat evvelki gibi tekrar Sabri'nin koluna girdi. Adam tekrar onun yarı vücudu ile kendisine abandığını duydu. Tekrar kadın olmuştu. Fakat Sabri artık bu hareketlere herhangi bir mâna vermiyordu. Ne de içinden onlara bir cevap geliyordu. O bütün bu şeyleri hatırlayan insanın bu geceyi nasıl geçireceğini düşünüyordu. Bir ara aklına bu gece anlattıklarının da yalan olabileceği, onların da hayatı güzelleşsin diye uydurulmuş olması ihtimali geldi. Karagöz:

– İhtimali yok!.. diye şiddetle reddetti. Hacivat göz kırparak fısıldadı:

– Bırak, kaçmak istiyor, anlamadın mı? Bütün ömrünce böyle yapmadı mı? Hep dört yol ağzında bir şeyler kaybeden adam değil mi?"

Sabri onu: "Benim ağzımla konuşuyorsun!" diye payladı.

"İkisi de bir... Çünkü böyle bir yalan ihtiyacı da aynı yere gelir!"

Yaz gecesi, ıssız, yıldızlı, kokulu yalnız uzak ve tek seslerle kenarı yaldızlanmış bir kadeh gibi, başlarının üstünde, geçtikleri yolda, arsa aralıklarından parça parça görülen denizde kendisini tekrarlıyordu.

Meydan çok fakir şekilde aydınlık ve tenha idi. Üç, dört yolcu bekleme salonunda uyukluyordu. Çıkma kapısından girdiler. Garip bir şekilde susuyorlardı. Bir ara Sabri genç kadının hâlâ

onun kolundan tuttuğunu farketti.

– Bu gece ya kalmalıydınız, yahut ben de sizinle gelmeliydim," dedi.

Kadın:

– Hakikaten bunu mu söylemek istiyordunuz? diye yavaşça sordu.

Sabri ısrar etti:

– Yalnız bunu... bir de, ne zaman görüşeceğimizi soracaktım.

Kadın parmağıyla, yüzüne dokundu. Alaylı bir sesle:

– Gidiyorum, dedi. Bir koca, n'olsa, kocadır. Bir iki güne kadar aile saadetimi müdafaaya gidiyorum.

Sabri'nin gözü önünde ipi kopmuş bir uçurtma hayali canlandı.

Biraz sonra vapur kendi zamanıyla ve kendi ışıkları içinde geldi. Genç kadın eliyle onun yanağını okşadı. Sabri iskelede vapurun ışıkları gözden kaybolana kadar bekledi. Sonra yavaş yavaş döndü. Yolda, yeşillikler arasında yanan bir lambanın altında bir şeyler düşünmek ister gibi tekrar durdu.

– Yarın mektup yazar onları çağırırım!.. diye düşündü. Sonra kararını değiştirdi. "Hayır, ben gider görürüm. En iyisi budur. Hep beraber döneriz."

Sonra birdenbire içi burkuldu. Hayır, daha evvel kuru palmiyenin etrafına bir süs ağacı saracaktı. "Bu cins ağaçlarda âdettir de..." Tıpkı onun gibi gülümsüyordu ve onun gibi boynunu hafifçe bükmüştü.

Bunun farkına varınca kendi kendine kızdı. Hakikaten hiç iradesi yoktu. Hayatına bütün müdahalesi kendi kendisini göz hapsine almaktan ileriye gitmiyordu.*

* *Yeni İstanbul*, nu. 2000-2020, 13 Haziran 1955-3 Temmuz 1955.

TESLİM

Trene daha bir buçuk saat vardı. Bütün kafile, istasyonun arkasında büfe vazifesini gören bakkal kulübesinin hemen eşiğinde alçak iskemlelere oturmuşlar, içerde hazırlanan çayı bekliyorlardı. Hepsinin yüzünden son üç günün yorgunluğu akıyordu. Uykusuzluk, içki mahmurluğu bütün yüzlerde sert, ince, sanki tutkaldan bir maskeye benziyordu. Bununla beraber hepsi yine uyanık, canlı, birbirine karşı az çok nazik ve bu son fırsatların anını kaçırmamağa azimli idi. Hemen hepsi bir lahza, bir kuyuya iner gibi hafızasına dalıyor, bir şey unutup unutmadığını düşünüyorlar, icabında küçük defterlere, paltonun, ceketin ceplerinde telaşla araştırdıkları kâğıtlara bakıyorlar; sonra yanı başındakinin kulağına ve bakışlarına kısa fısıltılarla akıyorlardı. Bu baş başa fısıltılar dışında, arada bir verilen küçük kaş göz işaretleri, hatırlatan, ısrar eden, şüpheyle düşünen yahut vaat eden bakışlarla, uzaktan uzağa şüphesiz birincisinden biraz daha dağınık; fakat onun kadar ehemmiyetli ikinci bir konuşma daha vardı. Ve bütün bunların üstünde, ara sıra yüksek sesle yapılan şakalar, ehemmiyetsiz dikkatler meclisin umumî âdâbını muhafaza ediyordu.

Arkada, ellerinde kendileri için hazırlanmış yiyecek paketleri, bekleyen gençlerden biri üçüncü defa olarak ona iskemlesini uzattı. Emin Bey teşekkür etti. Bu son dakikada yalnız kalacağını o kadar çok iyi biliyordu ki. Hiçbir fikrini dinletemediği bu insanlar

arasında kendisini lüzumsuz ve hatta yabancı bulmağa başlamıştı. "Hayır" dedi. "Biraz gezinmek istiyorum..." Fakat nedense olduğu yerden ayrılamıyordu. Yorgunluktan ve mahmurluktan maskelerini aralaya aralaya bir pandomimada imiş gibi bu sessiz konuşma, bu küçük ve mânalı hareket bolluğu onu büyülemişti. Kendisini bir düğümün başında çok mühim hakikatlerin kenetlendiği bir noktada sanıyor, tarassut mevkiinden ayrılmak istemiyordu.

İskemleyi veren genç adam, boş durmamak için olacak, yolluk paketlerinden birini, büyükçe bir sepetin içinden boynunu uzatmış durmadan sun'î teneffüs hareketleri yapar gibi gagasını açıp kapayan bir baba hindinin önüne doğru sürdü. Hayvan bir lahza boncuk gözleriyle pakete baktı, sonra yine başını havaya kaldırdı. Belki de uzun otomobil yolculuğunda burnuna dolmuş benzin kokusundan kurtulmağa çalışıyordu. Mosmor ibliğiyle ve durmadan açılıp kapanan gagasıyla hakikaten şaşırmış ve dikkat edilirse şaşırtıcı bir hâli vardı.

Eliyle: "Şimdi gelirim..." mânasında bir işaret yaparak kafileden ayrıldı. Hiç kimse onu tutmağa çalışmadı. Belki de gittiğinin farkında bile olmadılar... "Bu an herkesin kendi menfaatlerinin bahçesini son defa sulayacağı andır." diye kendi kendisine tekrarladı. Sonra arkasından "Ne güzel anlaşıyorlar!.." diye düşündü. Kendisini acemi bulduğu, hakkında hemen hepsinin aynı şeyleri düşündüklerini iyi bildiği için biraz mahcuptu. Nitekim, yolculuğun bu son anlarında hiçbiri ona fazla ehemmiyet vermemişti. Âdeta farkında bile değildiler. Halbuki onlara ne güzel şeylerden bahsetmişti. Sözlerini dinleselerdi, kasaba beş on yıl içinde değişebilir, başka bir âlem olurdu. Fakat bunun imkânı yoktu.

Garın arkasındaki patikadan trenin köprüsüne doğru yürüdü. "Benim taşrayı anlamam imkânsız. Hatta lâyıkıyla görmem bile imkânsız." Çapaçulluğunun verdiği mahcupluk içinde hep deminki hindinin imkânsız yüksekliklere doğru uzatmağa çalıştığı başını, zorlukla nefes alışını hatırlıyordu. "Aralarında bu hayvan

gibi garip, gülünç ve yabancıyım." Bu düşünce içinde hem yürüyor hem yürüdüğü yolda kendisini, paltosunun eskiliğini daha iyi meydana çıkaran hafif kanburuyla, kısa ve tıknaz cüssesiyle, kırılmış nahvetiyle yürür görüyordu. "Şu anda bakan biri varsa muhakkak beni, benim gördüğüm gibi görür." diyordu. Bu, mağlubiyetin, geriye çekilmenin, hatta kaçışın kendisi için hazırladığı bir biçim ve davranış tarzıydı. "Tıpkı o hindi gibi." diyordu. "Nasıl onu ancak sofrada yani kendisi olmadığı zaman tanıyorlar ve tadıyorlarsa, beni de öyle, kendilerine benzediğim zaman, kendim olmadığım, kendimi ve düşüncelerimi inkâr ettiğim zaman seviyorlar. Sofrada seviyorlar. Şaka ettiğim zaman seviyorlar. Ciddî işlerini artık benden gizliyorlar."

O zamana kadar politikayı büyük merkezlere mahsus, büyük meselelerin etrafında ve her şeyden evvel bir fikir davası addederdi. Fakat bu kısa yolculuk ona asıl politikanın bu küçük şehirlerin, para kudreti, iş imkânı sahiplerinin yüzlerinde, tok seslerinde, ağır baş sallayışlarında toplanmış, dış taraflarından bakılınca bir felâketin artığı gibi görünen bakımsız eşraf konaklarının, mağazaların, dükkânların, ardiyelerin malı olduğunu anlatmıştı. Politika topraktı, pazardı.

Daha ilk günlerde bu insanların kendisinden ve kendisine benzeyenlerden çok başka türlü bir yaradılışta olduğunu, kafalarında bir yığın gizli ve şaşmaz hesap bulunduğunu hissetmişti. Sırasında ağır ağır, kelimeleri tarta tarta konuşurlar, sırasında bir hiçin etrafında saatlerce süren bir gevezelikte kendilerini gizlemeyi bilirlerdi. Birbirlerinin kudretlerini tek bir bakışta ölçüyorlar, lahzada açmazlar kuruyorlar, dostça gülüyorlar, hemen ilk fırsatta iki tarafın da bozacağı ittifaklar aktediyorlardı.

Dışardan şöyle bir kulak kabartılınca acemi bir hasır örgüsüne benzeyen, onun gibi birbiri üstünden atlayan, birbirini saran, yarı latife, bir yığın mizaç tiryakiliği dolu ve bu yüzden son derece zararsız görünen bu konuşmalarda her şey mühimdi. En küçük

çehre değişikliğinin, bir el işaretinin, şöyle bir yan bakışın, eldeki tepsinin birdenbire toparlanıp cebe konmasının. "Uzat şu tabakanı yeğen." kabilinden mânasız bir cümlenin altında çok mühim kararlar, muazzam ve belki yıkıcı sırlar vardı. Bunlar ancak bilenlerin çözebildiği şifrelere benzerlerdi. Bu şifreyi çözemezseniz, iyi maskelenmiş kuvvetler gibi yaşayan, dost tebessümlerin, ikram ve şakaların altında her an gizli karakol çarpışmaları yapan bu insanların dünyasında her şeyi kaçırmış olurdunuz. Fakat çözdüğünüz zaman da fazla bir şey öğrenmiş olmazdınız. Çünkü bu kaynayışın altındaki büyük cihaz, onu sevk ve idare eden ihtiraslar, davalar sizin yabancısı olduğunuz şeylerdi.

Emin Bey bunları düşündükçe kendisi gibilerin ne kadar satıhta yaşadıklarını anlardı. Onların hayatında her şey günlüktü. Burada ise herkes bütün ömrü boyunca, hiç şaşmadan, belki doğumundan evvel hazırlanmış bir programa göre yaşıyordu. Bu program babadan oğula kalıyor, erkek evlat vazgeçse kadın tarafı tutuyordu. Bunun için doğum, ölüm, evlenme her şey burada politika idi. Evlenmelere daha çocuk doğmadan evvel karar veriliyor, malları sahipleri ölmeden şu veya bu şekilde paylaşılıyor, büyük pirinç tarlaları, su zamanı gelmeden çok evvel kiralanıyor ve bütün bunların olabilmesi için, akisleri kasabanın dışına taşmayan küçük, olduğu yerde kalan mahallî krizler hazırlanıyor, iş halledilince unutulan skandallar, dedikodular çıkarılıyor, hülasa bütün bu hayat makinası harekete getiriliyordu.

Emin Bey şehrin bu gizli hayatını gördükçe bazı ideologların sık sık kullandıkları köklü kelimesinin mânasını anlar gibi oluyordu. Çünkü bu adamların hayatında her şey köklü, her şey derinde idi. Güneş altında görünen yaprak ve dallardan, gövdelerden ayrı, toprağın karanlığında, kendilerine ait çok başka, çok derin ve kesif, malhşerimsi mücadeleler ve hamlelerle dolu bir hayatları vardı. Orada birbirlerine kenetleniyorlar, birbirlerini sıkıştırıyorlar, birbirlerinin yaşama imkânlarını azaltıp çoğaltıyorlardı. Bazen

içlerinden birisi bu mahşerde yaşamak imkânsızlığını duyuyor, o zaman sele katılmış bir ağaç kütüğü gibi yerinden fırlıyor, İstanbul'a, Ankara'ya, başka bir yere gidiyor, hayatını başka şartlarla deniyordu. Fakat kök topraktaki hayatına, kendi hayatına devam ediyordu. Öyle ki, yirmi yıl evvel içinden atmış olduğunu bir gün çağırıyor ve o çağırır çağırmaz öbürü koşup geliyordu.

"Bununla beraber ne kadar sevimli insanlar ve nasıl kendilerini tanıyorlar! Yaşadıkları muhiti nasıl biliyorlar!" Hayatları dışardan ne kadar lezzetli ve bir latife şeklinde devam ediyordu. Hiçbir zaman onların ustalıklarını elde edemezdi. Bu, satranç oynar gibi her an uyanık bir hayattı. Bu hayatla, kendi dalgın, içine gömülmüş, yarım öğrenilmiş fikirlerin peşini güden ve her lahza ele avuca sığmaz hayatı bir laboratuvar potasına sokınağa çalışan kendi hayatı ve düşünceleri arasındaki farkı her hesapladıkça ürkerdi. "Hepiniz benim gibi olur ve düşünürseniz beni dinleyebilirsiniz!.." Yarabbim ne gülünç şeydi bu, muvaffak olmak için ne kadar ısrar, ne kadar çok şeyin değişmesi lazımdı bu işte.

Bu düşüncelerle yavaş yavaş yürüyordu; bataklığın üstündeki tren yolu köprüsüne gelince durdu; eşeğiyle geçen bir köylüye rastladı. Köylü birkaç adım ilerden "Merhaba efendi" diye onu selamladı ve geçsin diye bekledi. Kendisi de eşeği de bu beklemeye, bu düzene alışıktı. "Merhaba oğul.." diye cevap verdi. Köylü buna benzer vaziyetlerde olduğu gibi onun kendisiyle konuşacağını tahmin etmiş, hâlâ eşeğin başını tutuyordu. Emin bir iki saniye ne söyleyeceğini düşündü; sözün gerisini getiremeyeceğini anladı. İçinde hep o yabancılık duygusu, yoluna devam etti. Tam ortada, köprünün korkuluğuna dayandı, aşağıdaki bataklığa baktı. Büyük saz yığınlarından adacıkları ve etrafında uçuşan sinek kümeleriyle su, iyi savatlanmış bir gümüş işi gibi parlıyordu. Birbiri ardınca yırtılan bir yığın sessizlik içinde karşı dağların tepeleri, gar binası, bütün manzara, parça parça, sebepsiz ürperişlerle suda hafif hafif sallanıyor, renk ve perde değiştiriyorlardı.

Bir kırlangıç, güneşte, sapanla fırlatılmış siyah bir çakıl tehdidiyle parladı. Yaklaştıkça büyüdü, zarif kanatlarını açtı, hızının önünde genişleyen sessizliğe doğru indi. Küçük kanatlar bir lahza, sanki bir Japon paravanasında yerini arıyormuş gibi, suyu yaladılar; sonra gölgesi kendi gagasından aynı hızla uzaklaştı. Suyun yüzünde boş bıraktığı yerden bir kurbağa başını çıkardı; uzakta gecikmiş bir sabahın mahmurluğuyla öten bir horozu dinledi.

Emin Bey bataklığın şiirinden kurtulmak için başını kaldırdı; gökyüzü aynı değişmezlik rüyası içindeydi. Güneş büyük, beyaz, iyi cilalı muşambalar gibi her şeyi sarıyor, sanki çok uzak zamanlar için mumyalıyordu. Belki de onun elinden kurtulmak, bu terkibe sonuna kadar gömülmemek için acele acele yürüdü. "Acaba iyi mi ettim? Belki benden de bir şey isterlerdi?" Bir an dönecek gibi oldu. Fakat hiçbir şey istemeyeceklerini biliyordu. Ona söyleyecekleri hiçbir şey yoktu. Bütün işlerinin ne kadar hususi bir şekilde halledildiğini bilmiyor muydu sanki? Ve bu işlerin kendileri de o kadar hususi şeylerdi ki...

Bu, şüphesiz, yalnız yabancılık, yerlilik meselesi değildi. Arkadaşlarının çoğu da kendisi gibi yabancıydı. Bu, daha ziyade bir mizaç ve yetişme, hatta kabiliyet ve düşünce meselesiydi. O, bu âlemin dışındaydı. Bunu düşününce belinin kamburu biraz düzeldi. "Kendi kendim olmağa başlıyorum!" dedi.

Çabuk çabuk yürüdü. Erken gelmiş baharla açılmış kır çiçekleri, çimen, büyük deve dikenleri, her renkte kelebek insansız hayatı yapıyorlardı. Tren yolunun sağ tarafı onlara aitti. Burada tabiat gökten yağmış gibi bir yığın taşın arasında kendi kısa fantezisiyle oynamıştı. Sol tarafta evlerin dizisi vardı: Kimi beyaz sıvalıydı, kimi siyah kerpicini açıkta bırakmıştı. Hepsi kendi bahçelerinin dibinde, geviş getiren zayıf ineklerini, kuyruğu ile sineklerini kovalayan eşeklerini, horoz ve tavuklarını, iplere gerilmiş eski püskü çamaşırlarını, o yeni model basmalardan yapılmış bir önlük gibi önlerine takmışlar, camsız pencereleriyle güneşe, onun durmadan kemir-

diği uzak dağlara, tren yolunun bitmez tükenmez can sıkıntısına bakıyorlardı. Birdenbire bir ses arkasından bağırdı:

"Emin... Emin Bey... Beyefendi... Emin Beyefendi."

Olduğu yerde durakladı. "Burada beni böyle kim çağırır?" diye düşündü, sonra geriye döndü; birkaç adım ötede, uzun boylu yırtık pijamalı bir adam gördü. Adam Emin'in kendisine baktığını görür görmez iki kolu kucaklamak için havada ona doğru seğirtti. Yüzü dünyanın en mesut gülümseyişiyle karmakarışık olmuştu.

"Yahu! Hâlâ tanıyamadın mı? Bu ne unutkanlık. Ben Süleyman değil miyim?"

Emin birdenbire şaşırdı. Bu Süleyman mıydı? Mektep arkadaşı, bütün sınıfın, belki mektebin en sevilen insanı Süleyman bu olabilir miydi? Sevinci hayretine galebe etti:

"Süleyman... öyle ya!" diye o da kollarını açtı. Yolculuğunun şüphesiz en sevindirici tarafı bu tesadüftü.

Yüksek tahsillerini beraber yapmışlardı. Aynı yatakhanede yan yana yatmışlar, aynı sırada oturmuşlar, aynı kitapları okumuşlar, aynı şeyleri sevmişlerdi. Bütün sınıf onların dostluğunu kıskanırdı. Çünkü Süleyman neslinin deste başısı olmak için yaradılmış insanlardandı. Şimdi onu bu acayip yerde, bu sefil ve pejmürde kıyafette görünce şaşkınlığından donakalmıştı.

"Sen burada, bu hâlde?"

Süleyman gülümsedi:

"Ben sekiz senedir buradayım!" dedi. "Haydi eve gidelim", bir kahve içelim."

Bahçe kapısından girdiler. Eve doğru yürüdüler. Süleyman o kadar mesuttu ki neredeyse arkadaşını kucağında taşıyacaktı. Evin kapısı açıldı, birbiri ardınca, yedi sekiz yaşlarında düşkün kıyafetli iki çocuk çıktı ve ikisi birden el öptüler. "Nedir bu iş?" diye Emin düşündü. Onlardan daha küçük bir kız çocuğu, kendisinden daha ufak bir erkek çocukla sağ tarafta, duvarın dibinde çamurla oynu-

yorlardı. Biraz ötede on üç yaşlarında bir oğlan çite bağlı bir eşeği elindeki çalıyla kızdırmağa çalışıyordu. Eşeğin kısılmağa başlayan kulakları insan budalalığı hakkındaki fikirlerinin sonuna geldiğini gösteriyordu. Bahçe, çamura, sefalete rağmen bu çelimsiz baharın kokuları, arı sesleriyle doluydu.

Emin kendi kendine "Niçin olmasın?" diye söylendi. "Bu da bir hayat şekli değil mi? Mesutsa... Daima müstakil ve hür insandı..." Birdenbire âdeta kulağının dibinde patlayan bir tüfek sesiyle benirlendi. Karşı ağaçlardan bir yığın karga kanatlandı.

Süleyman arkadaşını tatmin etti:

"Aldırma babam.. zavallı emekli artık. Canı sıkılıyor da, güya avlanıyor."

Emin ilk önce şaşırdı. Sonra hatırladı.

"Demek babanı buldun..." dedi. Arkadaşının yüzüne dikkatle baktı.

Süleyman Manastır muhacirlerindendi. Babasını hicrette kaybetmişti. Lise ve yüksek tahsili boyunca tek ıstırabı bu olmuştu. O senelerde hemen her hafta birkaç gazetede birden Süleyman'ın babasını arayan ilânları çıkardı. Hatta talebelik yıllarında gazeteciliğe heves etmesi de bu yüzdendi. Emin bu ilânları şimdi bile ezberinden okurdu. "Manastır eşrafından, Tahir Beyzade Ömer Bey'in adresini bilenlerin hasretzede oğlu Süleyman'a bildirmelerini insaniyet namına rica ederim."

Süleyman bir elini onun omuzuna dayayarak cevap verdi.

"Evet, dedi, üç sene oluyor." Sonra birdenbire lafı değiştirdi. "Geldiğinizi biliyordum. Fakat hastaydım. Düğünde soğuk aldım. Sahi sen bilmiyorsun! Büyük kardeşimi evlendirdik. Bir hafta evvel gelseydin sen de düğünde bulunurdun. Fena olmadı." Sonra birdenbire ona doğru eğildi: "Baktım oğlan yetişmiş, güçlü kuvvetli erkek. Sağa sola takılıp duruyor. Günün birinde bir belaya çatacak. İyisi mi ben evlendireyim, dedim. Ama üşütmüşüm düğünde.

Neyse bugün biraz iyiyim" ve yırtık pijamasına tekrar büründü. Bulanık gözleriyle arkadaşına baktı: "Hayırlısıyla gelecek sene onun küçüğünü de baş göz edersek..."

Emin ne diyeceğini şaşırmış ona bakıyordu:

"Demek kardeşlerin de var."

Süleyman'ın yüzünden tekrar bir sevinç dalgası geçti:

"Elbette... hem sekiz tane. Bütün bunların hepsi benim kardeşim. Babam hicretten sonra evlenmiş. Biliyor musun, şuracıkta, burnumun dibinde oturuyormuş da haberim yoktu. 'P..'ye yerleşmiş; oradan bir kız almış. Dokuz çocuk.. biri ölmüş! Ben sana demiyor muydum, arslan gibi adamdır, diye!" Çocuklara döndü: "Ulan el öpsenize." Hayır, Süleyman eski Süleyman değildi. O babaya, kardeşe karışmıştı. Bir an mektepteyken yazmağa başladığı, o kadar hazırladığı eseri sormak istedi. Fakat beyhude yere hatırlatıp ne diye saadetini bozacaktı. Bir şey söylemek için:

"Senin yok mu, sen evlenmedin mi?"

"Dur, şimdi anlatırım. Hele bir oturalım..." Kapıdan içeriye doğru seslendi: "İki sandalye getirin!" On beş yaşlarında bir kız çocuğu iki elinde birer iskemle kapıda göründü. Güzel kızdı. Yerli kadınlar gibi giyinmişti. Yalnız yemenisini başının arka tarafına doğru, ancak saçının arka örgülerini gizleyecek şekilde bağlamıştı. Emin'i görünce bir adım geriledi.

"Gel Ayten, gel. Yabancı değil. O da senin ağabeyindir."

Ayten, mahcup ve biçare, kapıdan çıktı. Sandalyeleri yere bıraktı. Emin'in elini öptü. Emin yalan söylemeden beğenebilecek bir şey bulduğundan çok memnundu. Kızın güzelliğini methetti. Süleyman'ın yüzü sevinçten, güneş vurmuş bir körfeze döndü.

"Güzeldir, dedi, küçük de güzeldir, ama hırçın biraz.."

Üst üste iki tüfek sesi sözünü yarıda kesmeğe mecbur etti.

"Bahçede bu kadar çok mu kuş var?"

Süleyman cevap vermeden, tam arkalarında dik bir ses onu

paylamağa başladı:

"Ulan Allah'ın belası, sana bu saçmaları istemem, demedim mi? Ne zaman adam olacaksın?"

Emin tekerlekli arabasının içine bir eski zaman müşiri azametiyle kurulmuş kır saçlı adama şaşkın şaşkın baktı. Adam hem oğlana çıkışıyor, hem karşıda bilinmez bir yere elindeki av tüfeği ile nişan alıyordu: "Dünyada bir tek zevkim kaldı, onun da içine sen yestehledin!"

"Biliyorsun baba bir haftadır şehre inemedim; yarın bulduru-rum."

İhtiyar adam onu dinlemiyordu bile. O sadece nişan almakla meşguldü. Birdenbire tüfek tekrar patladı.

"Bak arkadaşım Emin... Sana her zaman anlatırdım." Süleyman korka korka konuşuyordu.

Fakat meflûç babanın onun arkadaşı ile alakası yoktu. Arabasını hızla sola, eşeğin bağlı olduğu köşeye doğru çevirdi:

"Bırak bre o hayvanı rahat! Patlatırım şimdi senin beynini..."

Tüfek şimdi kendi oğlunun başının hizasındaydı. Çamurla oynayan kız bu öfkeli ses üzerine ağlamağa başladı. Süleyman koşarak kardeşini kucağına aldı.

"Aysel... diye Emin'e uzattı. Beğendin mi? Güzel değil mi?"

Emin içinden: "Ayten... Aysel..." diye tekrarladı. Bütün bu inkılâplar, zahmetler, ümitler, sonunda birkaç yeni erkek veya kadın isminin değişmesine yaramıştı. Tıpkı Meşrutiyet senelerinde olduğu gibi...

Ne yapacağını şaşırmış bir hâlde, Süleyman'ın kendisine uzattığı çocuğu kucakladı. Eşeği kızdıran oğlan, komşu çitten bir lahzada atlamış, tam bir emniyet içinde, öbür bahçeden bir caz havasını ıslıkla çalıyordu. "Bu biraz daha esaslı!"

Süleyman, Aysel'in ellerinin yüzünde bıraktığı çamuru mendiliyle sildi ve kızı:

"Haydi annene söyle de bize kahve yapsın" diye içeriye gönderdi. Sonra arkadaşına döndü:

"Evlenmez olur muyum? Evlenmiştim. Niğde'deyken evlenmiştim. Bir de kızım olmuştu. Fakat karım, babamla kardeşlerim gelince burada duramam, dedi. Kızı alıp babasının yanına gitti. Şimdi davalıyız... çocuğu bir alsam." Sonra tekrar Emin'in gözlerinin içine baktı: "Ne yapabilirdim? Babamı feda mı edecektim?"

Bu ayrılıştan pek müteessir olmadığı belliydi. Emin yalan söylememek için bahsi değiştirdi:

"Babanı nasıl buldun? Onu anlatmadın..."

"Söyledim ya, sekiz senedir buradayım. Her gittiğim yerde olduğu gibi burada da babamı aramağa başladım. Düşün bir kere kardeşim, beş sene aradım. Halbuki adamcağız şurada, iki günlük yerdeymiş, ne iki günü trenle dört saatlik yer! Hepsi, bütün eşraf biliyormuş da bir türlü bana söylemiyorlarmış. Nasıl, güzel değil mi? Üç sene evvel teftişe çıkmıştım. Tıraş takımımı almamışım. Kazada, hükûmet konağının karşısındaki berberde tıraş oluyordum. Dereden tepeden konuşurken Manastırlı olduğumu söyledim. Berber gülerek 'bizim Ömer Çavuş'un memleketi, demesin mi!... Hangi Ömer Çavuş?' diye sordum. 'Canım Ömer Tahir Efendi... yirmi senedir burada oturur. Bir hayırsız oğlum vardı, beni ne aradı ne sordu, der durur biçare...' gerisi malûm. Hemen gittik. Tabii babam beni görünce orada kalmak istemedi. Ben de bırakamazdım. Hepsini birden toparladım, getirdim. Karım çocuklara tahammül edemedi, çıktı gitti. Asıl mühimi o değil. Düşün bir kere, biliyorlar da beş sene susuyorlar. Ah o Cebbarzade... hep o yaptı bu işi! Neymiş? Babam sarhoşmuş. Çok çocuğu varmış. Üzerime yıkılırlarmış. Hiç böylesini işittin mi? Yıkıldılar da ne oldu sanki? Şehirdeki evden çıktım. Burada daha rahat oluyor. Sabahları, biraz erken kalkıyorum, altıda filan. Daima şehre bir vasıta var: Ama at, ama araba. Ne bulursam; akşam da öyle. Farzet ki Bostancı'da oturuyorum, işim de Kocamustafapaşa'da... o bile değil! "Sonra birden

durdu: "Dahası var?" dedi, "babama rastlamayayım diye, azlime bile yürüdüler. Dedikodu çıkarttılar, bereket versin gelen müfettiş eski arkadaştı; işi atlattım. Babamı tam o sırada bulmuştum."

Kaçak tütününden bir cigara ikram etti. Kendisi de yaktı, fakat tütün sertti. İlk nefeste öksürmeğe başladı.

"İşte kahveler de geldi. Sağ olsun bizim analık! Öyle iyi kadındır ki..."

Emin kadının yüzüne hakikaten hayran oldu: Güzel, içe yakın, hâlden anlayan bir çehresi vardı. Kahveleri verdikten sonra Emin'e yaklaştı, yavaşça:

"Buna bir nasihat ver oğlum, bunda hiç akıl yok..." diye dert yandı: "Biz kendi hâlimizde iyi kötü gidiyorduk. Başına bu kadar cemaatı musallat et, bizi yerimizden eyle, kendin çoluk çocuğundan ol, o bunak için. O benim talihimdi. İyi günlerini ben sürdüm, kötülerini de ben çekecektim. Bizi yerimizden söktü. Çocukların hepsi bir başka yola saptı. Kendi de şimdi ne üstte ne başta... her gün hasta..." ve sonra tam ağlayacağı zamanda çekilip gitti. Süleyman gülüyordu:

"Hepsi beni düşünür..."

Emin, birbiri peşinden gelen tüfek sesleri ile benirliye benirliye kahvesini içti, sonra saatini çıkardı:

"Bana müsaade artık... Abbas yolcu. Tren nerdeyse gelir!" Mahzun ve ümitsiz, arkadaşının yüzüne baktı. Bu mu olacaktı Süleyman? Süleyman bu muydu?

O durmadan ısrar ediyordu:

"Nereye gideceksin, vazgeç. Bu gece kal. Sana bir yer buluruz. Yarın gelini de görürsün."

Emin kısaca vaziyeti anlattı. Arkadaşları istasyonda bekliyorlardı. Merkeze beraber gitmeleri lazımdı. Sonra başka işler de vardı. Ama yaza gelecekti.

"O zaman kalırım!" Sonra birdenbire ilave etti: "Bu rakamın

içinde bir eksik, bir fazla, ehemmiyeti olmadığını biliyorum. Fakat şimdi muhakkak gitmeliyim!"

"Ama yazın bendesin, hiçbir yere bırakmam."

"İnşallah! Sen de beni ara. Sen gelmezsen pek ellerinden kurtulamam."

"Olur, dedi, zaten nasıl olsa şehirde görüşeceğiz. Merasim icabı! Bu sefer hastaydım, gelemedim. Fena da olmadı, samanlığı tamir ettim. Fakat bir şey söyleyeyim mi? Ben o adamlardan soğudum. Beş sene bir insandan bildikleri bir sırrı saklayabiliyorlar." Tekrar kucaklaştılar.

Ne yapacağını, ne düşüneceğini bilmeyen Emin yavaş yavaş geldiği yoldan geriye döndü.

"Beş sene korumuşlar. Beş sene dünyanın en büyük iyiliğini yapmışlar da haberi yok." Nerde ise dalgınlıkla: "İnsana bu iyiliği babası bile yapmaz" diyecekti, bunu farkedince acı acı güldü. "Haberi yok.. Üstelik Cebbarzade'ye düşman olmuş! Ne çıkar? Artık eski Süleyman değil!" Acele acele yoluna devam etti. Şimdi, bütün bu macerada, onu asıl düşündüren Süleyman'dan ziyade analığıydı. Kadının yüzündeki sükûneti, ne de o derin merhameti unutamayacaktı. "Bire karşı bir, doğrusu istenirse pek kayıplı değilim!" Fakat Süleyman başkaydı. Süleyman bütün bir âlemdi. Neler öğrenmişti ondan? Hangi gerçeklerinin başına getirmemişti onu? Kafasında Süleyman'ı kurtarmak için çareler arıyordu. Fakat imkânı mı vardı? "Ama bir şey, muhakkak bir şey yapmak lazım!"

Köprüden geçerken tekrar eğildi, bataklığı seyretmek istedi. Su kendi dünyasını içine toplamış, dağınık mücevher rüyaları içinde hareleniyordu. Fakat Emin bu güzelliğe deminki gibi rahatça eğilemedi. O şimdi, daha ziyade sazların, küçük adacıkların etrafındaki sinekleri görüyordu.

İstasyona geldiği zaman arkadaşlarını aynı yerde oturur buldu. Cebbarzâde köşede küskün ve telaşlı, tespihiyle oynuyordu.

Emin'i görür görmez yanına davet edecekmiş gibi davrandı. Sonra vazgeçti. Tespihi cebine soktu, sinirli olduğu belliydi.

"Neredeyse seni aramağa çıkacaktık, merak ettik."

Emin gülerek cevap verdi:

"Görüyorsunuz ki kaybolmadım." Sonra kendisine uzatılan iskemleyi aldı, Cebbarzade'nin yanına oturdu. "Söyle bakalım emmi?" Adam onu yanı başında görünce sevindi. Ötekilere hiç benzemeyen ve talihin anlaşılmaz bir cilvesiyle hayatının en mühim meselesini elinde tutan bu acayip adamla bir daha konuşmak fırsatını bulmuştu. Fakat söze nasıl başlamalıydı? Onun elinde olmayı bir türlü affedemiyordu. Ellerini kavuşturdu. Yüzüne her zamanki sakin, yarı alaycı tebessümü taktı: "Sen beni bu işte baba olarak yenersin, fakat Cebbarzâde olarak değil." der gibi bir hâli vardı.

"Konuşacak ne var beyefendi? Elindeyim artık."

Emin sükûnetle cevap verdi:

"Değilsin artık!"

Cebbarzade ona dikkatle baktı. Mavi boncuklara benzeyen gözleri daha küçülmüş ince bir çizgi olmuşlardı:

"Anlamadım..."

"Anlayacak bir şey yok... İstediğini yapacağım! Yani elimden geleni yapacağım!"

Cebbarzade bir türlü inanamayan gözlerle ona bakıyordu.

"Evet", diye sözünü tamamladı. "Oğlunu göreceğim. Ve senin doğru düşündüğünü, haklı olduğunu söyleyeceğim. Tesir etmeğe çalışacağım! O kadınla evlenmesine mâni olacağım. Toprağa dönecek. Bilirsin oğlun beni sever ve dinler. Okuduklarını unutacak. Sana benzeyecek!" Sesi zehir gibi acıydı. Adama dik dik bakarak sözüne devam etti:

"Değiştim, dedi, ben artık değiştim. Teslim oluyorum. Anla-

dın mı? Teslim oluyorum. Siz daima haklısınız. Ama sade bu işte değil, öbürlerinde de, bütün meselelerde, hepsinde. Ben teslim oluyorum."

Cebbarzade uzun uzun düşündü. Sevindiği belliydi. Fakat yine kaşları çatıktı. Yüzünde garip bir endişe vardı. Nihayet gülümsedi. Bu ihtiyar ve tecrübeli yüzde hakikaten tuhaf bir şeydi bu gülümseme! Sanki bütün kırışıklıklar altından aydınlanmıştı. Sonra birdenbire durgunlaştı. İşi anlamamıştı. Ve anlamadığı şeylerden daima korkardı. Tespihini cebinden çıkardı, oynamağa başladı. Bir ara, "Neden? Niçin?" diye sormak istedi. Fakat azametine sığdıramadı, işi şakaya döktü. "Ama bu kadarı da fazla" dedi.

Emin bu cevaptan şaşırmış, sordu:

"Yoksa memnun değil misiniz?" Durdu, yüzüne baktı. "İstediğiniz bu değil miydi? Nesi fazla."

Cebbarzade onu kucaklar gibi bir hareket yaptı:

"Demek istediğim.." dedi, âdeta utanmış gibi kesik kesik konuşuyordu: "Sonra biz doğruyu nasıl buluruz? Şimdiye kadar sizlerin sayesinde, iyi kötü yolumuzu seçtik. Aramızda fark kalmazsa ne yaparız."

Sonra başını arkaya attı. Emin onun, birbiri ardınca patlayan tüfek seslerini dinlerken yüzünde beliren tebessümü bütün ömrünce unutamayacağını anlıyordu.

Tren ağır hırıltılarla yaklaşıyordu.

ACIBADEM'DEKİ KÖŞK

Acıbadem'deki köşkün hayatımın her safhasında açık bir tesiri vardır. O, çocukluğumuzun bazı büyük zenginlikleri gibi sadece küçük yaşları doldurup geçmemiştir. Benim de düşünce tarzıma, mizacıma tesir etmiştir. Bu ev annemin dayısının evi idi. Sâni Bey orta boylu, ben tanıdığım zaman kır sakallı, geniş, atletik vücutlu, mavi gözlü bir adamdı. Bir zaman çarkçı yüzbaşılığı yapmıştı. Fakat gedikli miydi, mektepten mi yetişmişti? Bunu iyi bilmiyorum. Okumayı, yazmayı sever, dışarda olan bitenleri merak eder, terakkiye inanır ve ona hizmet etmek ister bir adamdı.

Hayat gariptir, bazen en tabii verimlerle bize bir opera komik hazırlayabilir. İstanbul'un en güzel peyzajında, dünyanın en iyi insanları olan bu karı koca –akrabasından zengin bir kızla evlenmişti– her ikisinin gerçekten beğenilecek meziyetleriyle kendilerine belki gene o zaman İstanbul'un en garip, en güldürücü ve bilhassa bir çocuk için en eğlenceli hayatını kurmuşlardı.

Dışardan yaşıtı olan İkinci Hamid devri köşklerinden hiç farkedilmeyen bu zarif köşke adım atar atmaz garabetler birbiri peşinde sıralandı.

Bununla beraber ilk çocukluk yaşlarımda, ben işin bu tarafını pek bilmezdim. O yıllarda bu evde misafir kaldığımız vakitler ben onun bol aynalı, ağır koyu perdeleri yarı inik, eşyası bir saray

müşiri kadar yaldızlı ve kordonlu odalarında çocuk muhayyilemi bir sarhoşluk gibi saran ilk korku ürpertilerini, o her şeyin kendiliğinden bir masal olduğu anları tatmıştım. Gündüzleri bahçede evin mühim şahsiyetlerinden olan Derviş'le oyalanırdım. Büyük dayımın bu tek araba atı, attan insana doğru olan tekâmülünün yarı yolunda –yani bir at uzviyeti içinde mahpus insan psikolojisiyle– kaldığı için çok mustaripti. İnsan sohbetine bayılır, insandan uzak kaldıkça mahzunlaşırdı. Evin bütün işleri onun yanında görülürdü. Yazın aşçı, sebzeleri bahçede onun olduğu yerde ayıklar, tavukları orada yolar, bir iş için giderse bu yolunmuş tavukları ona emanet eder, evin hanımları onun yanında dikişlerini diker, misafirler orada kabul edilir, evin biricik oğlu Raci, Tıbbiye imtihanlarına onunla beraber çalışırdı. Benim ise belli başlı dostumdu. Akşama kadar onun yanında kalırdım. Sonra yengemin yarım baş ağrıları başladığı zaman yukarıya odalardan birine çıkar, evin bu saatlerde büründüğü o garip sessizlik içinde, büyük, ağır gölgeli, bazen derinliklerine Karacaahmet serviliklerinden sızan akşamların tortulandığı aynalara bakarak kendime masallar uydururdum. Aşağıdan ara sıra Derviş beni hatırlar, tatlı tatlı kişner, ben yukarda bu dostluğun hatırasıyla zengin, kendimi sonu bu aynalardan birinin içinde kaybolmağa benzeyen hülyalara bırakırdım.

Yaşım biraz ilerleyip de müphem ürpermelerin yerine bilmek ve anlamak zevkini ister istemez duyduğum zaman, bu evin hayatımdaki rolü de beraberce değişti. Bu 1907-1908 senelerine doğru oldu. Acıbadem'deki evi artık başka gözlerle görmeğe başladım. O zaman anladım ki bu evin serbest dolaşılan yerleri, şimdiki tabiriyle memnu mıntıkaları, bir bilmeceye benzeyen kapı ve kilitleri, girip çıkmak için rahatsız edici güçlükleri ve heyhat hâlâ akıl erdiremediğim bir tezatla, bu güçlükleri karşılayan bir yığın da kolaylıkları vardı.

İşte her düşüncenin esası olan, niçin, neden ve nasıl gibi suallerle ben bu evde, ve onunla karşılaştım. Bu yüzdendir ki, düşün-

cem hiçbir zaman metafizik problemlerde gecikmedi. Onun sayesinde doğrudan doğruya realite üzerinde düşündüm. Niçin kapılar bu kadar ehemmiyetle kilitlenirken her katın sofasında yangın merdiveninin açıldığı pencere –çünkü dayım yangın merdivenini İstanbul'da ilk kullananlardan biridir– daima yarı açık bulunur? Neden dayım sokaktan gelecek her şeyden bu kadar çekindiği hâlde etrafında sadece alçak duvarlar bulunan bahçe tarafını çok emin bir yer addeder ve mutfak kapısının gece gündüz ardına kadar açık bulunmasına göz yumardı? Nasıl olurdu da dayım bu kadar kilit ve sürgü meraklısı olduğu hâlde evdeki anahtarların hiçbiri kilitlerine uymazdı? Görülüyor ki bende zihnî tecessüsün mekanizması sadece bu evin etrafında işliyordu. Fakat bu evin acayipliklerini saymak hakikaten güçtü.

Bunlar sadece birtakım küçük merakların ilavesi değildi. Evin mimarisine bile geçmişti. Meselâ bu köşkte, başka evlerde olduğu gibi merdivenlere tek bir kafes içinden çıkılmazdı. Annemin dayısı hırsız korkusundan her katın merdivenini evin ayrı bir cihetine yaptırmıştı. Böylece evin sokak kapısının yanından en üst kata, sağ taraftan ikinci kata çıkılır, sol taraftan zemin kata inilirdi. İkinci kattan üçüncü kata çıkmayı aklına getiren talihsiz, evvela alt kata inecek, oradan üst kata çıkacaktı. Daha gücü, bu merdivenlerin daima sıkı sıkıya kapalı kapılarının yanı başında kendilerine benzeyen ve o kadar süslü, yaldız zırhlı, tahtası fevkalâde cilalı iki üç dolap kapısının bulunmasıydı. Böylece ev halkı bile bilhassa o elektriksiz zamanlarda akşam saatlerinde bu merdiven kapılarını şaşırabilirlerdi. Evden olmayanlar ise onları bulmak için epeyce vakit kaybeder, güçlük çekerlerdi. Buna mukabil üst üste odaların çoğu birbirine yük dolaplarında gizlenmiş dar merdivenlerle bağlıydı. Böylece üst kat sofasında yolunu şaşıran bir hırsız, sağ tarafta bulunan dayımın kayınvalidesinin odasının gizli merdiveninden büyük kolaylıkla dayımın her zaman yatağında ve başı duvara dönük yatan annesinin odasına inebilirdi. Eğer bu odanın

hemen karşısındaki Râci'nin odasına kimse görmeden geçmeyi akıl ederse o odanın yüklüğündeki merdivenle de dayımın çalışma odasına, oradan da atelyesine inerdi ki buradan daima dalgın, daima yeni bir fikrin hücumu altında kendini kaybetmiş duran dayımın gözlerinin önünde bile pencereden bahçeye çıkması kolaylıkla mümkündü. Kaldı ki açlığa tahammül eden bir adam bu atelyede kimse görmeden günlerce gizlenebilirdi. Evin herkese memnu mıntıkalarından biri olan bu atelyeye ben ilk defa işte bu yoldan gelmiş ve bir daha oradan ayrılamamıştım. Dayımla hemen hemen beraber çalışırdık. Ben onu rahatsız etmezdim, o ise beni hiç görmezdi. Burası tam mânasıyla bir kırılmış, dökülmüş alet mahşeri idi. Eski bir çarkçı yüzbaşısı olan, makineyi ve ihtirai son derecede seven dayım yolda, yaymacılarda, Haydarpaşa garı atelyelerinde, mezatlarda, iskelelerde, hurda demir eşyası satılan yerlerde ne kadar işe yarar veya yaramaz makine parçası bulursa buraya getirirdi. Kırık gemi dümen parçaları, parçalanmış uskurlar, pervaz enkazları, çarklar, borular, somunlar, davlombazlar, büyük çiviler, saç levhaları, paslanmış pistonlar, saç kazanları, benim adını bilmediğim bir yığın şey burada toplanmıştı. Atelyenin ortasında dayımın büyük çalışma tezgâhı, kenarlarında tek aletlerin bulunduğu küçük masalar vardı.

Onu ilk defa gördüğüm zaman dayımın yüzünde hepimizi o kadar çeken ve korkutan o çocuk ifadesinin mânasını anladım, diyebilir miyim? Yaşım bu dikkate müsait miydi? Burasını bilmiyorum. Fakat omuzuna yavaşça el koyup "Sevgili dayıcığım, beraber oynasak olmaz mı?" demekten kendimi zor almıştım.

Şunu da söyleyeyim ki bu tam bir felâket olurdu. Çünkü dayımın bütün ev halkını titreten o korkunç hiddetlerinden birini coşturabilirdim. Atelyeye dayımdan başka kimse giremezdi. Meğer ki evin hem uşağı, hem de seyisi ve arabacısı olan Kerim Ağa olsun. Kerim Ağa dayımın iş arkadaşıydı.

İkinci memnu mıntıka, dayımın o esnada noksanlarını yahut

fazlalıklarını büyük bir gayretle tamamlamağa çalıştığı banyo dairesi –o zamanki adıyla gusülhane veya hamam– idi. Bu gusülhane dayımın yatak odasının altına düşerdi ve zemin kattaki büyük taşlıktan bir koridorla ayrılmıştı. Buraya açılan kapısından başka, bir de dayımın odasından inen bir merdiveni vardı. Bu hamam şüphesiz dayımın şaheseriydi; yahut hiç olmazsa ömrünü taçlandıran büyük keşfinden sonra en mühim eseri o idi. Çünkü dayım hakiki icat dehasıyle doğmuştu; ve onun çalışkan hayatı hakikaten şimdiye kadar kimseye nasip olmayan büyük, emsalsiz bir keşifle taçlanmıştır. Fakat bu keşiften en sonunda bahsedeceğim; şimdi gusülhaneyi anlatayım.

Daha evvel söyleyeyim ki bu banyo dairesi hepimize âdeta büyük bir merasimle açıldığı günden itibaren benim zihnî hayatım üçüncü safhaya girmiştir. Eğer dostlarım beni ciddi bulmuyorlarsa, olur olmaza gülmemi ayıplıyorlarsa, yahut kendilerini o kadar heyecanlandıran, büyük ümitlere kaptıran işlerde soğuk durduğundan şikâyet ediyorlarsa, hülasa herkese benzemek ve herkesle beraber az çok çıldırmamak meziyetlerinden –ki hayatta muvaffakiyetin en büyük şartlarından olsa gerektir– mahrumsam, bunun tek mesulü şüphesiz annemin dayısı veya onun icadı olan bu şaheser gusülhanedir. Dayım bu eserini bir senede vücuda getirdi, fakat tam şeklini ona iki sene daha çalışarak verdi. Bu üç seneyi bir banyo dairesi için biraz fazla bulanlar daima olacaktır. Fakat haksızlık ederler. Böylesi bir icat kırk sene, elli sene çalışmayı da taşıyabilir. Yarabbim ne mükemmel, ne harikulâde şeydi. Ve ilk defa ayağımızı atar atmaz ne kadar şaşırmıştık. Sonra dayım bu mükemmel icadın işleyiş tarzını anlatırken nasıl gülmüştüm? Hepimiz ne kadar gülmüştük? İlk önce küçük tebessümlerle başladık. Sonra yavaş yavaş bu tebessümler hakiki kahkaha oldu. O zaman hatta babamda bile en acayip hareketler başladı. Güldüğümüzü göstermemek için neler yapmıyorduk? Nihayet dayımı hep birden tebrike koyulduk. Babam boynuna sarıldı, biz ellerine,

eteklerine sarıldık. Ve güldük, sarsıla sarsıla güldük. Birbirimize sarılarak, onun ellerini öperek yerlere yatarak güldük. Hatta bu gusülhanenin muazzam masrafını ödeyen yengem bile güldü: Delice güldü. Aradan kırk seneye yakın bir zaman geçtiği hâlde şu satırları yazarken gene aynı çılgın kahkahanın içimde kabardığını hissediyorum. Zaten o günden beri evin içinde kahkaha bir an durmadı. İki kişi yan yana gelince gülüyorduk; sudan, yıkanmadan, sabundan bahsedilince gülüyorduk. Birdenbire eski İstanbul sayfiyelerinin o kasvetli havası evden kaybolmuştu. Artık herkes, her vesile ile gülüyordu; herkes birbirinin boynuna sarılarak gülüyordu. Dayım da beraber gülüyordu.

– Köftehorlar... diyordu. Elbette gülersiniz; şimdiden sonra rahat rahat yıkanacaksınız!

Evet bundan sonra rahat rahat yıkanacaktık! Bu banyo odasında her şey bunu vaat ediyordu.

Yukarıda söylediğim gibi büyük dayım hakiki icat dehasıyla doğmuştu. Ona göre işleyen insan kafasının üç büyük gayesi vardı: İcat, ıslah, tadil.

Fakat bu üç kategori birbirinden o kadar kat'î surette ayrılmazdılar. Tadil ve ıslah yolu ile icat kabil olabileceği gibi, ıslah yolu ile tadil, tadil yolu ile ıslah da kabil ve tavsiyeye şayandı. Eski inşa ile gençliğinde yazdığı küçük mekanik risalesinde –galiba tek cümleden ibaret olan bu yirmi sayfalık risaleye son senelere kadar Sahaflar'da tesadüf etmek kabildi– dayım bu nazariyesinin bir nevi felsefesini yapmıştı.

Filhakika eski tasavvuftaki vahdet-i vücuttan işe başlayarak cisimlerin ve şekillerin aslındaki birliğine geçiyor, ve oldukça karışık bir ayniyet nazariyesinden sonra mihanikin dayanması lazım geldiği terakki fikrinin belli başlı esaslarını anlatıyordu. Ona göre kâinatta her şey fonksiyon ve mahiyet değiştirebilirdi. Bu umumî saadete hizmet için elzem bir çalışma idi. İcat etmeliydi; esas bu

idi. Fakat icat edemiyorum diye meyus olmağa lüzum da yoktu. Beşeriyet şimdiye kadar bir yığın icat yapmıştı.

Şimdi bu icatların ıslah ve tadili devresine girmiştik. Büyük dayıma göre bir dikiş makinesinden bir bıçak bileme makinesi vücuda getirmek dâhiyane bir keşifti. Kıyma makinesiyle kahve değirmeni aynı iş için çalışabilmeliydiler. Ne yazık ki, bu makine ve ihtira zevkine, yahut babama göre dehasına dayımın mizacı iki büyük kusur ilave etmişti. Biri basitten hoşlanmıyordu; öbürü de gayeyi gözden çabukça kaybedenlerdendi. Onun muhayyilesi dolu dizgin yürüyen cinstendi. Gözünün her rastgeldiği şeyi kendi icadına veya o andaki çalışmasına ilave edebilirdi. Böyle bir zekânın asıl fonksiyon fikrini kaybedeceği tabii idi. İşte gusülhane onun icat dehasıyla beraber bu kusurlarının da mahsulü idi. Doğrusu istenirse bu, ayağa dikilmiş küçük çapta bir dekovil lokomotifine benzeyen soba ve kazanıyla, duvarlarındaki bir yığın çark, büyük vida, musluk, boru ve helezonî borularla, duvar diplerindeki hiçbirimizin tanımadığı bir yığın aletlerle, yıkanılacak bir yerden ziyade bir vapurun yeni tertip makine dairesine, bilmediğimiz maddelerle ısınan bir kalorifer teçhizatına, çok lezzetli ve zalim işkencelerin yapıldığı bir yere benziyordu. Hakikatte ise bu sonuncu benzetiş doğru idi. Çünkü her soyunmuş insan bir kere sabunun ve suyun gaddar ellerine mukadderatını teslim ettikten sonra şaşkınlığın, evvelden öğrenilen şeyleri çarçabukça unutmanın, etrafını lâyıkıyla görememenin işkencesi başlardı. Evvela siz soyunana kadar sinsice yanan soba birdenbire şiddetle ötmeğe başlar, başınızı sabunladığınız andan itibaren sıcak ve soğuk su muslukları karışır, ötmeğe başlayan acayip düdükler telaşınızı arttırır, hararet artıkça, su ısındıkça karışıklık, tasavvuru imkânsız şekle girer ve siz dışardaki tulumbanın altına kendinizi atana kadar bir duman, sıcak veya soğuk su tufanı altında boğulurdunuz. Çünkü yıkanma denen ameliyenin vücudu hazırladığı rahatlık içinde bu gusülhanenin karışık tertibatını idare etmeğe imkân yoktu. Bununla bera-

ber mesele o kadar çetin değildi. Soba iyice yandıktan sonra suyun kazana devamlı akması için sağ duvardaki büyük çark çevrilir ve asıl kazanın yanındaki çapraz makas açılırdı. Ondan sonra yıkanacak adamın ayaktaki minyatür lokomotifin biraz ilerisinde duvara yapışır kurnanın önüne oturması ve sıcak, soğuk, ılık su musluklarını yoklaması kâfiydi.

Fakat bu musluklar tek başlarına işlemezlerdi. Bu mühim ameliye muhtelif çarkların, duvara gömülü aletlerin kontrolünden geçtiği için evvela sol taraftaki duvarda büyük bir çark işletilir; onunla tam bir zaviye dıl'ı yapan saat rakkasına hafifçe dokunulur, sobanın üstündeki dört vida kurulur ve gene sobanın üstündeki beş musluk açılırdı. Böylece her şey hazırlanılınca biraz sonra tulumba başında zatürrieye tutulmanız veya yüzünüzün sabunlarını silmeden gözünüzü açıp giyinmeğe mecbur olmanız yüzünden üç gün göz ağrısı çekmek üzere yıkanmağa başlardınız.

Büyük dayım kendi icadı olan bu gusülhaneye çok karışık mekanik zevkiyle beraber fantezist ruhunu da geçirdiği için ilk sabundan itibaren son derecede alaycı bir tesadüf tanrısının oyunları başlardı. Bazen suyun geldiği tatlı su kuyusu birdenbire kurur, bazen yanlış bir manevra ile kazanın suyu sizden üç metre uzaktaki bir süzgeçin ağzından gusülhanenin zeminini buhar ve sıcak su ile bir kış bahçesini sular gibi döne döne sulardı. Bazen de su hiç ısınmaz veya bütün çarklar, vidalar, dişliler, küçük subaplar, pistonlar, duvardaki her çeşitten manometreler, hülasa dayımın çalıştığı gemilerden, yaymacılardan, tersanedeki dostlarından alıp getirdiği, tâmir ve yeni baştan tanzim ettiği bütün aletler bu inatçı kazanı bir türlü idare edemez, musluk size sadece su boşaltır, yahut kurnadan sıcak ve soğuk bir damla su akmaz ve siz olduğunuz yerden, Beylerbeyi Kasrı'nın Küçük Dağ köşkündeki duvar çağlayanını takliden yaptırdığı mermer çağlayanın yaprakları üzerinden sizi yıkayacak, kirinizi ve yorgunluğunuzu alacak suyun saf bir estetik zevkiyle aktığını seyretmekle kalırdınız. Ne yazık ki

estetik zevklerimiz zihnî hazırlıklarımıza, duruş ve giyiniş tarzlarımıza çok bağlıdır. Bunun için çırçıplak oturduğunuz bir kurna önünde bu su oyunu sizi hiç de mesut etmez, derin murakabenin yerine içiniz hiddetle, sabırsızlıkla dolardı. Fakat çok sürmezdi. Çünkü ısınmış suyun duvar çağlayanına gitmesi bir nevi sessiz alarm işareti idi; o iyice kaynayan suyun kazanı zorladığına delalet ederdi. Böyle zamanlarda estetik zevkiniz ve köşk mimarisi hakkındaki düşüncelerinize fazla kapılıp da bu son derece karışık, her işleyiş şekli ayrı hesaplı banyo odasından fırlamazsanız duman içinde boğulmanız ihtimali yüzde seksendi. Çünkü her ihtimali hesap eden dayım bu ısınma ve yıkanma makinesini o tarzda tertip etmişti ki duvarda sıcak su oyunları başladıktan hemen birkaç dakika sonra kazanın suyu hiçbirimizin bilmediği bir mekanizma ile sobaya akar, müthiş bir is kokusu ve duman içinde etrafı gözden kaybederdiniz. O zaman büyük düdük öter, ev halkına aşağıda kopan felâketi haber verir, dayım kendi odasının merdiveninin başına kadar gelerek gusülhaneden çıkmamızı söylerdi.

Aklıselim insanın en tabii malikânesidir. Yengem gusülhanenin acayip huyunu akliselimi ile tashih etmişti. Onun da inşaat merakı olduğu için yanı başında bir ocak yaptırmıştı. İşte bu lânetli gusülhanede yıkananların suyu bu ocakta ısıtılır, kovalarla taşınır, böylece büyük bir makinenin zihne vehmettirdiği otomatizm ve konfor düşüncesi içinde ev halkı ocağın ve su kabı ile sabunun icat edildiği tarihten beri hiç değişmeyen o çok emniyetli şekille yıkanırlardı.

Söylemeğe hacet yok ki ben bu gusülhaneye ancak on bir yaşımdan sonra üç defa girdim. Birincisinde sadece omuzum haşlandı, ikincisinde tulumba önünde soğuk aldım. Üçüncüsünde ise heyhat, zavallı dayımızın yarı cansız cesedini oradan çıkardık.

*

Büyük dayımın bu gusülhaneden başka, daha büyük, daha

geniş, âdeta onun çalışkan ömrünü taçlandıran bir keşif veya icadı olduğunu yukarıda söylemiştim. Filhakika dayım at arabasının, Mezopotamya'da oturanların bundan 6000 sene evvel bildikleri bu mühim icadın ikinci kâşifidir. Fakat böyle bir çalışmada ikinciliğin hiçbir ehemmiyeti yoktur ve keşfin bütün şerefi kendisine aittir. Çünkü bu at arabasını dayım bisiklet dediğimiz şeyi ıslah ve tadil ederek bulmuştur. Ona bir taklitle değil ihtira zekâsının adım adım yürüyüşüyle erişmiştir.

1911 senelerinde idi. Râci, Tıbbiye'nin dördüncü sınıf imtihanlarını verince dayım ona bir bisiklet satın almıştı. Sâni Bey bu alete uzun zamanlar lâkayt kaldı. Sonra birdenbire gavur zekâsından, icat kabiliyetinden bahsetmeğe başladı, nihayet günün birinde onun elindeki işi bıraktığını, derin derin düşündüğünü gördük. Bir gün babama: "Bu bisiklet denen şey mükemmel icat Hayri Bey, mükemmel icat! Yalnız bir eksiği var, yağmurda, güneşte insan açıkta kalıyor, bir de kolları ve bacaklarıyla çok yoruluyor. Bunu tadil etmek lazım!" diye bir şeyler söylediğini duydum. O günden itibaren evin hayatı değişti. Araba ve at mezada gönderildi; kaça satıldılar? Bunu hiç öğrenemedik. Fakat ortalıktan çekildiler! Sâni Bey karısına: "Gelecek sene sizi kendi yaptığım bisikletle gezdireceğim. Merak etmeyin" diyordu. Herkes Derviş'ten ayrıldığına mahzundu.

Dayım sözünü tuttu. Günün birinde atelyenin ortasında tekerlekleri biraz içeriye girmiş bir kupa arabasını gördüm. Geceleri bahçede Kerim Ağa ile ilk tecrübeler yapıldı. Fakat arabanın tecrübeleri ilerledikçe dayımın neşesi azalıyor, suratı asılıyordu.

Bir gece sofrada karısı sordu:

– Sizin neyiniz var Allahaşkına?..

– Hiç... dedi. Şu bizim dört kişilik bisiklet zihnimi çok yoruyor. Çünkü içerdekiler daima meşgul oluyor. Kimi istikamet çarklarıyla, kimi pedalları işleten çarkı çevirmekle. Yokuşlarda ise hep Kerim Ağa inip, çekmeğe mecbur oluyor. Bir kolaylık arıyorum.

– Ne gibi?..

Sâni Bey babamın yüzüne "Niçin anlamıyorsun?" gibi baktı:

– Efendim, dedi; bir kolaylık işte. Araba mükemmel işliyor, fakat yorucu oluyor. Bu yorgunluktan kurtulmak için kendi vücudumuz yerine, yani onu yormamak için öne bir at taksak nasıl olur, diye düşünüyorum...

Hepimiz şaşırmıştık, ben Râci'ye, Râci bana ve annesine bakıyordu.

– İyi ama, beyciğim, o zaman canım atlı arabanın ne kabahati vardı?

Dayımın çileden çıkması için bu kadarı bile çok idi; peşkiri masaya atarak doğruldu:

– Kadın kafası neyi anlar ki, diye bağırdı.

Fakat yengeme üç gün evvel imzalattığı iki yüz altınlık senedin hatırasıyla derhal yumuşadı.

– O ayrı şey... dedi. O ayrı şey. Benim yaptığım ayrı. O öteden beri vardı. Ben başka bir şeyi ıslah, tadil ve ikmal ederek buna vâsıl oldum. Evvela iki tekerlekli bisikleti, dört tekerlekli bir araba hâline getirdim. Sonra üstünü örttüm, içinde rahatça oturabilmeyi temin ettim. Şimdi kol ve bacaklarımızı yorgunluktan kurtarmayı düşünüyorum. Atı onun için koyacağım!

Yengem hâlâ inanmıyordu:

– Güzel, güzel beyciğim ama... Arabadan farkı ne? Araba da aynı şey değil mi?

Dayım ellerini masanın üzerine vurdu:

– Aynı şey. Fakat aynı mantıkla, aynı zihniyetle varmadım. Netice bir olsa bile yol ayrı. Esas olan da budur. Sen netice bir diye benim çalışmamı inkâr ediyorsun! Beni muvaffak olmamış addediyorsun. Halbuki muvaffak oldum. Dünyaya yeni bir icat hediye ettim. Bisikleti değiştirdim. Tadil, ıslah, ikmâl ve tanzim ettim...

Bana teşekkür edeceğiniz yerde...

Gözlerine yaş dolmuştu. Neredeyse ağlıyacaktı. Yengem başta, hepimiz onu üzdüğümüz için müteessirdik, babam ortaya atıldı:

– Hemşire hanım sizin çalışmanızı inkâr etmiyorlar. Sâni Bey.. dedi. Yalnız müşahedelerini söylediler, üzülmeyin.

– Hayır, dedi. Müşahede değil, benden şüphe ediyorlar... Muvaffak olmadığımı sanıyorlar...

Fakat yengem dayımı teskin etmek çarelerini bizden iyi biliyordu:

– Bey dedi, at için üzülüyorsan hiç merak etme. Ben Derviş'i sattırmadım...

Dayım tekrar bir hayret tecrübesi geçirdi:

– Emir verdiğim hâlde... sattırmadınız mı? Sattırmadınız mı?

Fakat yengem aldırmıyordu:

– Siz de bilirsiniz ki beyciğim bir kadının vazifesi ihtiyatlı olmaktır. Nitekim...

– Peki nerede şimdi? Nerede sakladınız koca atı?..

– Burada, evde. Üst katta, odada.

Birdenbire her şeyi anlamıştım. Bütün o komşudan geliyor sandığım hafif kişnemeler, evi saran gübre kokusu, akşamları bahçede beni o kadar korkutan üst katın pencerelerinde gördüğüm hayalet çehre...

Dayım da beraber hep birden yukarıya fırladık.

Derviş sevinçle bizi odasında kabul etti.

O bahar dayım işi olduğu günler Derviş'le Kadıköyü'ne inip çıktı. Bu yolculukların birinde, araba İstanbul'da yeni yeni kullanılan bir motosiklet yüzünden bir kaza geçirdi. Babamla Sâni Bey içinde idiler. Sâni Bey babama:

– Bu nedir?.. diye sormuş... Babam:

– Motosiklet, diye cevap vermiş. Bisikletin daha mütekâmil şekli...

Fakat otomobil hakkında az çok malûmat edinen Sâni Bey:

– Hayır! Olamaz, demiş... Bu olsa olsa otomobilin küçüğü olur... Bisikletle aynı şey olamaz... Çünkü hareket ettirici kuvvetler ayrıdır...

Sâni Bey gördüğüm insanlar içinde mesut olmak çaresini bilen tek adamdı ve dehasına imanı içinde bütün beyhude çalışmalarına, ev halkını kuru tahtaya indiren israflarına, budalalıklarına, söz nasihat kabul etmemesine rağmen çok mesut öldü. Onu kendi icat ettiği gusülhanede yarı yanmış olarak ölüm döşeğinde benim gibi seyredenlerden hiç kimsenin, yüzündeki derin sükûnete bakıp da:

– İşte vazifesini yaptığından hiçbir şüphesi olmayan adam!.. diye düşünmemesi kabil değildi.*

* *Aile*, nu. 11, Sonbahar 1949, s. 11-19.

RÜYALAR

İlk önce değişikliğin farkına varmadı. Sadece çalışmak istemiyordu. Cansız ve neşesizdi. Bütün gün ya bir köşede oturuyor, yahut dalgın dolaşıyordu. Sanki hayatında çok mühim bir şey eksikti. Sonra, yavaş yavaş yorgun ve isteksiz kalktığını, sabaha kadar karışık rüyalar gördüğünü ve bunların kendisini yorduğunu anladı. Daha sonra âdeta istemeyerek uyanmağa başladı. Sevilen bir memleketi, bir daha görülmeyecek şeyleri terkediyormuş gibi esefle yatağından kalkıyor ve gününü bir sıla düşünür gibi geceyi ve rüyalarını düşünerek geçiriyordu.

Bununla beraber onlardan hiçbir şey hatırlamıyordu. Ne gidip gelme (vak'a diyemediği için böyle diyordu) ne bir kaçma duygusu, ne kendi hayatına ait bir yüz, hatta ne de doğru dürüst tanınan bir çehre, hülasa hiçbir şey... Sadece uyur uyumaz kendi zamanından çıktığını, başka birisinin dünyasına girdiğini biliyordu. Bu rüyaların zorladığı hiçbir yüksek sır yoktu. Bunlar, alelâde, ancak hayatımızda olduğu için, hususi kıymetler verdiğimiz için bizi mesut eden şeylerin cinsindendi: Aşk gibi, sıkıntılarımız gibi...

Cemil bu rüyaları kendi kendine tahlile çalıştığı zaman, onların ilk devirlerde beklenmedik denilen şeylerden de mahrum olduğunu veya bu tarafını seçemediğini kabul ederdi. "Geniş, çalkantılı bir deniz gibi birbirinden hız alan hareketlerle, devam eden bir şey..." Bazen o da çok nadir anlarda, tanıdığı, vaktiyle dikkat etmiş

olduğu birkaç şey bu rüyalara giriyordu. Meselâ evlerinin önündeki erguvan ağacı gibi..

Bu sayfiye evine taşındıkları ilk günlerde, nisanın başında, Cemil de karısı da bu ağacı sevmişlerdi. Cemil ona Persephone adını vermişti, kışın karanlıklarından bu kadar süslü ve güzel geldiği, bir altın mızrak gibi pırıl pırıl sabah sislerini yardığı için.

Bazen, şüphesiz gündelik işlerin, kendi mazisine ait şeylerin de rüyalarına karıştığı olurdu. Zaten Cemil'i asıl şaşırtan da bu idi. Çünkü bu iki cins rüya birbirinden âdeta farklıydı. Birincisine bir nevi sır, içinden gelen bir duygu refakat ederdi; rüyadan ayrı bir şey... Ötekiler ise kendi gelişmeleriyle uykumuzun şekline göre gece hayatımızı yapan şeylerdi.

Şurası var ki birkaç hafta sonra bu deniz çalkantısı birdenbire duruldu. Sanki bir perde sıyrılmıştı. Uyanınca bir türlü birbirine bağlayamadığı birtakım şeyleri hatırlıyordu.

Bir defasında küçük bir merdiven başı gördü. Küçük bir masa üzerinde cam bir kavanoz içinde kırmızı balıklar yüzüyordu. Kısa, ancak bir lahza süren bir görüştü bu. Fakat o kadar vâzıhtı ki belki bu vuzuhu yüzünden görür görmez uyanmıştı. "Keşke biraz daha bakabilseydim..." Çünkü içinde, mühim bir şeyin olmasını bekleyenlerin hissiyle, o kesif dikkat ve üzüntü ile uyanmıştı.

Ertesi gece yatağını değişmiş gördü. Beyaz, tül perdeli güzel, çok güzel bir odada yatıyordu. Daha doğrusu hem bu yatakta yatıyor hem de odanın biricik penceresinden, bodur ve çok geniş bir ağacın altına bakıyordu. Bu ağaç garip bir ağaçtı. Âdeta insan gibi, susturulmuş bir insan gibi duruyordu. Ve Cemil bu ağacın, o bahçenin ağacı olmadığını bildiğini sanıyordu. Cemil'in de içinde, ayrıca birisini beklediği hissi vardı. Küçük yoldan gelecek birisini bekliyordu. Bu yol bütün gün kirpiklerine asılı kaldı. Üzerinde yürüdüğü yollarda bile onu düşündü. "Toprak bir yoldu ve oradan birisi gelecekti."

Üçüncü gece daha uyur uyumaz, kendisini bir kapının önünde buldu. Cemil albümler dolusu kapı fotoğrafı karşısında kalsa bu kapıyı tanır. Ve Cemil bu kapının açılmasını bekliyor, şiddetle arzu ediyordu. Fakat açılamayacağını da biliyordu. Ve bu bilgi içinde, uyandı.

O geceyi Cemil yanındaki odada yatan karısının yatağında geçirdi.

Bir hafta kadar hiçbir rüya görmedi. Düz ve deliksiz uyudu. Fakat Cemil daha o günlerde, rüya görmeden uyumasına hayret etti, hatta biraz da üzüldü. Çünkü bu rüyalarda velev bir lahza olsun –çünkü hayal vuzuh kazanır kazanmaz uyanıyordu– hiç tatmadığı şekilde mânalı yaşıyordu.

Haziranın sonuna doğru rüyalar tekrar başladı. Fakat bu sefer âdeta nizamlarını değiştirdiler. İlk rüya, on iki sularında, tam uykuya başladığı anda oldu. Bu bir bakıma herkesin rüyasına benziyordu. Hiçbir hareketini, hiçbir parçasını hatırlamadığı kaotik bir âlemde, şekiller, çehreler, mânalar birbirine karışıyor, çok süratle çevrilmiş bir film gibi eşyanın hüviyeti ve nizamı altüst oluyordu. Geniş, sonsuz, nisbet fikrinden mahrum bir çalkantı... Fakat bir deniz çalkantısında insan, nihayet dalgaların gelişini, tepelerindeki köpükleri görür. Birbirlerinden ayırınasa bile, birbirlerine benzediklerini kaydeder. Burada o bile yoktu. Sanki gözlerini kapar kapamaz mahiyetlerini seçemediği bir gölgeler dünyasının merkezi uçmuştu. Bununla beraber bu gölgelerin bu mantıksız ve bağsız hareketin bir mânası olsa gerekti. Çünkü içinde külçelenen duyguyu başka türlü izah mümkün olamazdı.

O gece ikinci bir rüya gördü. Tanımadığı bir evde idi. Geniş odalar, sofalar vardı. Büyük pencereler vardı. Bu pencerelerden birisinin önünde denize bakıyordu. Bir şafak saati olacaktı. Deniz dümdüz, tenha ve renk içindeydi. Fakat birdenbire denizin yüzü, belki, hatta şüphesiz pencereye kadar sandalla, mavna ve pazar kayığı ile doldu. Bir çatana zorla aralarına girmek istiyordu. O

zamana kadar anlattığımız rüyalarına refakat eden duygu burada birdenbire kayboldu. Cemil, kendisini bu mavnaların arasında ve aynı zamanda o büyük evde buldu. Biraz sonra bu mavnaların birinin hem kaptanı, hem kendisi idi. Böylece karışık hayalleriyle alelâde bir rüya olmuştu. İki ay içinde rüyaya dair, epeyce şey okuyan Cemil buna, uyanınca ve rüyasını hatırlayınca çok sevindi. "Hususi hâl kalkıyor, alelâde rüyalar görmeğe başlıyorum. Tabii rüya öbürünü yenmeğe başladı."

Bununla beraber vaziyeti hoşuna gitmiyordu. Tanıdığı bir doktora gitti. Macerayı anlattı. "Vesvese... Vehim..." cevabıyla, bir sürü nasihat ve bir yığın reçete ile döndü. Kendisine ceza olsun diye ilaçların hepsini aldı. Sıkı bir yemek rejimine başladı. Ayrıca da bedenen yorulmağa çalıştı. Denize girdi, yüzdü, kürek çekti, yürüyüşler yaptı. Fakat rüyalar peşini bırakmadı.

Doktora gittiğinin üçüncü akşamı kendisini başka bir memlekette gördü. Küçük bir kız çocuğuyla oynuyordu. Son derecede mesuttu. Bütün gayretini onu eğlendirmeğe harcıyordu. Kızın siyah uzun, iki hasır örgü ile ayrılmış saçları, büyük, koyu kestane rengi gözleri vardı. Yüzündeki gülümseme, suda ışık oyunları gibi güzel ve tatlıydı. Ve son derecede mesuttu. Fakat birdenbire bu saadet bozuldu. Çok haşin bir sesle: "Ben gidiyorum..." dedi. Ve birdenbire Cemil'in önüne bir torba koydu. "Al, senin olsun!" Sesi o kadar haşindi ki, Cemil uykudan uyandı. Gecenin geri kalan kısmını hep küçük kızı düşünerek geçirdi. Siyah saçlarını, kestane rengi gözlerini, yüzündeki saadeti hatırlıyordu. Fakat çehresini hatırlamıyordu.

Cemil o günü akşama kadar çocuklarıyla ve karısıyla plajda geçirdi. Saatlerce yüzdü. Yoruldukça karısının yanına sıcak kuma uzandı. Gözlerini yumdu. Mesut ve rahattı. "Herkes rüya görebilir!" diyordu. "Bir tek mesele kalıyor, o da çalışamamaklığım... Belki de mevzuu sevmiyorum. Aşk hikâyelerinden bıktım. Daha geniş bir şey yazarım." Fakat kitabı bitirmesini karısı istiyordu. Bu

hemen hemen şahidi oldukları bir vak'a idi. Komşularında geçmişti. Şakir Bey isminde bir adam, mesut bir aile babası genç bir kadınla, daha doğrusu bir kızla tanışmış, üç sene evin içi altüst olmuştu. Kadını, kocasını çok iyi tanıyordu. Fakat kızı görmemişlerdi. Hemen hemen hiç gören olmamıştı. Günün birinde sadece kaybolduğunu öğrenmişlerdi. Ondan sonra bir ara her şeyin düzeldiği zannedilmişti. Fakat birdenbire Şakir Bey'in delirdiğini haber almışlardı. Bir hafta sonra da denizde kim olduğu bilinmeyen ve yaşı ancak tahmin edilen bir genç kız cesedi bulunmuştu.

Cemil, bu vak'ayı bilmem neden istemişti. İlk önce çalışma çok iyi gitmişti. Sonra genç kızla Şakir Bey'in tesadüfleri bahsi gelince birdenbire durmuştu. Belki rahat çalışırım diye Cemil vaktinden evvel sayfiyeye çıkmıştı. Bütün gününe sahipti. Fakat bir satır bile ilave edemiyordu.

Cemil bu düşüncelerin arasında karısının elini tuttu. "Haydi denize girelim!" dedi. Kadın, siyah gözlüklerinin değiştirdiği, âdeta yabancı bir maske yaptığı yüzünü ona çevirdi. Cemil evvela bu yüze baktı. Sonra karısının bal rengi mayo içinde, yaz güneşiyle ve bütün peyzajla cenkleşen vücuduna baktı. Küçük bir güneş kayığına benziyordu. Gecelerine ve gündüzlerine o kadar aydınlık taşıyan bir kayık... "Fakat gözlük ne kadar insanı değiştiriyor..." Eliyle gözlüklerini çıkardı ve karısını hemen oracıkta, gözlerinin içine bakarak öptü. Bu vücut, bu küçücük insan, bu koca hayatta ayaklarının sağlam bastığı tek topraktı. Sonra birdenbire rüyalarını hatırladı. "Acaba karıma mı sığınıyorum..."

Yaz, bu deniz kıyısında kumlar içinde açılmış büyük, mavi bir çiçeğe benziyordu. Güneş bu çiçekten başka ve onun güzelliğini yapmak için ortada ne varsa hepsini değiştiriyor, kimini siliyor, kimini can sıkıntılı bir uyku yapıyordu.

El ele denize girdiler. Suya başını batırır batırmaz Cemil'de ihsasların şekli değişti. Sanki rüyalarının içinde, onların vuzuhsuzluğunda idi. Bir dalgayı kucakladı, üstüne atladı. Fakat küçük yeleli

at, altından kaydı. Cemil birdenbire kendisini gizli bir bahçenin yosunları içinde buldu. Bir topuk darbesiyle üste çıktı. Bir topuk darbesi, neleri değiştirebiliyordu. Rüyalarında da böyle kurtulsa idi. Tekrar daldı. "Anlattığınız şeylerde hiç vahim bir şey yok. Alelâde şeyler, iki gözüm, bunlar için doktora gidilir mi?" Doktor böyle söylemişti. Tekrar dalgalara sarıldı. Sanki boşluğun dağılan şeylerin, şekilsizliğin hamurkârı olmuştu.

Oralara kadar nasılsa düşmüş küçük bir balık göğsünün üstünden kaydı. O kadar gerçek dışı, bütün ağırlıklarından uzak yaşıyordu ki, göğsünü bile delip geçebilir, yine kendisine bir şey olmazdı... Bu düşüncesini, bir deniz kızını saçlarından yakalamak için sarfettiği gayret yüzünden yarıda bıraktı. Fakat parmakları kendi etine kapandı. Tıpkı rüyadaki gibi... "Fakat bu kadarcık, şu denizin dibindeki kadar vuzuh olsaydı hiç olmazsa." Birdenbire durdu. Birkaç kulaç uzakta karısı suyun üstünde bir Ophelia olmuştu. Düz, gergin vücuduyla âdeta bir sedef gibi kapalı. Suların tesadüfüne kendisini bırakmak istiyordu. Fakat bu kapalı denizde suların tesadüfü yoktu. Ona doğru gitmek istedi. Fakat birdenbire âdeta bütün şeniyet hissini kaybetti. Sanki su derinliğine kendini çekiyordu. Neyin davetiydi bu!

Sahile çıktıkları zaman karısına sordu:

– Suda beyaz entarili biri var mıydı?

Bütün çocukluğu boyunca kendisini şaşırtan, sonra alay eden Cemil'e karısı dilini çıkardı. Cemil biraz evvel, denize girmeden evvelki ruh haleti içinde karısının beline sarıldı.

– Kendimize gelelim! Birbirini ne kadar iyi tanıyorlardı. Ne kadar mesuttular. Yazık ki...

Yazık ki... Beyaz entarili hayali hakikaten görmüştü. "Yahut da, hareket içinde uyudum... Ya hep böyle olacaksa..."

Plaj dolmuştu. Deminki tenhalık, basit plan ve renk sadeliği yoktu artık. Şimdi burası her renkten mayo, her cinsten vücut ve

hareketin doldurduğu küçük bir mahşerdi. Birkaç küçük çocuk bir tarafta kumlarla oynuyorlardı. Renkli tenekeler, kovalar, toplar, insan damlası vücutlar orayı sanki renkli bir elifba kitabı yapmışlardı. Cemil kızını onların arasında aramak istedi. Fakat geceki küçük kızı onların arasında görmek ihtimali aklına geldi ve bu korku içinde vazgeçti. "Garip değil mi? Her rüyanın hayatta bir mutabakat noktası bulunabiliyor. Onun için rüyalarımızı yoruyoruz." Pekalâ dün akşamki rüya da bu çocuklara, onların renkli kovalarına, toplarına yorulabilirdi.

Fakat içindeki his? O garip dalgalanış, o işlenmiş günah hissi... "Kimin günahını yükleniyorum. Bu azap niçin sanki?"

Gündüzkü yorgunluğuna rağmen o gece rüyalar yine devam etti. Bir nevi sarahat gelmişti. Tanımadığı yollardan geçiyor, bilmediği evlerin penceresinden sokaklara bakıyor, büyük yamaçlara tırmanıyordu. Sabaha karşı bu bahçelerden birinde genç bir kadın gördü. Sırtında beyaz bir elbise vardı ve yüzü elleriyle kapalıydı. Bir köşede oturmuş sanki birisini bekliyordu. Cemil bu kadının kim olduğunu bilmiyordu. Merak da etmiyordu. Sadece ne yaptığını, niçin bu kadar müteessir ve mahzun olduğunu anlamak istiyordu. Ona öyle geliyordu ki kadın ağlıyordu. Bunu bilmesi onun için bir azap oldu ve bu azapla uyandı.

"İki hayatım var. Birincisi kadar ikincisine de bağlıyım! Korkunç... korkunç..." Namuslu adam olarak bu ikinci hayattan karısına bahsetmesi lazımdı. Rüyalarında olsa bile bir başka kadınla ilgiliydi. "Rüyada imiş ne çıkar? Uyku hayatın yarısı olduktan sonra..." Fakat kimdi bu kadın? "Daha yüzünü bile görmedim." Fakat vardı ve hayatına girmişti. Karısını bulmak için aşağıya indi. Kadın, kızına sabah kahvaltısı yaptırıyordu. Bermutat masal söylüyordu. "Hayalim de o kadar kıt ki... İki dakika sonra uyduracak bir şey bulamıyorum." Cemil, ana kızın hâline baktı. Karısı sabahlığı içinde saçlarının dağınıklığı, gecenin haz ve yorgunluğu ile güzeldi. Kızı bütün bir çocuk edebiyatıydı. "Bunlar, sanatın dışında güzel

şeyler..." diye düşündü. Hakikaten böyle bir resim belki de altında aile saadeti "anne şefkati", yahut "masal" gibi bir isimle dünyanın en gülünç şeyi olurdu. Fakat buna rağmen güzeldi. Çekici ve güzeldi. "Hayır, onun rahatını bozmamalıydı! Bu elbette geçecek." Gramofona kadar gitti. Geceki plağı çaldı. Debussy'nin bir parçasıydı bu... Denizin dalga gürültüleri arasında kadın sesleri, beyaz, sadece dua ve ağlayış, büyük yelkenler gibi yırtıldı. Cemil ister istemez odasına kaçtı. Fakat odasında da duramadı. Sokağa çıktı. Ne yaptığını bilmeden, âdeta başıboş dolaştı. Bir aralık:

"Bu akşam görürsem muhakkak konuşacağım..." diye düşündü. Daha cümle kafasından geçer geçmez gülmeğe başladı. "Deliriyorum galiba. Kendi yalanımı hakikat diye alıyorum." Saatlerce kendi kendine kızdı, acıdı. Bütün günü bu şüphe ve azap içinde geçiyordu. Üst üste kararlar vermeğe başladı. Bir daha rüyalarını düşünmeyecekti. Bu kararın sevinciyle günün geri kalan kısmını oldukça neşeli geçirdi.

Fakat akşama doğru garip bir sabırsızlık başladı. Sanki bir an evvel gece olmasını bekliyordu. Yemekte büsbütün dalgındı. Konuşulanlara cevap vermiyor, başladığı sözü bir türlü bitiremiyor, jestleri yarım, biçare kalıyordu. Hakikatte hep rüyalarıyla meşguldü. Masaya oturur oturmaz birdenbire, belki de sofadaki çiçek vazosu yüzünden onları hatırlamıştı. Balık kavanozunu tanıyordu. O iki kapı uzaktaki komşuların evindeydi. Fakat etajerde değil, yemek masasının üstünde dururdu. Şimdi onu holde elindeki kırmızı kadife masa örtüsü ve içindeki balıklarla alışılmış şeylerin vuzuhu ile görüyordu. Bu suali kendine sorarken dün geceki rüyaya ait o zamana kadar farkında olmadığı başka bir şeyi, çok mühim bir şeyi, belki unutmuş olduğu için mühim olan bir şeyi hatırladı. Genç kadının yüzünü görmemişti. Fakat bileklerinin ve omuzlarının üstünden göğsüne doğru dökülen saçlarının arasından alnında bir yara olduğunu görmüştü. Belki bu tam mânasıyla bir görmek değildi. Sadece böyle olması lazım geldiğini düşün-

müştü. O zaman bütün rüyasında garip bir facia havası bulunduğunu yeniden farketti.

Bütün bu düşüncelerden kurtulmak için yerinde kımıldandı. Alnını sildi. Kendisini ter içinde hissediyordu. "Rüyalarım bende devam ediyor. Ne korkunç şey." Bu düşünce içinde başını kaldırdı. Karısı ona bakıyordu. Belki bir saattir onunla göz göze gelmemek için uğraşmıştı. Tekrar başını önüne eğdi. "Saçları siyaha yakın ve uzundu." Belki yüzüncü defa kendine sordu: "Hangi vehmin kurbanıyım böyle?"

Artık yatmaktan korkuyordu. Geceyi mümkün mertebe uzatmağa çalıştı. Çocuklarına hikâye anlattı. Karısına kışa dair projelerinden bahsetti. Yeni bir kitap yazacaktı. "Bir gecekondu mahallesinin kuruluşunu anlatacağım." diyordu. Sonra çocukları yatırdılar ve kendileri gramofon çaldılar. Saat bir buçuğa doğru vaktiyle yaptığı gibi çay istedi. Tam çayını içecekken dinlediği parçanın arasından –bu Ravel'in Daphnis'le Chloë'siydi– parçanın birinci kısmındaki insana dalgalı bir deniz hissini veren emsalsiz armoniler arasında birdenbire rüyasındaki kadını tekrar gördü. Yine elleri yüzüne kapanmıştı, fakat sanki hıçkırıyordu. Hayal o kadar sarih, ani idi ki, şaşkınlığından elindeki bardağı düşürdü. Karısı şaşırmış ona bakıyordu. Asıl garibi, çayı içerken ve bu musıki arasında uyumuş olmasıydı. Şüphesiz çok kısa bir an için... fakat uyumuştu. Aksi takdirde bu hayal bu kadar rüya havasıyla kendisine gelemezdi. Çünkü her şey, deniz, kadının çehresi, dalgaların sesi, hıçkırıklar, etrafına onlarla beraber dökülen köpükler, hepsinde kendisinden bir şey vardı. Tabii rüyada olduğu gibi hepsini kendisinin arasından kendi içinden ve o inanılmaz çehreyle görmüştü. O zaman daha yarım saatten beri üzerinde bir uyku ağırlığı bulunduğunu, onun arasından konuştuğunu, musıki dinlediğini, karısının uzattığı çay kâsesini aldığını hatırladı. İşin garibi o gece başka hiçbir rüya görmüyordu. Ertesi gece ve daha ertesi gece de böyle geçti. İlk günü bundan çok mahzun oldu: "Korkuyorum..."

diyordu. "Korkuyorum..." İkinci günü deliksiz bir uykudan, arkasında hasret çektiği, kendisini düşündürecek hiçbir hayal bırakmadan uyandığı zaman içini bomboş âdeta kendisini ufalmış ve fakirleşmiş buldu. Hakikat şuydu: Bütün gün ve gece, yatana kadar kendi kendine genç kadını göreceğini ümit etmişti. Ertesi günün tecrübesi daha ağır oldu. Akşama kadar avare, yıkılmış, hakikaten bir sevgiliden ayrılmış gibi perişan dolaştı. "Bir daha göremeyecek miyim?" diye kendi kendine sordu. Rüyalarının esrarı, dünyasını o kadar aşmıştı ki, kendisini şimdi bütün hayata yabancı buluyordu. O gün bir daha doktoru gördü, vaziyetini anlattı. "Asıl korkuncu son derecede rüyayî bir dekor içinde imkânsız denecek kadar reel şeylerle karşılaşmışım hissinin bende kalması..." diyordu. Doktor kendisine erken yatmasını, yemeklere dikkat etmesini söyledi. "Telkin." diyordu. "Telkin ve biraz da yorgunluk. Çalışmayı kesin! Başka şeyler düşünün! Kendinizi bazen yorun!" Doktordan çıkarken kendi çocukluğuna gülüyordu.

O gece erken uyumasına imkân yoktu. İstanbul'dan kızkardeşi, karısının akrabası gelmişlerdi. Yemekten sonra vakit geçirmek için bezik oynamağa karar verdiler. Saat on bire kadar her şey iyi gitti. Fakat tam on birde üzerinde, üç gece evvelki ağırlığı hissetti. Bütün vücudu geriliyordu. Hiçbir zaman, hatta askerlikte bile kendisini bu kadar yorgun, uykuya muhtaç hissetmemişti. Kâğıtları zorla elinde tutuyordu. Bununla beraber bu yorgunluk ve hemen yatıp uyumak arzusunun yanında bir ikinci his daha vardı. Hiç tatmadığı cinsten bir saadet hissi... Fakat bu o kadar basit değildi. Çünkü bu saadet hissi aynı zamanda çok hüzünlü ve daüssılalı bir şeydi. Cemil bu duygusunu tahlil etmenin imkânsızlığı içinde âdeta çırpınırken birdenbire kendinden geçti.

Bu sefer hayal daha vazıhtı. Genç kadın önünde, ellerini bir masaya dayamış duruyordu. Yüzünde acayip bir korku vardı. Dudakları bir şey söylemek istiyor gibi kımıldanıyordu. Uyandığı zaman kendisini yerde ve etrafındakileri baş ucunda buldu. Biraz

evvel elinde tuttuğu kâğıtlar yerde serpilmişti. Çok kısa rüyası içinde etrafındakilerin telaşını duyduğunu iyice hatırlıyordu. Doktor olan eniştesi, "Küçük bir senkop geçirdin..." diyordu. "Her zaman olur mu?" Ve hepsi birden yatması için ısrar ediyordu.

Odasına çekildiği zaman rüyasını iyiden iyiye hatırlamağa çalıştı. Bu da çok kısa, belki birkaç saniye sürmüştü. Ve aynı kesif vuzuhu ile zalim rüya atmosferi içinde geçmişti. "Ben olduğum yerdeyim. İçimde olduğum yerde bulunduğum hissi var. Fakat masa bizim masa değildi. Masa çıplaktı. Bu hafif bir masaydı. Kadın ayakta duruyordu. Boynu hakikaten yaralıydı. Küçük kapanmış bir yara... yüzü açıktı. Fakat ben göremedim. Çünkü bu sefer yüzünü büsbütün başka bir şey, korku ve ıstırap örtüyordu."

Bununla beraber onun genç ve güzel olduğunu biliyordu. "Korkuyla dolu gözleri hayatı hiç tanımamış gibi."

Ertesi gece sabaha karşı bir başka rüya daha gördü. Boş bir odanın kapısından bakıyordu. Gece olmalıydı. Açık pencereden karanlık ve rüzgâr giriyordu. Ve bu rüzgâr oldukça sert bir rüzgârdı. Çünkü, pencerenin perdesinden boş yatağın örtülerine kadar her şeyi havalandırıyordu. Bununla beraber hiç de fırtına havası yoktu. Cemil rüyasındaki kapının eşiğinde bir müddet sanki çok iyi bildiği –fakat ne olduğunu bilmediği– bir şeyi arıyormuş gibi bakmış, sonra birdenbire pencereye koşmuştu. Fakat tam önüne geldiği zaman pencere yüzüne karşı kapanmıştı. Cemil, elleri ve yüzü birdenbire her tarafını saran perdelerin kıvrımları arasında, kurtulmağa uğraşırken duyduğu büyük bir çığlıkla uyanmıştı.

Zâhirde bu rüyanın öbürkülerle hiçbir alakası yoktu. Fakat Cemil onun bir serpintisi olduğunu gayet iyi biliyordu. Çünkü bütün bu rüyalar, ancak büyük sarhoşlukların, kıskançlık buhranlarının, dönüşsüz ayrılıkların, azapların arifesinde, bazı büyük musıki eserleriyle karşılaştığımız zaman duyduğumuz ve günlerce tesiri altında kaldığımız o tahammülü imkânsız, her hatırayı, her düşünceyi böğrümüze saplanmış çok sivri ve tırtıllı bir bıçak yara-

sı gibi bizde derinleştiren hüzünlerin eşi bir hüzünle, geliyordu. Vâkıa bu sefer ne genç kadını, ne masayı, ne balık kavanozunu görmüştü. Fakat bu acayip ve tortulu hüzünle uykudan uyanmıştı. Onun için bu odanın o genç kadının odası olduğuna ve bu çığlığın onun çığlığı olduğuna emindi.

Yine böyle emin olduğu bir başka şey daha vardı... O da bu çığlığın bundan sonraki rüyalarda devam edeceğiydi. Nitekim ertesi akşam eniştesinin ve öbür doktorun tembihlerini dinleyerek erken yattı. Daha doğrusu uykuya çağrıldığını hisseder etmez yattı. Ve hemen birkaç dakika sonra genç kadının çığlıklarıyla uyandı. Bu sefer acayip gölgeler içindeydi. Sanki karanlık çok yapışkan, büyük tutkal kütlelerinden yapılmış gibiydi. Bu tutkal kütleleri birbirinden ayrılıyor, birbiriyle birleşiyor, nereden geldiği bilinmeyen ışıklarla bir tarafından aydınlanıyor, sonra tekrar mutlak karanlığa ve meçhule dönüyordu. Yahut bilmediği bir kapta çok kesif ve galiba karanlık, kesafet ve siyahlıklarından başka bir hususiyetlerini bilmediği birtakım maddeler birbirleriyle kaynaşıyorlar, birbirlerini değiştiriyorlar, kalıptan kalıba giriyorlardı. Ve Cemil bütün dikkatiyle bir şeyler seçebilmek için bu acayip ve korkunç kaosa, –çünkü hakikaten bu bir nevi kaostu ve Cemil rüyasında hakikaten fezanın bütün soğuk rüzgârları belkemiğinden esiyormuş gibi titriyordu; ve kendisini hakikaten fezanın boşluğunda imiş gibi bilmediği bir iradeyle muallakta duruyor sanıyordu– bakıyor, bazen kükürt, bazen safran, bazen fosfor parıltılarıyla aydınlanan bulanıklığında birtakım şekiller seçmeğe çalışıyordu. Bu rüyadan Cemil'de kalan en kuvvetli intiba, bütün bu değişmelerin, kalıptan kalıba girmelerin mutlak bir sessizlikte olmasıydı ve Cemil'i bu sessizlik bir cürüm, bir günah işlemiş gibi eziyordu. Bu sessizlik o kadar ağırdı ki, Cemil onu ister istemez bir yük gibi omuzlarında ve belkemiğinde taşıdığını sanıyordu. Ve Cemil bu sessizliğin her an kırılacağını, bir yerden onu kıracak çok zalim bir şeyin fışkıracağını biliyor ve onu bekliyordu. Nihayet beklediği oldu. Bütün bu karanlıkların arkasından genç kadının sesini duydu. Fakat bu sefer çığlık

değildi, çok sarih bir konuşma idi: "Kurtarın beni" diyordu. "N'olursunuz kurtarın beni! Bilmiyorsunuz ne kadar zulmediyorlar... Bilmiyorsunuz... Kurtarın beni..." Cemil karanlıklara doğru delice atılacağı zaman uyandı. Kalbi yerinden fırlayacak gibi atıyordu. Yatağına oturdu. Gece lambasını yaktı. Her şey yerli yerindeydi. İçeriki odanın açık kapısından karısının ve çocuklarının nefesleri geliyordu. Açık pencereden ince bir rüzgâr bütün semt bahçelerinin kokusunu odasına taşıyordu. Bir müddet olduğu yerde sessizliği dinledi. Sonra kalktı, pencerenin önüne geçti. Bir yıldız topluluğu pencereden âdeta odanın içine doğru sarkıyordu. Bir an gözü saate ilişti. On biri beş geçiyordu.

Bütün bu rüyaları daha ziyade yatma saatiyle iki, iki buçuk arasında görüyordu. Vâkıa, bazen sabaha karşı aynı cinsten rüyalarla uğraştığı oluyordu. Fakat bu sonunculardaolan bir şey değil, eskiden olmuş bir şey görüyor gibiydi. Filhakika gecenin baş tarafında gördüklerinin hepsinde bir nevi hareket vardı. Buna mukabil öbürleri tıpkı filmlerdeki gibi geriye dönüştü. Asıl şaşırtıcı olan taraf bir tefrika romanı gibi bir rüyanın yavaş yavaş âdeta adım adım açılmasıydı.

Cemil aylardan beri bu rüyalar üzerine bir yığın kitap okumuştu. Bu hususta söylenenlerin hemen hepsini bir yığın müşahedeyle beraber biliyordu. Son iki gün içinde, başından sonuna kadar macerayı anlattığı eniştesiyle saatlerce bunu konuşmuşlardı. İhtiyar doktor sonuna doğru, ilk kanaatinin tamamiyle aksine dönmüş, "Bunun sebeplerini korkarım ki, kendinde bulamayacaksın!" diyordu. Çünkü o da bu rüyaların devam hâlinde oluşuna, ister istemez dikkat etmişti.

Bir başka gece genç kadınla bir bahçede konuşuyorlardı. Cemil onun yanında olduğunu biliyor, fakat yüzüne bir türlü bakamıyordu. Onu delicesine sevdiğini sanıyor, ona bir şeyler söylemek istiyor, onun için kalbi parça parça oluyordu. Ve genç kadın mütemadiyen söylüyordu: "Çağırıyorlar, beni çağırıyorlar.

Gitmeğe mecburum, anlamıyor musunuz?" ve "Kurtarın... N'olur, beni kurtarın..." diye yalvarıyordu. "Ah yine başlayacak, yine bana soracaklar, beni sımsıkı bağlayacaklar ve durmadan soracaklar, hiç söylemeyeceğim şeyleri soracaklar..." Ve tekrar yalvarıyordu: "Beni kurtarın, n'olursunuz beni kurtarın! Ben nasıl söylerim onlara?.. Bilmezsiniz, ayakta, o masanın başında neler çekiyorum... İnsanlar hiç yerine ne kadar zalim oluyorlar."

Cemil, rüyada bile, ona "İşin aslı nedir, kimdir bunlar, siz kimsiniz?" demeyi ne kadar istiyordu. Fakat kısılmış dişlerinin arasından hiçbir kelime çıkmıyor, sadece onu dinliyor; onu, kalbi merhametten parçalana parçalana dinliyordu.

Sonra kadın birdenbire yanında kayboluyordu. O zaman Cemil kendisini çok karanlık bahçelerde buluyor, tanımadığı yollardan geçiyor, karanlıklarda işittiğini sandığı birtakım seslere doğru gidiyordu. Fakat bir türlü bu seslerin nereden geldiğini bilemiyordu. Birdenbire ışıkları yanan bir pencere ile uykusundan uyandı.

Sabaha karşı tekrar uyuduğu zaman genç kadını bir masanın başında eli ve ayakları bağlı buldu. Bu sefer kadın konuşmuyordu, sadece ona bakıyordu. Ve bu bakış o kadar buğulu bir bakıştı ki, Cemil tekrar uyandığı zaman kendisini bir çocuk gibi ağlıyor buldu.

O günü acayip bir sıkıntı içinde geçirdi. Hava bulutlu ve çok sıcaktı. Evin içinde azapta bir ruh gibi dolaşıyordu. Nihayet çıktı, Kozyatağı'na gitti. Oradan İçerenköyü'ne uzandı. Her geçtiği yerde rastladığı kadınlara, sanki rüyasında gördüğü kadını arıyormuş gibi uzun uzun bakıyordu. İçerenköyü'nden Kadıköy'e indi. Oradan İstanbul'a geçti. Taksim'de, Şişli'de birtakım dostlarına uğradı. Bir aydır hayatı hemen hemen böyle geçiyordu. Evden erkenden fırlıyor, geç vakit dönüyordu. Dönüşte vapurda eski bir tanıdığına rastladı. Arkadaşı ilk önce onu çok zayıf ve dalgın buldu. Sonra sıhhatine bakmamakla, değişmekle, dostlarını ihmal etmekle itham etti. Cemil'in arkadaşı, durmadan konuşması için,

bir tanıdığa rastlaması, yanına oturması, yahut ayakta ceketinin düğmesinden tutması kâfi gelen insanlardandı. Cemil'e üst üste bir yığın şey anlattı, milletlerarası siyasetten, kendisinin yeni tayin olduğu memuriyetinden, iş arkadaşlarından bahsetti:

– Biliyor musun?.. dedi. Benim müdür muavini sizin taraflarda oturuyor. Haftada bir defa onlarda toplanıyoruz. Kaç defa sana haber göndermek istedim. "Münzevidir, bir yere çıkmaz" dediler. Tasavvur et, kardeşim, ben böyle şeylere pek inanmam ama, öyle bir medyum var ki... Bir de ruh bulmuşlar. Selma adında bir kız intihar etmiş. Hem de yeni... İki aydır çağırıyoruz, her şeyi söylüyor, ne sorduksa ama hepsini... Fakat bir türlü intiharının sebebini söylemiyor... Ne kadar sıkıştırsak nafile...

Cemil sözün gerisini dinleyemedi. Dalgaların üstünde beyaz bir hayalet korku dolu gözlerle ve kısılmış ağzıyla kendisine bakıyor: "Gel gidelim" der gibi işaret ediyordu.*

* *Aile*, nu. 20, Kış 1952, s. 6-20.

ADEM'LE HAVVA

Büyük hurma yapraklarının, acayip bambuların, tepesi nemli duran okaliptüslerin, akşam güneşi meyveli narların, incirlerin, ağır akışlı berrak suların arasında kendisini, hâlâ eskisi gibi sanmak istiyordu. Fakat birçok şey değişmişti. Uykusunda Rabb'ı görmüştü. Rabb üstüne doğru eğilmişti. O zaman vücudu her zamankinden başka türlü kımıldamış, meleklerin kendisine öğrettiklerinden gayrı dualar mırıldanmıştı. O zaman Rabb ona gülmüş ve geniş, yaratıcı eli sol böğrüne kapanmıştı ve o, henüz kıvamını bulmamış muhayyilesinin etrafındaki şeylere bulanık bir ayna olan yarım uykusu içinde birdenbire bir tarafının boşaldığını, sonra yanı başında küçük, beyaz bir şeyin kımıldadığını, kendisine üşür gibi, korkar gibi sokulduğunu duymuş ve bu duygu ile kendisini tekrar uzandığı su başında, büyük geniş yapraklı otlar üstünde bulmuştu.

Etrafında bir yığın hayvan vardı. Hepsi uzaktan hiç görmedikleri bir şey gibi ona bakıyorlardı. Başının üstünde bir sürü kuş uçuyor, gidiyor, geliyorlardı. Fakat o bunların farkında değildi. Arkasına yapışan, yumuşak varlığı düşünüyordu. İlk defa bakmaktan, görmekten korkuyordu. İlk defa içinde bir telaş vardı. Önce gözlerini yummuş, kendi kendine "Acaba nedir?" diye düşünmüştü. Sonra dayanamadı, döndü ve kendi böğründen çıkan bu sıcak, yumuşak varlığı, benliğine doğru bir düşünce, bir vehim, bir azap,

bir haz gibi sokulan varlığı gördü. Bilmeden onu kendisine doğru çekti. Ve bir eli, az evvel eşyanın tembelliğinden başka bir şey olmayan uykusu içinde böğrüne kapanan Rabb'ın eli gibi, onun beyaz vücudu üzerine kapandı. Sıcak, yumuşak bir şey avucunun şeklini aldı. Fakat o bu sıcaklığı, yumuşaklığı düşünmüyordu bile. Kendi içinden yanı başına geçen, avucunun içine hapsolan parmaklarının arasında ezilen bu aydınlık tenden ziyade kendi elini seyrediyordu. Sert, toprak renkli eli, bu yumuşak aydınlığın üzerine şaşırtıcı bir kudretle kapanmıştı.

Âdem kendi eline bakıyordu. Avucunun açılışı bir şeyin üstüne böyle kapanışı onu şaşırtmıştı. Sonra yerinden doğruldu. Artık aydınlığın malı olan rüyasının üstüne eğildi. Saçlarının arasına gömülü yüzüne baktı.

Hayır bu bir melek değildi. Yıldızlardan biri de olamazdı. Onların köpüğüyle yıkanmış, ovulmuş onların parıltılarını almıştı. Fakat kendisi yıldız değildi. Hiçbir yıldıza, hiçbir meleğe bu kadar yakınlık duymamıştı. Burada bütün yakınlıklar Rabb'e giderdi. Ondan gayrısına kimse kendini yakın bulamaz, hiçbir şey ondan gayrısına bağlanmazdı. Halbuki şimdi bu küçük mahluka kendisini çok yakın buluyordu. İçinde Rabb'den ayrı, onun iradelerini kabule hazır; fakat ondan uzak, bu küçük ve canlı aydınlık parçasının etrafında yeni bir âlem kurulmuştu. Sanki Kadîm Nizam'dan kopmuştu.

Kendi kendine "Acaba nedir?" diye gökyüzüne baktı. Bir şimşek çaktı. Büyük billur menşurlar bir saniye için tutuştu. Fakat hiçbir cevap gelmedi. O zaman etrafına baktı. Her zaman yanı başında dolaşan, ayaklarının dibinde otlayan, koynunda çöreklenip uyuyan hayvanların kendisinden uzaklaştıklarını gördü.

– Ne olabilir? diye tekrar sordu. Ve rüyasını olduğu gibi hatırladı; Rabb üstüne eğilmiş ona gülüyordu. Büyük yaratıcı eli böğrüne kapanmıştı. Sonra yanı başında bu küçük, kımıldanan, saçlarıyla örtünen, uzun kirpikleriyle düşünen mahluku bulmuştu. Eliyle

saçlarını ayırdı, yüzüne baktı; kollarını, göğsünü, küçük bir güneş kursuna benzeyen karnını, kalçalarını, pembe topuklarını uzun uzun seyretti. O seyrettikçe kadın sanki çok derin bir uykudan uyanıyor, kat kat perdelerden sıyrılıyordu. Tekrar gözlerini göğe çevirdi. Tekrar aydınlığın kaynağına sordu. Tekrar Büyük Tavus, içinde yüzdüğü mücevher tasta kımıldandı. Tekrar büyük ağaçların tepeleri dehşetle tutuştu. Her tarafta görünmez avizeler yandı. Yine bir cevap gelmedi.

Fakat bu sefer aydınlığın bu dehşet tecellisinde ikisi birbirine sarılmıştılar. Kadının beyaz gül yaprağı yüzü, erkeğin göğsüne gömüldü ve erkeğin elleri onun kalçasına kapandı. Âdem tekrar eline ve elinin altında kımıldayan, ürperen bu şeye baktı.

O zaman ona sordu:

– Kimsin?.. dedi.

– Benim, senden bir parçayım, dedi.

– Evet, ama nesin?

Kadın cevap vermeden ona sokuldu. Fazla bilmek için büyük bir iştihası yoktu. Ondan bir parça idi.

Başlarının ucunda bir yığın kanat hışırtısı, aydınlığı üstlerine eleyen uçuş gördüler. Bunlar meleklerdi. Her türlü mücevher parıltısı içinde her an değişerek onları seyrediyorlardı. Hayretten hepsi Rabb'ı tesbih ve tahmid etmeği unutmuştular. Âdem onlara sordu:

– Yalnızlığının aynası, dediler.

Âdem, içinde hiçbir şey değişmemiş gibi onlara:

– Ben yalnız değilim ki. Sizlerle beraberim... dedi.

– Şimdiden sonra bizden ayrısın... Yalnızsın, diye cevap verdiler. Ve bu, yalnızlığının aynasıdır. Ve hepsi, Rabb'ın bir tasavvuru olmaktan çıkan bu son gelenlere hasetle güldüler.

O zaman Âdem yalnızlığının aynasına yeni baştan döndü.

Onu kollarının arasına aldı. Uzun uzun baktı. Daha sonra, Serendip'te o kadar yorgunluktan sonra ilk rastgeldiği kaynaktan nasıl içmişse şimdi de Havva'ya öyle doyamadan bakıyordu. Ne kadar güzel, ne kadar sıcak, ne kadar her şeyin yerine geçebilecek gibiydi. Yarı göğsüne gömülmüş yüzüyle, kendisini seyreden kısık gözleriyle, utanan nefsiyle kendisine her şeyin üstünde göründü. Küçük elleri vücudunu yokluyor, onlar vücudunda acemi ve ürkek gezindikçe Âdem kendi vücudunu başka türlü tanıyordu. Sanki vücudu bu küçük dokunmalarla yer yer, ayrı ayrı haz ve ıstıraplara ayrılıyor, büyük bir saz gibi ayrı seslerle uğulduyordu. Kısık ve yeşil gözlerinde sonsuzluk yıkanıyordu. Yüzü, büyük ve ezelî Tavus'un içinde yıkandığı mücevher tas kadar güzeldi.

Bu düşünce kafasından geçer geçmez, bir daha arşın bu ilk merhalesini göremeyeceğini anladı. Başını kaldırdı. Gökyüzünde sadece güneş, ay ve yıldızlar vardı. Kimi renkli mahreklerinde nur saçarak gidip geliyordu; kimi oldukları yerde Havva'nın gözü gibi menevişli ışıklarla parlıyordu. Âdem onların halka halka etrafa genişleyen parıltılarını görüyordu.

Fakat ezelî Tavus'un içinde yüzdüğü mücevher tas, arşın ilk kademesi, ezelî nurun ilk damlası, ilk tasavvur yoktu. Onu göremiyordu. Halbuki ötekiler, hayret ve ilahî hazları içinde Rabb'ı tesbih ve tahmid ederek uçan melekler, onu görüyorlardı. Hep ona doğru hızlanıyorlar, kanatları tutuşacak kadar yaklaşınca bir kül parçası gibi renksiz dönüyorlar, tekrar mücevher libaslarını giyiyor, tekrar ona uçuyorlardı. Çünkü o, nurun ilk aksi, tasavvuru zorlayan ilk damlasıydı.

Âdem onu bir daha göremeyecekti. O zaman içini büyük bir hüzün kapladı. Başını eğdi, gözyaşlarını meleklere göstermek istemiyordu. Havva bu hüznü sezdi. Onun başını kendi göğsüne çekti. Ve Âdem Aden bahçelerinin geniş otları, büyük erguvan çiçekleri, mor gülleri arasında kendisini olduğundan büsbütün başka duydu. Havva'nın göğsünde her şey unutuluyordu. Bu yumuşak ve

kokulu yastıkta her azap dinebilirdi. Her acı burada serinleyebilirdi.

Fakat içinde korku vardı. Bilinmezin korkusu içine çöreklenmişti. O, kendi vücudundan yeni doğan bu yastıkta uyuyordu.

Dişleri birbirine vura vura:

– Belki de Rabb'ı artık eski yüzüyle göremem diyordu.

Ve belkemiğine doğru sert bir rüzgârın estiğini duyuyor, acayip bir sıtma içinde üşüyordu. Ayıbı çok büyüktü, meleklerin en üstünü, şimdi onu kaybetmişti. Onlar bunu biliyor, bulundukları yükseklikten onu belki de seyrediyor, ona acıyor, yahut çamurun çocuğu diye küçümsüyorlardı.

Ve Âdem bunu görmemek, bunu düşünmemek için Havva'nın vücuduna doğru gittikçe daha fazla gömülüyordu. Ona:

– Sakla beni... Sakla beni, diyordu. Ve istiyordu ki başı ve bütün vücudu Havva'nın gecesine her an daha fazla gömülsün. Ve Havva ona kaybettiklerinin karşılığı olarak bütün vücudunu hediye ediyor, gizlenmek için kendi vücudunda üst üste geceler buluyor, onu en kuytu gecesinde avutmağa çalışıyordu.

Bir uğultu ikisini birden uyandırdı. Başları birbirinden ayrıldı. Dudaklarında hiç tanımadıkları lezzetlerin hatırasıyla etrafa bakındılar. Artık tek başlarına değildiler; hiçbir şeyi yalnız başlarına yapmıyorlardı. Her hareketleri birbirinde cevap buluyordu.

Gökyüzünde siyah bir nokta vardı ve genişleye genişleye ilerliyordu. Âdem'le Havva, gözleri bu siyah çemberde, bunun ne olabileceğini düşünüyorlardı.

Etraflarında melekler telaşla kaçışıyorlardı; tüyleri solmuş, eski parlaklığını kaybetmişti. Hepsinin yüzünde bir uykudan uyanmış, çok derinlerden gelmiş olmanın hâli vardı. Hepsi kâinatlarını yadırgıyor, eşiğinden atlayamayacaklarını bildikleri bir haddin ötesinde duruyor gibiydiler. Sanki oradan bu gittikçe yaklaşan yuvarlağa, bu siyah dumana bakıyorlardı.

Âdem, utanmasını unutarak onlara sordu:

– N'oldu, bu nedir?

Birisi yanlarından geçerken hırsla ona bağırdı:

– Kader uykusundan uyandı.

Bir başkası hasetle güldü:

– Toprağın çocukları mesut olun! Artık sizin devriniz başlıyor.

Değişmez Şevkler bahçesinin bütün hayvanları bir tarafa sinmiş, Ebediyetin neşesini tegannî eden kuşlar susmuş, Adların tecellisi Remizler ferlerini kaybetmişti. Büyük ağaçlar boyunlarını bükmüşler, renkli çiçekler ışıklarını kısmış, bu yuvarlana yuvarlana yaklaşan kalabalığı görmemek için, kendi üstlerine kapanıyorlardı.

Yalnız Havva ile Âdem ona büyülenmiş gibi bakıyorlardı. Bu siyah çığı, gittikçe büyüyen karanlığı, nerede ise çarparak her şeyi kül edecek ayrı ve bilinmez varlığı, onun döne döne yaklaşışını seyrediyorlardı. O, kendileriyle başlayan bir şeydi. O, mânasını henüz bilmedikleri, fakat adını tanıdıkları Kaderdi. Aden bahçelerinin çok uzağında, büyük karanlıklarda mahpus imkânlar silsilesi idi.

O, Rabb'ın tasavvuru olan bu ebedî şevkler diyarının biricik sırrı ve masalı idi.

Nihayet büyük yuvarlak geldi ve Âdem'le Havva'nın önünde durdu. İkisi birden korka korka ona baktılar. Âdem, Aden bahçesinin birdenbire sararmış otları üstünde diz çökmüş, korkudan büyümüş gözlerle bir taraftan ona bakıyor, öbür taraftan korumak istermişçesine Havva'yı kollarıyla tutuyordu.

Önce bir şey görmediler. Sanki iç ve dış gözleri beraberce sönmüştü. Sonra siyah yuvarlak cilalanmış bir abanoz sathı gibi parladı; orada ilk önce kendilerini, demin beraber oldukları zamanki hâlleriyle gördüler. Sonra yeryüzünü gördüler. Aden bahçesinin, büyük her şeyin ilk kaynağı ve aynı ebediyet remizlerinden, mücevher parıltılı çiçeklerinden, acayip ve rüzgârsız ağaçlarından

başka remizler, başka türlü çiçekler, başka türlü ağaçlar gördüler.

Ve otların arasından kıvranan, atılan, bükülen, avlanan, yavrularını emziren hayvanları ve cins cins kuşları gördüler. Coşkun dereleri, ağırbaşlı büyük nehirleri, köpüre köpüre akan selleri, dumanlı dağ başlarını, yeşil ovaları, sararmış tarlaları gördüler. Sonra denizi gördüler, fırtınalı havalarında büyük dalgaların göğe doğru kalkışını, küçük çırpıntıların her türlü hayal oyununa elverişli köpüklerini, dalgaların sedef rengi kumsallarda ilerleyip gerileyişini, denizi ve onun değişik yüzlerini gördüler. Kulübeden başlayıp şehirlere doğru genişleyen mahşer yığınını, büyük ve aydınlık sarayların yoksulluğunu ve can sıkıntısını, fakir evlerinin kanaatlı sabrını ve sükûnunu tattılar. Akşamın altın tozları arasında sürülerin dönüşünü, arslanların sabah saatlerinde derelerden su içişlerini, boğa yılanlarının büyük ağaç gövdelerine sarılmış halkalarını, arıların kaya oyuklarında bal yapmalarını gördüler. Çeşitli meyveleri seyrettiler.

Sonra Gece ile Gündüz önlerine geldi. Birinin başı ucunda beyaz güvercinler uçuyordu. Öbürünün gözlerinde bilmedikleri kuşlar tünemişti, belinde yıldızlarla süslü siyah bir atlas vardı ve vücudu dinlenmenin hazları içinde gevşemişti. Arkasından dinç ve kaygısız Gençlikle, mustarip ve biçare İhtiyarlık ve daha sonra siyah Ölüm geldi. Onları mevsimlerin geçidi takip etti. Hepsi önlerinde kuşaklarını çözdüler ve onlara sepetlerindeki hediyeleri uzattılar. Böylece her şey, bütün hayat teker teker gözlerinin önünden geçti. Onlar geçtikçe Âdem'in alnı üzüntüden kırışıyor, acayip bir korku içini sarıyordu. Fakat Havva'nın içi gururla dolu idi. Karnı sevinçten ve gururdan bir güneş gibi parlıyordu. Âdem bunu görünce üzüntülerini ve korkusunu unuttu. Oluşlar âleminin düğümünü, bu güneş parıltılı imkânlar peteğini öptü ve onu öptükçe Kaderin aynasına daha emniyetle baktı.

Sonra ikisi birden Rabb'ın sesini duydular. Bu ses Âdem'in kalbinde büyük bir çınar ağacı gibi yeşerdi ve Havva'nın yüzünde

gül, karnında su çiçeği gibi parıldadı. Rabb onlara:

– Yolunuz açık olsun, diyordu. İnsanoğluna ve Toprağa bizden rahmet ve selamet...

Ve ses devam etti:

– Hayrın ve Şerrin, Hazzın ve Istırabın, Aşkın ve Ölümün bahçeleri sizindir. Rahmet ve selametimiz Toprağa ve İnsanoğluna olsun.

Ve ses devam etti:

– Sizi kendi suretimce yarattım. Size Arzı bahşettim... Ayı ve Yıldızları ve Güneşi bahşettim. Sizi Hayatın ve Ölümün efendisi yaptım. Rahmet ve selametimiz Toprağın ve İnsanoğlunun üzerine olsun.

Ve Rabb onların içinde böyle üç defa bağırdı. Birincisinde Aden bahçeleri Âdem'le Havva'nın etrafından ve başları üstünden, yorgun uyuyan çöl yolcusunun başı üstünden fırtınanın birdenbire aldığı bir çadır gibi, kalktı. Ve onlar boşlukta hayretten titreşip kaldılar.

İkincisinde siyah yuvarlak, çok kalın bulutlar gibi etraflarını aldı. Onlar kendilerini Kaderin mahpusu bildiler.

Üçüncüsünde Rabb'den sonra melekler hep birden çığrıştılar:

– Arza ve Melekûta rahmet, dediler, Rabb'ın rahmeti ve selameti Toprağın ve İnsanoğlunun üzerindedir. Arza ve Melekûta rahmet, dediler. Ve hepsi birden secde ettiler.

Ve Melekût İnsanoğlunu böyle uğurladı. Ve böylece siyah yuvarlak bir gemi gibi yerinden kımıldadı, henüz yolunu arayan yıldızların yer yer parçaladığı karanlıklar içinden inmeğe başladı. Büyük rüzgârların, yıldız kasırgalarının arasından geçtiler. Korkunç derinliklerden atladılar. Âdem bu karanlığın içinde Havva'nın vücuduna sığınıyordu. Nergis gibi bir aydınlık görüyor, Havva onun kolları arasına gömülüyordu. Rabb'ın takdis ettiği

aşklarını toprağa götürdükleri için ikisi de mesuttu.

Sonra birbirlerini görmemeğe başladılar. Âdem'le Havva'ya birbirinden ayrılmanın hüznü çöktü. Âdem Havva'nın inci dişlerine, gül yaprağı yüzüne, çizgisiz alnının bilmecesine, sıcak nefesine, beyaz kollarına hasret duydu. Havva onun kollarının kuvvetini, kendisine hüviyet veren korku ve azaplarını özledi. Bu yıkıcı azabı içlerinde duyar duymaz, o kadar uzaktan görmeğe alışmadıkları yıldız parıltılarının kimsesizliği arttırdığı bir gece saatinde kendilerini yeryüzünde buldular. Havva Yemen'de bir kuyu başında idi. Âdem Serendib'de bir dağ tepesinde idi. Havva, Âdem'i nasıl arayacağını; Âdem Havva'yı nerede bulacağını düşünüyordu.

O zaman ikisi birden birbirlerini çağırmağa başladılar. Yıldızlara doğru iki feryat birbirini karşılıyordu:

– Havva Havva...

– Âdem Âdem...

Ve yeryüzünü dolduran çeşit çeşit hayvanlar oldukları yerde bu hiç duymadıkları sesi işittikçe ürküyor, büyük kartallar avlarını bırakıp kaçıyor, yırtıcı hayvanlar otlar ortasına başlarını sokup saklanıyor, ilk yaradılış çağlarının tecrübesi canavarlar toprağın efendiliğini kaybettiklerinden küskün, ölmek için kendilerine köşe arıyorlardı.

Ve karşılıklı çığlık devam ediyor, Havva çağırıyor, Âdem yürüyor, Âdem sesleniyor, Havva kuyusunun başında onu bekliyordu. Ve insan sesine susamış toprak bu sesleri dinledikçe ısınıyor, değişiyordu.*

* *Aile*, nu. 5, İlkbahar 1948, s. 4-10.

BİR TREN YOLCULUĞU

Hava yağmurluydu. Tren ara sıra şiddetli sağanakların arasından geçiyor, pencere camları, vagonların üstü, yanları dakikalarca kamçılanıyor, bazen su serpintilerinin içeriye girdiği bile oluyordu. Sonra bu şiddet duruyor, gök biraz yukarıya çekiliyor, yüksekte açık mavi, menevişli tek bir çiçek gibi tepemize asılıyor, o zaman manzara gülüyor, ışıkla karışan ıslaklık, içimize bir nevi tazeleşmiş dünya hissini yayıyordu. Sonra yine simsiyah bir bulutun ülkesine girerek yine kamçılanıyor, yine ince ağların içine hapsediliyor, bir tabiat ortasında seyahat ettiğimizi unutuyorduk.

Fevzipaşa istasyonuna geldiğimiz zaman yağmur şiddetini kaybetmişti. İsteksiz denilebilecek şekilde, fakat yine yağıyordu. Trende sadece can sıkıntısı olan yağmur burada gerçek bir sefaleti. İstasyonun önü kalabalıktı. Eloğlu'ndan gelen küçük tren buraya bir yığın kalabalık bırakmıştı. Renkli mintanlı, beyaz bez donlu veya şalvarlı bir yığın köylü kimi saçak altlarına sığınmış, ellerinde birer tutam yufka, karşı taraftan gelecek treni bekleyerek karınlarını doyuruyorlardı. İçli bulgur köftesi, haşlanmış yumurta, gözleme ile kaygana arasında siyah undan yapılmış tatlı satan, "Su!" diye bağıran satıcılar, trenin pencerelerinden eş dost arayan, yiyecek sepeti uzatan bir yığın halk daha vardı. Hepsi iç içe idiler. Üçüncü mevki vagonlar, kapılarına kadar dolu idi. Behemehal gitmek isteyen yolcular pencerelerden içeriye girmeğe çalışıyorlardı. Bizim

vagon birinci ve ikinci sınıf yolcularındı. Bu banliyö hatlarında kullanılan şekilde tek bir salondu. Tekrar içeriye giren jandarma çavuşu bize "Artistlerden başka binecek kimse yok" dedi.

Artistler dediği, iki hafta evvel bulunduğum kasabaya gelen, belediyenin karşısındaki salaşımsı kahvede dört gece oyun verdikten sonra turnelerine devam eden trup olacaktı. Yanımdaki "Neden binmiyorlar?" diye sordu. "Küçük bir muameleleri varmış... Ölen kız vardı ya... Onun için telgrafla bir şey soruyorlarmış. Jandarma kumandanı, cevabını vermeden bindirmem, diyor... Şimdi nerede ise binerler."

Genç çavuşun bu beraberlikten memnun olduğu hâlinden belli idi. Pencereye yaklaşarak eliyle bize oldukları yeri gösterdi. Kapının yanında, hemen hemen yağmur altında üzüntülü ve sabırsız bekliyorlardı. Yanlarında üst üste yığılmış üç dört bavul, manevra sandıklarına benzeyen küçük tahta bir çekmece, birkaç sepet ve bir yığın çanta vardı. Erkeklerden biri, tam yağmurun altında, iki eli pardesüsünün cebinde, yalnız başının arka tarafında kalmış tıraşsız saçları, ihtiyar ve biçare çehresiyle ayakta duruyordu. Bu hâlinde, sefaletini farketmeden taşıdığını göstermeğe çalışan bir şey vardı. Yırtık gömleğine, buruşuk boyunbağına, yüzünden akan ve temiz bir hamam, sıcak bir oda, yumuşak bir yatak, üç gün uyku isteyen yorgunluğuna rağmen, sanatkârca giyinmenin ve yaşamanın ihmal ve gevşekliğini, kaderle mücadelesinde muvaffak olmamış aydın adamın gururunu muhafazaya çalışıyordu. Yanında ondan daha genç, pehlivan yapılı bir erkek, yine ayakta bir şeyler yiyordu. Kafilede üç kadın vardı. Birisi bir elinde dokuz yaşlarında bir kız çocuğunu, âdeta çalınmasından korkar gibi, sıkı sıkıya tutuyor, öbürü ile de sadece eşya yığınının en üstündeki sepete dayanıyordu. Diğer iki kadın daha geride duvara dayanmış küçük kızla konuşuyor, gelip geçen erkeklere bakıyor, zaman zaman başlarını çevirip arkalarında, yüzlerinin burnun ortasından aşağısı bir yağlıkla örtülü, muhteşem heybelerinin üstüne oturmuş bekleyen

iki yürük kadınını âdeta çekinerek seyrediyorlardı.

Artist kadınların bacaklarında şehirlerde satılan cinsten fabrika işi uzun konçlu yün çoraplar vardı. Üçünde de yürük kadınlarının debdebeli sükûnetinden eser yoktu. Telaşlı ve yorgundular. Hâllerinden bu rutubetli havada ölesiye üşüdükleri anlaşılıyordu. İkide bir ellerini ağızlarına götürüp ısıtıyorlar, sonra sefaletlerini iyice hatırlamak içinmiş gibi başlarını eğip, topukları çarpılmış, boyasız eski iskarpinlerine bakıyorlardı. Bununla beraber istasyonu dolduran kalabalıkta yine herkesten ayrılıyorlardı. İnsanlar arasında çok hususi bir talihle gezdikleri ilk bakışta belli oluyordu. Çehrelerinde, ellerinde, konuşmak için ağız açışlarında, sükûtlarında, bir ideali değilse bile büyük bir ümidi eskiterek yaşadıkları, delik deşik olmuş bir şemsiye altında barınır gibi, çok güzel, çok parlak bir şeyin harabesine sığınmış oldukları görülüyordu.

Nihayet arkadaşları geldi. "Her şey oldu!" der gibi bir işaret yaptı ve o zaman erkekler en ağır eşyaları aldılar; kadınlar çanta ve paketleri kaldırdılar; tıpkı sahnede imişler gibi; fakat sahnenin imkânlarından mahrum oldukları için hüznü daha belli bir tebessümle bizim kompartımana doğru yürüdüler. Onları himayesi altına almış görünen jandarma çavuşu binmelerini kolaylaştırdı. Kadınların hâline acıyan iki yolcu onlara yer verdi. Hemen hepsi, son bir defa pencereden bir şey unutup unutmadıklarını anlamak için terkettikleri yere baktılar. Hayır, hiçbir şey kalmamıştı. Tam zamanıydı. Kampana çaldı. Sonra telaşla, haykırışlar arasında tren, pencerelere, kapılara asılmış kalabalığı yavaş yavaş silkerek, soluya soluya hareket etti.

*

Yeni gelenler o kadar yorgundular ki, oldukları yerde uyuyacaklar sanmıştım. Fakat öyle olmadı. Kadınların en genci, moda romanlardan birini açıp okumağa başladı. Çocuklusu, vagondaki halkla rastgele konuşmağa koyuldu. Her sorulan suale uzun uzun cevap veriyor, konuşma kesilir kesilmez, öbür yanındakine döne-

rek küçük bir sualle yenisine başlıyordu. Büyük siyah gözlü, esmer, sırım gibi vücudu gerçekten güzel olan üçüncü kadınsa, daha şimdiden gözlerinin büyüsünü etrafta denemeğe çalışıyordu. İki günlük yolculukta sarsıla sarsıla, denk hâline gelmiş yolcuların hepsinde bu bakışlar tesirini derhal yapmıştı. Jandarma çavuşu, sırtı oturduğum kanepenin kenarına dayalı, ayakta bıyıklarını burmağa başladı. Cins erkek vücudu, sessiz bir manyatizma içinde kadını davet ediyordu. Çıplak başlı, kalın bağa gözlüklü, orta yaşlı memur, sabahtan beri hepimize anlattığı iftira yüzünden bakanlık emrine alınma hikâyesini oracıkta kesmiş, çocuklu kadınla meşgul oluyordu. Herkes imkân ve vaziyetlerine denk geleni derhal seçiyordu. Sanki bu karşılıklı vaziyetler tek başlarına bir tasnif yapıyor, ilerleyen yaş, dökülmüş saç, ihtiyarlamış vücut, başka türlü sevmeyi, daha alçak gönüllü, daha az titiz olmayı kendiliğinden kabul ettiriyordu.

Orta yaşlı memurun gayretiyle küçük kıza, başı annesinin dizinde olmak üzere uzanacak kadar bir yer bulundu. Adamcağızın daha ilk teşebbüsü üzerine nezaket ve merhamet kesilen bir delikanlı, ona sade yerini vermedi, dizlerine paltosunu da örttü. Ayrıca çantasından yiyecekler, meyve ve çerez çıkardı. Ahretlik yapılı genç kız, en küçükleri, bizden bir sıra ilerdeki yerinde daldığı romana rağmen tam bir muhasara altında idi; iki tüccar karşısına geçmiş ona öteberi ikram ediyorlar, cigarasını yakıyorlar, sualler soruyorlar, velhasıl bu sıkıcı yolculukta yalnız kalmadığını, yalnız kalmak korkusu bulunmadığını ellerinden geldiği kadar açıkça anlatıyorlardı. Genç kız, bu program dışı rağbetten memnun, ayak ayak üstünde kendi repertuvarından ziyade seyrettiği filmlerin hatırında kalan büyük flört sahnelerindeki kadınları taklide çalışıyor, kâh kitabına dalıyor, kâh pencereden yağmurun boğduğu manzarayı seyrediyor, ara sıra onlara tek kelime ile cevap veriyor, hülasa bu tesadüfü tam mânasıyla tadıyordu.

*

İhtiyar aktör benim yanımda idi. Birdenbire ölen artisti hatır-

ladım. "P..."deki küçük salaşın şanosunda iki defa seyrettiğim bu kız belki en istidatlılarıydı. Güzel bir İstanbul şivesi vardı. İstediği zaman bir nevi eda takınabiliyor, yine istediği zaman çok şehir çocuğu olabildiği için hoşa giden bir kolaylıkla oynuyordu; fakat asıl dikkat edilecek tarafı zaman zaman rolünün içinde uyanmaları, etrafına garip denecek bakınmalarıydı. Sahne aralarını dolduran küçük varyetelerde de en çok muvaffak olan o idi. Bilhassa eski Anadolu kıyafetiyle oynadığı bir çiftetelli hemen herkesin hoşuna gitmiş ve kaymakamın eşinden ilkokulun kadın hademesine varıncaya kadar kasabanın bütün kadınlarını kendisine düşman etmişti. Öyle ki, trup kasabadan ayrıldıktan iki hafta sonra bile bu dört günün dedikodusu bitmemişti; sonra birdenbire ölüm haberi gelince bu dedikoduyu en fazla körükleyen kadınlar bile ona acımışlardı. Yol arkadaşıma:

– Anlatsanıza, dedim; Zeynep'e ne oldu böyle?

– Kaza, dedi. Ne olacak kaza... Güzel kızdı. Gösterişli, kanı sıcak bir taze idi. Her gittiğimiz yerde o beğenilirdi. Erkeklerin hoşuna gitmesini bilirdi. Bu sefer de öyle oldu. "Z..." de, yakın köylerden birinden zengince bir adamın hoşuna gitmişti. Adam evlenmek teklif etti. O da rahat ederim diye kabul etti. Beraberce köye gittiler. Birkaç gün sonra kazaya nikâh kâğıtlarını yaptırmak için dönerken arabanın atları ürküyor, haydi uçuruma... Yalnız arabacı, o da bir tesadüfle, ilk sıçrayışın şiddeti kendisini yerinden fırlattığı için bir çalıya takılarak kurtuluyor...

– Nasıl olur, dedim. Dizginleri tutmuyor muydu? Dizginler elindeyken sürüklenemez miydi?

Çok uysal bir sesle:

– Elinden kurtulmuş olabilirler... Bana kalırsa, (sesini biraz daha yavaşlattı) arabacı da, içindekiler de sarhoştular... Bir kısım köylüler de kaza yeriyle arabacının bulunduğu yer arasında çok mesafe var, arabacı sızıp yerinden düştü, diyorlar... Hasılı beyim, olan zavallı kıza oldu.

Ceplerini yokladı. Bir sürü resim çıkardı. Bunlar hep ölen kadının resimleriydi. Mayolu, Kafkas kıyafetli, sahne kostümlü bir yığın soluk fotoğraf... Bir tanesi Shakespeare'in, tuluat kumpanyasının eline düştükten sonra tanınmaz hâle gelen bir komedisini oynarken çekilmişti. Altında "Mehmet Ağabeyime, *Yanlışlıklar Komedisi*'nden bir sahne" yazılıydı. Öbürü, galiba *Sekizinci*'deki sarhoşluk sahnesinde, kadının hiddet hâlinde alınmıştı. Üçüncü sahneyi hiç tanımadım. Yalnız ihtiyar aktör, kocakarı rolünde, duvarda, dolap gibi bir yerden genç kadını korkutuyordu. Fakat iki akşam, üst üste sahnede seyrettiğim canlı ve güzel kadınla bu soluk fotoğrafların arasında hiçbir münasebet yoktu. İhtiyar artist onları büyük bir hüzünle elinde evirip çevirerek:

– Düşünün bir kere, daha yirmi yedi yaşında idi... dedi.

– Çok genç... Nereliydi?

– İstanbullu, Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nin yanı başında bir evde doğmuş. Babası küçük bir memurmuş. Üvey anne elinde kaldığı için, çok hırpalanmış. Kadın evde bulunmadığı zamanlar, komşu çocuklarını toplar, onlara üvey anasının taklidini yapar, güldürürmüş. Bilhassa babasıyla annesinin konuşmasını o kadar iyi taklit edermiş ki. Sonra sinema merakı, ağabeysi iş bulup onu sık sık şuraya buraya götürünce tiyatro hevesi başlamış. Nihayet evde küçük piyesler oynamağa girişmiş. Ağabeysi ile gittiği varyetelerin hepsini eve gelince tekrarlarmış. Zeynep'te raks şeytanı vardı; bu bacaklarımıza yerleşen bir şeytandır. Oradan vücudun öbür taraflarını idare eder. İki düzgün bacak ona, imkân olarak yetişir. Bir bakıma öbürlerinden çok iyi ve insaflı bir şeytandır. Ne muharebe düşünür, ne servet, sade kımıldanmak, sade ritmin peşinde koşmak. "Temizlik Revüsü"nü gördünüz mü? O Zeynep'in daha on üç yaşında kendi kendine icat ettiği bir oyundu. Üvey annesi her gün tahta sildirirmiş, o da şarkı söyleyerek silermiş. Sonra artist olunca bu hatıra "Temizlik Revüsü"ne inkılâp etmiş.

Revüyü hatırlıyorum "P..." deki salaşta, hepimizin bildiğimiz

marifetler bitince, ışıklar tekrar kısılmış, dört kadınla küçük kız, hep birden eteklerini bellerine iliştirip sözlerini kimlerin uydurduğu, kimlerin bestelediği bilinmeyen –bunlar İstanbul'un meçhul taraflarıdır– modern dans havaları, eski İstanbul şarkıları söyleyerek gıcır gıcır tahta silmeğe başlamışlardı. Fevkalâde bir şey değildi bu; figürler ritmik olmaktan çok uzaktı. Hatta öbürleri kendi vücutlarının güzelliklerini bile göstermiyorlardı. Fakat Zeynep belden aşağısına bir etek uydurduğu siyah mayosu içinde plastiğini buluyordu. Ne olursa olsun bir icattı.

– Tiyatroya nasıl girdi?.. diye sordum.

– Çoğu gibi, evlendikten sonra. Küçük evlendirmişler. Kocası o semtte bir kunduracıymış. İyi kazanıyormuş. Fakat çok hoyratmış. Ben sonra tanıdım. Her akşam içer, içtikçe susar, değişir, sonunda bir vesvese ifriti olurdu. Zeynep, öyle okumuş, yazmış kadınlardan değildi ama, içinde bir şeyler kaynaşıyordu. Kocası onu anlayamıyordu. Hep kavga ederlermiş. İşte o sıralarda ağabeysinin arkadaşlarından ikisi Holywood'a kaçınağa karar verirler. Zeynep de onlarla gitmeğe kalkışır. Gidecek, kendisini gösterecek, muvaffak olacak, biçare geçmiş çocukluğunun hıncını almak için, meşhur ve zengin olarak İstanbul'a dönecek, bir balet heyeti kuracaktı. Bir mektup, küçük bir kâğıt parçası, sonra küçük bir çanta.. Yallah. Tabii polis, üçünü birden ailesine teslim etti. Delikanlılarmki kolay, bir parça azarla geçiştirilir. Sonra mahalle kahvesinde birkaç gün lafı edilir. Sevenler arasında bir nevi şöhret. Hatta birinin adı Holivudun Zeki kaldı. Fakat Zeynep evli kadındı; daha poliste tekdir başlar, sonra kocası gelir, karakolda bağırır, çağırır. Evde dayak, silâh çekmeler... İşte o akşamdan itibaren Zeynep değişti. Hiçbir şey onu tutamazdı artık. "Temizlik Revüsü'nün sonundaki dayak sahnesi bu akşamın hatırasıdır." derdi.

"Nihayet ayrılırlar. Birkaç macera; sahne merakı, raks şeytanı, orada, kafasında ve bacaklarında çalışırken rahat yaşamak olur mu? Fakat Şehir Tiyatrosu'na giremez, figüranlıktan başka bir şey

vermezler. Halbuki Zeynep'in ihtirasları var. Küçük kumpanyalardan birine girer, sonra trup değiştirmeler başlar. Arada, işsizlik zamanlarında barlarda çalışma."

Durdu nefes aldı elleriyle ceplerini yokladı. Kendisine cigara ikram ettim. "İyi siz de benimkinden içiyorsunuz." diye memnun oldu.

– Dört sene evvel bir gece ona rastladım. Tabii bizim de bir piyasamız var.

Birbirimizi tanırız. Zeynep'i hepimiz bilirdik. Küçük Parmakkapı'ya çıkan caddelerden birinde, bir barın önünde, sarhoş, perişan, üç kişiye laf anlatıyordu. Bar sahibi mütemadiyen "İçeriye gir!." diye bağırıyor, o da "Bir dakika, bunlar benim müşterilerim..." diye sözünü bitirmeğe çalışıyor, "Bağırmayın, n'olur bağırmayın!.." diye yalvarıyordu. Sonunda isyan etti; ağlayarak kaçtı. Onu yolun biraz ilerisinde yakaladım. Bizim kumpanyaya davet ettim. O yaz Beylerbeyi'nde iskele karşısında oynadık. Ne mevsimdi!..

İyi günlerinin eşiğine geldiği belliydi; âdeta daha ötesine geçmekten korktuğu için susmuştu. Ben de bir şey sormağa cesaret edemedim; daha ötesinin bir imkânsızlık; olmayacağı bile bile kurulan hayaller, cılk çıkan ümitler, birbirini tutmayan hesaplar, farkında olmadan işlenen hatalar, tek çare gibi görünen budalalıklar olduğunu hangimiz bilmeyiz? İnsan hayatı sandığımız kadar değişik değildir. Şartların arasına, mühim anlarda kendi tecrübenizi olduğu gibi nakledin, en başka türlü hayatı doldurmuş olursunuz. İyi günler... Bu yağmurlu yolculukta, gökyüzünü tepemize mavi, büyük, tek bir çiçek gibi asan, telgraf tellerinin hemen alt çizgisinde, pencerelerin camlarında her yağmur damlasını bir elmas yapan kısa güneşli anlar gibi...

Yağmurun sık örgüsü aralandı, sonra gökyüzü bir tarafından iyice delindi; bir çitin üstünden sarı bir inek başı bize doğru tıpkı bir eski vazo resmi gibi, tam bir tecritle ve kısa hayalini süratin kav-

sinde tamamlayarak, uzandı. Sonra çit de, inek başı da, arkalarında bekleyen ve insana huzur vaat eden küçük ev lambalarıyla geçmiş zamanımıza karıştılar. Zeynep, belki de bu yolda gidiş gelişlerinde, bu cinsten evlerden birinin davetini duyarak evlenmeğe kalkmıştı.

– Bazı oyunlarda çok güzeldi; fakat daima piyesin dışında kalırdı.

– Nasıl?.. dedim.

Eliyle, kendisinden beklenmedik, bir araştırma hareketi yaptı.

– Anlatması güç, dedi. Sonra yavaşça devam etti. "Daha, hakiki korkunun, vücutta, gizli korkunun eseri yapılmadı. Yahut ben görmedim. İnsanın içine sinmiş, onun hareketlerini ikide bir kesen, yahut değiştiren, onu âleminden ayırıp başka bir âleme götüren korku." Tekrar uzun parmaklarıyla, anlaşılınazın peşinde bir yığın işaret yaptı. "Bize yapışmış, içimizde bizimle beraber her kımıldanışta dalları çatırdayan bir orman gibi büyümüş korku. Zeynep korkardı. Her şeyden, hayattan başka her şeyden korkardı. Hele yüksek perdede insan sesine hiç tahammül edemezdi. Bu çocukluğundan beri böyle idi. Üvey annesi onu korkutmak için evin şurasına burasına gizlenir, sonra yerinden bağırarak fırlar, o ağlamağa başlayınca gülermiş. Bizim 'Kaynana' piyesi oradan gelir, beraber yazdık. Ne sahnedir o."

"Kaynana" piyesi deminki fotoğraflarda yüklükten yaşlı aktörün kocakarı kıyafetiyle çıktığı sahne idi.

– Sahneye çıkmadan evvel bize yalvarırdı: Ne olur fazla bağırmayın; piyesi bozuyorum, derdi. Tabii asıl sebebini söylemediği için, böyle derdi. Hakikatte korkardı. Sanki zar gibi ince, sırçadan bir dünyası vardı. Halbuki bu korkusu güzeldi, sahne birdenbire canlanırdı. Onun için biz vaat eder, fakat sözümüzü tutmazdık.

Daha fazlasını dinlemedim; ihtiyar aktörün fotoğrafları tekrar çıkarmasına elimle mâni oldum. Bu son cümleler bana Zeynep'in kaderini anlatmıştı. Bazı insanlar benzerlerinin, hatta en yakınla-

rının kurbanı olmak için doğuyorlardı. Zeynep bunlardan biriydi. İçim ihtiyar artiste hınçla doldu, gözlerimi kapadım.

*

Uyandığım zaman iyiden iyiye gece idi. Adana'ya epeyce yaklaşmıştık. Jandarma çavuşu ile uzun boylu kadın pencerelerden biri önünde gülüşüyorlardı. Belli ki parlak çizmeler ve iyi sıkılmış bel tesirini yapmıştı. Çocuklu kadın, çok insanca bir nankörlükle, ihtiyar memuru unutmuş, nazik delikanlının gözlerinin içine bakıp gülümsüyor, ayaklarını sabırsızlık içinde oynatıyordu. Ahretlik yapılı genç kız, elindeki romanı ve oradaki otomobili, kaloriferli, danslı, mükellef içkili hayatı, olması imkânsız şeyler arasına atmış, deminden beri kendisine ikram ettiği çeşit çeşit cigaralarla âdeta zehirlemeğe çalışan uzun boylu, pehlivan enseli tüccarı sade kulak kesilmiş dinliyordu. Otuz beşlik jönprömiye, senelerdir sevdiği ve peşinden kasaba kasaba dolaştığı kadının başkasıyla flörtüne hiddetinden, dişlerinin arasında kâh mendilini, kâh elini kanatırcasına ısırıyordu.

İhtiyar aktör bütün bunlardan habersizdi. O, sürüsünü yaz öğlesinin sükûnetine emanet etmiş bir kadîm çoban gibi her şeyin iyi gittiğinden, iyi gideceğinden emin, canı burnunda soluyan jönprömiyeyi ceketinin düğmesinden yakalamış, ona sanat tecrübelerinden bahsediyor, kâfi derecede çalışılmadığını söylüyordu. "Aşksız sanat olmaz yavrum", diyordu. "Bak bana, ihtiyar kadın rollerimde muvaffak olmak için daha otuz yaşımda iken gık bile demeden ön dişlerimi söktürdüm. Niçin yaptım bunu? Çünkü sanat fedakârlık ister. Mademki sanatkârım."

Benim uyandığını görünce, cebinden çıkardığı bir kâğıdı uzatarak: "Yarın akşam bilhassa unutmayın. *Jül Sezar* oynuyoruz, dedi. Ben, Jül Sezar'a çıkacağım, Ali de Brutus olacak!"

İçimde birdenbire kabaran hüznü, yarın akşamın bu biçare Romalılarına göstermemek için pencereden baktım. İstasyona

gelmiştik. Büyük okaliptüsler, yağmurlu ve karanlık gecenin bütün bir tarafını, şaşmaz bir keder gibi zaptetmişti. Yerde, istasyonun dağınık ışıklarının uzun ve titrek akislerle doldurduğu büyük su birikintileri vardı.*

Aile, nu. 3, Sonbahar 1947, s. 3-11.

YAZ GECESİ

"Hasta bu odada yatıyordu. Sekiz sene bu odada yattı. Sekiz sene onun sesini buradan dinledik." Ve duvarlara, bu çok eski ıstırabın tortusu hâlâ orada imiş gibi vehimle, korku ile baktı. "Niçin beni buraya çağırdılar, sanki?" Fakat asıl kızdığı şey, kendisinin bu daveti kabulüydü. "Bütün geceyi bu odada geçirmek..." Yüzüne kapadığı parmaklarının arasından iki kardeşin gülüşerek hazırladığı yatağı seyretti. Genci, asıl dost olduğu, durmadan konuşuyor, ablasının her koyduğu şeyi bir kere daha düzeltiyor, düzeltirken mahsustan bozuyordu. Leylâk rengi geceliğinin içinde güneşten yanmış vücuduyla ne kadar cazip! Bir şey söylemek için:

– Kendinizi bu hâle nasıl koydunuz?.. diye sordu.

Genç kadın yatağa bir kere daha baktı. Sonra etrafını süzdü. Oturacak bir yer arıyordu. Nihayet, en rahatı burası olacak, der gibi bir omuz hareketi yaptı. Ve yatağın ucuna dizlerini altına alarak oturdu, sonra ablasını yanına doğru çekti. Misafir önündeki geniş cigara tablasının izmaritleri ve külleri üstünden:

– Atavizm... dedi.

Zeynep kısık kısık gülerek:

– Ayol, dedi. Daha şimdi yaptık yatağı. Yazık değil mi?

– Aldırma! Aldırma be abla... Ellerini omuzuna attı ve kardeşini kucağına doğru çekti. Hem biraz kendi sıcaklığımızı da geçirme-

liyiz. Bekâr adam yapayalnız bu odada bütün gece yatacak!

– Geceler şimdi kısa... Nerede ise horozlar ötecek...

Küçük kardeşinin oyununa katıldığı için yüzü kızarmıştı. Gizlenmek ister gibi başını kardeşinin göğsüne yasladı. Dışarda evin eski, evvelki sahiplerinden kalma saati hırıltılı bir ses çıkardı. Bu çeyrek saatlerin sesiydi. Sonra zaman kendi kuru taktakını aldı. Sanki ömrümüz çok kuru bir şeydi de küçük bir satırla onu doğruyordu. Misafir silkindi. "Kuyu gibi bir şey... Bir kere takıldın mı derine, daha derinlere gideceksin... Bununla beraber dinleyeceğim. Şimdi, o, biraz sonra ben üste çıkacağız. Böylece boğulana kadar."

Bir rüzgâr esti. Karşılıklı pencerelerin perdeleri köpürdü. Arkadan doğru komşu çocukların akşamüstü yaktıkları otların kokusu geldi.

"İyi yanmış... Vücudu âdeta küçük bir akşam güneşi olmuş. Sahildeki kahvede bir yığın güvercin vardı. Erkek tavus, göğsünü gere gere yürüyordu. Onun da, koyu, parlak yeşil göğsü güneşe benziyordu. Karanlık olduğu hâlde... Küçük kızın gözleri sisli sabahlara benziyordu."

Ne tuhaftı bu, her şey daima kendisi kalıyor ve daima bir başka şeye benziyordu. İçini çekerek tekrar düşündü: "Bu gece, bu odada nasıl yatacağım." Birdenbire hastayı hatırladı. Hastayı ve başı ucundaki iki kadını. Zihninden hesapladı. Tam otuz beş sene oluyordu.

"Beni çocukluğumun en acayip tarafına misafir ettiklerini acaba biliyorlar mı?"

Genç kadın onun içinden geçenlerden habersiz, biraz evvel sofrada başladığı hikâyeye devam ediyordu:

– Bereket versin ki dargınlar. Barışık olsalardı mahvolurduk. Günün bütünü birbirlerine bir çift kelime söylemezler. Yalnız tanıdıkları birisi ölürse konuşurlar. Kaynanam sabah gazetesini

eline alır almaz, ölüm haberlerine bakar. Sonra kocasının odasına düşer.

İki eliyle saçlarını düzeltti ve karı kocanın arasındaki konuşmayı hemen hemen kendi sesleriyle taklit etti:

– Gördün mü, Ahmet Bey ölmüş. Bu sabah gazete yazıyor...

– Gazeteyi gören kim! Sabahleyin eline bir kere geçirdin mi bir daha bırakıyor musun?

– Bu sabah gazete yazıyor...

– Okumadım... Hangi Ahmet Bey?

– Canım Şûra-yı Devlet âzası Nuri Bey'in oğlu..

– A, o mu? Vah biçare... Hani kızı geçen sene Suadiye plajından çıkmayan... Öyle ise, gitmeli, muhakkak gitmeli. Kaçta kalkacak?

– Al, kendin oku.

Ve saatlerce ölene ait hatıralar anlatılır. Dönüşte cenazede bulunanların dedikodusu yapılır! İçini çekerek tekrar saçlarını düzeltti.

– Olur şey değil.

Zehra kırk yaşına yaklaşmış kadınların tehlikeli ve olgun güzelliği içinde sarsıla sarsıla gülüyordu. Güldükçe yüzü kırışıyor, daha küçük bir şey oluyor. İnce, küçük, etlerine iyice gömülü dişleri bembeyaz parlıyordu.

– Evet, olur şey değil... Tek münasebetleri budur. Kaynatam her cenaze dönüşünde saatlerce ayna önünden ayrılmaz. Aynada kendini seyrede ede tanıdıklarının yaşları konuşulur.

– Desene hayatın eğlenceli.

– Değil o kadar... Anlatırken tabii, yalnız bir tarafı görüldüğü için... Ama içine girilince tahammülü güç oluyor. Her gün evde bir cenaze merasimi tertip ediyoruz. Her gün bir ölünün, bir hastanın arkasından geri doğru gidiyoruz. Hatıradan hatıraya kaynanam yeni baştan doğuyor, büyüyor, evleniyor, çocukları oluyor.

Sağır bir gürültü hemen başlarının üstünden doğru etrafı sarstı.

"Son tren de gitti. Vâkıa tramvayla da gidilir ama her şeyi söylemeden nasıl çıkmalı?" Bir kelebek tam parmaklarının önünde durdu. Garip bir şekilde kaya balıklarına benziyordu. "Her şey birbirine benziyor."

Bu odada otuz beş sene evvel iki başka kadın daha tanımıştı. Birbirleriyle böyle kardeş değildiler. Birbirlerini sevmiyorlardı. Daha ziyade düşmandılar. Fakat hastanın başı ucunda birleşiyorlardı. Evlâtlıkla hastanın karısı. Birisi yusyuvarlak, ayakları sargı içinde. İhtiyar ve biçare. Öbürü genç, güzel ve galiba yarı deli...

Bir sessizlik oldu. Dışardaki saat sanki alabildiğine yürümeğe başladı. Bu kadar bölünen, ufak ufak ayrılan bir şey hiç kimsenin olabilir miydi?

Genç kadın, bir eli ablasının saçları arasında, düşünüyordu:

"Yirmi sene oldu. Tanışalı yirmi sene oldu. Genç kızlığımda nasıl dostsa şimdi de öyle. Hayırhah tarafsızlık gibi bir şey... Ne garip! Yine vazgeçemiyorum! Niçin buraya getirdim sanki."

Onlar da yavaş yavaş misafirleri gibi yaşadıkları anın altında, derinlerde düşünmeğe başlamışlardı. Ve bu çok derinlerdeki düşünceler toprak altındaki kökler gibi birbirlerine benziyor, bu benzerlikle birbirlerine karışıyorlardı.

Zehra, belki yüzüncü defa aynı suali sordu:

"Acaba sevişiyorlar mı? Hiç seviştiler mi? Evvelce onu sevdiğini sanıyordum. Zeynep'in rahatı bozulacak", diye korkuyordum. "Eskişehir'de bizi gelip ziyaret ettiği gün kendi rahatımdan korkmağa başladım."

"Küçükken erkekleri tanımayı ne kadar isterdim. Hemen hepsini merak ediyordum. Epeyce de tanıdım. Fakat hep kocamın arasından... Bir koca, daima bir ölçüdür. Bu tarafı fazla, şu tarafı eksik.. Sonra bu eksik ve fazla taraflar siliniyor. Tam onun gibi

oluyor. Fakat ne düşünüyor? Ne diye bu kadar rahatsız... Acaba midesinde bir şey mi var."

Zihninden lavobaya kendi eliyle astığı temiz havluları, musluğa koyduğu defne sabununu hatırladı. "Bir diş fırçası eksik..."

"Niçin çağırdılar beni? Bilhassa buraya niçin çağırdılar?" Burası hastanın odasıydı. Bütün mahalle bunu bilirdi. Sesler hep buradan geliyordu.

"Gece yarısı bütün mahalle bu seslerle uyanırdık. Hepimiz yatağımızda uyanır, etrafımıza korku ile bakardık... O bağırırken köpekler bile susarlardı."

"O zamanlar Göztepe böyle değildi. Köşkler birbirinden çok uzaktılar. Biz karşıki evde oturuyorduk... Niçin onlara karşıki evde oturduğumu, bu odada yatamayacağımı söylemedim. O zaman her şeyi söylemek lazımdı.

– Ceviz ağacını siz mi kestiniz?

Belki de bu suali yukarıya, toprağın üstüne, herkesin dünyasına çıkmak için sormuştu. Bütün gece böyle olmuştu. Hep bir suyun altından yukarı çıkar gibi konuşmuştu.

Genç kadın, "Hangi ceviz ağacı?" diye sordu. Sonra birdenbire hatırladı ve mübalâğalı bir hayretle ablasına baktı:

– Ben, demedim mi sana büyücüdür, diye?.. Vallahi büyücüdür.

Sonra ona döndü:

– Nereden biliyorsunuz burada bir ceviz ağacı olduğunu?..

Ne cevap vereceğini bilmiyordu, en iyisi susmak, bu münasebetsiz suali unutturmaktı.

– Biz gelmeden evvel kurumuş. Evin sahibi öldüğü sene...

"Bütün mahalleli onu yaşatan bu ceviz ağacıdır, o dikti. Kuruyana kadar yaşayacak" diyorlardı... Altında da evlatlığından olan çocuğu var! diyorlardı.

Bu ahiretlik, karısıyla beraber sonuna kadar ona bakmıştı. Onu hastanın başında ince, uzun bacaklarıyla, çekik gözleriyle, esmer, biraz kaba çizgili çehresiyle görüyordu. Tanıdığı zaman otuzunu geçkindi.

Zehra parça parça öğrendiği şeyleri hatırlıyordu:

– Hasta bu odada yatıyormuş... Biliyor musunuz, saat, dışardaki küçük konsol hep onlardan kaldı.

"Bekâr erkek... İşte mânasını çözemediğim garip kelimelerden biri daha... Hayat kendisinde bitiyor. Birdenbire bir insan, devam edecek, etmesi lazım gelen bir şey kendisinde bitiyor. Elli yaşındayım, dedi. Acaba şimdi ömrüne nasıl bakıyor? Çünkü onun ömrüne bakması, onu seyretmesi lazım."

Ve düşünceleri arasından misafirine gülümsedi.

– Uyuyacaksanız gidelim!..

– Hayır uykum yok...

Tekrar sustular.

"Otuz beş sene evvelki hastayı bekliyoruz. Onun için lamba böyle sapsarı yanıyor. Saat çok uzaklardan çalıyor..."

– "Bizde hayat devam ediyor... Ablamın dört, benim üç çocuğum var."

Zihninden Boğaz'daki asıl evine gitti. Çocukların odasına girdi. Küçüğün üstünü örttü.

Bir pervane lambaya çarptı. Sonra masanın üstüne düştü. Oracığa kanatlarını gerdi. Ölmeğe razı gibi bekledi.

– "Belki ben evli ve kadın olduğum için böyle düşünüyorum. Bekâr insan hayatın dışında kalıyor!"

Herkes kendi düşüncesinde, kendi hayatında gizlenmiş yaşıyorlardı. Bütün gece böyle olmuştu. Tekrar içini çekti.

– "Otuz beş sene evvelki hastanın başında bekliyoruz. Onun için kendi ömrümüze dalıyoruz!"

"Kadının gözleri siyah, kömür gibiydi. Bir gün bizim evin taşlığında... O zamandan beri hastadan daha fazla korkınağa başladım... Kendimi de onun gibi ona ait bir şey sanıyordum."

"Evin yanı başındaki küçük mescitte sabah ezanını okuyan müezzin, ceviz ağacının dibini kazdıklarını görmüştü. Mahalleli böyle diyordu. Eğer kadın haftalarca hasta yatmamış olsaydı, hiç kimse şüphe etmezdi. Sonra iyileşince Aksaray'da bir ev tutup götürmüşler... Neden sonra, adam hastalanınca eve gelmiş... Hanım da hiçbir şey olmamış gibi kabul etmiş..."

Vücudu baştan aşağı, otuz beş sene evvel taşlıkta, kuyunun başında, ne olduğunu lâyıkıyla bilmeden tattığı hazzın ürpertileri içinde idi.

Yerinden kalktı, pencereye doğru gitti. Bir cigara yaktı. Sonra kadınlara ikram etti.

– İkinizle birden bu mahremiyette bulunmam ne fena... Teker teker olmalıydı bu iş... diye şakalaştı. Fakat şakasına kimse gülmedi. Bu da anlatıyordu ki, hakikaten hastanın başında idiler.

– Hastalığı ne imiş abla?

– Felç... Mahalleli "günahını ödüyor..." diyormuş.

"Evet, mahalleli öyle diyordu... İlk önce ne olduğunu hakikaten anlamamıştım. Fakat, sakın kimseye söyleme, dediği için söylemedim. Kendime sakladım." Ve garip bir zevkle kadının sözlerini hatırlıyordu. "Sakın kimseye söyleme... Ben seni fırsat düştükçe bulurum... Sen de canın istediği zaman eve uğra..."

Hakikaten dediği gibi yapmışlardı. Fırsat buldukça buluşmuşlardı.

Bir marşandiz treni dünyanın sonunu müjdeler gibi etrafı sarstı. Yukarıya doğru geçti. Adam trenin peşinde yaz gecesinin, o yürüdükçe üst üste, bir noktaya yığılıp sonra birdenbire devrilen manzarasına takıldı. Küçük istasyonları, pencereleri tel kapılı, saksılı bahçeleri akşamdan sulanmış küçük memur evlerini, geceleyin

geç vakte kadar bekleyen kahveleri özlüyordu. "Seyahat etmek için değil. Burada yatmamak için..."

"Hakikaten de öyle oldu. Altı ay hemen her gün buluşuyorduk..."

"Yarı deli diyorlardı ona... Fakat ben bunun için korkmuyordum... Beni hasta korkutuyordu. Bir de ceviz ağacının altındaki çocuk... Bununla beraber her gün."

Gözleriyle karanlıkta çocuğun yerini aradı.

Zeynep yarı uzandığı yerden hep misafirine bakıyordu:

"Acaba kimseyi sevdi mi? Çok kadın tanıdığını biliyorum. Fakat hakikaten sevdi mi? Ona elimdeki çiçekleri vermiştim. Ayrılırken bana iade etti. Belki saklamak istersiniz?.. dedim. Beni mahrum etmek istemediğini söyledi."

"Şüphesiz böyle daha iyi oldu. Ben hayatımdan memnunum..."

Rahat bir nefes aldı ve tekrar Boğaz'daki asıl evini, çocuklarını düşündü. Ertesi sabah erkenden gidecekti.

– Haydi kalk abla!.. dedi. Bu adamın uykusu var. Esneyip duruyor... Ve elleriyle kendi ağzını kapattı.

– Adam çok güzeldi değil mi?

– Hangi adam?

– Hasta... Bu evin sahibi...

Kadın ablasına biraz evvelki yapmacık hayretle tekrar döndü:

– Demedim mi büyücü, vallahi büyücü... Nerden biliyorsunuz bunları?

Niçin onlara düpedüz, her şeyi anlatmıyordu. Niçin, ben karşıki evde doğdum. Bu mahallede büyüdüm. Bu evdekileri tanırım. Geceleri hep o adamın sesleriyle korkarak uyandım. Sesini işitince beni yanına çağırıyor sanıyordum. O bağırır bağırmaz annem yanıma gelir, korkmayın diye benimle konuşurdu. Bu küçükkendi.

Büyüyünce büsbütün başka oldu. Bu ev başka türlü hayatıma girdi...

"Evet, hepsini anlatsam rahat edeceğim. Fakat o zaman daha başka şeyler de anlatmak lazım gelecek." Hayatının sırrı meydana çıkacaktı. O korkunç boşluk... Ve ondan evvelki acayip tesadüf... Tekrar pencereden yana baktı. Ceviz ağacının yerini bomboş görürse rahatlayacağını sanıyordu.

"O zaman son günden de bahsetmek lazım gelecek..." Etrafına şaşkın şaşkın baktı.

"Ceviz ağacının dibine çömelmişti. Kapıdan girer girmez onu gördüm... Elinde bir taş, taze cevizleri kırıp yiyordu. Yüzü güneşe doğru idi. Parmaklarıyla cevizleri ayıklıyor, sonra yiyordu. Beni görünce birdenbire sevindi. Gözlerinde o gün taşlıkta ilk defa gördüğüm parıltı peydahlandı. O günkü gibi sesi birdenbire kısıldı. Fakat ben onu dinlemiyordum. Ben elindeki cevizlere bakıyordum... Neden sonra anladı. Cevizleri elinden fırlattı. Ve kaçıp içeriye girdi. Bir daha mahallede görmedik. Ve ben bir daha, bir daha hiçbir kadınla."

Yeniden ayağa kalktı. Alnını sildi. Sonra kadınlara yalvardı:

– Ne olur, biraz daha oturun! Hiç uykum yok...*

* *Aile*, nu. 16, Kış 1951, s. 4-10.

KİTAPLARIN DIŞINDAKİ HİKÂYELER

BİRİNCİ İKRAMİYE

Defterhâne-i Hâkânî hulefâsından Emin Efendi –her sabah kaleme gitmeden evvel yaptığı gibi– bugün de cami meydanındaki havuzlu kahvede oturmuş, nargilesini içiyordu. Her gün, sabah ezanında kalkar, namazı kılıp kahvesini içtikten sonra doğruca buraya gelir, kalem vaktine kadar gazete okurdu.

Hayatının yegâne zevki, bu havuzun kenarına dizilmiş iskemlelerden birine oturup, bir elinde nargilenin marpucu, diğerinde küçük bir yoğurt kâsesi cesametinde kahvesi fincanı; havuzun hiç akmayan fıskıyesi üzerindeki kafeste cıvıldayan sakayı dinleyerek gazete okumaktı. Senelerden beri; daha genç iken ihtiyarlamış, bütün ezvaka karşı somurtmuş kalbinde bir emel beslerdi. Daha kaleme çırağ olduğu zaman, tâliini denemek üzere –o da bin türlü tereddütlerden sonra– alıp sandığının dibine attığı piyango senedinin büyük ikramiyesini kazanmak!

Evet! Bu büyük ikramiyenin, kendisine isabet edeceğine âdeta imanı vardı. Senedi alıp da sandığa sakladıktan sonra buna o kadar rabt-ı ümid etmişti ki; gece rüyasında bile piyango biletini görmeye başlamış ve hülyalarını büyüte büyüte nihayet birinci ikramiye ile âdeta istinas peyda etmiş, onu benimsemişti.

Bir gün, kahvede nasılsa bunu ağzından kaçırdığı için pek

şakacı olan İmam Fevzi Efendi; arada sırada ağzını kulaklarına kadar açan bir kahkaha ile:

– E!... Emin Efendi'ye şimendifer ne vakit çarpacak?

diye takılırdı. O, bu alaylara hiç ehemmiyet vermez; muhayyilesinde büyütüp beslediği birinci ikramiyenin sapsarı liracıklarını düşünür, kendine has bir eda-yı mütevekkilâne ile:

– Garip kuşun yuvasını Allah yapar, hele sabır!.. derdi.

*

Bugün, yine gazeteyi okuyup bitireceği sırada –çünkü baş makaleden müdür-i mesule kadar okumak mutadı idi– ilânât kısmında birden durakladı. Oracıkta: Dört beş satırlık bir ilân ile yarım sütun uzunluğunda dizilmiş birçok rakamlar görmüştü. Okudu. Kendindeki piyangoya ait keşide numaraları idi. hemen cüzdanından mürur-ı zamanla yıpranmış, kirli bir kâğıt çıkardı. Gazetedeki numaralarla karşılaştırdı; o anda gözleri karardı, sevincinden az daha çıldırıyordu. Aman yarabbi! Ta kendisi; ilânın en üstünde kocaman yazılarla kendi biletinin numarası: 152693 karşısında da : Büyük ikramiye beş bin lira. Emin Efendi'nin beyni uğulduyor, kalbi hızlı hızlı çarpıyor, bütün kanının yüzüne hücum ettiğini hissediyordu. Karşısında; nazende edalarıyla kendisine tebessüm eden rakamları öpeceği geliyordu. Birinci ikramiye ve beş bin lira sözleriyle senelerden beri gıyaben dost olduğu halde, yine helecana düşmekten kendini menedememişti. Bu zamana kadar; sadakatına itimaden kemal-i sabr ile beklediği o mesut cilve-i tâli' nihayet husul buluyordu. Kahvecinin parasını verdi, kahvedekilere selam vermeyi bile unutarak yürüdü, dışarı fırladı.

O gün, akşama kadar, kalemde zihni hep bununla meşgul oldu, hiçbir işe bakamadı. Masa başında; gözlerinin önünde zerrin pırıltılar saçarak uçuşan liraların hayaline dalıp dalıp gidiyordu. Her defasında yine tereddüt ederek, belki yirmi defa, otuz defa, gazeteyi okudu. Hayır, hayır aldanmamıştı. Birinci ikramiye

152693 numaraya isabet etmiş, imamın dediği gibi nihayet şimendifer çarpmıştı. Onunla alay etmişlerdi ama, işte Allah da onları utandırmıştı. Hem o zaten bunun böyle olacağına emindi.

Beş dakika içinde; dairede, Emin Efendi'ye ikramiye isabet ettiğini duymayan kalmamıştı. Bütün arkadaşları tebrike geliyorlar, eskiden uzaktan selam verip geçenler bile hemen beş dakika içinde lâubali, samimi oluveriyorlardı. Artık Emin Efendi sağa sola ziyafetler vaat ediyordu. Sıkılmasa, sevincinden bütün arkadaşlarının boynuna sarılacaktı.

Akşam eve gelir gelmez ilk işi sandığa koşup bileti aramak oldu. Telaşla, helecanla aradığı için sandıkta ne kadar çamaşır bohçası varsa hepsini birbirine karıştırdı. Kayboldu zannıyla epey ter döktükten sonra nihayet buldu. Sıkı sıkı cebine yerleştirdi. Gece karı koca meserretten uyuyamadılar. Sabaha kadar yapacakları şeyleri tahayyül ile vakit geçirdiler. Emin Efendi artık memuriyet hayatından çekilecek, hareminin Gebze'deki tarlasına üç odalı bir evceğiz yaptıracaklar, koyunları, keçileri, tavukları olacak; ekip biçecekler, geçinip gideceklerdi. Eve alacakları ufak tefek eşyayı, çocuğun bayramlığını, kendi eksiklerini, hatta imam Fevzi Efendi'ye bile "Şimendifer çarptı mı?" suallerine mukabil ağız kirası olarak sarıklık tülbentle, enfiyeyi bile hesaplayarak sabahı ettiler.

Emin Efendi; sora sora güç hâl ile bulduğu bankanın kapısından girerken sevincinden kahkaha ile gülmemek için dişlerini sıkıyordu. Şimdi her şey gülüyor gibi geliyor, kapıcıya, odacılara mütebessimâne selamlar veriyor, inceldikçe inceliyordu. Vezneyi gösterdiler, müteredditâne yaklaştı; elindeki senedi memura uzattı. Kalbi sıkışmağa başladı, âdeta çarpıntısını duyuyordu. Etrafındaki kalabalığın, banka memurlarının, odacıların hep kendisine baktıklarına zâhip olarak sıkılmasından bir türlü başını yukarı kaldıramıyordu. Memur kâğıda uzun uzun baktı.

Orada, bir cetveldeki numaralarla karşılaştırdı; bu esnada Emin Efendi heyecandan, sabırsızlıktan ter döküyordu. Şu geçen

iki üç dakikalık zaman ona bir asır kadar uzun geldi. Nihayet memur başını kaldırdı:

– Efendim, bu numara bir şey kazanmadı, dedi.

– Emin Efendi şaşırmış, memurun hemen paraları sayacağını beklerken, böyle kuru iki kelime ile mukayese ettiğini görünce, verecek cevap bulamayarak kalakalmıştı. Nihayet kendini topladı, gazeteyi cebinden çıkardı, uzattı. Memur gazeteye bir göz gezdirdikten sonra gülerek:

– Ha! Evet şimdi anlaşıldı. İkramiyeyi kazanan numara 152963 numaradır; halbuki sizinki 152693. Gazeteye basılırken altı ile dokuzun yerleri değişmiş, öteki numara yerine sizin numara yazılmış, mürettip hatası efendim. dedi ve işine devam etti. Emin Efendi, gazetesini, biletini cebine koyup şemsiyeciğini de koluna alarak çıktı, fakat daha iki adım atmamıştı ki oracığa yıkılıverdi.

İki günden beri büyük büyük ümitlerle çarpan kalbi, böyle bir inkisar-ı hayal önünde duruvermiş ve Emin Efendi de büyük ikramiyenin birkaç dakika içinde eriyen hayali gibi sönüvermişti.*

* *Dersaadet* gazetesi, nu. 37, 15 Ağustos 1336, sene 1, s. 3. Bu metin Doç. Dr. Adnan Akgün tarafından bulunmuş ve yayınevimize verilmiştir. Kendisine teşekkür ederiz.

EMİRGÂN'DA AKŞAM SAATİ

Birdenbire yanı başında çok ılık bir ses duydu:

– Anne, gitsek mi? Ahmet nerede ise gelir...

Başını döndürüp baktı. Esmer, narin, büyük, siyah gözlü bir kadındı. Güzel olup olmadığını kestiremedi. Sadece gençti. Vücuduna âdeta yapışmış gibi duran ince keten elbisesinin içinden, bu vücudun bütün tazeliği hayat tecrübesinin ve zamanın henüz el değdirmediği çizgi ve şekillerle fışkırıyordu.

– Garip şey diye düşündü. Gençlik hayattan o kadar müstakil, o kadar tek başına bir şey ki... Fakat bunu anlamak için insanın biraz yaşlanması lazım...

Evli miydi acaba? Ahmet dediği kim olabilirdi. Biraz da işsizliğin verdiği bir ilgi ile genç kadının hayatını merak etmiş gibiydi.

– Daha gelmez sanırım. Hem kayıkla geleceğine göre bu iskeleden çıkar. Nasıl olsa görürüz. Bu saatte eve tıkılmayalım...

İhtiyar kadın bozuk ve tok sesiyle âdeta çok uzak bir yerden konuşuyordu. Dönmek istemediği bu ev nasıl bir evdi?

– Ben de eve girmek istemiyorum. Artık o sese tahammül edemiyorum. Elimde olsa kaçarım, fakat bilir misin ki evden de ayrılamıyorum. Sade hastayı merak ettiğim için değil. Hastanın hâli malûm. Sonu da belli. Belki senelerce sürer, seni eve çeken, bağlayan şey bu hastalığın etrafımızda yaptığı değişiklik. Âdeta havası

[ile] büyülenmiş gibi olduk. O bağırmalardan harap oluyorum. Fakat işitmezsem büyük bir şey eksilmiş gibi oluyor. Nasıl diyeyim. Kendi kendimi kaybediyorum.

Hafifçe içini çekerek durdu.

Büyük bir vuzuh iştiyakıyla; sanki uzaklarda, çok müphem şekilde görülen bir şeyi kendi görüş zaviyesine girdikten sonra anlatıyormuş gibi teker teker söylüyordu.

– Âdeta bu ses beni çağırıyor. Sonra birdenbire ağlar gibi, çok fena, çok fena!.. diye bitirdi.

Ne vakit geldiklerini görmemişti. Belki de o, bu kahveye oturduğu zaman onlar burada idiler. Fakat ilk defa konuşuyorlardı. Seslerini ilk defa duyuyordu. Demek ki saatlerce birbirlerinin karşısında hiç konuşmadan durmuşlar, aynı şeyi düşünmüşler, sonra birdenbire açılmışlardı.

– Niye hastahaneye göndermiyorsun... Mademki Ahmet razı.

– Nasıl göndereyim? Evi yokmuş gibi hastahanede ölmesi, hoşuma gitmiyor, sonra düşün ki Ahmet bugün razı; fakat yarın, birdenbire ölürse, daha fena olursa, o zaman pişman olacak. Belki de bütün ömrü azap içinde geçecek. Bırak ki olan oldu. Bir kere o ses, o ıstırap içime yerleşti. Evden uzak olsa da faydası yok. Bana öyle geliyor ki o çığlığı bütün ömrümce işiteceğim.

– Senin sinirlerin bozulmuş yavrum.

Sabri arkasına dönüp bir kere daha bakmak istedi. Bu sefer annesini, bu kadar kat'î konuşacak kadını merak ediyordu. Fakat kendilerini dinlediğini hisseder korkusuyla bunu yapmaktan çekiniyordu. Görmek neye yarardı? Bütün hayatlarını öğrenmek varken... Bu hayat, onlar konuştukça önünde çok çekici bir kitap gibi yavaş yavaş açılıyordu.

Onları rahatsız etmemek için karşıya baktı, akşam başlamıştı. Suların yüzü daha düzleşmiş, dalgalar yatışmıştı. Şimdi âdeta dümdüz bir aynada sakin denizin mavi akıntı sularının koyu lâci-

vertiyle daha bariz şekilde karşılaşıyordu. Karşı sahilde akşam dağlarının o ten rengi kırmızılığı vardı. Birkaç evin penceresi kırmızı atlas gerilmiş gibi parlıyordu. Bunlar hangi daüssılanın aynalarıydı. Bir vapur düdüğü uzun uzun öttü. Hafif bir rüzgâr esti, başı ucunda büyük çınar hışıldadı. Sabri dalından ayrılan bir yaprağı gözleriyle yarı yolda yakaladı. Onunla beraber, ağır bir oyunla yere kadar indi. Ne garip inişti bu. Geniş ve buruşuk yaprak âdeta ölümle alay eder gibi yavaş yavaş inmiş, sonra yumuşak bir öpüş gibi toprağa konmuştu.

Sonbahar yaklaşıyor, diye düşündü. Fakat daha başka bir şey söylemek istiyordu; kendi kendine, düşündüğüm bu değildi. Akşam oluyor diyecektim. Demek insan iki şeyi birden düşünebiliyor. Kim bilir, belki de üç dört şeyi bir defada düşünebiliyoruz. Onun için zaman zaman muammalı oluyoruz. Onun için anlaşamıyoruz, dedi. Birdenbire bulduğu bu hakikata gülmek istedi. O kadar basit şeylerdi ki bunlar... Böyle giderse bir gün bütün Oklides ve Arşimed'i kendi kendime keşfedeceğim, dedi. Fakat hayat tecrübesi de başka şey mi idi sanki. Yaşamak, yavaş yavaş bütün başlangıçları kendisinde bulmak, onları yaşamak değil miydi! O hâlde gülmek beyhudeydi. Tekrar evvelki dikkatine dönmek istedi "Bir üçüncü düşüncem varsa ne olabilirdi acaba?" bunu anlamak için onu hatırlamağa çalıştı. Kuru yaprağın yavaş yavaş indiğini görünce sonbahar geliyor, demişti. Fakat bir lahza evvel karşı sahilde akşamı seyrediyordu. Hakikaten düşündüğü üçüncü bir şey var mıydı? Bir sigara yakmak istedi. Paketi masanın üstünde bulamadı, farkında olmadan cebine sokmuştu. O hâlde gitmek istiyorum, dedi.

Acaba üçü de beraber mi geldiler, yoksa birbirini mi doğurdular! Tekrar kendisini son derece gülünç buldu. Bütün bu küçük, mânasız şeyler kendisine içinden çıkılması lazım gelen bir ağ gibi görünüyordu.

Gitsem diye söylendi, hem vakit de geldi... Fakat ona da razı

değildi. Arkasındaki genç kadını bırakmak istemiyordu. Farkında olmadan bir köşesine girdiği bu mahremiyet onu bir kuyu gibi çekiyordu. Bu kuyunun dibinde tıpkı bazı avangard sahnelerde olduğu gibi çok mücerret bir dram oynanıyordu. Oyunu yarıda bırakmak doğru değildi. Fakat gariptir ki ana kız artık konuşmuyorlardı. İstemeden onun hayalinde oynattıkları ıstırap filmi birdenbire kesilmişti. Şimdi kuyunun yüzünde sadece, renksiz ve mustarip maskeler, çehreler yüzüyordu. Bu kendisine çocukken oynatmaktan o kadar hoşlandığı Karagöz'ün desenlerini hatırlattı. Her yaz sonunda babası onları küçük bir dolaba kilitler, ancak bayram filan gibi uzunca tatil zamanında açardı. Fakat gariptir ki elinde iken sadece bir oyuncak, fantazisini taşıyan bir alet olan bu hayaller, asıl bu dolaba girer girmez onun için canlanırlardı, uzun ve sıkıcı ders saatlerinde hoca tahta başında arkadaşlarına ahiret sualleri sorarken, yahut çekidüzen verdiği sesiyle bir şeyler anlatır gibi ve onları, küçük bir dolapta diriltici mum ışığında hareketten mahrum yaşamayan biçareleri düşünürdü. Kim bilir canları ne kadar sıkılırdı orada...

"O zaman İskender-i Kebir, elindeki kılıcı bu dolaşık düğüme havale ederek onu bir hamlede ikiye böldü..." Daha cümle bitmeden dolabın karanlığı içinde Karagöz'ün eli bir makine süratiyle kalkar Hacivat'ın omuzu başında bir yere tam ve keskin inerdi. "Bunun gibi karşısında İspanyol kadınları çocuklarını Abdurrahman Gazi geliyor diye korkuturlardı."

Cümlesini tekrarlayınca, Tuzsuz Deli Bekir yarı yapmacık bir hiddet içinde imanına kadar sarhoş, tanıyamadığı, bilmediği fakat âdeta şammeden gelen bir ihsas gibi, teninde sıcaklığını, baygınlığını duyduğu bir memleketin sokaklarında bir elinde içki şişesi, ağzında acayip küfür ve tehditler, sağa sola yalpa vurarak yürür görürdü.

Garipti bu hayaller, bütün gündelik hayatını onlarla beraber yaşarlardı. Her işittiği sözü, her gördüğü şeyi anında benimser-

ler; ona bürünürler, ona yüz hâllerini geçirirler, tanımayacak bir hâle getirirlerdi. Sırasıyla kerrat cetveli, cisimlerin düşme kanunu, hendese davası, düvel-i muazzama payitahtı olmuşlar, Brezilya'daki kahve çuvallarını Hindi Çin'de pirinç tarlalarını, kadîm Yunan'ın Olemp'ini, Roma'nın Katakomplarını üst üste fethetmişlerdi. Fakat bununla da kalmazlar, İsterliç'te Napolyon, Çaldıran'da Selim olmak yakışmıyormuş gibi, ayrıca da dolaplarında, gömüldükleri karanlıkta hiç kimsenin bilmediği çok cümbüşlü, çok acayip bir hayat yaşarlardı. Onun içindir ki babasının odasında her tek başına kalışında kimseye göstermeden bu dolaba yaklaşır ve anahtar deliğinden içerisini seyretmeğe özenirdi. Bir gün babası onu bu vaziyette gözü dolabın kilit deliğinde, elleri arkasında yakalamış, "Oğlum delirdin mi, ne yapıyorsun orada?" diye sormuştu. Sabri "Hiç baba demişti, Karagöz'üme bakıyorum, ne yapıyorlar diye..." cevabını vermişti. İhtiyar adam fena kızmış "Cansız deri parçaları tek başına ne yaparlar" diye onu azarlamış, fakat Sabri'nin hiç istifini bozmadan: "Ne biliyorsun baba, yarın kandil, belki günahlarından tövbe ederler..." demesi üzerine "Kim bilir, belki de sen haklısın" diyerek bahsi kapatmıştı.

Bu kısa konuşma baba ile oğlun arasında bir nevi bir anlaşma yerini tutmuştu. Ondan sonra babasının ona karşı muamelesi değişmiş, onunla kardeşlerinden başka türlü ilgilenmiş, küçük mektepli ıstıraplarını daha başka bir kulakla dinlemeğe başlamış, hatta zaman zaman kendi işlerinden bile ona bahseder olmuştu. Yemen'e tayin edildiği günün akşamındaki konuşmaları da bu cinstendi. Babası oğlunun tahsil vaziyeti için kendisi karar vereceği yerde onu yanma çağırarak, söyletmişti, "Leylî bir mektepte kalmak mı istersin, beraber gitmek mi? İstersen seni Galatasaray'a verelim orada oku... Geçen sene zaten girmek istiyordun..." Sabri "Yemen'e gitmek isterim demişti. Hem sizden ayrılmam, hem de gezmiş, görmüş olurum..."

– Muazzez hiç görünmedi, acaba ne oldu, merak ediyorum...

Hiyanet kız, insan bir pazar uğrayıverir, güya iyi arkadaşıydın...

Sabri çocukluğunun Yemen seyahatinden bir an içinde döndü.

– Dün Köprü'de gördüm. Çok telaşlı idi. Nişanlısı ile darılmışlar, ne yapayım, Kadriye'ciğim olur iş değil... Yarı deli, günde otuz defa fikir değiştiriyor. Kıskanmadığı kimse yok... Elinden gelse beni bir odaya hapsedecek, halbuki ben çalışmağa mecburum. Başımda bütün bir evin yükü var, diye bir yığın dert döktü.

– Ben zaten demiştim, o herifle olamaz bu iş, kibar aile çocuğu olmak neye yarar?

– Anneciğim sen neler demezsin ki... Fakat demek başka şey, anlamak başka şey... Onlar birbirlerini seviyorlar, ben de sana bir şey söyleyeyim, on beş gün sonra, bir ay sonra Muazzez bize gelir barıştık, der.

– Ben öyle sevgiden bir şey anlamam...

– Tabii anlamazsın, insanları oldukları gibi kabul etmezsin ki...

Genç kadın ne kadar sert konuşuyordu. Bu sefer onun sesi uzaklaşmıştı. Âdeta bütün bir ömür boyunca sürmüş bir anlaşmamazlığın içinden geliyordu.

"Kuyunun dibi biraz daha aydınlandı."

– Ben Muazzez'e çok iyi koca bulmuştum. Namuskâr, çalışkan güzel adam... Evlense idi bütün bunlar olmazdı.

– Evlenemezdi anneciğim. Sen yapabilir miydin?

Muazzez Ekrem'i seviyor... Deli gibi seviyor, benim hovarda diyor. Bu kâfi değil mi? Ama anlaşamıyorlar. O da ayrı.

– Peki sonu n'olacak?..

– Sonu hiçbir şey olmayacak... Hangi şeyin sonu vardır ki... Benim sonum ne olacak? Ahmet'le evlendim diye her şey bitti mi sanıyorsun.

– Öyle ya, evli bir kadın için...

II

– Evli kadın... evli kadın... haydi benim için öyle olsun. Ya Ahmet için?

– Ahmet için de öyle...

– Hiç de öyle değil. Küçük bir tesadüf her şeyi altüst edebilir.

Yeniden sustular, Sabri tekrar içine daldı. "Kuyunun dibindeyim" diyordu, onlar da öyle. Hepsi kendi içlerinde bir şey, ölü veya diri unutulmuş bir şey arıyorlar...

"Kuyunun dibindeyim", diye bir daha düşündü. "Buraya birdenbire düştüm, beş dakika evvel Muazzez Hanım'la bilmediğim erkeğin arasında idim. Sonra bu ana kız etrafımı aldılar, şimdi yapayalnız kendi içimdeyim. Fakat bir saat evvelki gibi değilim... Evli kadınım, dedi. Demek ki evli olmak insana birtakım zaruretleri kendiliğinden kabul ettiriyor", acaba karısı da böyle mi düşünüyordu. İşte bir aydır ki Seher'den uzaktı. "Biçare kim bilir yapayalnız çocuklarla ne kadar sıkılmıştır?"

"Evli kadın olmak, evli erkek olmak... hiç olmamak, ne garip şeyler düşünüyorum, bugün muhakkak ki felsefeye pek istidadım var."

Yeniden zihni küçükken dolaba kitlenen Karagöz takımlarına gitti: "Babam onları dolaba kilitler kilitlemez yeni hayata başlarlardı..."

Bu hayatın sadece onun küçük muhayyilesinde olması Sabri için o kadar ehemmiyetli bir şey değildi. Mesele onların velev ki kendi hayalinde olsun yaşamalarıydı, hatta kendi hayalinde oldukları için yaşıyorlardı; bu, işin biricik şartı idi.

"Hislerimiz, fikirlerimiz, geçmiş hayatımız, gündelik tees-

sürler, intibalar hepsi böyle değil mi? Hepsi kapandıkları yerde, bir nevi karanlık dolapta birbirine sarmaş dolaş, bende müstakil ve hatta en küçük bir kontrola bile uğramadan yaşamıyorlar mı! Vâkıa onları küçük anahtar deliğinden tıpkı çocukluğumda Karagöz'ler için yaptığım gibi her fırsat buldukça seyretmiyorum; fakat buna mukabil, onlar bana her imkân buldukça geliyorlar, karşıma oturuyorlar, konuşuyorlar. Bende, benim yerime benim için yaşıyorlar... dün akşam rüyamda babamı ölüyor gördüm. Yatağın başında idik; annem, ben, kızkardeşim, Seher, Seher'den evvel sevdiğim genç kız... Hepimiz ağlayacağımız yerde gülüyorduk, fakat yine çok mahzunduk."

"Annem babamdan evvel öldü. Seher babamı hiç tanımaz. Sabiha değil onları tanımak, benimle bile üç defa konuşmuş değildir..."

"Dahası var, dün evden çıkarken kendime dikkat ettim. Babam gibi yürüyordum. Şapkamı başıma yan giymiştim. Bir elim pantolonumun cebindeydi. Karşıma çıkan dilenciyi ilk önce kovdum, sonra da arkasından giderek para verdim. Aynıyla babamdım. Halbuki taklide hiç niyetim yoktu..."

– Kızım bana söyle bakayım. Sen Ahmet için bir şey mi işittin?

Annenin sesi bu sefer bir hindi gibi kabarmıştı.

Sabri uyandı. "Dikkat! Mücadele başlıyor. Bu valde hanım gittikçe gözüme giriyor. Şimdi müşfik kanatlarını gerecek ve sevgili yavrusunu müdafaa için... ne diye şu tanıdığım kaynanaları hâlâ yazmam... bak bu hanım da oraya girdi...

Tanıdığım kaynanalar; Sabri'nin yazmasını zamana bıraktığı kitaplarındandı. Kafasında her şeyini hazırlamıştı. Okur yazar bir kılavuz kadın, ömrünün sonuna doğru kendi eliyle kurulmuş evleri bir kere daha tabii aile hayatları içinde görmek istiyor ve İstanbul'u semt semt, ev ev dolaşarak gördüklerini anlatıyordu. Kitabı zihninde on bir fasla ayıracaktı. "Bu kadını acaba hangi fasla sokmalı?.."

– Yok canım, mesele Ahmet meselesi değil. Ahmet'in haya-

tı gözümün önünde. Ne olabilir. Anlatmak istediğim başka şey. Evlenmek bile mutlaka bir son olmayacağına göre, bu gibi işlerde sonu ne olacak demenin mânasızlığını söylemek istiyorum. İnsan yaşar, içten, dıştan bazen hatta birkaç türlü... benim anladığım bu. Bunun ne önü, ne sonu vardır; onu demek istedim.

– Peki neye evlenmiyorlar...

– Muazzez, kardeşim mektebi bitirmeden evlenmem, diyor. Sonra her şey Ekrem'in üzerine yıkılır, diye korkuyor. Kocama karşı hür olmalıyım, diyor.

– O da ne demek?

– Ne bileyim ben...

Öyle istiyor işte. Belki de Ekrem'e tam güvenemiyor. Ortada bir de Handan var ya...

– Hâlâ o kadını seviyor mu?

– Galiba... bilmem... öyle diyorlar.

– Üstüme iyilik sağlık. Bir insan iki kişiyi birden nasıl sever kızım? Hiç iki karpuz bir koltuğa sığar mı?

– Sevgi karpuza benzese belki biraz daha kolay olurdu anneciğim; ama kim bilir, belki de sevebilir. Meselâ birini gerçekten sever, öbürüne de düşman olur, yahut acır, ne bileyim dost olur...

Sabri deminki dikkatine döndü: "Mademki muayyen bir zamanda iki şeyi birden düşünebiliyoruz, o hâlde pekâlâ iki insanı da birden sevebiliriz. Fakat hakikatte iki şeyi birden düşünebiliyor muyuz? Mesele burada, bu birden kelimesinde. Bizim "birden" dediğimiz şey belki iki ayrı zamandır. Son derecede kısa oldukları için biz onları birbirinden ayıramıyoruz, tek bir zaman sayıyoruz. Yahut da üst üste şahsiyetlerin ayrı ayrı zamanlarıdır. Birinci şıkta bütün değişiklik iki haddin arasında geçtiği için bir nevi ritm teşkil eder. Beyaz, siyah. Beyaz, siyah. Tıpkı nabzım gibi. İkincisinde ise insanı, sefer tası gibi bir şey kabul etmek lazım. Bence de doğrusu budur..."

Dönse, arkasında konuşanlara karışsa ne rahat edecekti. Bu genç kadın hiç de basit bir mahluk değildi. Neler düşünebiliyordu. Onunla konuşmak, dost olmak herhâlde güzel bir şey olacaktı. Üstelik de sesi çok hoşuna gidiyordu. Garip, madenî bir tel gibi titreyişleri vardı, ve genç kadın tıpkı eliyle fitili kısarak, açarak bir lamba ayarlar gibi onu idare etmesini biliyordu. "Ne kadar aydınlık bir şey..." dedi. Bunu söylerken genç kadından ziyade alelumum kadın sesini düşündüğünü kendisi de biliyordu. Bir aydır karısından uzaktı, onun hayatına getirdiği havadan, yumuşaklıktan mahrumdu. Bu yokluk şimdi Seher'in ve kendisinin fertliğini aşmış umumî bir şey, cinsin cinse hasreti, özleyişi olmuştu. Fakat böyle olduğu için Seher'i unutmuş değildi; sadece onu daha başka türlü, hatta derin düşünüyordu. O artık milyonlarca kadın arasından kendi payına düşen kadın değildi. Aradaki zaman ve mesafe, her anında duyduğu bir sürü mahrumiyet karısını onun gözünde kadınlığın bir sembolü hâline getirmişti.

"Yanında iken hiç de böyle düşünmüyordum" dedi. "Her kadını güzel ve cazibeli bulabiliyorum. Her güzel beni ondan ayırıyordu. Halbuki şimdi en güzeli, en müstesna yaratılmışı bile bana onu hatırlatıyor."

Düşüncesine devam etti: "O hâlde niçin bu noktadan hareket etmemeli; meselâ sevilen ayrılığına en az tahammül edilendir; yahut gerçekten sevilen bizim kâinatla birleşme noktamız oluyor demeli!.."

Sonra, birdenbire kendisine kızdı: İstanbul'a dinlenmeğe geldim. Dünyanın en köhne meselelerini halle değil. Bunlar, içinden çıkmak için behemehâl cevap verilmesi lazım olan sualler değil ki... Bir insan aşk hakkında hiçbir fikri olmadan sevebilir ve bu sevgiyi muzaffer veya mağlup bütün ömrünce peşinden sürükleyebilir. Halbuki dünyada içinden çıkmak için hakikaten cevap vermemiz lazım gelen o kadar mesele var... Onların yanında benim bu biçare şeylerle uğraşmam gülünç oluyor.

İyi besili, henüz yavru denecek yaşta beyaz bir sokak köpeği masalar arasından yavaş yavaş yürüyerek geldi ta karşısına dimdik terbiyeli bir misafir gibi dikkatli, iki ayağı bitişik ve vücudu bir vazo kadar tenasüplü oturdu. Yana doğru bir süs gibi kıvırdığı beyaz kuyruğu yenilmez dostluk ihtiyacıyla hafiften toprağı süpürüyordu. Bütün uzviyetinde bu dostluk ihtiyacı ve ümidi vardı. Küçücük yüzünde iri ve kenarları sürmeli gözleri âdeta bir şefkat ve dostluk pınarı gibiydi. Her hâlinde, karnımı şöyle böyle doyuruyorum, fakat sade ekmekle olmuyor ki... İnsan yahut köpek biraz dostluk istiyor... İşte yalnızsınız, biraz da benimle meşgul olun. Hayvanlar, insanlar somurtgan oldukları zaman, bilmezsiniz ne kadar biçare olurlar... diyen tatlı bir açılma, bir yarenlik iştahı vardı. Sabri içinden ona cevap verdi: "Doğru, doğru söylüyorsun... Bana mesut olmamızın, hem de en sıhhatli şekilde mesut olmamızın sırrını söyledin. Hiçbir şey küçük bir hayvanın dostluğu, emniyeti kadar bizi doyuramaz."

Köpek bu düşünceyi anlamış gibi biraz daha yaltaklandı. Kulaklarını kıstı, başını omuzuna doğru çekerek boynunu kabarttı. Yere iyiden iyiye uzattığı ön ayaklarının üzerine başını koydu. Gözleri haz içinde kısılmış, vücudu bir anten gibi titremeler içinde ona bakıyor, kuyruğu daha geniş kavislerle yeri dövüyordu. Fakat ümit ettiği okşama gelmeyince birdenbire yerinden fırladı, cazibesinin kifayetsizliğini itiraftan çekinen şuh bir kadın dargınlığıyla ona hiç bakmadan, döndü, çeşmeye doğru acele acele yürüdü, orada kuru bir yaprakla oynamağa başladı: "İstediğimiz zaman biz de tabiatta kendimizden biraz daha aşağı ve böyle olduğu için bize muti şeyler bulabiliriz, demek istiyor..."

Artık köpeği düşünmek istemiyordu. "Seher hayvan sevmiyor. Bu bir eksiklik. Kaç defa tecrübe ettim! Evde üç günden fazla tavuk bile tutmadı. Ne yapalım? Bütün eksiğimiz bu olsun..."

İzmir'den ayrılırken hiç de karısıyla bu kadar meşgul değildi. O anda sadece kaçmak, gitmek istemişti. On iki sene bu şehirden

dışarıya çıkmamıştı. Orada evlenmiş, çocukları orada doğmuş, orada büyümüşlerdi. İlk önce bu latif bir şeydi. Evlendiği zaman karısı çocuk denecek bir yaşta idi. Evliliğin iki senesi, bu çocuk kadının hayatına getirdiği lezzetlerle geçmişti. Sonra günün birinde Seher'den bir çocuğu olmasını istemişti. Oğulları o zaman doğmuştu. İki sene sonra Seher'e benzeyen bir kız çocuğu olması hülyasına kapıldı. Bir sene sonra bu arzusu da yerine geldi. Fakat Sabri çocuklarının, zannettiği gibi karısını kendisine bağlayacakları yerde ondan ayırdıklarını gördü. Onlar büyüdükçe, karısı da uzaklaşıyordu. Vâkıa çocuklarını o da seviyordu. Fakat pek az işitilmiş bir şekilde. Âdeta karısının çocuklarını, ondan bir parça diye seviyordu. "Onları karımı sevdiğim için istemiştim. Ve yine onun için seviyorum..." Bu kendisine de garip geliyordu. Daima bu duygunun üzerinde durmak istemiş; fakat kendisinde çok esaslı bir noksan bulmak korkusuyla vazgeçmişti. "O kadar yaygaracı ve istilâya müsait mahluklar ki..."

Bununla beraber ne onlardan ne de hayatından şikâyetçi idi, çocukları karısını ne kadar zaptederlerse etsinler. Ama sevilen kadını büsbütün bilmiyordu. Hususuyla Seher'de onunla baş başa kaldığı zamanlar yıpranmış yüzünde, pürüzlenmiş sesinde eski günlerin cazibesinden daima bir şeyler diriliyordu. Annesinin iki sene süren hastalığı ve nihayet ölümü, bu ölümün arkasından gelen bir sürü çocuk hastalığı olmasaydı o kadar bıkmaz ve yorulmazdı. Fakat sıkıntılar birbiri peşinden gelmiş, onda tahammül edecek kuvvet bırakmamıştı. Nihayet yazın başında her şey az çok düzelince karısı bir gün kendisine "Haydi kalk İstanbul'a git, biraz gez, dolaş. Hem şu kitaba da çalışırsın, açılırsın." diye izin vermişti. Sabri ilk önce buna kulak asmamış. Başta para sıkıntısı olmak üzere bir yığın engellerden bahsetmiş, sensiz gidemem, çocuklarla gitmeğe paramız yetişmez diye reddetmek istemişti. Fakat temmuzun ortalarına doğru sinirlerinin artık tahammül edemeyeceğini anlayınca çarnaçar razı olmuştu.

İlk günler hayatındaki bütün rahatsızlığına rağmen evi pek düşünmemişti. Başıboş, gamsız yaşıyordu. Semt semt İstanbul'u dolaştı, gezdi, tozdu.

Her sabah pansiyondan çıkmadan evvel akşam postaya vereceği mektubu hazırlardı. "Bugün akşama kadar Ragıppaşa'da, yahut Nuruosmaniye'de çalıştım. Epeyce not aldım. Şimdi sana bu mektubu çabukça yazıyorum. Hepinize hasretim. Hepinizin gözlerinden öperim." Bu satırlar biter bitmez onun evle olan ilgisi de biterdi. Ondan sonra İstanbul içinde başıboş bir gezinti başlardı. Senelerdir görmediği şehri semt semt dolaşıyordu. Bu bir gezintiden ziyade; okuduklarının, yaşadıklarının, kurduğu hayallerin birbirine karıştığı, sarmaş dolaş olduğu bir nevi rüyaya benziyordu. Bazen İstanbul'u çok değişmiş bulur, bazen de her şey gözüne o kadar eskisi gibi görünürdü ki, âdeta değişmeyen bir zaman fikrine varırdı. "İstediğimiz anda, hatta değil kendimizin, başkalarının, bizden çok evvelkilerin yaşadıkları zamanı bile kendimizde hazır bulduktan sonra, geçici bir zamanı kabul etmek âdeta gülünç oluyor." derdi.

"Kaç türlü zamanı birden buluyorum. Kendi çocukluğumu, gençliğimi, babamın ömrünü, bütün geçmişi... Halbuki onların hiçbiri, ne çocukluğum, ne tahsil senelerim, ne babam, ne de ondan evvelkiler hiçbiri yaşamıyor. O hâlde ölüm ayrı bir keyfiyet..."

Öğleden sonraları ekseriya bir plaja, yahut bahçeye gider, tek başına dinlenirdi. Hemen hiç kimse ile yeniden tanışmamış, şurada burada rastladığı eski dostlarıyla da yarenliği üç beş kelimeden öteye geçirmemişti. "On seneden beri ilk defa kendi kendime kalıyorum. Hiç kimsenin hatırı için rahatımı bozamam..." diyordu. Gittiği plajlarda etrafındaki genç ve güzel kadın vücutlarını kendine âdeta yabancı, çok dışarıda bir şey gibi seyrediyor, onları görmekten, onlara yakın bulunmaktan yalnız kendi üzerinde yaptıkları tesirin derecesini ölçebildiği için memnun oluyordu. İstedi-

ği gibi tembel ve başıboş geçen bu hayatın bir tek sıkıntısı vardı. O da bir dostunun tavsiyesiyle gelir gelmez girdiği pansiyondu.

Bu, Beyoğlu'nun muayyen semtlerinde adım başında tesadüf edilen evlerdendi. Madam Domna adında Rum bir kadın tarafından işletiliyordu. Bursa sokağının biraz ilerisinde, henüz apartmanların iki nohut bir bakla formülüne göre yapılmadığı devirlerden kalma bir yığın geniş odası, iki holü bulunan bir kattı. Evde epeyce kiracı vardı. Madam Domna bu kiracıların ve her gün kabul ettiği misafirlerin ortasında oldukça uzun bir hovardalık mazisine dayanan garip ve lütufkâr bir saltanat sürüyordu. Çünkü Madam Domna zenaatı olan pansiyonculuğun yanı başında, tıpkı ana nehri besleyen büyük kanallar gibi bir yığın gizli meslek sahibi idi. Hizmetçisi, Sabri'ye "mösyö" diye hitap ediyor, kadından ziyade bir sofra artığına benzeyen ev sahibi onunla konuşurken gâh bir prenses edası takınıyor, ikindiye kadar sırtından çıkarmadığı kimonosunun eteklerini bir tavus kuyruğu gibi peşinden sürüye sürüye dolaşıyor, lüzumlu lüzumsuz kahkahalarla gülüyor, gâh okşanmak ihtiyacında bir kedi sokulganlığıyla ona yaklaşıyor, küçük imalarla her türlü hizmetinde bulunabileceğini anlatıyor, aldırmayınca kırılan izzetinefsini kimonosunun etekleriyle beraber toplayarak dargın ve mustarip odadan çıkıyor. Fakat beş dakika sonra bir vesilesini bulup tekrar, her şeyin üstünde dostuz, diyen bir gülümseme ile geliyor, kendisine Evdoksiya'dan, Heleniça'dan beraber poker oynadıkları kibar memurdan, cömert tüccardan, yaşlı mühendisten gözlerini süzerek, göğsünü kollarını açarak uzun uzun bahsediyor, önünde birbiri sıra açtığı bu yaldızlı kapılara Sabri'nin kayıtsız kaldığını görünce; galiba başka yapacak bir şey olmadığı için, "Aferin, erkek böyle olmalı, ne yapacaksın o pis karıları!" diye, her gün beş on kere güzelliklerini, neşelerini, cana yakınlıklarını methettiği Evdoksiya'yı Heleniça'yı bütün arkadaşlarıyla beraber mahkûm ederek dövülmüş bir hayvan gibi perişan, sözü bitiriyordu. O zaman Sabri onun yüzünde meslekî

bir mağlubiyetin acısını bir kitap gibi okuyordu.

Fakat Madam Domna öyle tek bir karakol muharebesinde mağlup olacaklardan değildi. Onun için Sabri ertesi günü doksan beş kiloluk düşmanını şöyle, bir eliyle yarım yamalak kavuşturduğu kimonosunun arasından bir bereket tanrısının remizleri kadar zengin göğsü ve herhangi bir aşk mezbahına sütunluk yapacak kadar sağlam bacaklarıyla tekrar karşısında hazır buluyor, tekrar o çetin mücadele başlıyordu.

Sonuna doğru Madam Domna tabiyeyi değiştirmiş, daha doğrudan doğruya hücumlarla hedefini zorlamağa başlamıştı. Artık ne kendisi, ne de hizmetçisi ortalıkta görünüyordu. Zil seslerine Heleniça, Evdoksiya ve şürekâsı geliyorlardı. Şimdi uzun siyah kirpikleri, yüzlerinin üçte birini örten zayıf, yarı erkek çocuğu edalı kızlar, tıkız ve kaba kalçaları bir Sardanapal eğlencesinden kalmış hissini veren kısa boyunlu, siyah saçlı genç kadınlar, tenlerinin süngeri hatırlatan sarışınlığı, hamam ve halvet budalası o beşinci sınıftan Frenk ressamlarına âdeta hak verdirecek şişman dilberler, birbiri ardınca odasına giriyordu. Hemen hepsinin kendi tiplerine uygun buldukları birtakım tavırları, çekingenlikleri vardı. Esmerler sanki gözlerinin alevi karşısındakileri birdenbire yakıp kül etmesin diye kirpiklerini sıkı sıkıya indirerek yere bakıyorlar, mavi gözlüler biraz evvel döndükleri göklerin berraklığını ve masumluluğunu onun içine dökmek ister gibi yüzüne bakıp gülümsüyorlar, hepsi cazibesine en fazla inandıkları taraflarını âdeta italikle dizer gibi, göstere göstere odanın içinde geziniyorlardı.

Sabri bu zavallıları her görüşünde evli bekâr bir yığın arkadaşının İstanbul dönüşlerinde ballandıra ballandıra anlattıkları çapkınlık hikâyelerini düşünüyor, aşkı, eğlenceyi bu kadar basit bulmalarına şaşıyordu. Fakat sonuna doğru bu ev ve bütün bu kadınlar sinirlerine dokunmağa başladı. Onlarla karşılaştıkça, kendisini, her inandığı şeyi küçültmek, bayağılaştırmak, sonunda onu âdeta içinden boşaltıp yıkmak isteyen bir kudretin, bir nevi

ihanetin elinde imiş gibi görünüyordu. Her sabah bu basit, hiçbir ipini gizlemeğe çalışmayan, bütün mekanizması ilk bakışta ezberlenecek kadar dışarıda işleyen değirmenin içinde görmek, onun dişleri arasında uyuyup uyanmak, ona acayip ve yapmacık bir şey görünüyordu. İlk önceleri bunu, evli olmasına yordu. Sonra daha derin buldu. Talebeliğinde de böyle değil miydi? Hayır bu cins eğlenceler, bu tarzda bir hayat öteden beri ona gülünç geliyordu. Belki de "İçine katılamadığım, hep dışında kaldığım için böyledir." diyordu. "Seher'le sevişmeden evvel bizzat aşkı da böyle bulmadım mı?" Bir kadına seni seviyorum... demek Sabri'ye ölesiye gülünç gelmişti. Bununla beraber yine...

Bütün bu düşüncelere rağmen bir türlü evden çıkamıyordu. Nereye gidecekti sanki? Nihayet iki hafta daha kalacaktı, zahmetine değmezdi. İşte insan denen garip mahluku en çıplak noktasından seyrediyordu. Bu fırsatı her zaman ele geçiremezdi. Bu çırılçıplak insanlık, onu kötü bir rüya gibi rahatsız ediyor, yavaş yavaş ev sahibinin yapmacık tebessümü, etrafındaki kadınların keklik sekişleri, mânalı bakışları, sahte utanmaları, tenine kızgın demir gibi yapışıyordu. Kendi kendine, zaman zaman "Kim bilir, belki de nefret ede ede bu eve alışırım ve bir daha çıkamam..." diye alay etmesine rağmen her gece evine isteksiz geliyor, yatağına tiksinerek giriyordu. İstanbul'a gelişinin on beşinci günü idi. Rast geldiği bir arkadaşı ona, "Ben birkaç hafta için İstanbul'dan ayrılıyorum. Pansiyon köşelerinde sürüneceğine gel benim evimde otur. Gideceğin zaman anahtarı üst kattakilere bırakırsın. Hem rahat edersin, hem de soyulmazsın." diye Beylerbeyi'ndeki evini teklif etti.

Bu, deniz kenarında yeni yapılmış iki katlı kâgir bir evdi. Alt katta kalabalık olmasına rağmen sessiz bir aile oturuyordu. Bahçeden üstü açık bir merdivenle çıkılan kendi katı tamamiyle müstakildi. Ev iyi döşeli ve aydınlıktı. Fakat Sabri'nin asıl hoşuna giden tarafı deniz üstüne âdeta bir çıkıntı yapan balkonu idi. Çengelköyü ile Rumelihisarı'ndan Sarayburnu'na kadar bütün Boğaz görünüyordu.

Ayrıca temiz mutfağı Sabri'ye kendi yemeğiyle meşgul olmasını temin ediyordu. Daha ikinci günü bu yeni hayata alışmıştı. Bir evi olmanın verdiği bir sürü tembellik içinde daha rahat, hiçbir şey yapmamasına rağmen daha verimli yaşıyordu.

Eve geldiğinin üçüncü günü şiddetli bir yaz sağnağının bahçe kapısının sundurması altına sığınınağa mecbur ettiği genç bir kadın gördü. Kadın sırsıklamdı. Üstelik hasta ve yorgun görünüyordu. Sabri onu eve davet etti. Çay pişirdi. Sabri insan yüzünün hâllerini tanıyanlardandı. Genç kadının bir ıstırabı olduğunu biliyordu. Onu avutmak için elinden geldiği kadar eğlenceli olmağa çalıştı. Bir daldan bir dala atlayarak başıboş konuşuyordu. Hikâyeler anlatıyor, tanıdıklarının hayatından bahsediyordu. Yavaş yavaş misafirinin açıldığını gördü. Küçük kısa kahkahalarla başını sallayarak gülüyordu. Sonuna doğru Sabri birdenbire anlatılacak hiçbir şeyi kalmamış insanların hâliyle duruverdi. O zaman genç kadın, belki de fırsat bulabildiği için kendi hikâyesini anlattı. Bu her zaman olan şeylerdendi. Bu civarda oturan bir akrabasını görmeğe gelmiş, fakat evde başka kiracılar bulmuştu. Yolda da iyiden iyiye yağmura yakalanmıştı. "Sizin bahçe kapısını açık gördüm, iskeleye kadar da epeyce yol vardı, girdim." Ve sonra bu hikâyeyi anlatmakla her şeyi bitmiş gibi evvela saatine, sonra da pencereye baktı. Vapur vakti idi. Gitmeğe kalktı. Sabri bu rastgele misafire kalması için ısrar edemezdi. Fakat kendisinden hoşlandığını söylemekten de çekinmedi. "Burada yalnızım, görüyorsunuz..." dedi. Hakikatte isterse gelebileceğini, gelirse çok memnun olacağını söylemek istemişti. Fakat kelimeleri bulamadı. Bu çolpalık kadının hoşuna gitmiş olacak ki; "İmkân olursa gelirim..." dedi.

O gittikten sonra Sabri de evden çıktı. Biraz sonra da misafirini unuttu. Bununla beraber genç kadının mahremiyetine alışmıştı. Onun için döndüğü zaman evi çok boş buldu. İster istemez onu düşündü. Ertesi sabah belki vaadini tutar ümidiyle evden çıkmasını geciktirdi. Fakat yoktu. O gün gezdiği, gördüğü yerler-

deki kadınlara büsbütün başka gözlerle baktığını hissetti. Akşama kadar şurada burada yalnızlığını perişanlık gibi duyarak geçirdi. Fakat akşamüstü iş tersine döndü. Karısını, çocuklarını düşünmeğe başladı. Genç kadının onun davetini unutmuş olacağını, gelmeyeceğini sanıyordu. Davet etmiş olmasına da kızıyordu. Evli bir adam böyle mi yapardı. Bu hiç doğru değildi. Onun tanımadığı kadınlarla vakit geçirecek zamanı mı idi, başında bir yığın mesuliyet vardı. Bütün bunların şuuru, şimdi içinde çok canlı bir vicdan azabı olmuşlardı. Sabri'nin böylesi anları çoktu. Suyun başında, berrak ve serinletici billura tam eğilmiş iken arkasından onu yakalayıp çeken, dudaklarının hizasındaki zevk kadehini bir saniyede ayaklarının ucunda bir sırça kırıntısı hâline getiren bu ruh hâli, onun için yeni değildi. Böyle zamanlarında Sabri'nin "Hortlaklarım" adını verdiği bir yığın şey, onun içinde dirilir ve yolunu keserlerdi. Bunlar hakikaten onun hortlakları idi. Küçüklüğünde babasının ölüm korkusu, ayağındaki bir ip gibi idi. Sonra nefsine karşı bir saygı yahut etrafına karşı acıma veya iğrenme hissi peyda oldu. Onu bir nevi utanma, daha sonra vazife aşkı, boşa geçirilen zaman korkusu takip etti. Nihayet Seher'le evlendikten sonra bu duygu biraz da onun çehresine büründü. Şimdi de öyle oluyordu. Genç kadını davet ettiğine pişmandı. Ayrıca İstanbul'da geçirdiği boş zamana kızıyordu. Sanki bu zamanı bir tek gecede telâfi etmek ister gibi, acele acele notlarını açtı. Bursa camileriyle ve mezarlarıyla meşgul olmağa başladı. İyi, kolay çalışıyor, çalıştıkça hafifliyordu. İşin garibi zihnini tamamiyle konusuna vermeden çalışması idi. Karısının hasreti âdeta beraberinde yürüyordu. Tanıdığı semt ve mimarî eserlerinin, hayatlarını düşündüğü geçmiş insanların adlarına rastgeldikçe ürperiyor, Bursa'daki hayatını özlüyordu. Yemek sofrasını, çocuklar yattıktan sonra geç vakte kadar Seher'le baş başa oturmalarını, içini altüst eden bir sıcaklıkla hatırlıyordu. Bu sıcaklık mevzuuna da geçmişti. Daha doğrusu onun sayesinde kendi hayatı, Bursa mimarisi, hiç yaşamadığı devirler bir potada erimiş madenler gibi birbirlerine geçmişler, tek bir şey olmuşlardı.

Artık notlarını eskiden olduğu gibi eksik ve dağınık bulmuyordu. Bilginin boş bıraktığı yerleri o zamana kadar duymadığı bir hayat sezgisi dolduruyordu. Hiçbir şey kendisine yabancı ve kendisinin dışında değildi. Yeşil ve Muradiye, Seher'in kendisi değil miydiler? O türbelerin çinilerindeki renklerde onun sabahlarından, hâlâ gördüğü rüyaların akisleriyle –tıpkı güneş vurmuş bir akşam denizi gibi– zengin, mahmur uyanışlarından bir şeyler yok mu idi? Sonra bütün o ölüler, şimdiye kadar sandığı gibi kendisinden o kadar başka başka insanlar mı idi? İnsan ruhu o şekilde yaratılmıştır ki; eşyanın dışında dolaşıp kalmazsak her şeyi benimseyebiliriz.

İşte senelerdir ki; sımsıkı kapalı bir kapının önünde tepinen bir çocuk gibiydi. Şimdi ise her şey değişmişti. Bütün hayat kendisine açılıyordu. Evet bu ölüler kendisinden çok ayrı, çok başka şeyler değildi. Onların hepsi ömür dediğimiz o çeşitli kumaşı kendi içlerinden kopan bir şeyle dokumuşlar. Hepsi sevmişler, ayrılmışlar, mahzun bir yalnızlığa bir anne memesi gibi zaman zaman asılmışlar, gurbeti, ıstırabı, anlaşılmamazlığı, sevginin sıcaklığını tatmışlardı. Bütün bunlar her insanda o kadar bir olan şeylerdi ki bizden evvelkileri anlamak için kendi hayatımızı şuurla yaşamak yeterdi.

Sade ölüler mi, yaşayanları da ancak bu suretle anlayabilirdik, "Onları kendimizden ayırmamız neden sanki? Niçin her canlı mahlukla bir duvar arkasından konuşmağa çalışıyoruz. Eşyaya bile geçirdiğimiz o sıcaklığı insanoğlundan esirgiyoruz? Hatta asıl olan yaşayan ve duyanla birleşmek değil midir?"

Sabri içindeki bu heyecana hem şaşıyor, hem de böylesi bir zenginliğe kavuştuğu için seviniyordu. Ruhu, ilk sabah ışığında kendisini birdenbire açılmış bulan henüz çiğ ve şebnemle ıslak bir gonca gibi pırıl pırıldı. Seneler vardı ki etrafıyla bu kadar birleşmiş değildi. Nerde ise kâinat ona bütün sırlarını açacaktı; mevcut olan her şeyle, canlı, çok canlı bir visali yaşadığını sanıyordu. O kadar

insanları, hayata gelmiş ve gelecek her şeyi kendisinde hazır etine, gençliğin yapışık, uzviyetinden bir parça buluyordu.

Şimdi bu geceden evvelki hayatı, ona budalaca bir israf gibi görünüyordu. "Niçin her zaman uyanık değiliz", diyordu. "Niçin canlı bir vücudu, bir tahta bir taş yapan o rüyasız uykular gibi, etrafımızdan habersiz yaşıyoruz. Bu zenginlik içimizde iken, küçük tasaların, zavallı hesapların uğrunda ömrü harcamak ne kadar kötü."

Bununla beraber o küçük tasaların, hesapların, hemen arkasında, omuz başında karanlıkta pusu kurmuş küçük düşmanlar gibi beklediklerini biliyordu. Çirkin, alaycı, zalim kalabalıkları, nefeslerini teninde duyacak kadar ona yakındı. İnsan ömrünün hikâyesi bir bakıma, Güliver Cüceler Memleketinde gibi bir şeydi; siz farkına varmadan birtakım küçük, nisbetsiz, mânasız, parmak kadar mahluklar dört tarafınızı alıyorlar, bir nevi örümcekler gibi kirli salyalarıyla etrafınızda birtakım ağlar örüyorlar, sizi sarıp sarmalıyorlar, kendi kendinizin mumyası yapıyorlardı. Bununla da kalmıyorlardı, etrafımızla aramızda her tesadüf ettikleri şeye kendi bulanık, sıkıcı rengini veren bir perde geriyorlar, bizi onun arasından güneşi görmeğe zorluyorlardı. "Faust'un ölümü..." diye düşündü. Bu bilgi devini, bu doymaz iştihayı yere vurmak için şeytan ne çarelere başvurmamıştı. Fakat o her tecrübeden muzaffer çıkmış, her felâketin üstünde kalmıştı. Nihayet kapı aralığından giren endişe gözlerini kör eder, ondan sonra kaderin çukuruna düşer. Vâkıa bu bir ölümün hikâyesiydi; fakat hakikatte asıl hayatımızı anlatır. Hakikatte ömrümüz bu cinsten bir yığın ölümlerle dolu idi. Ölmüş saatlerimiz, günlerimiz, senelerimiz olduğunu, yıllarca farkına varmadan bir hiçin sarraflığını yaptığımızı, yaşamadan yaşadığımızı kim inkâr edebilirdi. "Hatta öyleleri var ki bir kere olsun ruhlarının gerçeğine doğmadan ölürler..."

İşte kaç zamandır, Seher'in yüzünü, şimdi Yeşil'in fotoğraflarını karıştırırken birdenbire karşısında sanki abideden bir

özmüş gibi canlanıveren yüzünü görmemiş, onunla kül rengi bir perdenin arkasından, kendi kendisine gömüldüğü kuyunun dibinden konuşmuştu. Bu perde ondan daha neleri neleri gizlememişti. Bütün hayatını dolduran o can sıkıntısı rengi, o yağmur ıslaklığı, o sinir buhranı hep ondan değil miydi? İnsanlardan hep onun yüzünden uzak kalmış, zaman zaman kötü, hodbin, kıskanç olmuş, hatta bu en çirkini idi, bazen başkalarına gelen fenalıklardan bile hoşlanmıştı.

Fakat sabah olunca iş değişti. Daha yatakta iken kapının zili şiddetle çalınmıştı. Sabri bir iki defa rüyasında çıngırak sesinin üstüne katlandı. Fakat olmadı. Nihayet yarı giyinik kapıyı açtı. İki gün evvelki kadın ayakta, beyaz, ince kumaştan elbisesinin içinde çıplak kolları ve boynu ile gülümsüyordu. Sabah güneşinde yanık teni, gözlerinin içi, kumral saçları ayrı ayrı madenler gibi parlıyordu. Hâlinde bir gün evvelki ürkeklikten ve yorgunluktan eser yoktu. Her hâliyle çok taze ve sokulgandı.

– Hem insanı davet edersiniz, hem de öğlelere kadar uyursunuz... diye çıkıştı. Sesi sanki yarıda kalmış bir konuşmağa devam eder gibi rahat ve tabii idi.

Sabri ister istemez gönül alıcı bir cümle ile mukabele etti; fakat zihni daha ziyade onun başının üstünden görebildiği şeylerle meşguldü. Alabildiğine masmavi bir göğün altında karşı korunun her gamdan yeşili bir ehram meyli ile yükseliyordu. Daha aşağıda güneşte tozları parıldayan bir yol parçası vardı. Ah kaçabilsem diye zihninden bir kere geçirdi.

Sonra genç kadını böyle bir ayağı eşikte, bir eliyle kapının açık kanadına tutulmuş, bütün vücudu bu tek basamağı çıkmak için hazırlanmış bir hâlde bekletmenin münasebetsizliğini anlamış gibi ona yol verdi:

– Siz odaya girin ben şimdi geliyorum.

Giyinip geldiği zaman onu masanın üzerindeki kâğıtlarla meş-

gul buldu. Acele acele açıyor, şurasından burasından okuyor, sonra vazgeçiyordu. Sabri'nin odaya girdiğini anlayınca tıpkı sevilen bir insanın saçlarıyla oynar gibi hepsini birden dağıttı, birbirine karıştırdı ve sonra ona dönerek "Böyle daha iyi oldu değil mi?" der gibi alaycı ve memnun gülümsedi.

Sabri olduğu yerden onu seyrederken "Acaba kovsam mı?.. haydi kalkın, gidin, burada işiniz ne?.. desem mi" diye birkaç kere düşündü. Fakat tek bir yolda yürüyecek insanlardan değildi. Onun zihnine herhangi bir düşünce hiçbir zaman yalnız gelmezdi. Muhakkak bir karşılığı, birkaç benzeri ve ayrısı olacak, kine sevgi, sevgiye şüphe, şüpheye hiddet ve kayıtsızlık refakat edecekti. Hepsi kendi çehresine bürünen bu kuklalar bir kere canlanıp içinde velvele ile yaşamağa başladılar mı ortada Sabri diye bir şey kalmazdı.

Bu sefer de öyle oldu. Kendi mahfazasının içinden fırlayan âdeta yabancı diyebileceği birtakım mahluklar onun yerine genç kadının etrafını aldılar. Bunlardan kimisi kızdı, kimi hayran oldu, kimi onunla beraber bulunmaktan mesut, her hareketini, her sözünü alkışla kabul etti; zavallı Sabri çekildiği bir köşeden onların bu telaşlı oyununu seyretmekle kaldı. Kendi içinde, bir deniz kazasında suyun henüz yutmadığı bir direğin ucuna çekilmiş, orada yaşıyor gibiydi. Ayaklarının ucunda mahiyetlerini ancak seçebildiği bir yığın unsurun kımıldanışı, sağa sola çalkanışı vardı.

Sabri kendi kendine "Hep böyleyim diye düşündü. Dışardan gelen en küçük tesir, en mânasız karşılaşma beni kendi atomlarının torbası hâline getirir." Bu çok hazindi. Fakat daha hazini vardı. "Eminim ki on dakika sonra bu kadınla oturup tatlı tatlı konuşacağım. Halbuki bütün gece onun yüzünden vicdan azabı çektim, sabahlara kadar kendime nasihat verdim, uykusuz kaldım..." ve şaşkınlığı arasında ümitsiz ümitsiz pencereye bakındı. Masmavi bir deniz, daha ötede Bebek sırtları uzanıyordu. Bir balıkçı sandalı âdeta rıhtımı tarayarak geçti. Sabri olduğu yerden kararmış renk-

li sepetlerdeki balıkların gümüş sırtlarını bir lahzada çekilmiş bir hançerin parıltısı gibi gördü. Sanki senelerce denize hasretmiş gibi etrafını keskin bir yosun kokusu aldı.

*

Beylerbeyi'nden yukarıya doğru sahil boyunca yürüyorlardı. Nereye gideceklerini ikisi de pek bilmiyordu. Sadece evin, yalnızlığından ve bu yalnızlığın aralarına gerdiği perdeden kurtulmak istemişlerdi. Sabri, ikisinin de olmayan bu evin genç kadının üzerinde bir üçüncü şahıs tesiri yaptığını, onu hüviyetine yabancı denebilecek şeylerin içine attığını sanmıştı. Kendisi de rahat değildi. Herkesin arasında, geniş tabiatın ortasında daha fazla hür olacaklardı. Nitekim kapıdan dışarıya ilk adımı atar atmaz kendilerini birbirlerine çok başka türlü yakın buldular. Sabri bahçe kapısını tepedeki mandalla kapatmağa çalışırken genç kadın iki adım ötede çantasını dizine çarparak âdeta sabırsızlanıyordu. Bu sabırsızlıkta bütün bir mahremiyet duygusu vardı. Sanki evin kapısını beraberce kapatırken birbirlerine bir şeyler vaat etmişlerdi: "Tekrar beraber açtığımız zaman ikimiz için de yeni bir hayat başlayacak..." Sabri bunun kendisine getireceği şeylerin içindekini nasıl yıkacağını düşündü. Hiçbir saadet insanın içindeki bütünlük şuurunun bozulmasına değmezdi: Fakat böyle bilmediği bir ufka doğru sürüklenmekten yavaş yavaş kendi gözleri önünde istemediği şeylere doğru kaymaktan da memnundu. Bu yüzden bahçe kapısını kapatırken elinden geldiği kadar ağır davranmış, kapıyı birkaç defa iterek açılıp açılmayacağını yoklamıştı. Bütün bunları kendisini güzel bir kadının iki adım ötede beklediğini düşünerek, onun sabırsızlığını âdeta yudum yudum tatmak için yapmıştı. Sonra iyi bitirilmiş işin zevkiyle genç kadına yaklaşmış bir elini omuzuna koyarak kendisine doğru, âdeta senelerden beri tanıyormuş gibi çekmişti. Genç kadın bu tazyiki sanki senelerin içinden geliyormuş gibi kabul etmişti. Bir an göğüsleri birbirine dokundu ve göz göze bakıştılar. Sabri yavaşça, "Ne kadar güzelsiniz.."

diye mırıldandı. Sonra âdeta pişman olmuş gibi geriye çekildi. Bu zafer, ona o kadar kolay göründü ki kendisinden utandı. Böyle bir tecrübeye bu kadar hazırlanan bir mahluku kendisinin yapmakta gururunu okşayacak hiçbir şey bulamadı. Hiç olmazsa bakışlarında evini bekleyen bir örümcek hâli olmasaydı; biraz titrese, biraz sevinse yahut korksaydı; hatta erkek dostluğunun tek vergisini vermek lazım, deseydi, hayır hiçbiri yoktu. Sadece içinden kurulmuş bir saate benziyordu. Bu duygunun altında onu oracıkta bırakmak; "Haydi yavrum sen yoluna git ben de işime döneyim" demek ne güzel olacaktı. Fakat bunu yapamayacağını biliyordu. Şaşkınlığı içinde elini alnına götürdü. "Zorla güçlükler icat ediyorum kendime..." diye düşündü. Onu bu kadar küçük görmüş olmanın azabını ödeyeceğini biliyordu. Ne hakkı vardı? Genç kadın kafasından geçenleri okuyormuş gibi koluna girdi. "Dünya bir hastahane, ben hastabakıcıyım..." mı diyordu acaba? Demin hiç tanımadığı, hiç hakkı olmadığı bir insana sahiplenmişti. Şimdi ise o insan kendisini koruyordu. Daha iyisini yapıyor, dostluğunu tabii bir şey gibi kabul ettirmeğe çalışıyordu. Bir arı vızıldayarak ikisinin arasından sanki ikisine de aynı sırrı fısıldamak ister gibi geçti. Genç kadın bir evin kapısının üstündeki levhaya dalgın dalgın baktı. Açık pencereden sokağa taşan bir Hawaii sağnağı meyve ağaçlarının, İstanbul güneşinin, Boğaz denizinin üstünde başka bir mevsim gibi renkleniyordu. Böylece, mayolu bir kızın yolu zaptetmiş arkadaşlarına marifetini göstermek için ters bindiği bisikleti tek tekerleği üzerinde yürütmek için acayip hareketler yaptırdığı yere kadar kol kola gittiler. Sabri genç kadının bu kıza âdeta hasretle baktığını gördü. Oyun belki lüzumsuzdu. Fakat kızın sade tebessüm hâlinde görünen dikkati, kabarık saçları, bütün uzviyetini yaptığı işe verişi güzeldi. Mayo henüz gelişmekte olan vücudunun bütün çizgilerini veriyordu. İkisi de bir kenara çekilmişler onun oyununu seyrediyorlardı. Nihayet kızın istediği oldu. Tek tekerlek üzerinde dairesini çizdi ve arkadaşlarının önünde bisikletten atladı. Hepsi alkışlıyordu. Kız onlara dönerek, siz de alkışlamaz mısınız, yap-

tığım iş mühimdir, der gibi alayla, biraz da dost olmak ister gibi baktı. Onlar alkışlamıyorlardı. Fakat çok memnun bir gülüşle onun çıplak vücuduna, çocukluktan yeni çıkmış yüzüne bakıyorlardı. Genç kadın "Ne güzel değil mi?" diye Sabri'ye sokuldu. Fakat koluna girmedi. Sabri:

– Allah'a şükür, artık tek başıma yürüyebileceğime inandı. Belki bisikleti görünce büyümüşümdür, diye içinden alay etmek istiyordu. Fakat zihni başka yerlere takılmıştı. Çocuklarına giderken bir bisiklet alacaktı. Bazen kendisi de binerdi. Vaktiyle bir arkadaşının sırf fenalık etmek için topu gözüne attığı güne kadar her spordan hoşlanırdı. Fakat bu kasıttan sonra hemen hepsinden çekinmişti; yalnız bisiklet kalmıştı. Bütün Beykoz bu bisikleti tanırdı. "O kadar çok düşer, o kadar herkese çarpardım ki..."

Genç kadın devam diyordu:

– Çok güzel biniyor, yaptığı hareket de hatırı sayılır şeydi. Zaten şeytan gibi bir şey.

Sabri çocukluğunun hatıraları arasından cevap verdi:

– Ama biraz tehlikeli değil mi?

– Bisikletle yokuş çıkmaktan başka tehlike yoktur.

Sonra birdenbire sözü değiştirdi:

– Küçüksu'ya gidelim olmaz mı? Tabii yüzmek bilirsiniz...

– Hayır nerede. Ben sokakta düşmeden, elbisenin ucunu bir yere takıp yırtmadan yürümesini ancak becerebilenlerdenim. Çocukken eve pantalonumun bir yeri yırtılmadan geldiğim günler annem alnımdan öper, babam sabahleyin gündeliğimi on para artırırdı.

Bu kadar alay etmesine sebep bu noksandan mahcup olması idi. Söylerken yüzü kızarıyordu. Fakat genç kadın her şey gibi bunu da tabii bulmuştu.

– O halde ben yüzerim, siz de seyredersiniz...

Sonra birdenbire aklına gelmiş gibi ilave etti:

– Görüyorsunuz ya, dünyanın en uysal insanıyım. Hiçbir şeye itiraz etmem. Hiçbir şeyi reddetmem. Benimle yaşamak bir bakıma dünyanın en kolay işidir. Halbuki hiç de öyle değil, etrafımdakiler çok defa bundan memnun olacakları yerde müteessir oluyorlar. Kendilerine karşı koymadığım için benden çarçabuk usanıyorlar. Yahut beni kendilerine karşı alakasız sanıyorlar. Kendimi her şeyin üstünde gördüğümü sanıyorlar. Kimisi havaî, kimisi ruhsuz diyorlar. Kimisi karşılarında ikide bir başlarını vuracak bir duvar bulamadıkları için bir dalganın arasından geçer gibi hemen öbür tarafa atlıyorlar. Hoş ben de bundan pek memnunun ya... Fakat ne olsa...

Yarı ciddi, yarı alay başlayan bu konuşmanın birdenbire bir şikâyetle bitmesi Sabri'yi şaşırttı.

– Her şeyde böyle misiniz?

– Her şeyde kabil değil tabii. Beni kendime, etrafıma karşı müşkül vaziyete sokacak büyük meselelerde elbette ki olamaz... Benim dediğim gündelik hayatta kendime ait işlerde...

Sabri birdenbire şüphelendi: "Evli misiniz?" diye sordu. Ve bu sual karşısında kadının şaşaladığını sandı. Ve ancak bu zannı ile onun sözlerine ne kadar yanlış şekilde mânalar verdiğini anladı.

– Niye sordunuz?.. Burada bu sualiniz o kadar garip düştü ki... dedi. Ne ise evliyim, ama herkes gibi değil. Yani mesuliyetini taşımağa mecbur değilim. Sonra biraz durdu ve istemeye istemeye devam etti. Kocam delidir. Öyle azgın delilerden tımarhanelik filan değil. Niye beraber oturuyoruz. Zaten deliliğini yeni farkettim, bu kış. Bu kışa kadar benim için sadece izah edemediğim garip hâlleri olan bir adamdı. Fakat bu kış başında biçarenin deli olduğunu iyiden iyi anladım.

İki güvercin onları nişan almış gibi üzerlerine doğru ve başlarının biraz üstünden her ikisinin de yüzlerini yumuşak bir ipek

hışırtısı ile örterek uçtu. O kadar yakın geçmişlerdi ki ikisinde de ellerini biraz uzatmış olsalar onları tutabilecekleri vehmi peydahlanmıştı. Fakat genç kadın sözünü kesmedi.

– Biliyor musunuz ki, kocamda mahremiyet hissi yoktur. Altı senedir ben bu histen mahrum yaşadım. Bu olmayınca evlenmek çok çekilmez bir şey oluyor. Her gece bir yatakta iki ölü, iki mumya gibi birbirimizden uzak, âlemlerimize yabancı yatmanın azabını düşünün... Evvelce hiç olmazsa kavga ederdik. Şimdi o da yok. Ben tahammüle hatta daha fenasına, söyleneni dinlememeğe alıştım. Son bağ da böyle kırıldı.

– Peki deliliğini nereden anladınız?..

– O ayrı bir şey... Çok ayrı bir hikâye... Hatıra defterini okudum. Amma daha evvel şüpheleniyordum. Yazın şüphelenmiştim. Geçen yaz, Ada'ya gidiyorduk, vapurda iskele verilen açık yerde durmamızı teklif etti. Vapur gerçekten kalabalıktı. Tam Kınalı ile Heybeli arasında birdenbire ayağı kayar gibi oldu ve üzerime doğru düştü. Bereket versin ki, elini yakaladım ve o da bir eliyle demire tutunduğu için kurtuldum.

İkisi birden sustular. Sabri demin başlarının üstünden geçen güvercinleri düşündü.

– İyi amma bu bir kaza olabilir...

– İlk önce ben de öyle sandım. Fakat sonra vapurdan çıkarken arkaya onu bulmak için başımı döndürdüğüm zaman aldandığımı anladım. Bana öyle garip bir şekilde bakıyordu ki... Tabii bu bir şüphe idi. Daha ziyade taşıyan için ayıp olan cinsinden büyük ve korkunç bir şüphe. Bu şüphe bütün hayatımızı zehirleyebilirdi. Onun için elden geldiği kadar unutmağa, gizlemeğe çalıştım. Fakat sonra zaman geçtikçe doğruluğunu anladım. Nihayet hatıra defteri elime geçti.

– Açıkça yazmış mıydı?

– Hayır sadece vicdan azabından bahsediyor, tasavvurunu

tamamlayamadığı için Allah'a şükür ediyor, bir daha sadece iyi şeyler düşünmeğe çalışacağını vaat ediyordu. Kâfi değil mi?

Bu suali sorarken olduğu yerde durmuş ve Sabri'ye bakmıştı. Sabri genç kadının güneş vurmuş bir ayna gibi parıltı ile dolu gözlerine bakarak:

– Peki niçin ayrılmıyorsunuz?..

– Nasıl ayrılabilirim, seviyorum. Severek evlendim. Saadetim için bana lazım. Bilir misiniz ki onsuz yaşayamam..

– İyi amma her an tehlikedesiniz...

– Hayır, zannetmem. Sonra ölüm o kadar korkulacak bir şey değil. Ben de o kadar sakin yaşamayı sevmem.

Sonra durdu. Sabri'ye dönerek bir eli ceketinin iliğinde:

– Artık yetişir, dedi. Bütün bunları kendimi gözünüze mühim göstermek için yaptım. Hiçbiri doğru değil. Ne evliyim, ne de kocam deli. Size bir masal uydurdum o kadar...

Sabri büsbütün şaşkına dönmüştü. "Bu kadar yalan!.." diye hem gülüyor, hem de başını sallıyordu.

O gün Sabri'nin hayatında çok hususi lezzeti olan günlerden biri oldu. İstemeden sürüklenen bu adam, yavaş yavaş kadın güzelliği denen ve çok defa gözümüzden bir perde sıyrılınca ancak görebildiğimiz âleme tekrar girdi. Uzun zaman bir tesadüfün kendisine gönderdiği bu arkadaşla Küçüksu plajında kaldılar. Açık bej mayosunun içinde onu yanı başında kumlara gömülmüş bir küçük havlu parçasının üstünden yalnız yüzünün bir tarafıyla kendisine güldüğünü görmek, yahut küçük dalgaların arasında ve güneş kırıntıları içinde bu yüzü olduğundan daha pembe, daha renkli ve hareketin neşesi içinde seyretmek, ona çoktan beri yabancı kaldığı duygular veriyordu. Genç kadın her hareketine kendine mahsus bir hazzı, bir cazibeyi sindirmesini bilenlerdendi. Sabri bu güzelliklerin ağına yavaş yavaş takıldığını gördükçe ilerisinden korkmuyor değildi. Fakat bu korkunun kendisi de ayrıca güzeldi. Onunla

tekrar yaşamağa başladığını, bir bostan beygiri gibi muayyen bir çemberin içinde koşmaktan kurtulduğunu sanıyordu. "Garip şey!" diyordu, "eşya ve hayat güzel bir başın etrafında toplanınca ne kadar başkalaşıyor." Ve kendi içine baktığı zaman da her günkü düşüncelerini ömrünün büyük meselelerini daha başka bir ışık içinde gördüğüne inanıyordu. Güzelliğin bir hususiyeti miydi, yoksa insan kafasının yaratılışından gelen bir şey mi? Bu kadını daha birkaç gün evvel tanıdığını âdeta unutmuştu. O kadar ki, gözlerini kapayıp biraz dalsa, onu bütün ömrü boyunca her anına karışmış görecekti. Bu tebessüm yumuşaklığı içinde güçlükle zaptedilmiş arzu ve hevesle gergin vücut ve bütün uzviyetinden akan dostluk ve emniyet havası sadece bugünü istilâ etmemişti; yavaş yavaş gerisin geriye bir su hücumu gibi bütün mazisine doğru taşıyordu, "Çünkü güzellik, diyordu; insan ruhuyla hakkıyla kaynaşabilen tek şeydir. Hatta buna kaynaşmak da denemez, o kadar kendimize mahsus bir hâl ki, hasretten ziyade unutmuş olmak, kavuşmaktan ziyade kendini bulmak var bu işte..." Güzellik gerçekten bizim dışımızda ise bu ilave o kadar çabuk, o kadar sihirli bir tarzda oluyordu ki... Düşüncelerden kendisini koparıp arkadaşına baktığı zaman onun hafiften gülümsediğini gördü. Hiç bu tebessümün sadece bu andan gelmesine imkân var mıydı? O bütün bir zaman derinliğinden geliyordu. O kadar tanıdığı, bildiği bir şeydi. Ara sıra ihtiyatlı, bütün ömrünü vazifesine vermiş aile babası içinde oynuyor, "Bir adım, bir adım daha atarsan mahvoldun..." der gibi başını sallıyordu. Fakat bu düşünce eskisi gibi onu korkutmuyordu. Kendisini bu kadar tehlikeli bir noktada görmekte bile, hayatını birdenbire güzelleştiren bir hâl vardı. Sonra bu güzel mahlukun gerçekten tehlikeli olması kabil miydi?

Saat üçe doğru yemeklerini bitirdiler. Kadın pek az şey yemişti. Fakat her lokmayı çok dikkatli, âdeta titizce seçerek yiyordu. Bu iştahsızlık değildi, sadece yemeği alelâde bir hayat vazifesi gibi görmemekten ileri geliyordu; zaten kendisi de böyle söyledi:

– Benim için sofra demek mideden evvel göze hitap eden bir şey... Kocamla bu meselede hep çatışırız.

– Kocanızla mı?... Hani evli değildiniz?

Sabri onun yalanını yakaladığı için kızarmıştı. Kadın bunun farkına varmadı. O büsbütün başka düşüncelerin içine düşmüştü. Kısaca; "Bir kocam var," dedi. Sonra çok komik bir sesle:

– Bir koca o kadar lüzumlu bir şey ki... Olmasa bile icat edilmesi lazım olan şeylerden... Fakat benim kocam var.

Bu son cümleyi söylerken, benim bebeğim var, yahut paltom var, diye henüz kucağına çıktığı misafire hayat bilançosunu tamamlamağa çalışan şımarık bir çocuğa benziyordu.

Bununla beraber Sabri, bu şımarıklığın altında bir şeyler gizlendiğini iyiden iyiye biliyordu. Kalbi burkuldu; deminden beri o kadar güzel, her şeyin üstünde ve hür gördüğü bu çocuğun da, herkes, hepimiz gibi talihin bir esiri olması ona acı geliyordu. Kim bilir sabahtan beri onu hayran bırakan bu neşe hangi gam deresinin üstünden taştan taşa sekerek ona kadar gelmişti. Evet hayatında aksayan bir taraf vardı. Fakat Sabri bunu sormamaya, onun sırlarını zorlamamaya karar vermişti. Herkesinkine benzeyen bir hikâyeyi ne diye dinleyecekti; hiç kimseye benzemeyen bu güzel çehreyi seyretmek varken!... Sonra bir insan ömrü hakikaten geniş bir şeydi; fakat bir hikâye, bir macera hâline indirilince bütün boyu kayboluyor, ister istemez darlaşıyor küçülüyordu. "Sade bana kocam şöyle ve böyle diyebilmek için günlerinin, saatlerinin mânasını o kadar eskitecek, o kadar soyacak, öyle kucak kucak en kıymetli şeyleri atacak ki... Benim için lazım olan şeylerin hiçbirini söylemeyecek, aynaya bakarken ne düşündüğünü, beğenildiğini hissettiği zaman nasıl şaşırdığını, gözlerini uyumak için kapadığı zaman çehresinin nasıl çok tatlı ve hayal üstü bir lezzetler maskesi olduğunu, ilkbahar gülünü nasıl kokladığını, senenin ilk kirazını nasıl karşıladığını söylemedikten sonra..."

Fakat genç kadın bizim sırrını açmak dediğimiz şeyden çok

uzaktı. O daha ziyade sıcak ve aydınlık yaz öğlesinde, güneşte oynamak, tembel tembel gerinmek, sağa sola küçük sıçrayışlarla koşmak isteyen bir kediye benziyordu, ellerini ağzına tutarak esnedi.

– Bir daha denize girmeğe niyetiniz var mı?

Sabri bu sualin kendisine bahşettiği spor arkadaşlığından memnun, fakat onunki kadar tembel bir sesle, "Hayır" dedi. İçinden gülmek istiyordu. Denize girmek, yani bembeyaz vücudu ve plajdan tedarik ettiği dar mayo ile kumsalda gezinmek... Zaten omuz başları şimdiden yanmaya başlamıştı. "O halde çıkalım, bu kalabalıktan ve şamatadan bıktım..."

Sabri giyinip kabinesinden çıktığı zaman arkadaşını ayakta, yüzünü güneşe çevirmiş saçlarını düzeltir buldu. Fakat ne bu saçların parıltısını ne de şimdi mayo içindekinden başka türlü güzel olan endamını beğenmeğe pek vakti olmadı. Seher'in çok eski bir arkadaşı genç kadınla oturduğu yerden konuşuyordu. Onu görür görmez:

– A... Sabri Bey nereden çıktınız... diye şamatalı bir âşinalıkla ayağa kalkmıştı. "Hani Seher? Ne vakit geldiniz, insan bir kere olsun uğramaz mı?"

Sabri birbiri arkasından gelen bu sualler karşısında şaşırmıştı. Seher'in Bursa'da olduğunu, kendisinin iki hafta evvel geldiğini, elinden geldiği kadar idaresine çalıştığı bir sesle anlattı. Sonra bütün cesaretini toplayarak çok yüksek bir yerden kendisini boşluğa atar gibi arkadaşına sordu:

– Müzeyyen Hanım'la nereden tanışırsın?

Genç kadın oyunu anlamıştı:

– Hocam olduğunu unuttunuz mu? Evde her gün bahsederdim...

Müzeyyen Hanım kendini tutamadı:

– Peki siz nereden tanışıyorsunuz?

– Sabri, Cemil'in yakın akrabasıdır bilmiyor musunuz?

Ve kadının bütün bir mektepli nesli için meşhur olan dalgınlığını hatırlayarak; "Size evvelce de söylemiştim" dedi. Müzeyyen Hanım'ın böyle bir şey hatırlayamadığı belliydi. Fakat genç kadının ışıklı ve sakin bakışları karşısında ısrarı beyhude buldu.

Hoca, talebe birbirlerinden ayaküstü birkaç hatıra daha naklettiler. Ve nihayet Sabri kucağında Seher'e bir yığın selam ve bir düzine gözlerinden öperimle ordan ayrıldı. Fakat tesadüf canını sıkmıştı. Bu eski mektep arkadaşının bugünkü tesadüfü Seher'e yetiştirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağını biliyordu; "Genç bir talebemle beraber gördüm. Doğrusu Seher gibi bir kadına bunu yapıyorsa yazık... Ne ise bizden işitmesin de... "Yahut da; "Pek akrabaya benzemiyorlardı ama, neyse yine kim bilir. Zavallı Seher, ben ona acıyorum doğrusu... O in gibi yerde zavallı çocuklarla tek başına neler çekiyordur?..." Bir yığın baş sallamaları, iç çekişler, acımalar içinde bütün bir tanıdıklar muhiti bu gezintiyi duyacaklardı. İyisi mi kendisi bu akşam bir mektup yazmalı her şeyi anlatmalıydı. Kapıdan çıkar çıkmaz genç kadın koluna girdi:

– Çok mu üzüldünüz?...

– Hayır, dedi... Zaten karım için üzülecek bir şey yok. O beni bilir. Sadece etrafın çalacağı çeneyi düşünüyorum.

– O kadar merak etmeyin. Bilseniz nasıl unutur. Sınıfta imzasını unutur, dakikalarca açık defter karşısında düşünürdü. Hem bilir misiniz, çok iyi kadındır. Sonra biz de fena idare etmedik.

Sabri çocukça zalim olmak istedi:

– Yalan söylediğinize müteessir değil misiniz?

– Hâlinizi görünce mecbur oldum. Galiba farkında değildiniz, yüzünüze bakan sizi boşlukta çırpınıyor sanırdı. Sonra, sanki bu tarzda konuşmanın dostluklarına yakışmayacağını anlamış da bir alayla önlemeğe karar vermiş gibi, "Cemil'in akrabası o kadar çoktur ki bir fazlasından bir şey çıkmaz..."

– Ya işitirse?

– İşitmez. İşitse bile... Hem ben kendim için düşünmüyorum. Biz Cemil'le ayrılacaktık. Sonra belki her şey düzelir, diye iki üç ay birbirimizden ayrı yaşamağa karar verdik. O şimdi Anadolu'da teftişe çıktı, ben de biraz dünyayı tanımak niyetindeyim...

Bu son sözleri çok garip bir eda ile ve çenesini öyle çocukça bir irade ile kabartarak söylemişti ki, Sabri ister istemez çocuk mecmualarındaki izci hikâyeleriyle masallardaki Keloğlan'ları hatırladı. Fakat devam için ikincisini seçmek daha kolay geldi:

– İyi ama, hani demir çarığınız; keçe külâhınız yok. Sonra dünyayı tanımak için Küçüksu plajı, Anadolu yakası yolu, o kadar sapa kalmış bir rasat kulesi ki... Yolun ortasında durmuş mahzun mahzun başını sallıyordu. "Düşünün bir kere arkadaş namına da bendeniz. Bütün becerikliliğimle, bütün soğukkanlılığım, anlayışımla..." Yeisinden başı iki elinin arasında bir taşın üstüne oturdu. Omuzlarının düşüklüğünü uzaktan görenler hakikaten ağladığını sanabilirlerdi. Genç kadın onun yerine devam etti:

– Hele ciddiyetsizliğiniz! Bütün şehrin aleyhinizde söyleyeceği şeyleri düşünmeden yol ortasında elin kadınlarını güldürmeğe çalışmanız... O da yanı başına geçip oturdu ve elini boynuna atarak:

– Sizinle iyi dostluk yapılır, dedi. Sabahleyin çok korkmuştum. Ama şimdi anlıyorum ki tam istediğim gibi arkadaşsınız.

Sabri daha şımarık, hayret ve korku ile gözlerini açtı:

– Merhamet edin, beni kaçırmayın, çoluk çocuk sahibiyim.

Elleri merhamet dilenir gibi uzanmıştı. Gülmeleri bitince koluna girerek kaldırdı. Tekrar ikisi de kendi hayatlarının düşüncesine çekildiler. Mevcut olmayan bir duvar onları etraflarını ve birbirlerini görmekten menediyordu.

En mahrem açılıştan birdenbire kendi ömürlerinin bile olmayan bir trajedinin içine düşmüşlerdi. Ne Hamlet ne Macbeth'diler;

üzerlerinden hiçbir delilik rüzgârı esmemişti. İkisinin de ömrü tertemizdi. Şu uzakta köpüren ve karşı sırtlardaki ağaçları bir an bir boşluğa daldırıp çıkartan rüzgâr gibi temizdi. Bununla beraber sadece talih fikriyle karşılaştıkları için bedbahttılar.

Nihayet genç kadın dayanamadı:

– Hayat... diye söylendi. Sesi mahzundu, fakat yüzü gülüyordu. Gözlerinin içinde alaycı bir şefkat vardı. Kendi felsefesiyle kendisi alay ediyordu; Sabri onun kalkık kaşlarına, böyle zamanlarda gözlerinden fazla konuşan çenesine, renkli, ıslak dudaklarına, boynuna baktı. Bu kadar güzel bir mahlukla yaşamanın lezzetlerini bir daha düşündü. Bu dostluktan sonra, orada, evini, çocuklarını, Seher'i hangi gözle göreceğini düşündü. Bir şeyler söylemek istedi. Fakat o daha evvel başlamıştı:

– "Deminden beri neler düşündüm". Durdu, ayağının ucuyla yolun üstünde bir şeyler aradı; sonra bir nefeste bitirdi. "Herkese benzemek ve herkes gibi yaşamanın rahatını düşündüm. Daha iyi herkesten ayrılmamak."

Sabri tok, mantıkçı, âdeta imtihan edercesine sordu:

– Herkesin nasıl yaşadığını biliyor musunuz?

– "Yok..." Bu yok âdeta umurumda değil der gibiydi. "Ne bileyim. Fakat daha fazlasını da düşünebiliriz. Yani herkesin birkaç derdi olabileceğini, bir yığın hastalığı, iç oyucu düşünceleri beraberinde taşıdığını, her ömrün birkaç yolun ağzında geçtiğini düşünebiliriz. Hatta daha ileri gidebiliriz; hani masallarda var ya, üç kardeş üçü ayrı yola giderler. Hakikatini isterseniz, padişahın yalnız bir oğlu vardır. Fakat yollar ayrıldığı için hepsini ayrı ayrı, hatta nasıl diyeyim, biraz da aynı zamanda gider. Çünkü bu yollar birbirine çok yakındır; onun için gidenin gelmediği yoldan, gidenin bedbaht olduğu yola ve saadet yoluna çok kolay geçilir. Bence hayat, ama alay etmiyorum, bir satranç tahtası gibi bizden evvel ve o kadar hesaplı kurulmuş bir şey ki. Benim dediğim başka türlü. Bu

işin bir de dışarıdan görülen tarafı var ya... İşte onu kasdediyorum. Demin sizi benimle yolda el ele ve gülerken gören liseliyi düşünün; bu gece, yarın, belki ömrünün sonuna kadar bizi düşünecek. Ne gördü bizden; son derecede mesut iki insan hayali değil mi? Yarın amcasının kızına, yahut komşusuna, mektep arkadaşına sırf bu tesadüfle âşık olabilir ve gelecek sene kendisini asmak için hiçbir ağaç dalını kâfi derecede sağlam görmez. Fakat bunu başına gelmeden anlamayacaktır. O şimdi hayatın dışından gördüğü şeyle meşgul. Kim bilir, altındakini belki de hiç görmeyeceği için mesut olur. İşte benim söylemek istediğim şey. Hep bu yüzde kalsak, suyun içine dalmasak. Onun bir çıkarı bulunsa..."

– Bir nevi mesut olmak sanatı...

– Evet; fakat saadet kelimesini anmamak şartıyla... kelimeler hayatın ahengini bozarlar. Sokakta bir kedi yavrusunu görürsünüz, eve alırsınız, bir ad koyarsınız, o günden itibaren bu kedi sizin için bir mesele olur. Saadet kelimesini bilmeden. Fotoğrafımız çekilirken, baloda dans ederken, yeni bir insana takdim edilirken, hemen bir tarafımızda bulduğumuz o tebessüm yok mu... Onu bir yaldız gibi bütün saadete, etrafımıza, eşyaya, insanlara sürdüğümüz zaman kendimizi ne kadar mesut görürüz.

– Sonra da yavaş yavaş kazırız. Hatta bütün ömrümüz bazen böylesi bir yaldızı kazımakla geçer...

Sabri niçin böyle düşündüğünü bir türlü anlayamadı. Ömründe böyle bir hayal düşüşü yoktu. Her şey az çok istediği gibi gitmişti; halbuki şikâyet ediyordu.

– Tam çıkardığımız gün altında paslı bir aynaya düşmüş gibi kendi çehremizi buluruz. Doğru. Genç kadın mahzun mahzun başını salladı. Vazgeçtim, müphem, fikirlerim çok müphem; daha doğrusu bir labirentte gibi oluyor insan. O kadar hepsi iç içe ve birbirine bağlı ki... Aynı yere geliyor ve hiç düşünmemiş gibi oluyor.

Sabri daha iradeliydi:

– Niye içinizde arıyorsunuz, saadeti dışınızda, hayatın kendisinde, insanlarla münasebette arayın. Eliyle müphem bir işaret yaptı. Bakın, dışarıda bütün dünya döğüşüyor.

– Hareketin sarhoşluğu. Fakat o da, emin olun, davet içimizden geldiği zaman güzeldir. Anlıyor musunuz, büyük olmak için güzel olmak şarttır. Ben eski bir dünyanın çocuğuyum, nereye baksam eski bir orman yeri gibi toprakta boğum boğum kenetlenmiş canlı kökler buluyorum. Kelimelerin benim için tek mânaları yok. Hepsi bir yığın tezat içinde.

– O hâlde...

– O hâldesi yok. Mademki ıstırap içimizdedir; çaresiz katlanacağız.

Düşünceleri onu yormuş gibiydi. Adımlarını bilmeden sıklaştırmış, bir şeyden kurtulmak ister gibi çabuk çabuk yürüyordu. Sabri ancak onun bu acelesi ile nerede olduklarının farkına vardı. Bilmeden Çubuklu'ya kadar gelmişlerdi. Vapura epeyce vakit vardı. Sağda solda biraz dolaştılar. Bir balıkçı kavgası yalı boyunu dolduruyordu. Genç kadın birkaç dile bürünmüş hiddetin arasından, bir dolu altında gibi başını omuzlarına çekerek geçti. Sabri ona eski Kandilli'yi, Çubuklu'yu, Boğaz bahçelerini, yalıları anlattı. Kanlıca mehtaplarından, Çubuklu'daki son devrin musıki faslından bahsetti. "Merhum İsmail Hakkı'yı ben burada çok gençken dinlemiştim" dedi.

– Beni de dört yaşımda iken bu taraflarda bir yerde ilk defa denize soktular, dedi. Misafirliğe gelmiştik; mütemadiyen gramofon çalınıyordu; ipek olsam yar boynuna sarılsam... diye bir şarkıydı... Ne zaman şarkı dinlesem kocaman bir dalganın beni yutmak üzere olduğunu zannederim. Sonra bir asalet beratı gösterir gibi, çocukluğum hep Boğaz'da geçti... diye ilave etti.

Döndükleri zaman iskelede birkaç kişi son vapuru bekliyordu. Hep birden bindiler. Akşam yavaş yavaş çökmek üzereydi. Fakat

bu öyle dışarıdan gelen bir şey değildi. İçten, sinsi sinsi yürür gibi bir değişme hâli vardı. Kendi düşüncesiyle, onun emri ve ısrarı altında eşya kapanıyor, kısılıyordu. Güvertede, her iskelede biraz daha artan kalabalık içinde bu belirsiz nefeslerle artan karanlık onları yavaş yavaş bilinmedik bezlere sarıyor, kendi kaderlerinde her birini ayrı ayrı mumyalıyordu. Ara sıra bu örtülerin altından bir el, birkaç dikkat fırlıyor, bir temas noktası bulur gibi oluyorlardı. Fakat hepsi tek başına kalıyordu. Zannettiklerinden çok uzakta yaşıyorlardı.

Köprü'de son defa birbirlerine yaklaştılar. Fakat ikisi de bir daha görmeyeceklerini, görseler bile bu günü bulamayacaklarını biliyor gibiydi. Sabri tekrar son vapurla evine döndü.

Ertesi gün yine buluştular ve bu, on beş gün böylece sürdü. Hemen hemen o günkü konuşmalarına bir daha dönmeden buluşuyorlar, geziyorlardı. Sabri her defasında bu baş başaların kendisi için ne kadar tehlikeli olduğunu biliyor ve genç kadında aynı üzüntüyü görüyordu. "Herkes kendi kaderi içinden, dar bir pencereden başını çıkarır gibi birbiriyle konuşuyor..." Fakat bir gün, bu pencereden ayrılmak, kapının önüne çıkmak arzusu doğabilirdi. Sabri kendisinde bile yavaş yavaş bunu görmüştü. Hâlâ Seher'i sevmesine rağmen içinde bu değişikliği kabul etmeğe hazır bir taraf vardı; bunu çektiği azaptan, kendisini mücrim görüşünden anlıyordu. Sonra, "iki yolun arasında kalmak..."

On beşinci gün gerçekten güzel oldu. Ne İstanbul'u ne genç kadını ne de hayat dediğimiz ve ne olduğunu bir türlü bilmediğimiz şeyi hiçbir zaman bu kadar güzel bulmamıştı. Çoktan beri plajı bırakmışlardı. Bütün günü Boğaz tepelerinde yürüyerek, ağaç diplerinde dinlenerek, her köşeden, her dönemeçten bir başka duyguya yelken açar gibi geçirmişlerdi. Akşamüstü ikisi de yorgun, eve döndüler. İkisi de kapıdan beraberce atacakları ilk adımın bütün talihlerini değiştireceğini, onları büsbütün başka insanlar yapacağını, sade bununla kalmayacağını, bütün etraflarındakiler

için bu adımın büyük ve tehlikeli bir şey olacağını biliyorlardı. Hatta bunu bildikleri içindir ki dakikalardır konuşmuyorlar, büyük bir şeye hazırlanan insanlar gibi sükût içinde yürüyorlardı.

Bununla beraber yine girdiler. Bahçede kapının önünde biraz konuştular. Sonra büyük odaya, denize bakan odaya geçtiler. Genç kadın ilk günlerdeki neşe içindeydi. Ve yalnız bu neşe Sabri'yi korkutuyordu. İşte tam bu sırada, denizin karardığı anda genç kadın bu oyunu buldu: "Gözlerinizi kapatın ve bir, iki, üç... diye sayın."

Sabri gözlerini kapattı ve sayınağa başladı. Bunu yaparken aldanmıyordu. Açtığı zaman odayı ve evi boş bulacağını biliyordu. Belki de bunun için, genç kadına hayatından çekilmek fırsatını vermek için gözlerini uzun zaman açmadı. Uzun zaman yerinden kımıldamadı. Olduğu yerde, yumulmuş kirpiklerinin arkasında, onun küçük ve aceleci adımlarla iskeleye doğru yürüdüğünü görüyor gibiydi. Uzun zaman olduğu yerde kaldı; sonra kalktı, lambayı yaktı.

Şimdi arkasındaki ana-kızın konuşmasını dinlerken Sabri hep onu, bu on günlük dostluğu düşünüyordu. Buna düşünmek de denemezdi. Büsbütün başka bir şeydi. Bir dostluğun hatırası, bütün düşüncelerini üzerine alan, hepsine ayrı ayrı renk ve güzellik veren hususi derinlikler, alakalar biçen, canlı bir filim gibiydi. Onu bütün ömrünce unutamayacağını, her zaman kendisinde hazır bulacağını hissediyordu. "İki insanı birden sevmek?" diye bir daha düşündü. Bu içinden çıkılmayacak kadar güç bir şey miydi?

Etrafına bakındı. Yavaş yavaş deminki kalabalık çekilmişti. Yalnız uzakta dondurmacı, küçük çocuklara dondurma veriyordu. Yüzünde para kazanmaktan ziyade iyilik yaptığına inanan insanların sükûneti vardı. Dikkat edince bu tatlı sükûnetin bütün etrafta mevcut olduğunu anladı. Rıhtımda bir kayık bu tatlı hava içinde hiçbir yolculuk daveti yapmadan, sanki olduğu yerde kalmanın lezzet ve güzelliklerini sayar gibi sallanıyordu. Bu ömrün, her şeyi

kendi kendine yetebilirmiş hissiyle doldurduğu o güzel saatlerden biriydi. Sabri hiçbir şey düşünmemeğe, hiçbir muadeleye düşmemeğe karar vermiş gibi olduğu yerde biraz daha yerleşti.*

* *İstanbul*, nu. 26, 28, 31, 33-34, 57-60, 15 Aralık 1944-15 Mayıs 1946.

FAL

Oda gerçekten sefil ve bakımsızdı. Yerde bir bohça gibi katlanmış büyükçe kilim, yanı başında, kenarında birkaç mevsim evvelin sigaraları söndürülmüş, üzerindeki tencere kapağı ile yarı örtülü bir mangal, kenarda son derecede ince ayaklı ve arkalıklı narin, yaldızları baştan başa dökülmüş, yırtık astarının sarkan parçaları kumaşın yokluğunu unutturan iki iskemle, bir de bizi buyur ettikleri, bir ayağı kısa olduğu için her hareketimizde tıkırdayan, kendi aksaklığından gelen küçük imkânlarla bir kayık veya tahtarevalli gibi sallanan genişçe kavisli, arkalıklı bir kanepe vardı. Tâ karşımızda duvarda, bu eve niçin ve nereden geldiği, ilk giren için dert olabilecek bir süs, doldurulmuş bir kuş, İstanbul'da pek az görülen cinsten bir papağan, iki budaklı bir dalın üstünde bilinmeyen bu eve ve hatta beraberimizde getirdiğimiz zamana yabancı bir mevsim gibi duruyordu. Pencereler dar, camlar sokağın biçareliğini göstermemeğe çalışır gibi tozlu ve çok ihtiyar yüzlerdeki çizgilere benzeyen ve acayip, derin kazılmış yağmur izleri ile örtülü idi. Üstelik çok eski ve kırık, bütün yaldızları ve alçıları düşmüş ağır kornişlerde hepsi yarım bir yığın perde ve tül vardı. Bütün bu şeyler, odaya sanki bir sefalet tam barınabileceği yeri bulmuş ve hemen şu anda oracığa sığınmış hissini veriyordu.

Bizi buraya sokan ihtiyar adam: "Madamın biraz işi var" dedi. "Ben kahvenizi yapacağım, o da şimdi gelir." diye savuştu. Haki-

katen kadından çok evvel, elinde temiz bir kahve tepsisi ile odaya girdi. İkimiz de fincanlara şüphe ile baktık; fakat iyi yıkandıkları muhakkaktı. Zaten kahve de iyi pişmişti. Belli ki bu, sanatın bir nevi icabı, hatta daha iyi tek vasıtası idi. Bu evde kahve işlerine bir tesviyecinin tesviye aletine, bir doktorun tansiyon aletine, veya eczacının terazisine bakıldığı gibi bakılıyor, iyi, temiz olmasına, hülasa iyi işlemesine dikkat ediliyordu.

Biraz sonra kapı açıldı. Evvela içeriye büyük, zayıf, sanki bir tabelacı dükkânında dikkatle ve istenerek boyanmış gibi, bütün uzunluğunca vücudunun yarısı siyah, yarısı beyaz ve kırçıl bir kedi girdi; kim bilir kaç felâketli ve can sıkıcı, kışın itiyadıyla mangalın dibine doğru ilerledi ve oraya kıvrıldı. Ondan biraz sonra falcı kadın odaya girdi. Fakat bu hakiki ve muzaffer bir girişti. Çok hayalî bir piyes, yahut daha doğrusu komiği sadece dış tarafa ait bazı mübalağalarda arayan vodvillerden birinde evin delisinin sahneye çıkışına benziyordu. Hiç acele eder gibi görünmemekle beraber, zıplaya zıplaya yürüyordu. Bununla beraber istediği tesirin bu olmadığı muhakkaktı; çünkü aynı hareketlerde ve yüzünün ifadesinde iki ayrı istikamete gitmeğe çalışır gibi garip bir zıtlık vardı... Aramızda birçoğumuz gibi daha sakin, daha sert, daha vaziyete hâkim olmak istediği; fakat bilmediği, düşünemediği veya kendisine hükmedemediği için böyle olduğu ilk bakışta anlaşılıyordu. Kısa bir hoş geldinden sonra bizi ayakta bir müddet süzdü. Adlarımızı sordu. Kısa ve mânasız bir tereddütten sonra söyledik; o zaman, "Teşerrüf ettim." diye ellerimizi sıktı. Sonra kendisinin yanına, tam karşımıza, yerde katlı kilimin üstüne üç ayaklı, yılan derili iskemlesine oturan bir eski Phythie rahibesi edasıyla geçti oturdu. Ne ihtiyar, ne de çirkindi; yarıdan fazlası dökülmüş, sarıya boyalı, fakat dipleri ağarmış bukle bukle saçlarıyla, düzgünleri yer yer akan biçare yüzüyle, büyük ve her zaman için haddinden fazla açık mavi gözleriyle, kısa boyu, çıplak ve kirli ayaklarıyla sadece garip, hatta biraz da korkunçtu. Bu sonuncu his, insanda onunla sefaletten daha başka şekilde ağır bir şeyle temasa geldiğini sanmasından doğuyordu.

Deli daima hazindir. Fakat hakikaten deli mi idi? Şurası muhakkak ki, sağ omuzuna asılı çok küçük kaplumbağa kabukları, çok kısa etekleri, mavi ceketiyle, acayip tavırlarıyla ilk görene bu zannını veriyordu. O oturduğu zaman küt topuklarını daha iyi gördüm, ve elini sıkarken avucumda duyduğum terli yapışkanlıktan biraz daha iğrendim. O bunlardan habersiz, bekleme odasının kapısından biraz sonra uzviyetlerinin bütün sırrını öğreneceği, hastalarına bakan bir doktor tavrıyla bir daha süzdü. Sonra bir besmele çekti, elini sağdaki fincana uzattı, dudaklarının arasında yarı yarıya gizlemeğe çalıştığı, küçük, esrarsız, daha ziyade hakiki bir dua mırıldandı; sonra gözlerini yine üzerimizde gezdirdi:

– Kimindir bu?

On, on beş dakikadır, kapalı duran fincan, tabağına iyice yapışmıştı. Tekrar mavi bakışlar üzerimize çevrildi; bizi bir yığın ıslak, kirli paçavraya sardı:

– Sende göz var oğul...

Tabağın kenarında telvelere bir sonsuzluğa bakar gibi dikkatli, ve belki de bizim taklit etmemizi istediği bir nevi üzüntü ile bakıyordu.

İkimiz de kımıldanmadık. Müphemden, meçhulden bahsetmenin kolaylığını tecrübe etmemiş kimse var mıdır? Fakat falcı kadın haklı idi. Fala inandıktan sonra, nazara ne diye inanmamalı? Bunlar aynı tesbihin dizileriydi.

– Hiç senin Cemal diye tanıdığın var!

Hâlâ tersine duran fincanın karşısında gittikçe sertleşen âdeta sırrın perdesiyle örtülen bir yüzle sorulmasına rağmen sual bizi kayıtsız bıraktı. Cemal, yüzlerce. Fakat kadın iyi bir damar bulmuş, altın arayıcısı gibi yoklamağa devam etti. Cemal, yoksa Cemile, Cevat, Cevdet, Cahit... C harfi birkaç hamlede gözümüzün önüne bilinmeyen, âdeta çehresiz ve çizgisiz bir yığın insanı boşaltıveren bir çuval olmuştu. Bu ilk hücumun boşa gitmesi kadını meyus

etmedi. O kaderin kapısında idi; gelmiş ve geleceğin sırrına sahipti; onun diliyle konuşuyordu. Her şeyi söyleyebilir, her tahmini yapabilirdi. Bizim hayatımıza o kadar yüksek yerden ve o kadar geniş bir ufukla bakıyordu ki, tasavvurumuzda ve hafızamızda olmayan şeyleri bile görebilirdi.

– Bir dükkân... mirastan bir dükkân var...

Heyhat ki fincanın sahibi baba mirasının acılığını otuz sene evvel tanımıştı. Ölüden hiçbir şey bekleyemezdi. Onun için hiçbir sevinç telaşı göstermedi. Sadece kadının tepesinde, yarım tutam mısır püskülünü, kan kırmızı bir fiyango ile öbürlerinden ayıran ve kıpkırmızı satveti içinde eski Roma cengâverlerinin miğferlerini hatırlatan bez parçasının gidip gelişine bakıyordu. Hayır, bu Phythie kâhinesi sadece zavallı idi. Fakat kadın işin farkında değildi. O başını tabağa eğmiş, orada mahpus sonsuzluğu süzüyordu. Birdenbire omuzlarını silkti; küçük bir bismillahla fincanı tabağından ayırdı ve yerinden yarı kalkarak üstümüze eğildi:

– Camiye yakındır yoksa kiliseye?..

C serisi gölgeden sonra odaya şimdi âdeta canlı birisi girmişti; hepsi bunu duydular.

– Adı F ile başlar, Fahamet, Fahriye, yoksa Fahire... Fanni? Sesi bu sefer üzüntülü idi. Bir büyük hamle ile son bir isim daha hatırladı: Fecriye...

Hayır hiçbiri değildi. Fakat öylesi bir tereddütle inkâr etmiştik ki, falcı için bu kadının mevcudiyetini kabulden başka çare yoktu. Onun için devam etti:

– Ferran'dır, Ferran...

Hâlinde doğurduğu çocuğa loğsalık nöbetleri içinde ad arayan bir kadının acınacak telaşına benzer bir şey vardı. Yazık F harfini onun hususi fonetiğindeki bu son istihale de makbule geçmemişti. Tekrar ilk şekle döndü: Ferhan, Furuzan...

Fakat bu bir geçit manevrası idi, yeniden gözleri parladı; sağ

kolu itaatsız meçhulü tokatlar gibi havaya kalktı:

– Yahut kim babasının adıdır. Yoksam F harfiyle birisiyle oturur?

İyisi bu isim hikâyesini burada bırakmak.

Karanlığa yeni baştan ve başka bir taraftan hücum etmek lazımdı.

– Bir ticarethanededir? Yahut ki terzidir? Elinden mârifet gelir, nazik kızdır, hem de şansı vardır. Oğul bu kadını üç kişi arasında görüyorum. Anasıdır o... yahut kim ablası?

İki arkadaş muhataplarının muhayyilesinden doğan bu kadın için hiçbir şey bilmiyorlardı.

– Bir başka kadın daha var, Margrit, Melek, M harfi. Ama hastadır biliyorsun. İkisi de Margrit, yahut Melek, hiç tanımadıkları bu ikinci kadının hastalığına epeyce üzüldüler: Mahkemeden bir kâğıt almıştı, mühürlü, imzalı. Hep seni düşünüyor. Yakmışsın kızı, ama gideceksin. Düpedüz değil, köprü başında tut ki Kadıköy iskelesinde göreceksin... ondan sonra.

– Sonra askerden dönen bir adam var? Uzun, yakışıklı, süvaridir, yoksa tayyareci... Ama kadın güzeldir.

Burası bilhassa ehemmiyetliydi. Yavaş yavaş portre çizilmeğe başladı. Esmer, uzun boylu, şirin gülüşlü, altın dişli, genç kadının çehresi gözümüzün önünde çizgi çizgi tamamlandı:

– Bir şoför var, çok para yemiş... Falcı kadının dili köpek dişlerinin arasında bir iki dolaşma ile şoförün yediği parayı hesapladı: Var, üç, dört bin lira... Ama bu kadın da çok zengin... Kibar kadındır, Maçka'da oturur, yoksa Şişli'de, ama öbür kadın onu çekemez... Biz rakip şoförden kurtulduğumuz için memnunduk.

– Sakın şüphelenme... birinci kadınla kimse yaşamaz, o senindir. Cömertçe bağışladığı birinci kadını yanımdaki dostum, hayalinden tekrarlar gibi gözlerini yumdu. Sonra, M, Melâhat, o da kocasından boşanmış... ama sizden bir kadın daha tanır.

Fincan gittikçe genişliyordu. Hemen hemen bir mahalle dolusu olmuştuk.

– Bir yol yapacaksın? Çocuğun hastalığı geçecek, ama ayak kazası var. Zavallı çocuk...

Arkadaşının yüzü ister istemez sarardı; fakat kadın derhal tashih etti, bir yerden atlama.

– Geceleyin verdiğin hediye makbule geçti. Anasıdır o kadın, eline geçen her şeyi satar: o olmasa ölür senin için o kadın?

– Kimin anası, çocuğun anası mı?

Fakat kadının kordelaları suale cevap verilmesine vakit bırakmadı. O kadar telaş ve korku ile sarsıldılar ki, birden olduğumuz yerde gerilemeğe mecbur olduk; Phythie şimdi son darbesini zihninin boşluğundan çıkardı:

– Ah, zavallı ölecek...

Gayriihtiyari sorduk:

– Kim?

Kadın kısa bir müddet düşündü. Galiba bize en az zararı dokunacağı arıyordu:

– Askerden dönen... hem bir kaza ile... Ama sende de çok para var, ha... Valisin sen? Yoksa... Avukat, avukat dedimse bir mahkeme kim var. Yoksam hastahane... doktor odası gibi bir yer görünüyor. Bütün hatası yüzümüze iki de bir bakmasında idi; bizim sakin duruşumuz onu şaşırtıyor, iptidaî muhayyilesi başka imkânlar, kaçış yolları, teviller arıyordu.

– O kadın ki hastadır, ama birincisi değil, onu kıskanan o da ölecek... sonra bir mebus var, Ankara'da o büyük yardım yapacak. Bir handa buluştunuz, sonra gazinoya gittiniz, işte orada sizi gördüler. Bir müddet daha düşündü: Yattığın yerde bir düşmanın var, ama sana bir şey yapmayacak... bir ziyafet sofrası... aman Allah'ım sakın kavga etme, bu ay yıldızın kötüdür. Bir mektup ala-

caksın... yoksa telgraf, sonra bir telefon, gece seni çağıracak, ama bayramı bekle; ancak o zaman barışırsınız.

Yüzü tekrar döndü; tekrar başının üstündeki kordelalarla gizli sır dalgaları ile çarpıştı, onları yendi:

– Kiracı çıkacak, ama sen orada oturmayacaksın... Ne zaman ki oğlun Amerika'ya gitti, o zaman, tanıştın. Adı Zeynep'tir, yoksa Zehra, hayır ikisi de değil. Fakat kadın söylemeğe vakit bırakmıyordu ki.

– Yarın sabah vaporla gelecek... Kadıköy'den. Daktilon çok kıskançtır değil mi. Ne yapsın zavallı kız... o da rahat durmaz ya...

Kırmızı kordela insan mizacının biçareliğine bir daha acıdı. Bu saatlerce devam edebilirdi; ben dostuma, dostum bana baktı, yavaşça kalktık. Parasını vererek çıktık, o arkamızdan:

– İşin olursa bir kutu şeker isterim, diyordu. Kapıdan çıkarken ben gülmek istedim, fakat arkadaşım bırakmadı:

– Ne istiyorsun?.. dedi. Sana on dakikada herkesin romanını anlattı... yetişmez mi?

Gerçekten de böyle idi; beş on dakikaya herkesin romanını sıkıştırmıştı. Güneş ışığı altında insan hayatı, hep bu küçük ve mânasız mihverlerin, bir ebediyetten gülmek fırsatını bulup bulamayacağını bilmediğimiz bir yığın alelâde ehemmiyetlilerin etrafında dönmüyor muydu.*

* *İstanbul*, nu. 70-71, Kasım 1946.

SON MECLİS*

(Çok eski, devri bilinmeyen bir imparatorluğun taht salonu. Salonun dibinde geniş, kıymetli taşlar kakılmış bir taht üzerinde imparator oturmaktadır. Uzun ve mücevherlerle süslü bir külâh, sert, uzun sakal ve bıyıklar, ağır silâhlar, zırhlar. Sağ tarafta veliahdı ve birinci vezir, sol tarafta ikinci vezir ayakta beklerler. İmparatorun ve onların arkasında sıyrılmış kılıçları omuzlarında, kalkanları ellerinde muhafız askerler vardır. Solda kapıya yakın bir ocağın önünde sihirbaz. Uzun cübbesiyle, külâhıyla çok esrarlı hareketler yaparak ve dualar okuyarak ocağa bir şeyler atar. Salonun duvarlarında altın, gümüş ve bakırdan putlar, üzerlerine sırlı

* Bu bir hikâye değil, piyes tasavvurudur. Nitekim yazar, Ahmet Kutsi Tecer'e yazdığı 29 Ocak 1938 tarihli mektubunda bunu açıklamıştır:
"Bu günlerde bir parça tehlikeli bir piyes sahnesi neşredececim.
Kısacası (Burbranya) kıtasının imparatorluğunu bir gün bir sürü hayvan bağlı mahluk ziyaret ediyor. Bunlar fil, kurt, yılan, ayı, tilki, fare ve eşek... ilh. Ve memleketi idarede büyük hükümdara yardım ettiklerini ve bununla iftihar ettiklerini arz ettikten sonra artık gitmek için müsaade istiyorlar. Hükümdar "Ben sizden ayrılınca ne yaparım?" diye sızlanıyor. Onlar da "ölürsünüz şevketmeab" diyorlar. İmparator bunun üzerine "demek ölüm, bir canbazhane ahırının kapılarını açmaktan ibaret öyle mi" diyor ve kemal-i sükûnetle ölüyor.
Bu parça, yazmayı tasavvur ettiğim bir piyesin (bu tasavvur beş seneliktir) ikinci perdesindeki bir kukla oyunudur. Sahne daha ziyade bizim askerî manevradaki mankenleri andıracak bir şekilde tanzim edilecek. Fakat kuklalar tarafından değil, alelâde insanlar tarafından oynanacak. Yalnız aktörler kuklalara mahsus bir nevi sertlik muhafaza edecekler." *Tanpınar'ın Mektupları*, hazırlayan: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, 3. baskı, İstanbul 2001, s. 36.

şekiller yapılmış muskamsı remizler, korkunç sırıtmalarla gülen maskeler, silâhlar, zırhlar, avda öldürülmüş vahşi hayvan başları asılmıştır. Ocakta yükselen alevde bütün bu eşya, tahtın mücevherleri, odanın içindekilerin boyu ve ellerindeki süsler, acayip parıltılarla tutuşup sönerler.

İmparatorun yüzü soluktur. Yalnız gözleri zırhının ve tahtının mücevherlerini andıran hoyrat, korkutucu ve aynı zamanda korkan bir parıltı ile parlamaktadır. Herkeste olması beklenilen fakat bilinmeyen bir şeyin korku ve sıkıntısı vardır. Öyle ki herkes zırhlarının altından kalplerini tutmak istiyormuş ve bunu yapamıyormuş gibidir.

Perde açıldığı zaman mabeyinci kapıdan girer. Odanın ortasına doğru bir adım atar. Sonra yere yatarak imparatora secde eder. İşareti üzerine kalkar, aynı hareketi odanın ortasına gelene kadar birkaç defa tekrarlar ve orada ayakta imparatorla konuşur.)

MABEYİNCİ– Maiyet-i şâhâneleri gelmiş efendim. Efendimizin ayaklarına yüz sürmek istiyorlar efendim.

İMPARATOR– (*Bir müddet etrafına bakınır.*) Benim başka maiyetim var mı? Hepiniz burada değil misiniz?

MABEYİNCİ– Bunlar başka maiyetinizmiş efendim..

VELİAHT– Nasıl şeyler?

MABEYİNCİ– Bilmiyorum efendimiz, korkunç şeyler... Birtakım hayvanlar... Konuşan hayvanlar...

(*Yüzü sararmıştır. Bir adım geriler ve toprağa kapanır.*)

İMPARATOR– Hayvanlar mı?.. *(Taaccüp eder.)* Benim hayvanlarla ne alışverişim var?

BİRİNCİ VEZİR– Şüphesiz arka dağlardaki avcılar, efendimize vurdukları nadide hayvanları getirmişlerdir.

VELİAHT– Yahut geçitteki bekçilerdir. Ormanda çok karaca var bu yıl. Geçen gün ben de birkaç tane vurdum.

İKİNCİ VEZİR– Belki de komşu hükümdarlardan biri, size tâ'-

zimlerini arz için ülkesindeki hayvanlardan takdim etmiştir. Ulaklar, gene tazim için maiyet kelimesini kullanmış olabilirler.

MABEYİNCİ– Hayır efendimiz hayır.. Yanlarında insan yok. Ve hepsi canlı. Konuşuyorlar. Benimle konuştular.. Efendimiz hayvanlar maiyet-i şâhânelerinden olduklarını bana, kendileri söylediler. Sonra bizim diyarın hayvanları değil; sihirbazın anlattığı hayvanlar da var aralarında...

SİHİRBAZ– Kabul etmeyiniz efendim. Allah rızası için kabul... (*Sözünü keser. Ocağa bir ot demeti atar. Gölgelere bakar. Aleve dikkat eder. Başını sallar.*) Kabul edeceksiniz efendim.

VELİAHT– Nasıl, babam hayvanları mı kabul edecek? Koskoca imparatorumuz, yedi ırmağın babası ve dağ mağaralarının en son sahibi...

İMPARATOR– Dün akşam o mağaralarda idim. Altın, gümüş, mücevher kayalar arasında ve sedef suların başında idim. (*Herkes dikkat kesilmiştir.*) Babam yanımdaydı. (*Ayağa kalkar*) Kabul edeceğim.

BİRİNCİ VEZİR– Bir lahza efendimiz.. Bir lahza.. İsterseniz ben bir bakayım.

İKİNCİ VEZİR– Hayır, ben... Efendimize gelecek her tehlikeyi evvela ben önlemek isterim...

VELİAHT– (*Çıplak kılıçla ortaya atılır.*) Herkes sırasını bilsin... Evvela ben!

(*Hepsi birden kapıya doğru gitmek isterler; fakat hiçbirisi olduğu yerden ileriye gidemez.*)

İMPARATOR– Durun, telaşa lüzum yok... İhtiyar, ben nasıl öleceğim!.. Mukaddes ateşte ölümümün şekli değişti mi?

SİHİRBAZ– Hayır efendimiz.. Hiçbir zaman. Hep aynı şekiller. Efendimiz ancak istedikleri zaman ve kendi iradeleriyle öleceklerdir. Babam doğduğunuz zaman mukaddes ocakta bu müjdeyi okudu. Ben, elli senedir bu ocağın alevlerinde aynı haberi gördüm ve ölümünüz...

İMPARATOR– Evet, ölümüm...

SİHİRBAZ– Dediğim gibi efendimiz.. Elli senedir size söylediğim gibi ölümünüz, yeni bir devrin başlangıcı olacak... İnsan devrinin!

İMPARATOR– Fakat ziyaretimize hayvanlar geliyor?

BİRİNCİ VEZİR– Niçin olmasın efendim? Tanrıların en sevgilisi değil misiniz? Mukaddes zincirin son halkası sizde değil mi? Hayvanlar belki de sizi ve kudretinizi tâ'zim etmek istiyorlar.

İMPARATOR– (*Birdenbire bir şey hatırlamış gibi*) Dün akşam dağ tanrılarının mağarasında babam, bana buna benzer bir şey söyledi. "Senin gölgen eşyaya kadar uzanacak!" dedi. "Ve otuz yedi batının beklediği sende olacak..." Fakat rüyalar aklımızda kalmıyor. Bazen hakikati örten perdenin bir ucu sıyrılıyor; bir şeyler farkediyoruz; fakat gerisini hatırlamıyoruz. Güneş kendi yalanını söylemeye başlayınca.. (*müteredditi*) doğrusunu isterseniz benim maiyetim olduklarını söyleyen bu hayvanlar hoşuma gitmiyor.

İKİNCİ VEZİR– Emrederseniz tir-endâzlara söyleyelim. Hepsini öldürsünler...

BİRİNCİ VEZİR– Muharebe hayvanlarımız çoktan beri canlı hayvan parçalamadılar; hepsi taze kana hasret gibi...

İMPARATOR– Hayır, olmaz. Düşünmedim değil; fakat merak ediyorum. Görmeliyim. Sihirbaz, sen ne dersin?

SİHİRBAZ– Ben mi! (*Ocağa bakar.*) Ben, hiçbir şey söyleyemem efendim.

İMPARATOR– Hakkın var. Görüyorum, buradan ocağını ve alevleri görüyorum. Artık onlara ben de alıştım. Ben de onları okuyorum. Hakkın var...

BİRİNCİ VEZİR– Belki endişe edilecek şey değildir. Şüphesiz bunlar bu kadar yıl gösterdiğiniz gayrete mukabil tanrıların hizmetinize yolladığı kölelerdir.

İMPARATOR– Tanrılar bana çok şey verdiler. Her an bir baş-

ka şey verdiler. Şan, şeref, bükülmez kol, titremez el, erkek evlat... Fakat bir şey esirgediler. Huzur...

BİRİNCİ VEZİR– Belki bu gelenler onu getiriyorlar...

SİHİRBAZ– Kabul etmeyiniz efendim, kabul etmeyiniz... En tehlikeli hediye odur. Hayatınız kendi boğulacağınız bir göl olur.

İMPARATOR– Onlar gelecekler... Sen de biliyorsun ki gelecekler. (*Mabeyinciye*) Söyle gelsinler!

(*Mabeyinci kapıya doğru gider. Bir ışık oyunu olur. Önde fil ve aslan, arkada kaplan ve diğer hayvanlar, en sonda eşek girerler. Büyük bir hürmetle, âdeta yerlere kapanarak imparatoru selamlarlar. Sonra sağdan sola doğru dizilirler. Salon içindekiler korku ve dehşetle silâha sarılmışlardır. İmparator da kılıcını çekmek üzere iken hayvanların mütevazı ve korkak hâllerini görmüş gibi vazgeçer.*)

İMPARATOR– Hoş geldiniz!..

HAYVANLAR– Efendimiz... Velinimet... (*Sevgiden, imparatorun azametinden dilleri tutulmuş gibidir. Ona hayranlıkla bakarlar.*)

İMPARATOR– (*Etrafındakilere*) Konuşuyorlar. Hakikaten konuşuyorlar.

(*Yerinden kalkar, yavaş yavaş hayvanlara doğru gider. Filin önünde durur.*) Nedir? Ne istiyorsunuz bakayım?

FİL– Sıhhat ve afiyet-i şâhânelerini efendimiz...

BİRİNCİ VEZİR– (*Sihirbaza*) Konuşuyorlar...

SİHİRBAZ– Hem benim ocaktan daha anlaşılır şekilde... Âdeta bizim gibi... Söylediğini bilerek!.

İMPARATOR– Teşekkür ederim. Siz de sağ olun. Geldiğinize çok sevindim. Gelmenizle ailemiz içindeki nesilden nesle geçen eski bir müjde tahakkuk etti, babamın ruhu dün akşam bana gölgeler âleminde bunu haber vermişti. Nihayet annemiz toprak bizi hatırladı, demektir. Ailemize eski vaadini tuttu. Ona da teşekkür ederim.

FİL– Bizi minnettar ettiniz efendimiz...

İMPARATOR– Tabiatın kanunları kendi ahengiyle yürür. Onun için bugüne kadar gecikmenizden dolayı hiçbir özür dilemeye lüzum yok! Geldiniz, sizi kabul ettim.. Başka bir isteğiniz var mı?

FİL– Evet efendimiz, şüphesiz efendimiz... İrade buyurulursa başka şeyler de arzedeceğiz.

İMPARATOR– Elbette, elbette... Mademki artık maiyetimdesiniz...

FİL– Biz daima hizmetinizdeydik, şevketmeap!

İMPARATOR– Tabii! Tabii. Mazi, hâlin emrindedir. Elbette hizmetimde idiniz, mademki şimdi hizmetimdesiniz... Öyle sayılır!

FİL– (*Sözünü tamamlar.*) Hem en yakın hizmetlerinizde...

BÜTÜN HAYVANLAR– Daima şevketmeabımızın hizmetlerinde idik.

İMPARATOR– (*Birdenbire şaşırır.*) Ne demek istiyorsunuz? Ben sizi şimdi görüyorum. Hiçbirinizi daha evvel tanımıyordum...

FİL– (*Daha hürmetkâr, daha munis, âdeta merhametli*) Öyledir efendimiz. Daha doğrusu hem tanır, hem tanımazsınız efendimiz... Fakat gene çok iyi tanırsınız...

ASLAN– (*Pençesini gözüne götürür.*) Çok iyi tanırsınız efendim.

DİĞER HAYVANLAR– Hem tanımaz, hem tanırsınız efendimiz. Hatta beşikten beri tanırsınız...

(*İmparator hayretle onlara bakar. Yüzü sapsarıdır. Dışarıda sarayın sessizliğini başka hayvanların sesi ve yürüyüşü doldurmuş gibidir. İmparator daha fazla sararır. Hayvanlar bu yeni gelenlerin sesleriyle âdeta küçülürler ve sinerler.*)

BİRİNCİ VEZİR– (*Eli silâhında*) Başka hayvan yürüyüşleri işitiyorum...

İKİNCİ VEZİR– (*Veliahda*) Siz de duydunuz mu efendimiz?

VELİAHT– (*Yüzü gergin ve ter içinde*) Çok korkuyorum. Bu

geceden sonra korkuyu tanımadım diyemem!

BİRİNCİ VEZİR– (*Titreyerek*) Âdeta kapının önündeler.

İKİNCİ VEZİR– Sustular... Bakın hiç ses çıkmıyor. Fakat oradalar.

VELİAHT– Bu sessizlik daha korkunç. Onu tanıdığımı sanıyorum. Bu baharki muharebede bacağıma saplanan oku nasıl gelmeden tanıdımsa, anam henüz karnında iken beni nasıl tanıyorduysa öyle tanıyorum. Bu sessizlik deminki gürültüler gibi benden kopan, bana yerleşen bir şey.

İMPARATOR– Ya.. Demek sizi tanıyorum... (*File doğru yürür.*) Meselâ seni tanıyorum? Öyle mi? Söyle bakayım, kimsin, nesin?

FİL– İştahanız efendim, iştahanız...

İMPARATOR– (*Vezire döner*) Beni eğlendirmek için iyi oyun tertip etmişsiniz... (*Güler.*) Memnun oldum doğrusu... (*Oyuna kendisini vermiş gibidir.*) Ya sen, sen kimsin?

ASLAN– (*Kendisini tanıtmaktan memnun*) Kudret ve azametiniz efendim...

İMPARATOR– (*Hayretler içinde*) Kudret ve azametim... Kudret ve azametim... Ben hâlbuki onu güneşten, dağ tanrısından, yıldırımdan, fırtınadan aldım sanıyordum.

ASLAN– Gene öyle efendim, beni onlardan aldınız efendim (*Kükrer, dışarıdan sadasının akisleri gelir.*) Beni onlar verdiler efendim... Onların ihsanıyım...

İMPARATOR– (*Kaplanın önünde durur.*) Ya sen, kimsin?

KAPLAN– Hiddet ve gazabınız efendim?.. (*Acı ve keskin kükreme ile miyavlama arasında herkesin tanıdığı bir ses etrafı kamçılar.*) Tanıdınız değil mi, efendim...

(*Değişen ışık oyununda her şey ve herkes sararmış, korku içinde görünür. Dışardan öbür hayvanların kıpırdandıkları hissedilir. Veliaht sihirbazın yanına yaklaşmak ister gibi bir hareket yapar. Sihirbaz uzaklaşır.*)

İMPARATOR– Benim hiddet ve gazabım... O kadar adil ve hikmetle dolu hiddetim. İmkânsız.

KAPLAN– Gene öyledir efendimiz. Hiçbir zaman bundan şüphe etmedim. Ve kimseye de şüphe etmek fırsatı vermedim. Bir saniye bile vakit bırakmadım. Böyle şeyler vaktinde yapılır. Ah efendimiz, ne kadar iyi çalıştık. Ne kadar lütfunuzu gördüm. Sayenizde açlık nedir bilmedim. Bir gün canım sıkılmadı. Öteki hemcinslerim günlerce cengeller içinde, av peşinde dolaşırken pençelerim sayesinde her gün... (*Sözünü bitiremez. Başını imparatorun ayaklarına doğru uzatır. Kedi gibi yaltaklana yaltaklana kuyruğuyla yeri döğer. Adaleleri bir mancınık gibi gergindir.*) Emredin efendimiz, emredin... Hatta öbürlerini, o mânasız mahlukları bile.

İMPARATOR– (*Elini uzatır, başını okşar.*) Yavaş yavaş... Çok rica ederim. (*İçini çeker.*) Bugün hâlim yok. Sonra bak ne kadar biz bizeyiz. (*Düşünür.*) Belki sözlerin doğrudur. Fakat artık yaşlandım. İnsan yaşlandıkça müsamahalı oluyor. Eskisi gibi kızamıyorum. Hiddetimin haklı olduğuna inanmıyorum. (*Önündekine bakar.*) Sen de, sen de benim gibisin, sen de yaşlanmışsın.

KAPLAN– (*Birdenbire pörsümüş tüylerle*) Öyle efendimiz, maalesef öyle... (*Dışarıdan bir başka kaplanın genç sesi duyulur. İçerdeki başını omuzları arasına alır. Vücudunu toparlar, âdeta siner. Veliaht ürker, vezirlere doğru gider.*)

VELİAHT– Öbürü, öbürü beni korkutuyor...

SİHİRBAZ– Sade onlar değil, bu ocak da ihtiyarladı. Sözleri birbirini tutmuyor.

İMPARATOR– (*Yürür, ayının önünde durur.*) Sen de şüphesiz bir şeyimsin. Söyle bakalım, Söyle, neremi yıkacaksın. Ah, bana iyi oyun oynadınız. Muhasara ettiğim kalelere benziyorum. Her lahzada bir burç yıkılıyor. Bir tarafım çöküyor.

AYI– Gördünüz mü efendim, nasıl tanıdınız?

İMPARATOR– (*Hiddetli*) Yalan söylüyorsun. (*Kaplan silkinir, homurdanır, nerde ise sıçrayacaktır.*) Yalan söylüyorsun. (*Bu sefer*

daha az serttir.) Hiç de tanımadım. (*Sesi bir alev gibi sönmüştür. Kaplanın adaleleri gevşer.*)

AYI– Nasıl olur efendimiz, nasıl olur? Şefkat ve merhametiniz değil mi idim. Benim himmetimle her bağrınıza sardığınızın kemikleri kırılmamış mıydı? Her şeyi unutsanız bile rahmetli pederinizin hasta döşeği başındaki dakikaları...

İMPARATOR– (*Telaşla*) Sus.. (*Etrafına bakınır.*) Hatırlatacak başka şey bulamadın mı?

AYI– Sustum efendim, sustum... Hakiki merhamet gibi sustum. Sessiz ve sadasızım artık...

İMPARATOR– Susmuşsun ne çıkar? Yara deşildikten sonra...

AYI– Hakikaten neye yarar? Hem neye susacağız efendim? Bu mahrumiyet günlerinde maziyi hatırlamak saadetinden niye kendimizi mahrum edelim?..

İMPARATOR– (*Eliyle alnını siler.*) Bilmiyordum, hiç bilmiyordum. Böyle olduğunu bilseydim...

AYI– (*Sözüne gene devam eder. Tamamiyle mazidedir.*) Siz acıdıkça ben adalelerimi denemiştim. Ah eskiden sade merhamettiniz efendimiz... Ben bağrıma basar, kurt benim kucakladığımın boynuna atılırdı. Kalbiniz çok yumuşaktı o zamanlar...

İMPARATOR– Belli...

KURT– Evet efendimiz... Hep, daima beraber çalıştık efendimiz... Daima... O sıktı, ben boynuna yapıştım.. Fakat artık..

İMPARATOR– Artık ne seviyorum, ne acıyorum, değil mi? Evet öyle! Ne sevebiliyorum, ne de acıyorum.. Onun için...

KURT– Onun için işsiz ve biçareyiz.. Bakın, bakın efendimiz (*Ayakta silkinir*) derim karnıma yapıştı.

İMPARATOR– Demek açsın?..

KURT– Mevsimlerden beri efendimiz, mevsimlerden beri.. Ben ve ayı mevsimlerden beri açız efendimiz.. Öteki arkadaşlar gene bir şeyler buluyor, yani işlerin icabı efendimiz. Fakat biz ki,

biz ki yalnız sizin iradenize, sizin kalbinize bağlıyız, onun asil hamleleriyle, onun sıcaklığıyla geçinirdik... (*Bir hıçkırıkta sesi kısılır.*)

İMPARATOR– Hakkın var. Hakkın var. Dedim ya, yaşlandım artık... Artık sevemiyorum. Acıyamıyorum, görüyorsunuz ben de kendimi beğenmiyorum. Hatta tanımıyorum bile. Eskiden böyle miydim? Nasıl ne kadar severdim?..

(*Bir ışık oyununda kurdun gözleri parlar, paslı dili ile dudaklarını yalar. Ayı kıç üstü oturur, kollarını bir çocuk oyuncağı gibi açar, kucaklama taklidi yapar.*)

KURT– Her dakikanız bir aşk nağmesiydi efendim...

AYI– İlk sevgiliniz...

KURT– İlk merhametiniz, ikinci, üçüncü merhametiniz, binlerce merhametiniz... Ah efendimiz...

SİHİRBAZ– (*Birdenbire ışığın içine girer.*) Susturun efendimiz bunları, susturunuz.. Dinlemeyiniz efendimiz.. Hepsi yalan söylüyor. Tanrılar aşkına dinlemeyiniz.

İMPARATOR– Dur. Heyecanlanma. Bizim gibi ihtiyarlara heyecan yaramaz. Hem senin kalbin de var. Aordun zayıf olduğunu kendin söyledin.

FİL– O bende de var efendimiz. Eskiden ufak bir ülserden başka bir şeyim yoktu. Şimdi kalp de çıktı.

İMPARATOR– (*Dikkatle bakar.*) Bunu hiç işitmemiştim... Fakat neye olmasın? Saz çalar mısın?

FİL– Hayır efendim. Fakat sofrada da dinlemekten hoşlanırım... İyi bir yemek ve güzel bir içki ile musiki...

SİHİRBAZ– Efendimiz, efendimiz...

İMPARATOR– Telaş etme demedim mi? Görmüyor musun tanrılar bizi tecrübe ediyor?

SİHİRBAZ– (*İsyanla*) Hayır efendimiz, hayır. Bir kere hayır.. Tanrılar sizi tecrübe etmiyorlar. Onlar benim haberim olmadan hiçbir şey yapamazlar. Tanrıları tanırım. Hem iyi tanırım. Onlar

benim dükkânımın müşterileridirler. Yalnız oradan alışveriş ederler. Tanrılar insanı tecrübe etmezler. Zaten onlarda tecrübe yoktur. Onlar yaratırlar. Ve yarattıkları için değişirler. Yaratmak, bir kusur, veya tesadüfü şekilleştirmek, ona ruh vermek, ona istihâle etmek. Altmış senedir ben onları tanıyorum, hep peşlerinden koşuyorum. Oluşun kalburunu kendi değişmeleriyle doldurmakla o kadar meşguller ki... Görmüyor musunuz ki o kadar dua ve tılsımla geldikleri şu ocakta kaç saniye duruyorlar. Tam ağzını açmaya razı olduğu zaman o kayboluyor, yerine başkası geliyor...

İMPARATOR– İyi ama kader...

SİHİRBAZ– O ayrı şey. Sihirbazın kudretleri ona yetişmez. O, zaman tarlasının hiç boşa gitmeyen tohumudur. Bana ondan bahsetmeyin.

MAYMUN– Bana maymun diyorlar, halbuki asıl maymun bu, ihtiyar maymun... (*Sihirbaza dilini çıkarır.*)

İMPARATOR– Sen de nereden çıktın?.

MAYMUN– Ben mi? Ben çoktan mevcudum. Sonra gelenler bunlar. Sizin ilk mürebbiniz ben değil miyim? Derslerimi ne çabuk unuttunuz?.. Benim sayemde kâinatı buldunuz...

SİHİRBAZ– Her şey altüst oldu... Her şey.

AYI– Biçare adam... (*Kollarını kucaklamak ister gibi açar.*) Acıyın efendimiz ona, sihirbaza acıyın!..

KURT– Şüphesiz çok seversiniz değil mi efendimiz... (*Sihirbazın etrafında dönmeye başlar.*)

SİHİRBAZ– Dursun efendimiz, dursun... Başım dönüyor.

KAPLAN– (*Sıçramaya hazır*) Bir hükümdarla bu tarzda konuşmak... Küstah... Hiddet buyurun efendim, hiddet...

FİL– Sakın efendim, sakın...

ASLAN– (*Kendi kendine*) Bu kaplanı da hiç anlayamadım... Sihirbaz o kadar ihtiyar ki... (*Dışardan*) Sonra dişlerim, hepsi sallanıyor, dişçi diş etleri çekilmiş diyor. Cıgaradan olacak şüphesiz...

FİL– Bende de bu nezle. (*Aksırır.*)

KAPLAN– Benim de pençelerim... Vitaminsizlik diyorlar. Daima iltihap içinde... (*Homurdanarak yere çöker, pençelerini yalar.*)

AYI– Bende de romatizma başladı.

(*Sihirbaz kurtulduğundan memnun kenara çekilir.*)

SİHİRBAZ– Nolurdu efendimiz biraz da insana alışsaydı...

YILAN– (*Sivri sivri güler.*) Hepsi ihtiyarladıklarından bahsediyorlar. Halbuki ben daima gencim... Ben gittikçe gençleşiyorum. Daima biraz daha gencim. Halkalarım her gün biraz daha çevikleşiyor. Suda aydınlık gibi kayıyor, ormanda akşam gibi külçeleniyorum.. Biçare mahluklar. (*İmparatorun önünden kayar, toparlanır, şekil değiştirir.*)

İMPARATOR– Zatıâliniz de bizdensiniz tabii.

YILAN– Hem de doğrudan doğrudan efendimizden... Âdeta çocuğunuz, en sevgili çocuğunuz...

İMPARATOR– Yavaş söyle.. Veliaht duymasın. Kıskanır. Benim gibi değildir o. Hiç dinlemez... Ben artık filozof oldum.

YILAN– Ne çıkar? Herkes biliyor. Bu bir sır değil ki. Herkes dört yaşınızdan beri sizde olduğumu, beni en iyi tarafınızla beslediğinizi biliyor. Ciğerinizin ortasında doğdum, orada büyüdüm. Büyük kardeşiniz bahçede gezerken yavaşça boğanın ahırını açtığınız günden beri yanınızdayım. Anneniz, kardeşinize ağlarken ben içinizde doğdum. Ondan sonra her gün biraz daha büyüdüm. Ben sizin en asil, en cömert tarafınızım, vicdan azabınızım...

İMPARATOR– Siz hiçbir şey unutmaz mısınız?

YILAN– Siz unutabilir misiniz ki, biz unutalım? Ne tuhaf mahluklar bu insanlar... Sanki imparator olmanın ilk şartı nankörlükmüş gibi... Unutacaklar, hizmetlerimizi unutacaklar.. Düşünün bir kere, düşünün size ne lezzetli anlar yaşattım? Bütün ötekiler, size insanlığınızı unutturan mahluklardır. Halbuki ben, onu daima fırından yeni çıkmış bir ekmek gibi sıcak sıcak getirdim.

İMPARATOR– Sus.. Sesini tanıyorum. Bütün yaraların içimde...

YILAN– Bakınız, efendimiz, bakınız, bir lahzada nasıl güzelleştiniz, büyüdünüz. Şimdi güneşten daha parlak ve ay ışığından daha mânalısınız. Bir ayna, efendimize çabuk bir ayna getirin! Dünyanın bütün berrak sularını, en iyi yontulmuş billurları, en cilalı gümüşleri, yalnız rüzgârı ve yıldız parıltılarını tanıyana dağ buzlarını getirin! Efendimiz hatırlıyorlar, efendimiz kendilerini seyredecekler...

İMPARATOR– Melûn...

YILAN– Öyledir efendimiz. Başlangıçtan beri. Kader icabı... Ne yaparsınız efendimiz! İnsanoğlu kendini ancak vicdan azabında duyabiliyor. Eğer onun ocağını beraberce beslemezsek neye yarar? Hilkatın hesap defteri bomboş kalır.

EŞEK– O kadar da değil ya! Vâkıa yılanın hakkı var. Hatırlamak çok mühimdir. Vicdan azabı ruhun bir nevi kanadıdır. Lâkin zekâyı, hür ve ağırbaşlı düşünceyi de unutmamalı...

İMPARATOR– Korkarım, onlar da senin payın.

EŞEK– Evet efendimiz.. Müsaadenizle efendimiz...

İMPARATOR– Demek ben bir eşekle düşündüm... Bir fille doydum, bir ayıyla acıdım, bir kurtla sevdim. Fena bir yekûn değil.. Hiç de fena değil! Peki şimdi benden ne istiyorsunuz?

HEPSİ BİRDEN– İzninizi efendim.. izninizi..

FİL– Artık ihtiyarladık ve yorulduk. Yıllar bizi yordu, kâfi derecede hizmetinizde bulunamadığımızı sanıyoruz, affımızı rica ediyoruz.

İMPARATOR– Demek hepiniz gideceksiniz. Bu kadar emektar ve sadık dostların hepsinden ayrılmak... Biliyor musunuz ki, içime âdeta hüzün çöküyor. Hepinizden birden ayrılmak! Garip şey, sizden iğreniyorum. Fakat gitmeniz beni üzüyor. Bu hepinizin birden kararı mı?

KURT– Bendeniz bir müddet daha kalabilirim sanıyorum...

AYI– Ama bensiz ne yaparsın?..

KURT– Sahih sensiz ne yaparım? Hakikaten ne yaparım?

FİL– Hakikatte hepimiz ihtiyarladık efendimiz! Mürüvvet gösterip bizi affetseniz!

İMPARATOR– İyi ama siz hep kendinizi düşünüyorsunuz! Beni hiç düşünmüyorsunuz... Böyle hepiniz birden giderseniz ben tek başıma ne yaparım? Görüyorsunuz ki bütün ömrüm sizinle geçmiş! Yapayalnız, bu ihtiyarlık günlerimde...

HAYVANLAR– (*Hep birden*) Siz de dinlenirsiniz efendim... Dinlenirsiniz...

(*Salonda ışıklar gittikçe sararır. Dışarıdan başka hayvan sesleri, sabırsız yürüyüşler duyulur.*)

İMPARATOR– Dinlenmek, yani..

FİL– (*Büyük bir cesaretle*) Yani efendim, ölürsünüz. (*Hüngür hüngür ağlar.*)

İMPARATOR– Alçaklar, zalimler, küstah köpekler... Beni ölüme mahkûm ediyorsunuz ha! Yapacak o kadar işim varken.. (*Eli kılıcının kabzasında dolaşır.*) Ölüm... Fakat niçin olmasın? Mademki ölüm bir hayvan ahırının kapısını açmak, leş gibi kokan bir yığın mahluku kovmakmış! Niçin olmasın? (*Yavaş yavaş tahta çıkar, maiyeti etrafına toplanır.*) Mabeyinci... Yalnız kalmak istiyorum... Siz değil, bu hayvanlar gitsin... Ötekilerle, kapının önündekilerle beraber... Ahırı boşaltıyorum.

(*Tahta uzanır ve gözlerini kapar. Bir ışık oyununda imparator gençleşmiş gibidir. Etraftaki eşya yaradılışın ilk lahzası imiş gibi güzel ve parlaktır. Bu aydınlık ve kamaşma içinde perde kapanır.*)*

* *Varlık*, 392, 1 Mart 1953, s. 14-16.

Elinizdeki kitap Ahmet Hamdi Tanpınar'ın daha önce yayımlanmış olan *Yaz Yağmuru ve Abdullah Efendi'nin Rüyaları* isimli hikâye kitapları ile dergilerde yayımlanmış fakat kitaplarına girmemiş hikâyelerinden oluşmaktadır.

ISBN 978-975995238-9

DERGÂH